

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

18. ISTUNGJÄRK

8.–11. oktoober 1990

SISUKORD

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU 18. ISTUNGJÄRK ESIMENE ISTUNG	
8. oktoober 1990.....	3
Istungjärgu päevakorra kinnitamine	3
EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU 18. ISTUNGJÄRK TEINE ISTUNG	
9. oktoober 1990.....	42
Eesti Vabariigi Valitsuse ja Eesti Panga infotund	42
EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU 18. ISTUNGJÄRK KOLMAS ISTUNG	
10. oktoober 1990.....	70
Eesti Vabariigi seaduseelnõu üksikisiku tulumaksu kohta teise lugemise jätkamine	71
Eesti Vabariigi sideseaduse eelnõu esimene lugemine.....	91
EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU 18. ISTUNGJÄRK NELJAS ISTUNG	
11. oktoober 1990.....	101
Eesti Vabariigi seaduseelnõu üksikisiku tulumaksu kohta teise lugemise jätkamine	103
Eesti Vabariigi majanduspiiri seaduseelnõu teine lugemine	121
Eesti Vabariigi Ülemnõukogu reglemendi töögrupi moodustamine	151

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

18. ISTUNGJÄRK

ESIMENE ISTUNG

8. oktoober 1990

Istungjärgu päevakorra kinnitamine

Juhataja (Ü. Nugis)

Tere õhtust, lugupeetud Ülemnõukogu! Alustagem 18. istungjärgu tööga. Kiirustagem, lugupeetud kolleegid. Kohal on 79 saadikut, puudub 26. Loogiliselt peaksime alustama päevakorra paikapanemisest. Mida teatab meile Vitali Menšikov?

V. Menšikov

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Mul on juhatajale küsimus. "Baltija"-ETA teates, mis avaldati 3. oktoobril ajalehes "Sovetskaja Estonia", räägitakse Balti Riikide Nõukogu istungil vastu võetud läkitusest Ameerika Ühendriikide Senatile. Leedu Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi nimel oli sellele alla kirjutanud esimehe asetäitja Stankevičius, Läti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi nimel Krasnins ja Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi nimel Endel Lippmaa. Minu teada (ma võin küll eksida) ei ole meie Ülemnõukogu Presiidiumi istungil Lippmaale vastavate volituste andmist arutatud. Oleks härra Lippmaa sellele läkitusele alla kirjutanud valitsuse nimel, siis poleks mul küsimust tekkinud. Paraku on meil meeles vahejuhtum härra Hallastega, kes kirjutas Ülemnõukogu nimel alla ühele teatud avaldusele, nii et lubage huvi tunda: kuidas sai härra Lippmaa minu nimel allkirja anda, kui mina polnud teda volitanud? Tänan!

Juhataja

Ülemnõukogu juhataja jääb praegu konkreetse vastuse võlgu, asja selgitatakse ja antakse ammendav vastus. Kas me võime minna päevakorra juurde? Mul on niisugune palve lugupeetud Ülemnõukogule! Arvesse võttes seda, et teile on välja jagatud ka peaministri kiri ettepanekuga päevakorra muudatuste kohta, me võib-olla kuulaksimegi kõigepealt valitsuse

seisukohta, mis tingis selle ettepaneku tegemise. Kas ollakse nõus? Palume härra Roose kõnetooli!

E. Roose

Lugupeetud Ülemnõukogu juhataja! Lugupeetud rahvasaadikud! Valitsus oma kirjaga 9. septembrist nr. R-10-8/714 kutsus tagasi ja palub päevakorrast maha võtta seaduseelnõu muudatuste ja täienduste tegemise kohta Eesti NSV Ülemnõukogu poolt 1989. aasta 28. detsembril vastu võetud Eesti maksukorralduse seaduse eelnõus, mis esitati valitsuse poolt arutamiseks 11. juulil s.a. Põhjuseks on see, et kui me oleme arutanud üksikuid maksuseadusi, siis on järjest tulnud uusi aspekte, mille tõttu maksukorralduse seadust oleks vaja olnud muuta. Ja selle tõttu maksukorralduse seaduse päevakorrast mahavõtmise eesmärk on ainult üks: teha need muudatused maksukorralduse seaduses kõik ühekorraga, aga mitte tingimustes, kus üksikud seadused on juba vastu võetud.

K.a. 2. oktoobril esitas valitsus Ülemnõukogu Presiidiumile taotluse võtta päevakorrast maha ja kutsuda tagasi ettevõtte tulumaksu seaduse eelnõu, mis oli Ülemnõukogus arutusel juba 11. juunil, ja Eesti Vabariigi käibemaksu seaduse eelnõu, mis esitati arutusele k.a. 7. septembril. Põhjus on selline, et kas tahame või ei taha, peame ilmselt need maksud evitama 1. jaanuarist 1990. Ja kui me seda ei tee, ootab meid täielik rahaline krahh. Ilmselt on nende seaduste arutamisel olnud Ülemnõukogus väga suuri raskusi. Seetõttu on vastuvõtmise tähtajad läinud üle selliste piiride, kus me ei suuda enam kindlustada nende seaduste kehtestamist, inimeste väljaõpetamist ja igasuguseid trükitehnilisi töid.

Valitsus tugines oma tegevuses seadusele, kus valitsusele endale on antud õigus need maksud kehtestada. Sisuliselt on see võib-olla isegi väga hea, et niimoodi juhtus. Ja seda sellepärast, et ilmselt meil puuduvad praktilised kogemused nende seaduste tekstide rakendamiseks ja me saame selle ajaga, mil valitsus nad eelmisel neljapäeval määrustena kehtestas, puhtpraktilisi kogemusi, et neid tuleva aasta keskel vastu võtta juba Ülemnõukogu seadustena. Nende praktiliste kogemuste senine puudumine on muutnud võrdväärset usutavaks nii ühed kui ka teised väited üksikute paragrahvide kohta ja seetõttu ei ole meil olnud ka otsustamise kriteeriumi. Selle informatsiooni palus mul teile esitada valitsuse esimees. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu, hr. Roose! Ülemnõukogu peab nõu pidama ja võib-olla tuleb hr. Roosel veel kord kõnetooli tulla. Lugupeetud Ülemnõukogu, peame nõu. Praegu kehtiva reglemendi järgi ei näe protseduur ette sellelaadilist menetlust, mis iseenesest loogilisena meile nüüd kätte on

tulnud. Ma oletan, et need, kes soovivad sõna, seda ka saavad. Kuid sõnasoovijad ilmselt tahavad esitada küsimusi hr. Roosele. Kas Ülemnõukogu on valmis aktsepteerima sellist lähenemisviisi, kuigi päevakorra kinnitamise protseduur seda bürokraatlikult reglemendis ette ei näe? Kas kutsume hr. Roose uuesti kõnetooli, esitame küsimused? Keegi ei vaidle vastu, keegi ei protesti? Ei ole mõtet? Või teeme selles järjekorras, et kuulame enne ära saadikute kõned ja siis esitame küsimused? Enne kuulame kõned ära? Küsimused? Tähendab, siin ei saa me kuidugi kriteeriumiks võtta saalist kõlavaid detsibelle. Jätame siis selle praegu minu südametunnistusele. Samas ma väga palun, et ärme küsimusi välja mõtlema hakkame. Esitame ikka tõesti küsimuse nii, et ta on läbi mõeldud. Hr. Roose, me palume uuesti kõnetooli!

A. Zõbin

Lugupeetud ettekandja! Oleme siin mitut puhku vaielnud, kas hobune on vankri ees või vastupidi. Maksuseadusi vastu võttes kordame ikka ja jälle, et uue aasta künnisel ei ole valitsus seni esitanud uut riigieelarvet. Minu meelest saab selle kirja põhjal vaidlustada väite, nagu oleks Ülemnõukogu omadega hiljaks jäänud. Et talv on siinsamas, aga eelarve kohta pole ettepanekuid tehtud. Samal ajal lükkate teie selle seaduseelnõu läbiarutamist edasi. Minu arvates pole see päris õige. Seadus oleks tulnud igatahes läbi arutada ja ühtlasi ka eelarve Ülemnõukogule esitada.

E. Roose

Täieliku büdžeti esitamiseks peavad valitsusel olema eelarve tulud ja kulud koos. Minu arvates maksuseadused kogu oma loogikas ei nõua sidumist konkreetse eelarvega, vähemasti mitte täiel määral. Küll aga vajavad eelarvega sidumist maksumäärad, tähendab see, mis määrab maksukoormuse või eelarve tulud. Seetõttu on täiesti võimalik selline variant, et kui valitsus esitab Ülemnõukogule arutamiseks 1991. aasta eelarve ja seal on teie abiga võimalik vähendada eelarve kulusid, siis peab valitsus automaatselt Ülemnõukogu arutuse käigus vähendama ka eelarve tulusid, tähendab maksumäärasid, aga maksuloogika ja inimeste väljaõppega selles suhtes me enam ei saanud venitada. See oli selle sammu põhiline motiiv. Määrad arvestatakse ümber seoses eelarve kuludega.

I. Hallaste

Austatud eesistuja! Lugupeetud ettekandja! Te väitsite, et valitsus peab need eelnõud võtma vastu oma otsusena, või siin kirjas on niimoodi öeldud. Põhjendusena tõite selle, et vastasel

korral ei saa neid siin Ülemnõukogus üldse vastu võetud. Aga meie päevakorraprojektis, mis on täna siin esitatud, on sees mõlemad seaduseelnõud Ülemnõukogule arutamiseks. See, et valitsus võtab nad päevakorrast maha, kutsub need eelnõud tagasi ja tahab nad kehtestada oma määrustega, kas seda ei tuleks hinnata kui valitsuse soovi usurpeerida endale seadusandlik võim ja sellega asuda ellu viima seda majandusreformi projekti, mis on palju skandaale tekitanud ja kus on öeldud, et jaanuaris-veebruaries võtab valitsus endale õiguse välja anda majandust reguleerivaid seadusi. Nüüd tahetakse see õigus saada juba oktoobris. Kas see on kiirendatud korras majandusreformi projekti elluviimine? Aitäh!

E. Roose

Kõigepealt teie esimene väide. Ülemnõukogus on need kaks maksuseadust kaks viimast istungjärku järgemööda päevakorras olnud, nagu te mäletate, ja nende arutamiseni ei ole sisuliselt jõutud. Kõik teised päevakorrapunktid on ilmselt objektiivsetel põhjustel nõudnud väga palju aega, ja nad on jäänud arutamata. Teiseks, puhtjuriidiliselt vastates, praeguse maksukorralduse seaduse järgi valitsus ei usurpeeri endale seadusandlikke funktsioone, vaid käitub nende kahe maksu osas maksukorralduse seadusest tuleneva seadusandluse alusel. Maksukorralduse seaduse järgi on neid makse õigus kehtestada vabariigi valitsusel. Aitäh!

H. Kostabi

Lugupeetud Ülemnõukogu juhataja! Lugupeetud hr. Roose! Meile esitatud ettepanekus on selline lõik, et praktiliste kogemuste saamiseks ning lähtudes maksukorralduse seadusest rakendab valitsus nimetatud dokumendid vahepealsel perioodil. Missugust perioodi on mõeldud, kas see tähendab 1. jaanuarist 1991 kuni 1. jaanuarini 1992, kuna praktilisi kogemusi arvatavasti kuu või kahega ei ole võimalik saada, selleks on tarvis aasta? Aitäh!

E. Roose

Eelmisel Ülemnõukogu istungil esinesin ma juba avaldusega selle kohta, et kui need seadused tulevad seadustena arutamisele ja isegi vastuvõtmisele järgmisel istungjärgul, ei jõua me neid enam rakendada praktikasse alates 1. jaanuarist 1991. Isegi kui te täna need vastu võtate ja muudate midagi väga olulist, siis me ei suuda seda masinat nii kiiresti ümber häälestada, see on väga erandjuhtum, kui me suudaksime selle maksukorralduse ja maksuameti masina teistmoodi käima panna. See on käivitunud juba valitsuse määruse järgi. Teiseks, kui me hakkaksime neid uuesti arutama seadustena tuleva aasta keskel, siis siiski võetaks meil käibemaksu iga kuu ja need kogemused oleksid meil juba mõne kuu põhjal olemas. Samuti

võetakse ettevõtte tulumaksu suuremate ettevõtete käest reeglina iga kuu, ja on ka need kogemused olemas ja meil on ka maksudest möödahiilimise kogemused – need tuleb siis uue seadusega kindlasti kinni panna. Aitäh!

S. Petinov

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Juhin tähelepanu tõsiasjale, et minu arvates jääb teie esituses loogikat vajaka. Tuleb välja nii: ükspuha, kas seadus võetakse vastu või ei, on juba praegu selge, et valitsus ei jõua neid dokumente kehtestada. Nõnda öeldi meile just praegu. Teisest küljest on valitsus valmis kehtestama need dokumendid 1. jaanuarist 1991. Järelikult ei ole jutt sellest, kas seadus ikka saab valmis, vaid millise aktiga ta kehtestatakse. Kas ma sain õigesti aru? Palun selgitust.

E. Roose

Valitsus võttis eelmisel neljapäeval need kaks määrust – ettevõtte tulumaksu määruse ja käibemaksu määruse – vastu kehtestamise tähtajaga 1. jaanuarist 1991. Ma loodan, et sellega ma vastasin teile. Aitäh! Ma ei saanud küsimusest aru, ma väga vabandan.

S. Petinov

Ma täpsustan oma küsimust. Kui ma õigesti mõistsin, siis tahate täna arutatavaid maksuseadusi kehtestada valitsuse määrusega. Sellisel juhul on valitsus ilmselt juba praegu valmis kehtestama teatud kindla maksusüsteemi, mis sisaldub meile välja jagatud seaduseelnõudes. Kas te tahate öelda, et kuna Ülemnõukogu on nende dokumentide arutamise viivitanud, pole teie jõudnud kõiki maksumeetmeid juurutamiseks ette valmistada?

E. Roose

Valitsusel oli töögraafik kõigi maksude juurutamiseks ettevalmistamise kohta ja see masin pidi startima täispööretega 1. oktoobrist 1990. Täna on juba 8. oktoober ja me oleme kaotanud nädal aega, aga see on väga pikk aeg võrreldes töökoormusega, mis meil on vaja täita. Ja selle tõttu läks valitsus sunnitud abinõudele, et vastavalt kehtivale seadusandlusele kehtestada need maksud oma määrustega. Valitsus ei saa kehtestada üksikisiku tulumaksu, see kuulub vastavalt praegu kehtivale maksukorralduse seadusele puht Ülemnõukogu kompetentsi.

L. Kaljuvee

Austatud hr. eesistuja! Lugupeetud ettekandja! Kui valitsus kehtestas määrusega need maksud, siis on meil sellest maksupaketist puudu veel maamaks ja ma arvan, et sellel istungjärgul, millal Ülemnõukogu näeb eelarvet, võetakse vastu ka üksikisiku tulumaksu seadus. Oleks üks küsimus: kas eelarve projekt koostatakse nendesamade määruste alusel? Ja teine asi on see, et kui nüüd Ülemnõukogu eelarve osas valitsuse projektiga ei nõustu ja tekib kahvel nii valitsuse poolt vastuvõetud määruste kui Ülemnõukogu otsuste vahel, kuidas me siis aasta alguses sellest supist välja tuleme?

E. Roose

Ma usun, et maamaks on sama tähtis kui kõik teised maksud, kui neid eraldi võtta, aga rahalises mõttes kuulub maamaks ülejäänud maksude hulka, mis moodustavad ainult 10% meie eelarve laekumisest. Aktsiisimaks, mille te olete vastu võtnud, sotsiaalmaks, mille te olete vastu võtnud, ettevõtte tulumaks, üksikisiku tulumaks ja käibemaks on need, mis annavad 90% eelarve laekumisest. Seetõttu, kuigi maamaks on väga tähtis, noh, tema tähendus finantskrahhile ei ole nii suur kui nendel kahel maksul, mille valitsus vastu võttis, ja üksikisiku tulumaksul, mis ilmselt on vaja ka vastu võtta. Mis puudutab valitsuse eksimise võimalust nende kahe maksu suhtes, siis see on tõenäoliselt olemas, kuna meie teadmised üldse maksustamise alal on väga väikesed ja eeskätt annab tunda praktika puudumine. Seetõttu ma usun, et valitsus on küllalt paindlik, kui need parandused ja täiendused tulevad, ja suudab need läbi analüüsida. See muudab ka nende kahe kehtiva maksu alusdokumente. Või vähemalt siis maksu korraldavaid dokumente. Aitäh!

I. Raig

Härra Roose! Ma tahaksin küsida, miks ei ole põhimõtteliselt võimalik tingimustes, kus valitsus on juba oma määrusega maksud kehtestanud ja saab alustada ettevalmistustöid maksude kehtestamiseks alates järgmisest aastast, võtta vastu veel ka seadust antud küsimuses, seda tingimustes, kus seaduste vastuvõtmine on jõudnud n.-ö. lõpusirgele. Ja kui seal tehakse veel mõningaid muudatusi, miks siis ei võiks ka valitsus oma määrusse sisse viia vastavaid muudatusi? Tänan!

E. Roose

Ma arvan, et see on täiesti võimalik, kui te otsustate neid kahte maksuseadust Ülemnõukogus edasi arutada ja sõltub tõesti sellest, kas need muudatused, mida siin tehakse, on radikaalsed

või ei. Kui nad on väheradikaalsed, siis on võimalik rakendada neid 1. jaanuarist 1991, kui nad on radikaalsed, nii et muudavad maksustamise põhimõtteid või maksubaasi, siis me varem kui 1992. aasta 1. jaanuarist neid kindlalt rakendada ei saa. Ma toonitan, ettevalmistustööd on juba praegu startinud. Risk on olemas, aga seda saab otsustada siis, kui need maksuseadused on põhimõtteliselt läbi arutatud ja määratud tähtpäev, millal neid rakendatakse, kas 1992. aasta 1. jaanuarist või 1991. aasta 1. jaanuarist. Aitäh!

V. Menšikov

Lugupeetud ettekandja! Palun selgitust, millega valitsus oma ettepanekut põhjendab. Teie esitusest jäi mulje, et süüdi on maksuseaduste pikaleveninud arutamine Ülemnõukogus. Minu teada ei näe reglement ette seaduseelnõu arutamise tähtaega. Seda esiteks. Teiseks järgmine küsimus: kui valitsus on teinud maksumäärade kehtestamiseks eeltööd, siis jääb arusaamatuks, mispärast ta pole eelarve mustandelnõu Ülemnõukogule esitanud. Sellisel juhul oluks maksumäärade ja eelarve arutamine asjakohane ning kulude ja tulude tasakaalustamise üle oleks saanud nõu pidada. Tänan!

S. Volkov

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud härra Roose! Te mainisite õigesti, et alates 11. juunist on saadikud valitsust tungivalt palunud esitada kogu maksudesse puutuv materjal ja eelarve kuludeosa, et rahvas teaks, mis teda ees ootab. See küsimus on kandunud ühest istungjärgust teise. Lõpuks, kaks nädalat tagasi teatas lugupeetud peaminister: maksupakett on siin kas tervenisti või vähemalt 92 protsendi ulatuses, hakake seda arutama. Nüüd, kaks nädalat hiljem, teeb lugupeetud peaminister ettepaneku arutlus ära jätta. Säärane on valitsuse suhtumine asjasse. Minu küsimus käsitleb viimast lõiku.

Praktiliste kogemuste omandamiseks ja maksuseadusest lähtudes kehtestab valitsus nimetatud dokumendid vahepealseks ajaks oma. määrusega. Need dokumendid on Eesti Vabariigi tulumaksuseadus (ma rõhutan: seadus) ja Eesti Vabariigi käibemaksuseadus.

Vabandage, millistest juriidilistest normidest valitsus antud juhul juhindub? Ma pole maailmapraktikast leidnud pretsedenti, kus vabariigi seadust ei kehtesta seadusandlik organ, vaid valitsus. Millise juriidilise akti alusel me võime valitsuse tegevuse praegusel korral sanktsioneerida?

E. Roose

Tõepoolest, esimesele küsimusele vastates: valitsus esitas 11. juunil esimesed praegu kõne all olevad maksudokumendid Ülemnõukogu Presiidiumile. Sisuliselt hakkas Ülemnõukogu neid arutama oma esimesel istungil augustikuus, nagu mäletate, tähendab, tegelikult kaks kuud hiljem, ja siis alles hakkasid tulema lugupeetud saadikute märkused nende maksuseaduste kompleksuse ja eelarvega seotuse kohta. Kompleksuse puudumine oli ilmselt tingitud sellest, et valitsus ei jõudnud kõiki maksuseadusi korraga esitada ja nendest tahapoole jäid maamaksu seaduse eelnõu ja käibemaksu seaduse eelnõu, mis esitati siis vastavalt septembri alguses. Ma jälle kordan ennast, aga kuna küsimus oli: valitsus ei võtnud vastu mitte seadusi, vaid võttis vastu valitsuse määrused ja nende valitsuse määruste vastuvõtmise juriidiliseks aluseks on praegu kehtiva maksukorralduse seaduse vastavad paragrahvid nende kahe maksu kohta.

I. Fjuk

Lugupeetud eesistuja! Lugupeetud kolleegid! Ma arvan, et täna ei ole enam see aeg, kui me peaksime arutama, kes on midagi teinud õigel ajal, kes on teinud midagi valel ajal või jätnud hoopis tegemata. Ma arvan, et valitsus on otsustanud õieti – et tõesti püsida graafikus, kehtestanud ajutiselt vahepealsel perioodil määrusega teatud maksud. Põhimõtteliselt, et hakkaks peale ettevalmistav faas. Ja selle tõttu minu küsimus ei olegi mitte hr. Roosele, vaid hr. eesistujale. Mis kaalutlusel raisatakse praegu Ülemnõukogu täiskoosseisu aega? Ma saan aru, valitsus on pöördunud presiidiumi poole ja presiidium oleks pidanud meile ette valmistama otsuse projekti selles küsimuses. Ma teen ettepaneku lõpetada see ajaraiskamine ja asuda päevakorra kallale, minna tööga edasi.

Juhataja

Suur tänu! Hr. Roose, küsimus ei puuduta teid, vaid mind. Ja minu vastus Ignar Fjukile: eesistuja käitub Ülemnõukogu vaikival nõusolekul. Alustame päevakorra arutamist. Ülo Uluots.

Ü. Uluots

Lugupeetud eesistuja! Lugupeetud seadusandjad! Sõltumatud demokraadid arutasid täna valitsuse kirja. Ja jõudsid arusaamale, et meid on seatud Taani printsi dilemma ette: "Olla või mitte olla." Enne kui jätkata, olen sunnitud konstateerima, et meid hämmastas veel valitsuse teade, et kuna me oleme takerdunud valimisseaduste arutelu, siis on valitsus võtnud vastu

määrused ja jätnud endale õiguse neid meile mitte näidata. Nii et täna me isegi ei tea, mida valitsus vastu võttis, millised need määrused üldse on, millisel kujul ja millistes määrades. See oli väike kõrvalepõige. Ja nüüd tahaksin teha ühe väikese ajaloolise reisi tagasi. Kui võeti vastu maksukorralduse seadus (eelmise koosseisu poolt), siis tõesti võeti vastu otsus, et juriidilistele isikutele kehtestab maksud valitsus oma määrustega ja üksikisikule Ülemnõukogu. Ja seda tehti operatiivsuse nime all, sest taheti veel möödunud aasta detsembrikuuga kehtestada uued maksud, et minna sellesse aastasse juba uute maksudega. Mõningatel kaalutlustel jäi see tegemata. Oli inimesi, kes hääletasid sellele vastu ja kes nõudsid, et kõik maksud peab kehtestama Ülemnõukogu, ning teie alandlik teener oli üks nende hulgast, kes oli selle vastu, et anda valitsusele need volitused. Nüüd esitas uus valitsus, hoolimata sellest, et tal olid need volitused olemas, meile siiski need lugemiseks. Järelikult oli tal oma kaalutus. Kaalutluseks oli see, et kõik sellest tulenev, vastutus lükata Ülemnõukogule, ja me olime nõus selle vastutuse vastu võtma. Kuid me palusime (täna ühes küsimuses öeldi see siin juba ära) – seda on härra Made kogu aeg nõudnud ning meie fraktsioon samuti –, et me ei saa vaadata probleeme eraldi. Maksuseadused ei ole mingi seaduste jada, vaid kindel süsteem. Me palusime kolme asja. Kõiki maksuseadusi koos, maksukoorma prognoosi ja 1991. aasta eelarve skeletti. Pikkamööda hakkasid need andmed meile laekuma ja vastavalt sellele arenes ka meie diskussioon nende maksuseaduste üle. Ma kordan: me mõistsime, et maksud on süsteem. Süsteem, mis loob aluse vabariigi majandusele, ja selle süsteemi peab looma Ülemnõukogu, mitte valitsus. Selles me jõudsime siin juba ammu ühisele arusaamisele.

Ja mis siis nüüd toimub? Äkki hakkas kole kiire. Räägitakse siin juunikuust ja õigeaegsest eelnõude laekumisest, kuid millega valitsus meid toitib? Toitib meid seaduseelnõude toorikutega ja meil tuli hakata neid freesima, puurima, treima, karastama ja jumal teab mis tegema. Tegelikult tuli majanduskomisjonil hakata tegema uusi seadusi. Teate, see oli komöödia, see oli naer läbi pisarate. Ja siis voolas kannatuse karikas üle, kui meile esitati maamaksuseadus, mis tuli täpselt sama toorelt kui eelmised. Ainult üks pilk sellesse seadusesse, näiteks, et Toompeal ja Lasnamäel on maa ühes hinnas. Sellest jätkus! Ja nüüd ma ütlen enda ja majanduskomisjoni arvamuse. Me keeldusime niisugust tööd edasi tegemast. Ja siis tuleb peaminister ilusasti meie ette ja süüdistab meid, et me oleme laisad ega viitsi tööd teha. See tähendab, me ei taha ega viitsi teha tema tööd! Sest kui rahandusministeerium ja valitsus oleksid tulnud meie ette selliste seadustega, nagu olid rendiseadus ja politseiseadus, siis me täna võib-olla istuksime siin ja räägiksime ilusatest asjadest. Meil lihtsalt ei oleks tööd, sest kõik seadused oleksid vastu võetud. Ja nüüd valitsus äkki taipas, et ta on näppu

lõiganud, ja selleks, et oma reputatsiooni päästa, püüab ta pugeda uuesti endise maksukorralduse seaduse taha, võttes need nüüd tagasi.

Sõltumatud demokraadid jõudsid täiesti ühisele arusaamisele: seda teha ei saa. See on meie Ülemnõukogu väarikuse küsimus. Ja kui valitsus seda tõesti mõtleb teha, ja ta väidab, et ta on seda juba teinud, ning juhul kui Ülemnõukogu mõtleb sellega täna nõustuda ja võtta need lugemiselt maha, siis sõltumatud demokraadid tulevad välja seadusandliku initsiatiiviga ja alustavad maksuseaduse lugemist uuesti.

Ja kui redaktsiooni juurde minna, siis on kõik aru saanud, et maksuseaduste võtmeküsimuseks on põllumajandus. Kui ei oleks põllumajandusprobleeme olnud (ükski tööstusettevõtte, ükski tööstusringkond ei ole praegu maksuseadustele mingisuguseid pretensioone esitanud), oleks ettevõtte tulumaksu seadus juba vastu võetud. Ja me peame selle ju välja ütleva, et põllumajandus elab seniajani Hruštšovi loodud finantsmajanduslikus süsteemis. Nüüd on tekkinud sama olukord, mis Stalini ajal, et kui raha ei olnud, siis võeti see kolhoosnike käest, seepärast et Stalin otsustas filmide järgi, kus näidati, et kolhoosnike lauad olid toidust lookas. Ja nüüd on tekkinud täpselt samasugune situatsioon. Põllumehed ei tea täna (nad on täitsa kaalutus olekus), mis ootab neid homme ja mis saab nendest tuleval aastal. Ei mingit sõjaplaani, ei mingit strateegiat ja sellepärast tulime välja kolmikettepanekuga – kaks fraktsiooni ja üks komisjon. Ja ma olen täiesti veendunud, et kui Ülemnõukogu võtab meie ettepaneku vastu, siis ettevõtte tulumaksu seadus laheneb mõne päeva jooksul. Ta on täiesti vastuvõetav ja valitsus saab oma seaduse kätte veel sellel istungjärgul.

Ma ei tahaks sellest teemast välja minna, aga nälg vaatab uksest ja aknast sisse ja samal ajal me istume kaksiratsi selle vaese põllumehe seljas. Me peame seda tunnistama ja nägema. Ja nüüd konkreetsed ettepanekud. Esiteks, jätkata ettevõtte tulumaksu seaduse teist lugemist ja alustada käibemaksu esimest lugemist.

Ja mis puutub maamaksu, siis me küll kirjutasime siia, et meile peaks esitatama uus redaktsioon 10 päeva jooksul, kuid kuulates täna härra Rooset, saan aru, et see oleks liiga kiire. Kuid seda tuleb teha kõige kiiremas korras, nii ruttu, kui valitsus suudab seda asja lahendada ja meie ette tuua.

Kolmas asi. Praegu on päevakorra viimane punkt muudatused ja täiendused Eesti maksukorralduse seaduses – see tuleb tuua esimesena arutusele. Selleks, et seda otsust vastu võtta, peaks arvatavasti hr. Aron ütleva välja oma arvamuse, kas selliste manipuleerimiste juures on ta võimeline I kvartalis, ütleva kas või avanssfondina saama kätte maksud, mis on vajalikud eelarve moodustamiseks. Ma olen rääkinud.

Juhataja

Suur tänu! Ülemnõukogule teadmiseks, et valitsus kutsub tagasi ka eelnõu maksukorralduse seaduse muudatuste ja täienduste kohta. Nii et tagasi kutsutakse praeguses projektis 2., 5. ja 8. päevakorrapunkt. Ants Veetõusme.

A. Veetõusme

Lugupeetud juhataja ja lugupeetud kolleegid! Tänapäevane päevakorra arutamine näitab meie tegelikkust Eesti Vabariigis – kui vastuoluline ja süngene on meie igapäevane tegelik elu. See, mis toimub siin Ülemnõukogu seinte vahel, on tegelikult lapsemäng võrreldes sellega, mis toimub meie vabariigis väljaspool neid seinu. Vabariigi valitsuse esitatud süüdistused Ülemnõukogu aadressil on õiged vaid osaliselt. Ebaõige on valitsuse seisukoht, et nimetatud seaduseelnõude arutelu Ülemnõukogus on takerdunud. Ülemnõukogus on tegelikult toimunud maksuseaduste konstruktiivne aruelu. Kui me võrdleme vastuvõetud seaduste teksti ja käigusolevate seaduste momenditekste nende esialgsete variantidega, siis näeme, kui suured muutused on tekstid läbi teinud. Valitsuses olid maksuseadused tegelikult arutusel juba jaanuaris 1990. Kes tahab kontrollida, võib ju sirvida kas või ajalehti. Ülemnõukogusse esitati nad tõepoolest juunis-septembris. Valitsus ei pidanud kinni ka kompleksuse nõudest. Teiselt poolt ei ole aga valitsus ületanud ka oma võimupiire, sest praeguses maksukorralduse seaduses on ette nähtud, et valitsus kehtestab maksud juriidilistele isikutele. Majanduskomisjon tegi ettepaneku, kui me hakkasime maksuseadusi arutama, et kõigepealt viidaks sisse just muudatused maksukorralduse seadusesse, et võtta juriidilistele isikutele kehtestatud maksud oma kompetentsi. Kahjuks Ülemnõukogu tookord seda ei aktsepteerinud. Tänapäevane majanduskomisjoni seisukoht pärast arutelu oli selline: häältega 4 : 2 otsustas majanduskomisjon teha Ülemnõukogule ettepaneku jätkata maksuseaduste arutamist koos sellest tulenevate tagajärgedega. Ma arvan lisaks, et me oleksime saanud oma aega arukamalt kasutada, kui Ülemnõukogu juhatus ja juhtkond oleksid valitsuse kirja arutanud selles järjekorras, nagu ta anti. Aitäh!

Juhataja

Ei saanud küll hästi järjekorrast aru, võib-olla täpsustame töö korras. Kirjad on korraga kätte antud. Tiit Made.

T. Made

Austatud eesistuja! Lugupeetud kolleegid! Suur osa põhimõttelistest küsimustest on juba ära öeldud, kuid minu meelest on peaküsimuseks siiski võitlus, kes on meie poliitikas esimesel kohal, kas valitsus või Ülemnõukogu. Täna sellest mõttevahetusest on see välja tulnud. Teine asi on, et valitsusele tuleb avaldada tunnustust. Peab ütlema, et valitsuse idee kutsuda need kaks maksuseadust tagasi on väga kaval. See mõte on peaaegu juba teoks saanud, kui kuulata härra Uluotsa, kelle põhiliste seisukohtadega ma olen raudselt nõus. Valitsus ilmselt nii tahtiski, et vajutades meie enesetunde ja eneseuhkuse nupule me siis suure robinaga, paari päevaga, võtame kõik need maksuseadused vastu. Paistab, et taktikalises mõttes tuleb valitsuse ees võtta müts maha.

Ei saa olla nõus nende väidetega, mida härra Roose siin ütles, et mitte kuidagimoodi pole võimalik alustada järgmist finantsaastat, kui meil ei ole uusi maksuseadusi. Saab väga hästi. Üleminekuperioodil saab minna edasi vanade maksuseadusealustega. Raha laekub endistviisi eelarvesse ja valitsus võib kaaluda, kuidas ta seda raha ratsionaalselt suudab ära kasutada. Sellepärast ei juhtugi eelarvega mitte midagi. Vabas maailmas arutatakse maksusüsteeme aastaid, mitte nädalaid ega kuid. Väide, mida mõned kolleegid siin-seal on lausunud, et võtame aga seadused vastu ja keegi ei keela mõne aja pärast parandusi sisse viimast, ei ole soliidne. See ei kõla.

Edasi, valitsus – või oli see peaminister – lubas, et 1. oktoobriks on meil eelarve projekt. Täna on 8. oktoober, seda ei ole. Ma väidan ikka veel, et eelarve projekti ja makse tuleb arutada koos. Neid ei saa mitte kuidagimoodi lahus arutada. Loodan ka, et peaministri nõuandjate klubi välismaalastest spetsialistide näol on nüüd valitsusele selgeks teinud, et rahvale tuleb panna peale võimalikult madalad maksud, siis hakkab initsiatiiv vohama. Täna aktsiooni taustal tundub, et valitsus on ilmselt tunnetanud: ta on maksuseadustega mööda lasknud. Nüüd ta tahab teha n.-ö. vigade parandust. Anname siis valitsusele selle võimaluse. Mul ongi konstruktiivne ettepanek: loome majanduskomisjoni baasil oma komisjoni, oma spetsialistide grupi, kes valmistab ette kõik maksuseadused komplekselt ja tuleb siis välja oma seadusandliku initsiatiiviga. Tühistame ära ka sotsiaalmaksu ja aktsiisimaksu. Võtame selle maksude asja ette komplekselt. Las aga valitsus ajab oma määrustega niikaua asju, kui ta seda tahab ajada, ja korjab eelarvesse täiendavat raha. Teeme korralikud maksuseadused oma jõududega. Täna on selgunud, et valitsus ei suuda esitada korralikke maksuseadusi. Toetan valitsuse ettepanekut võtta päevakorrast maha ettevõtte tulumaksu, käibemaksu ja ka üksikisiku tulumaksu arutamine. Ja külmutagem sotsiaalmaksu ja aktsiisimaksu. Jätame ka selles osas valitsusele täiesti vabad käed. Ma tänan teid!

Juhataja

Suur tänu! Ma paluks kirjalikult! Vladimir Lebedev

V. Lebedev

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Viimaks ometi oleme jõudnud ühisele seisukohale. Olen nõus saadikute Ülo Uluotsa ja Tiit Madega, et tuleb järele mõelda ning valida kõige mõistlikum lahendus. Tahan juhtida teie tähelepanu muule: täna pole esimene kord, mil arutatakse väga tähtsat küsimust, kuid peaministri tool on tühi. Tõenäoliselt pole vaja teile selgitada, mida maksuseadused tähendavad. Fakt, et neid ettepanekuid ei esitanud peaminister, vaid rahandusministri asetäitja, näitab meie valitsuse suhtumist vabariigi Ülemnõukogusse. Mina leian, et peaminister peaks olema siin ja seletama, mispärast ta teeb ettepaneku need seaduseelnõud arutamisel maha võtta. Teiseks: valitsuse ettepaneku vastuvõtmine tähendaks, et me võtame endale vastutuse Rahvarinde valitsuse asjatundmatuse eest, viivitamise, rumalavõitu otsuste ja rutakuse eest, mida valitsus on ilmutanud. Muide, hoolimata sellest, et Savisaare sõnade järgi ei ole kõnealune seadustepakett veel valmis, palub valitsus seaduseelnõu sätted siiski vastu võtta. See on nonsenss.

Minu meelest on meil algamas võimukriis. Mulle tundub, et Rahvarinde valitsus on juba ammu selle kriisi poole liikunud, vastandades ennast seadusandlikule organile – Ülemnõukogule. Pean seda saadikute ja Ülemnõukogu solvamiseks. Mulle meeldib Tiit Made ettepanek: võtkem seaduseelnõu arutuselt maha. Valitsus on tunnistanud oma saamatust, oskamatust ja asjatundmatust. Moodustagem sõltumatu komisjon, kes hakkab maksuseaduste eelnõusid koostama.

Valitsuse ettepanekut toetama asudes võtame need küsimused päevakorrast tuleva aasta maikuuni. Millal me siis 1991. aasta eelarve läbi vaatame? Kas ka järgmise aasta mais? Lõpetagem mängimine. Palun saadikuid põhjalikult järele mõelda!

Ja lõpuks: peaminister peab sellistel istungitel kohal viibima. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Ma püüan vahepeal asjasse natukene rohkem selgust tuua, võib-olla siis järgnevad saadikuterühmad või alatised komisjonid ei pea kordama juba väljaõeldut, sest ma oletan, et Rein Veidemann esineb sotsiaaldemokraatide nimel ja Kalju Koha maameeste nimel. Ma rõhutan veel kord, et tänane päevakorra arutamine on pretsedenditu, ehkki selle põhjus oli valitsuse esindaja ettekanne ning kahe saadikurühma ja kahe alatise komisjoni esindaja

sõnavõttud, nii et ma palun, et kui keegi veel oma arvamust avaldab, teeb ta seda saadikurühma või alatise komisjoni nimel.

Vastata sellele küsimusele, kas Ülemnõukogu juhatusel oli võimalik midagi teises järjekorras teha või paremini serveerida, on tegelikult väga lihtne. Mitte midagi ei presiidium ega juhatus teha ei saa, sest vastuvõetud päevakorda võib muuta, kui selle poolt hääletab vähemalt kaks korda rohkem saadikuid kui vastu. Presiidium ei saa mitte mingisugust otsuse projekti teha, ja juhatus ka, muidugi mitte, kuid selleks, et seda pretsedendit juhtumit läbi arutada enne otsustamist, saavad oma arvamust avaldada saadikurühmad, komisjonid ja presiidium. Nagu öeldud, kaks komisjoni, kaks saadikurühma on oma arvamust avaldanud, nüüd teeb seda Rein Veidemann ilmselt sotsiaaldemokraatide nimel. Rein Veidemann.

R. Veidemann

Täna, härra juhataja! Esinen tõepoolest sotsiaaldemokraatliku fraktsiooni nimel. Kui me vaatame nüüd seda kirja, mida me siin oleme arutanud, ja sellest kirjast tulenevaid järeldusi, siis on see kiri adresseeritud Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumile. Ma konsulteerisin meie saadikurühma liikmetega, kes on ühtlasi ka presiidiumi liikmed, Presiidium kõnesolevat kirja ei ole arutanud ega ka sellega seoses mingisuguseid otsuseid teinud. Seepärast on mul saadikurühma nimel ettepanek saata arutatav küsimus otsustamiseks tagasi Ülemnõukogu Presiidiumile, kuhu valitsuse kiri ka tegelikult oli adresseeritud. Täna!

K. Koha

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Hr. Made tegi ettepaneku võtta päevakorrast maha ka üksikisiku tulumaksu eelnõu arutamine, õigemini tema teise lugemise jätkamine. Ma tahaksin kommenteerida seda ettepanekut. Vastavalt meie Ülemnõukogu seadusele maksukorralduse alusseaduste kohta kuulub üksikisiku tulumaks kui füüsilise isiku tulumaks Ülemnõukogu kompetentsi, nii et seda päevakorrast maha võtta ei saa. Teiseks, see on põhiline maksubaas kohalikele omavalitsustele. See oleks teine põhjendus ja seda seaduseelnõu ootavad kohalikud omavalitsused pikisilmi, et tõeliselt alustada haldusreformi esimest etappi. Nii et ma paluksin Ülemnõukogul tõsiselt mõelda, enne kui seda maksuseaduse eelnõu maha võtma hakata. Aitäh!

Juhataja

Mina tahaksin nüüd, head kolleegid, teha ettepaneku asuda otsustama, sest tundub, et seisukohad on välja selgitatud. Ivar Raig.

I. Raig

Mul on ettepanek valitsusele võtta saadetud kiri tagasi. Tänan!

A. Veetõusme

Lugupeetud juhataja! Kolleegid! Arvestades praegust arutelu ja ka Tiit Made ettepanekuid, ma palun majanduskomisjoni nimel teha vaheaeg enne hääletamist.

Juhataja

Suur tänu! Vello Pohla. Sama asi, jah? Enne kui me vaheajale läheme, ma vabandan veel kord pealetükkivuse pärast, kuid juhin ikkagi tähelepanu paarile lihtsale asjale, mis tulenevad reglemendist. Päevakorra teemadel võtavad sõna saadikurühmad, komisjonid. Ja päevakorda kinnitatud punkte võetakse maha ainult Ülemnõukogu otsusel ja seda ka kvalifitseeritud häälteenamusega.

Nii et asjale lähenemise viis, kui me hakkame otsustama, oleks selline. Kõigepealt siis juba päevakorras olevate küsimuste saatuse otsustamine, vastavalt valitsuse ettepanekule. Ja peale selle presiidiumi esitatud projekt tervikuna. Ignar Fjuk.

I. Fjuk

Lugupeetud juhataja! Ma ühineksin vaheajettepanekuga ja kutsun kõiki Rahvarinde ühendusse ühinenud saadikuid tulema üles ruumi, kus on klaver ja koroon.

Juhataja

Mul on nüüd niisugune palve, et kui me lepime ajas kokku, siis peame sellest ajast tõesti kinni. Kui 10 minutit on küllaldane, siis olgem nii kenad inimesed ja leppigem kokku, et vaheaeg on tõesti ainult 10 minutit. Või on vaja veerand tundi? Veerand tundi on vaja. Rein Järlik.

R. Järlik

Aitäh, austatud juhataja! Ma tahtsingi teha ettepaneku, et veerand tundi.

Juhataja

Nii me siis kokku lepime, täpselt 17.15.

V a h e a e g

Juhataja

Et ees seisab veel otsustamise protseduur, siis kontrollime kohalolekut. Kiirustagem. Kohal on 80 saadikut, puudub 25. Mulle on laekunud hulgaliselt ettepanekuid, tundub, et on veel sõnavõtte. Samas ma sõندان veel juhtida tähelepanu sellele, et päevakorraküsimustega seonduv protseduur pole üldse keerukas. Kinnitatud küsimuste päevakorrast mahavõtmiseks on vaja kvalifitseeritud häälteenamust, ja kui me selle otsuse oleme vastu võtnud, siis paljud ettepanekud langevad iseenesest ära. Tundub, et kõnet soovib Mikk Titma. Millise saadikurühma nimel? Sõltumatute. Palun!

M. Titma

Lugupeetud kolleegid! Kõigepealt tahaksin väljendada saadikurühma arvamust, et me kõik õpime, teeme vigu ja ei oleks vaja püüda ühel või teisel erakonnal või grupil taotleda neid ära kasutada küsimustes, mis on meie jaoks põhimõttelised. Selles mõttes võib-olla katsuksime olla tolerantsemad ja asetada küsimuse põhimõtteliselt. Maksuseadused määravad meie elu, kõigepealt tänase päeva, kas meil on toidulaud või ei ole, kas meil hakkab kaupa tulema või ei hakka, määravad järgnevateks aastateks ettevõtluse. Meie arusaamine on niisugune, et vähemalt ükski välismaine ettevõtja, juhul kui maksuseadus hakkab iga aasta muutuma, eriti Eestisse tulema ei hakka. Kõik tahavad stabiilsust, et pikalt maha panna ettevõtlust, ja selle alusel ka meie jäävat Eesti ühiskonda. Teeme ettepaneku, mis peaks olema nii valitsusele kui ka enamikule saadikurühmadest vastuvõetav. Valitsus saab ju, kui ta tahab tingimata, initsiatiivi ilmutada, tegutseda sõltumatult Ülemnõukogust, ei ole mingeid probleeme. Samal ajal Ülemnõukogul, kui ta on võtnud enda peale vastutuse maksuseadused vastu võtta, aga nii peab see kõikides riikides toimuma, ei ole mingisugust õigust lükata maksuseaduste läbivaatamist edasi pooleks aastaks. Vastupidi, me peame antud valdkonnas intensiivselt tegutsema.

Me peaksime praegu jõudma niisuguse mõistliku kompromissini, mis võimaldaks kehtestada stabiilsed maksuseadused lähitulevikuks 5–10 aasta perspektiivis. Kui me tõesti mööda paneme, siis võib-olla muudame, aga igal juhul on vaja stabiilsed maksuseadused vastu võtta. Selles mõttes meie ettepanek on: jätkata maksuseaduste arutelu, kinnitada päevakorra projektis vastavad punktid. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Ma oletan, et õiguskomisjoni nimel räägib Tõnu Anton.

T. Anton

Seekord siiski mitte õiguskomisjoni nimel, vaid Rahvarinde saadikurühmade ühenduse nimel. Nimelt on mainitud ühendusel kolm sellist põhimõttelist ettepanekut, mis meie arvates võimaldaksid lahendada tekkinud vaidluse.

1. On vaja seekord ja ka edaspidi aktsepteerida seaduseelnõu esitanud organi või ametiisiku tahet võtta esitatud projekt tagasi. Seega tuleks aktsepteerida ka valitsuse õigust võtta seadusandliku initsiatiivi korras esitatud maksuseaduseelnõu tagasi.
2. Kui analüüsida sisuliselt maksuseadusi, tuleb jõuda sellele järeldusele, et maksuseaduse eelnõu saab ju esitada ainult valitsus. Järelikult ei ole mõeldav, et maksuseaduse eelnõu esitab üks või teine alatine komisjon, saadikurühm või üksiksaadik mööda minnes valitsusest.
3. Võib-olla on tekkinud vaidluses süüdi ka see, et presiidiumil pole olnud võimalik kaaluda valitsuse tehtud ettepanekut. Kui aktsepteeritakse neid põhimõtteid, millel on Rahvarinde saadikurühmade ühendus, siis peaks siiski presiidium kokku tulema ja otsustama, millised küsimused esitatakse algava istungjärgu päevakorda lülitamiseks.

Juhataja

Suur tänu! Võib-olla siis keegi ütleb otse ja selgelt välja, kas reglemendi § 7 p. 6 kehtib või ei kehti. Vastuvõetud päevakorda võib muuta, kui selle poolt hääletab vähemalt kaks korda rohkem saadikuid, kui on vastu. Kas presiidiumil on õigus otsustada teistmoodi? Vello Pohla.

V. Pohla

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Esitan arvamuse roheliste saadikurühma poolt. Mulle tundub, et me oleme siin ruumis natuke sulgunud iseendasse ja oma probleemidesse ja oleme liialt üle politiseerinud probleemid, mida väljaspool seda ruumi tegelikult on vaja lahendada. Kas meie valijad mõistvad praegu seda vaidlust, mis siin saalis toimub? Mida annab see pikk arutelu väljaspool ruumi olevale olukorrale? Valitsusele on nüüd ennast vastu seadnud kolm opositsiooni: "Vaba Eesti", Eesti Komitee ja enamik vene keelt kõnelevaid saadikuid. Kas see olukord on normaalne, kui me teame, milline häda valitseb ümberringi? Ülemnõukogu Presiidium oli, kui see kiri oli temale suunatud, kohustatud seda küsimust arutama ja esitama oma seisukoha, olenemata sellest, et reglemendi järgi saab päevakorda muuta 2/3 häälteenamusega. Mulle ei meeldi see, kui härra Lebedev läheb kõnepultilt ja rõõmsalt teatab, et nüüd oleme me kõik saavutanud ühtsuse ja ühesõnaga astume vastu valitsusele. Valitsusel on õigus teha see samm, s.t. kehtestada määrusega need maksud, ja tal on õigus esitatud ettepanek tagasi võtta. Sest eelarve on vaja koostada ja valitsus vastutab

eelarve koostamise eest. Lähtudes olukorrast, kus me, veel kord kordan, politiseerime oma tegevust üle, kasutades selle varjus ära erakondade võitlusi ja opositsiooni eesmärgi, teeb roheliste saadikurühm ettepaneku, vaatamata olukorrale, vaatamata sellele, et Ülemnõukogu ja valitsuse vahel ei ole tegusad suhted, toetada valitsuse ettepanekut ja võtta need kaks maksupunkti päevakorrast maha. Tänan!

I. Hallaste

Austatud eesistuja! Lugupeetud kolleegid! Ma tahaksin öelda välja ka kristlik-demokraatliku saadikurühma arvamuse. Meie ettepanek on jätkata istungjärgu tööd selle 8-punktilise päevakorra järgi, mille on pakkunud välja presiidium, ja arutada selle sees ka käibemaksu seaduse eelnõu ja loomulikult ka ettevõtte tulumaksu seaduse eelnõu. Kui meil poleks seda vaidlust praegu olnud, siis ma arvan, et meil oleks käibemaksu seaduse eelnõu esimene lugemine juba tehtud olnud. Mis puudutab Rahvarinde fraktsioonide arvamust, et tuleb aktsepteerida valitsuse õigust võtta tagasi maksuseaduse eelnõud, siis jah, tõepoolest, seaduseelnõu tagasivõtmise õigus on seaduseelnõu esitajal. Kuid valitsus ei võta neid ju tagasi, vaid kehtestab neid oma määrustega, s.t. jätab Ülemnõukogu ilma seadusandlikust funktsioonist ja võtab selle funktsiooni enda kanda. Mis puudutab roheliste arvamust, et väljaspool Toompead valitseb häda ja kas meil on mõtet praegu selle üle vaielda, kas neid seadusi arutada või mitte, siis ma tahaksin juhtida tähelepanu, et see valitsus on olnud üle poole aasta võimul ja meie hädades on süüdi ka praegune sotsialistlik valitsus, nii et parem mitte anda talle ülemäärast võimu. Aitäh!

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu! Minule laekub nüüd ettepanekuid hulgi ja ma tahan teha ettepaneku lõpetada läbirääkimised päevakorra teemadel ja asuda otsustama. Ma ei ole ütelnud sõnagi küsimuste kohta, vaid tahan teha ettepaneku läbirääkimiste kohta. Küsimus on ainult ettepanekus. Kõik küsimused. Tähendab, siin on Enn Põldroos, 4 avalduse taotlejat ja suur hulk on ka kirjalikult. Spiikrilt ei ole veel keegi ära võtnud õigust teha ettepanekut Ülemnõukogule. Kas kõik on jõudnud tutvuda reglemendiga, et spiikril on õigus teha ettepanek Ülemnõukogule? Ja selle ta ka teeb. Jutt on läbirääkimistest. Küsimusi võib esitada. Ülemnõukogu juhataja teeb Ülemnõukogule ettepaneku lõpetada läbirääkimised päevakorra arutamisel. Küsimusi ilmselt võiks esitada. Ja meil on olemas ka küsimustele vastajad saalis, otsustades kirjalike küsimuste järgi. Nii et kõik on sellega nõus, et loogiline oleks teha selline ettepanek: läbirääkimised lõpetada, kuid küsimustele vastuste nõutamine oleks vist veel täiesti

sobiv. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et lõpetada läbirääkimised päevakorra arutelul? Palun hääletada! Lihthäälteenamus, rohkem poolt kui vastu. Selle ettepaneku poolt on 45 rahvasaadikut, vastu on 17, erapooletuid on 14. Läbirääkimised on lõpetatud.

Mulle on laekunud proteste eelnenud sõnavõttude kohta. Ants Paju protesteerib Vello Pohla sõnavõtu suhtes. Kuid tulgem küsimuste juurde. Enn Põldroos küsib: "Palun selgitada, kes esitas tänase päevakorra. Minu teada ei ole presiidium seda arutanud. Miks pole presiidiumi kokku kutsutud? Miks pole arutatud valitsuse kirja presiidiumis?" Mina isiklikult viibisin sellel presiidiumil, kus päevakorda arutati, võib-olla on siin teisi presiidiumi liikmeid ka, kes on tunnistajaks. Miks presiidiumis kirja ei arutatud, seda küsime nende kõrgete ametnike käest, kes presiidiumi töö eest vastutavad. Samas ma juhin veel kord tähelepanu, lähtudes reglemendist ja oma loogikast, et päevakorramuudatuse küsimused on selgelt ainult Ülemnõukogu prerogatiiv, väga mitmendat korda ütlen juba seda. Kas Arno Almann on valmis vastama sellele küsimusele?

A. Almann

Minu vastus on väga lihtne. Vabariigi valitsuse kiri, mis teile on välja jagatud, väljastati 2. oktoobril, laekus presiidiumile 4. oktoobril ja selle vahemiku sees, 4. oktoobrist kuni tänase päevani ei ole presiidiumi istungit toimunud, seega ei saanud presiidium seda kirja arutada.

Juhataja

Järgnevad küsimused. Tiit Made.

T. Made

Austatud eesistuja! Presiidiumi liikmete, härra Põldroosi, samuti hr. Antoni ja veel terve rea presiidiumi liikmete, kes on Rahvarinde fraktsioonis, seisukohad on minule kui Ülemnõukogu liikmele teinud selgeks selle, et Ülemnõukogu Presiidium ei ole päevakorda detailselt arutanud. Seepärast on mul ettepanek katkestada praegu plenaaristung, presiidium tuleb kokku, arutab seda ja homme hommikul kell 10 ütleb oma seisukohad, seejärel me hääletame. Aitäh!

Juhataja

Reglement lausa niisugust asja ette ei näe. Ma paluksin esitada ka selle, Tiit Made, kirjalikult, et ma, ei eksleks siin juba esitatud ettepanekute kuhjas. Kalju Koha. Kuigi ma eeldan et peaksid tulema küsimused.

K. Koha

Jaa, mina esitangi küsimuse. Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Arvestades eelmise nädala teisipäeva kokkusõitmise fenomenaalset mõju, küsin ma: reglemendi § 7 lg. 2 järgi "Presiidiumi koostatud päevakorra projekt koos vastavate kirjalike materjalidega jagatakse saadikutele eesti keeles ja vene keeles hiljemalt eelmise istungjärgu lõpuks". Käesoleva istungjärgu päevakorraprojekt laekus minu kui saadiku kätte täna, mitte eelmise istungjärgu lõpuks. Mind ikkagi huvitab, millal presiidium antud päevakorda arutas. Ja miks rõhub praegu härra spiiker § 7 lg. 6 peale reglemendis, et vastuvõetud päevakorda võib muuta? Me ei ole seda päevakorda ju vastu võtnud, me ei saa ju teda muutma hakata. Aitäh!

Juhataja

Lugupeetud kolleegid! Ma püüan jääda siiski vägagi erapooletuks, kuid ma tahan juhtida teie tähelepanu kõigepealt sellele, et nimetatud päevakorrapunktid, mida valitsus taotleb päevakorrast välja lülitada, on juba kinnitatud päevakorda. Nad on juba päevakorras ja nende mahavõtmine toimub reglemendi järgi. Samas ma juhin tähelepanu sellele, et ma isiklikult teatasin veel eelmise istungjärgu viimasel päeval, kust, millisel kellajal saadakse kätte viimased dokumendid, viimased tõlked – toast nr. 158. Rein Järlik.

R. Järlik

Austatud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Praegune arutelu käik ja küsimused viivad paratamatult järelduseni, et homme võib juhtuda või võib see isegi täna juhtuda, et me kinnitame päevakorda need päevakorrapunktid, mille suhtes valitsus on teinud ettepaneku need tagasi võtta. Ja mind huvitab puhtprotseduuriliselt, kuidas hakkab kulgema nende päevakorrapunktide arutamine, kui valitsus, milleks tal on õigus, nagu siin ütles õiguskomisjoni esimees, need tagasi võtab. Järelikult ettekannet ei tule. Kas tuleb siis kaasettekanne ja mille põhjal me siis üldse arutame? Lihtsalt puhtprotseduuriliselt, kuidas me hakkame siin töötama? Kui me hakkame hääletama, kas siis jäävad päevakorda need punktid, mille suhtes valitsus on teinud ettepaneku need tagasi võtta? Aitäh!

Juhataja

Olukord on loomulikult keerukas ja erakordne ning Ülemnõukogu juhataja püüab leida konstruktiivset väljapääsu. Kuid minul on õigus ja võimalus tegutseda kahjuks seni veel bürokraatlikult, s.o. vastavalt reglemendile. Kas oleks aeg otsustada? Ettepanekuid on palju, ma loen kõik nad teile ette, kuid kõigepealt jätan endale õiguse käituda ikkagi vastavalt

reglemendile. Lugupeetud Ülemnõukogu, kas me võime džentelmenlikult kokku leppida, et me rohkem ei esita ka küsimusi ja võiksime nüüd rahulikult asuda otsustama? Kui küsimusi kerkib, siis võib-olla ainult hääletamise korra kohta. Või peame Ülemnõukogu otsusega ka sisuliste küsimuste esitamised lõpetama? Ei ole vajadust. Ma kõigepealt tutvustan teid laekunud ettepanekutega, kuid kõigepealt juhin ikkagi teie tähelepanu sellele, juba mitmendat korda, et mul ei ole mingit muud pääsu, mul tuleb ikkagi tõlgendada tehtud ettepanekud kinnitatud päevakorra muudatuse taotlusena ja panna ta hääletamisele § 7 p. 6 järgi. Ants Veetõusme.

A. Veetõusme

Lugupeetud juhataja! Ma tahaksin öelda siiski kinnitatud päevakorra kohta. Seal on enamik punkte tulnud eelmisel istungjärgul, kuid mitte kõik punktid. Ja seetõttu ei ole ta juba kinnitatud päevakord. Aitäh!

Juhataja

Ei, sellist lähenemisviisi ma praegu küll mõista ei saa. Need kolm päevakorrapunkti, mille kohta on tehtud valitsuse ettepanek, on juba päevakorda kinnitatud ja kanduvad edasi automaatselt. Tõsi, 18. istungjärgu päevakord tervikuna on veel kinnitamata, siin on ainult üks lisapunkt ja see puudutab sideseadust. Mul ei ole mingit alust tõlgendada praegu küsimust teisiti kui juba kinnitatud päevakorrast punktide mahavõtmisena. Vello Pohla.

V. Pohla

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Ma veel kord toonitan ja rõhutan härra Järliku ja härra Veetõusme tehtud märkusi. Antud momendil ei saa panna seda küsimust niimoodi hääletamisele, sest see ei ole päevakorra muutmise küsimus. Kui valitsus on päevakorda esitanud need ja need punktid ja nüüd võtab nad maha, siis ei ole see enam päevakorra muutmise küsimus. Ühesõnaga, tal on selleks loomulik õigus, ta ei esitagi neid materjale meile arutamiseks, ja sellepärast me siin hääletada ei saa.

Juhataja

Ei. Nii need asjad ei käi. Siis ma paluksin praegu õiguskomisjoni ja reglemendi autorit kas või vahepeal teha ekspertiisi, suvalisust selles küsimuses ei ole. Praegu kehtiva reglemendi järgi on ta ikkagi kinnitatud päevakorrapunktide mahavõtmine. Jaak Jõerüüt.

J. Jõerüüt

Lugupeetud härra eesistuja! Lugupeetud vaidlevad saadikud! Ma tahan seekord toetada spiikrit selles punktis. Palun väga tähelepanelikult kodus reglement läbi lugeda! Aamen. Aga mul on küsimus. Ma märkasin härra spiikri viimases lauses ühte asja, millest ma ei saa aru. Milline on kolmas valitsuse poolt esitatud ja tagasivõetud päevakorrapunkt, minu ees olevas kirjas on kaks? Aitäh!

Juhataja

Ma annan selgituse. Härra Roose, kes esines alguses meie ees, esitas kirjaliku taotluse, kus ta palub võimalust öelda välja valitsuse seisukoht teise, viienda ja kaheksanda päevakorrapunkti mahavõtmise kohta. 8. puudutab muudatusi ja täiendusi Eesti NSV maksukorralduse seaduses ja selle kohta on olemas ka peaministri allkirjaga kiri. Eesti Vabariigi Valitsus kutsub tagasi ja palub päevakorrast maha võtta seaduse muudatuste ja täienduste tegemise kohta Eesti NSV Ülemnõukogu poolt 1989. aasta 28. detsembril vastu võetud Eesti NSV maksukorralduse seaduse eelnõus, mille valitsus esitas 11. juunil. Selle kirja saatus on selline. Ta on alla kirjutatud 18. septembril ja pidi tulema juba eelmisel istungjärgul tagasikutsutud päevakorrapunktina arutusele umbes sama protseduuriga nagu praegu. Kuid siis laekus mulle suusõnaline informatsioon, et valitsus loobub sellest ettepanekust ja on valmis seda teemat arutama. Täna on siiski antud mulle informatsioon selle kohta, et valitsus kutsub ka selle tagasi. Nii et kokku on küsimus kolmes päevakorrapunktis. Andres Tarand.

A. Tarand

Lugupeetud juhataja! Ma arvan, et vahel on üsna kasulik läheneda asjale sisuliselt, jätta reglement mõneks hetkeks sahtlisse. Tähendab, kui me praeguse tõlgendusega, mille lugupeetud juhataja esitas, nõus oleme, siis me satume siin Ülemnõukogus niisugusesse raskesse talgulise seisu. Kes tahes seadusandliku initsiatiivi esitaja, kui ta märkab, et ma ei räägi antud juhul ainult valitsusest kui selle ettepaneku tagasivõtjast, vaid kõigist, taipab, et oleks vaja tööd edasi teha, meil on see aga päevakorras ületulev punkt. Nii oleme võimetud neid edaspidigi maha võtma, sest me oleme punkti kunagi päevakorda pannud ja kuigi selle seaduse esitaja tahab teda maha võtta, ei saa me seda kuidagi teha ilma raskete lahingute ja hääletamisteta. Kas meil sellist, vabandage, sõnnikulaotamist on siiski vaja püsivalt ja visalt jätkata või võiksime jätta selle õiguse seadusandliku initsiatiivi esitajale? Aitäh!

Juhataja

Loodetavasti annab õiguskomisjon oma esimehe kaudu eksperthinnangu, kuid ma siiski tahaksin, lugupeetud kolleegid, juhtida tähelepanu sellele, et segaduse tekitajaks ei ole seekord mitte Ülemnõukogu juhataja. Kui ma tahaksin enda isiklikku arvamust avaldada, siis peaksin minema kõnetooli, aga nagu te näete, olen ma üksi ja see koht jääks siis täitmata. Ma loobun oma seisukoha väljaütlemisest, kuid kui Ülemnõukogu on valmis reglementi täna ja siin muutma, siis mina võin seda protseduuri juhatada. Tõnu Anton.

T. Anton

Esitatud arvamus ei ole ei eksperdi arvamus ega õiguskomisjoni arvamus. Kuid ma siiski palun kõiki kolleege kuulata ära, mida ütleb situatsiooni kohta meie oma reglemendi § 7 lõige 5. "Antud istungjärgul käsitlemata päevakorraküsimused kuuluvad arutamisele järgmisel istungjärgul." Ja millises korras seda tuleb teha, on sama §-i lõikes 3 öeldud: "Päevakord võetakse vastu istungjärgu esimese istungi alguses lihthääletamusega."

Juhataja

See on alati nii olnudki, et antud istungjärgul käsitlemata jäänud päevakorrapunktid kuuluvad arutamisele järgneval, ja meile kõigile teadaolevatel põhjustel on see kandunud edasi jälle järgnevale ja alati on ka istungjärgu esimesel istungil päevakord kinnitatud. Mis me siis teeme, kas kinnitame päevakorra, mida ma kogu aeg olengi pakkunud? Kuid ma rõhutan siiski: meie reglement näeb ette niisuguse kõigi aktide hääletamise korra, et kõigepealt tulevad parandusettepanekud. Valitsus on teinud ettepaneku ja me peame kõigepealt selle läbi arutama. Ilmselt keegi ei vaidle sellise lähenemise vastu. On palju teisi parandusettepanekuid, mis tulevad arutamisele siis, kui eelmised ettepanekud ei ole leidnud toetust või ei välista nende ettepanekute esitamist. Kas me võime asuda otsustamisele? Ülemnõukogule on nüüd pilt selge ja ta teab, mida me otsustama hakkame. Tõnu Anton.

T. Anton

Lugupeetud kolleegid! Ma olen sunnitud veel kord seletama, et ei ole meie otsustada, kas seaduseelnõu esitaja võtab seaduseelnõu tagasi või mitte. Kui seaduseelnõu esitajal see õigus on, siis meil omakorda pole õigust talt seda õigust ära võtta.

Juhataja

Head kolleegid! Ülemnõukogu juhataja on antud probleemi puhul ikkagi tehniline töötaja.

Minu asi on see viia loogilise lõpuni, asi otsustada. Kui selles küsimuses on suur ebaloogilisus ja kui ta toob endaga kaasa olulisi keerukusi, siis ma võin ka sellele ainult kaasa tunda. Ignar Fjuk.

I. Fjuk

Austatud eesistuja! Toetan sinu ettepanekut asuda asja juurde, kuid siiski tahaksin meile kõigile meelde tuletada, et senikaua, kuni Ülemnõukogu pole päevakorda kinnitanud, ei saa me käsitleda ühtegi parandusettepanekut kui päevakorra muutmist. Istungjärgu päevakord on kinnitamata ja kõik muudatusettepanekud võetakse vastu lihthälteenamusega.

Juhataja

Ma ei vaidle ka selle lähenemisviisi vastu, ja nii me siis ka praegu teeme. Me oleme enamiku istungjärgu päevakordi otsustanud sellises järjekorras, ja nagu te näete, ei ole olnud olulisi proteste. Ka seekord teeme sedamoodi. Kõigepealt presiidiumi pakutud päevakord projektina ja siis parandusettepanekud. Ma arvan, et nüüd vist võiks vaidlused lõpetada. Ma veel kord kordan, hääletamisele pannakse kõigepealt presiidiumi esitatud projekt ja sellele järgnevad parandusettepanekud, nii palju kui saadikurühmad neid siin esitanud on, sealhulgas ka valitsuse oma. Ei ole ikka selge? Koit Raud.

K. Raud

Lugupeetud härra juhataja! Rahva-keskfraktsiooni nimel palun enne hääletamisele asumist 5-minutilist vaheaega. Aitäh!

Juhataja

Vaheaeg 5 minutit.

V a h e a e g

Juhataja

Kohaloleku kontroll. Kohal on 84 saadikut, meie read täienevad pidevalt.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Ma usun, et küsimus peaks olema täiesti selge. Ma tuletan veel kord meelde, ilmselt juba tüütuseni, aga ma arvan, et nii on vaja, protseduuri, kuidas me päevakorra saatuse ära otsustame. Me oleme teinud seda uue reglemendi kehtimise järgi juba

mitu istungjärku ja nagu näete, oleme päevakorrad ikkagi kinnitanud. Vastavalt § 7 punkt 3-le pannakse päevakord kõigepealt hääletamisele lihthäälteenamusega, ja päevakorra on teile esitanud projektina presiidium. Siis tulevad muudatusettepanekud, mis käivad juba kinnitatud päevakorra kohta, see on § 7 lõige 6, mis ütleb: "Vastuvõetud päevakorda võib muuta, kui selle poolt hääletab vähemalt 2 korda rohkem saadikuid kui vastu." Kas kõik on selge? Ei ole selge. Lembit Kaljuvee.

L. Kaljuvee

Lugupeetud juhataja! Minu teada presiidium ei ole seda päevakorda vastu võtnud. Ma küsisin presiidiumi liikmete käest, nad ütlesid, et seda viimast päevakorda pole seal arutatud.

Juhataja

No nii, lugupeetud Ülemnõukogu Presiidiumi liikmed, mina kandsin selle küsimuse ette kõige viimasel presiidiumi istungil. Kes siis sel ajal puudus või ei kuulunud? Lembit Kaljuvee, milline presiidiumi liige siiski avaldas kahtlust?

A. Ristkok

Tõnu Anton ütles, et tema ei tea, et oleks sellest räägitud.

Juhataja

Niimoodi, kes tahab siis selgitust anda? Ants Veetõusme.

A. Veetõusme

Lugupeetud juhataja! Mina küll härra Kaljuveega sellel teemal ei rääkinud, kuid minu arvamus on selline. Viimasel presiidiumi istungil, mis oli küll väga ammu, oli sellest juttu, kuid lõpuks jäi asi nii, et meil on vahepeal veel üks presiidiumi istung, sinna on kaua aega ja siis me otsustame. Nii et oli küll juttu, aga sisulist otsustust ei olnud. Aitäh!

Juhataja

Ei, nüüd ma küll asjast aru ei saa. Arno Almann, võib-olla saame selgitust presiidiumi sekretäri käest, kuidas me ikkagi niisuguseid asju tõlgendame, kas presiidiumis räägiti juttu või otsustati.

A. Almann

Mul on väga kahju, lugupeetud saadikud, et mul ei ole siin seda presiidiumi istungi stenogrammi. Kuid lihtsalt teile teadmiseks ütleksin, millises küllaltki keerulises olukorras on presiidium oma järgmise istungi päevakorra formeerimisega. Nimelt toimuvad presiidiumi istungid kehtiva reglemendi järgi teisipäeviti. Teisipäeviti või teisipäevaks ei ole veel presiidiumil selge, kui kaugemale jõudis Ülemnõukogu seaduseelnõude arutamise kolmapäeval-neljapäeval, ja seepärast on tihti mõningate presiidiumi või Ülemnõukogu istungjärgu päevakorrapunktide lülitamine järgmisse istungjärku küllalt poleemiline, sest ei ole ju meie presiidiumi liikmetel kellelgi selgeltnägijavõimeid, kas istungjärk selle küsimuse ammendab. Ja ma saan praegu toetuda ainult oma mälule, sest ma ütlen veel kord, et mul ei ole ees viimase presiidiumi istungi stenogrammi, kus, nii nagu härra Nugiski ette kandis, arutati põhimõtteliselt läbi need küsimused, mida saab esitada Ülemnõukogu istungjärgule, lähtudes ka nendest küsimustest, mille arutelu jäi istungjärgul ja eeldatavasti jääb jälle pooleli. Need küsimused, mis täna välja jagatud päevakorras on, ongi üle kantud selle loogika põhjal. Nende arutelu on siis kas pooleli jäänud või nad on edasi kandunud eelmistelt istungjärgudelt. Lisaks on nüüd lülitatud juurde ja saadikutele välja jagatud kiri kahe seaduseelnõu tagasikutsumise kohta, seda ei ole loomulikult presiidiumis veel arutatud. Nii nagu ma ütlesin, laekus kiri pärast presiidiumi istungit ja jagati saadikutele välja sellest loogikast lähtudes, et lõplikult formeerib päevakorra ju istungjärk ise. Rohkem ma ei oska seletada.

Juhataja

Arno Almann, võib-olla ma annan siiski oma selgitused? Hea küll, kuulame ära Ülle Aaskivi küsimuse ja ma soovin siis ka võib-olla tulla kõnetooli.

Ü. Aaskivi

Lugupeetud hr. juhataja! Lugupeetud hr. Almann! Kas seda päevakorda arutati siis ka eelmisel teisipäeval? Siis ei olnud ju ei kolmapäevast ega neljapäevast istungit toimunud. Aitäh!

A. Almann

Seda arutati üle-eelmisel teisipäeval, sest eelmisel teisipäeval seoses sellega, et oli erakorraline istungjärk, presiidiumi istungit ei toimunud. Presiidiumi istungile on meil tavaks inimesi välja kutsuda ja me ei suutnud prognoosida erakorralise istungjärgu lõppu ning seega ka presiidiumi istungi algust.

Juhataja

Suur tänu, Arno Almann! Lugupeetud Ülemnõukogu! Enne kui me jätkame selgitamist, mida tõenäoliselt vaja ei ole, ma siiski juhin tähelepanu järgmisele. § 7 p. 1 ütleb, et ettepaneku Ülemnõukogu istungjärgu päevakorra kohta võib teha Ülemnõukogu Presiidium. Küsimus oli selles, kas seda presiidiumi istungil üldse arutati. Oli niimoodi, Lembit Kaljuvee? Seda on arutatud presiidiumi istungil ja ettepanek on tehtud. Tõsi, sellel hetkel ei olnud veel lõpuni teada üks asjaolu: kui palju kandub automaatselt edasi järgmisele istungjärgule juba kinnitatud päevakorra küsimusi. Kuid põhimõtteliselt ei muutnud see mitte midagi. Nii et öelda seda praegu Ülemnõukogu ees, et küsimust ei ole presiidiumis arutatud, ei ole korrektne. Ma tean väga hästi, kuhu soovitakse tüürida praegust istungit. Tiit Made.

T. Made

Austatud eesistuja! Härra Almann ütles mälule tuginedes, et üle kahe nädala tagasi või kaks nädalat tagasi kogunes presiidium oma istungile ja arutas neid probleeme, kuid valitsuse ettepanekuid presiidium ometi ei arutanud, see on täna selge. Seepärast ma kordan siiski oma ettepanekut katkestada praegu plenaaristung. Presiidium saab täna õhtul või homme hommikul vara kokku ja ütleb seejärel meile oma seisukoha. Siis ei võta hääletamine palju aega. Aitäh!

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu! 1. lõige ütleb, et ettepanekuid päevakorra kohta teevad presiidium, saadikurühm ja komisjonid. Need kolm on juba küllaldaselt seda asja arutanud. Vitali Menšikov.

V. Menšikov

Lugupeetud härra juhataja! Käesoleva istungjärgu päevakord avaldati ajalehes "Sovetskaja Estonia" 4. oktoobril. Mul on teile küsimus. Kas presiidiumi liikmed protesteerisid soovitatava päevakorra vastu? Minu arvates on ebakorrektne seada päevakord kahtluse alla esimese istungipäeva õhtul kell 18. Toetan täiesti teie avaldust selles küsimuses.

K. Raud

Lugupeetud härra juhataja! Ma püüdsin tähelepanelikult kuulata härra Almanni ja ka teie selgitusi, kuid minule jäi ikkagi arusaamatuks, et kas siis, kui presiidiumis midagi arutatakse,

tähendab see automaatselt ka seda, et kohe on presiidium langetanud otsuse teha Ülemnõukogule vastav ettepanek? Aitäh!

Juhataja

Ilmselt ei olnud see küsimus mulle. Mina vastutan Ülemnõukogu töö eest. Koit Raud, kelle käest me vastust ootame? Mina kandsin küsimuse presiidiumis ette ja ei arvanud, et seda nalja pärast tegin. Koit Raud.

K. Raud

Kuna selgitustega olete esinenud teie ja härra Almann, siis ma adresseerisin küsimuse selgituse andjatele. Härra Rüütel ei ole soovinud seni selgitusi anda. Aitäh!

Juhataja

Milline on otsustamise protseduur presiidiumis, selle kohta oskab täpsemalt anda küll selgitust Arno Almann. Mina käitun Ülemnõukogus vastavalt Ülemnõukogu relemendile ja võtan teadmiseks kõik protestid. (Hääled saalist.)

Jah. Kell on 18.15 ja ma sõندان teha Ülemnõukogule ettepaneku pikendada ametlikku tööaega kuni päevakorra kinnitamiseni. (Hääled saalist.) Selleks on vaja kaks korda rohkem poolthääli, kui on vastuhääli. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et pikendada tänase istungi ametlikku tööaega kuni istungjärgu päevakorra kinnitamiseni? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 50 rahvasaadikut, vastu 23, erapooletuid on 8. Ettepanek on vastu võetud.

Sõna palus Ülemnõukogu esimees härra Rüütel.

A. Rüütel

Ma arvan, et see ettepanek, mille Tiit Made tegi, on arukas. Ma usun, et presiidiumi koosolekuks ei lähe üle 5–6–7 minuti aega ja ma paneksin ette teha praegu presiidiumi koosolek ja esitada oma ettepanekud Ülemnõukogule.

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu! Kas ollakse selle poolt, et me teeksime 10-minutilise vaheaja? Presiidium arutab küsimuse läbi. (Hääled saalist.) Mul on õigus juhatada praegu seda istungit kuni päevakorra kinnitamiseni. Päevakorra kinnitamise protseduur näeb ette ka vahepeal presiidiumi kokkukutsumist, mida esimees tegi. Kas on vaja hääletada, lugupeetud

Ülemnõukogu, see vajaks lihthäälteenamust? Ei ole vaja. Presiidiumi liikmed palutakse tuppä 161. Vaheaeg 10 minutit. (Hääled saalist.)

V a h e a e g

Juhataja

Kohaloleku kontroll. Palun kiirustada, kohaloleku kontroll. Kohal on 75 rahvasaadikut, puudub 30. Meie ridades on mõningad kaotused. Kas võime presiidiumi otsuse teatavakstegemiseks anda sõna presiidiumi sekretärile Arno Almannile?

A. Almann

Austatud saadikud! Vabariigi Ülemnõukogu Presiidium esitab 18. istungjärgu päevakorda järgmised küsimused: 1) Eesti Vabariigi Valitsuse infotund, Eesti Vabariigi Valitsuse ja Eesti Panga infotund; 2) Eesti Vabariigi seaduseelnõu üksikisiku tulumaksu kohta, teine lugemine; 3) Eesti Vabariigi majanduspiiri seaduseelnõu teine lugemine; 4) Eesti Vabariigi sideseaduse eelnõu esimene lugemine ja 5) Eesti Vabariigi Ülemnõukogu alatistest komisjonidest. Hoidmaks ära hilisemaid selgitusi, teatan, et selle ettepaneku poolt hääletas 10 presiidiumi liiget, vastu oli 2 ja 1 jäi erapooletuks.

Juhataja

On küsimusi härra Almannile? Pavel Jermoškin.

P. Jermoškin

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud härra Almann! Mul on selline küsimus: kas päevakorra muutmine tähendab, et valitsuse kirja kohta me otsust vastu ei võta?

A. Almann

Tähendab, küsimus on selles. Sellisena esitab presiidium kinnitamiseks täna alanud istungjärgu päevakorra. Kõik need vaidlusalused küsimused ja diskuteerimist nõudvad momendid arutab presiidium hiljem läbi oma korralisel istungil ja annab oma seisukoha teile kinnitamiseks.

Juhataja

Kas on härra Almannile küsimusi? Ants Paju.

A. Paju

Härra Almann! Mul on ainult üks sedasorti küsimus. Mul on meeles, mõni aeg tagasi protesteeriti selle vastu, et lehte oli läinud saalis toimunu kohta ebaadekvaatne sõnum. Nüüd on taas pretsedent. Leht on täna alanud istungjärgu päevakorra teatanud selle istungi järgi. Nüüd aga selgub, et see on kõik pea peale pööratud. Kas protesteerime jälle, või mis sellega tehakse?

A. Almann

Ei. Protesteerida ei ole siin põhjust. Presiidium esitas istungjärgule sellise päevakorra. See on istungjärgu päevakorra projekt. Istungjärk kinnitab presiidiumi esitatud päevakorrast selle, mida ta peab vajalikuks, ja võib ka ise sinna lülitada täiendavaid küsimusi. See on ju reglemendi järgi lubatud.

T. Made

Austatud härra Almann! Päevakord on meie jaoks uus. Kas see tähendab, et reglemendi järgi jäetakse nüüd meie plenaaristungitele 48-tunnine vahe? Aitäh!

A. Almann

Ma usun, et ei jäeta.

Juhataja

Kas on veel küsimusi härra Almannile? Ei ole. Suur tänu, härra Almann!

Nii. Reglement on meil jõus. Presiidium on teinud ettepaneku, asugem hääletama. Ma juhin teie tähelepanu sellele, et juhtumisi on mõned saadikurühmad teinud ka täiendavaid ettepanekuid, aga kõigepealt võib-olla presiidiumi esitatud projekt. Täienduste kohta me peame eraldi veel nõu pidama. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et kinnitada 18. istungjärgu päevakord vastavalt presiidiumi esitatud projektile? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 62 rahvasaadikut, vastu 7, erapooletuid on 4. Presiidiumi pakutud projekt on kinnitatud ja võetud aluseks.

Ja nüüd on üks saadikurühm teinud täiendavad ettepanekud, mis kogemata langevad kokku juba päevakorda kinnitatud ettepanekutega. Ma tutvustan neid. Kristlik-demokraatlik

fraktsioon teeb ettepaneku lülitada täiendavalt 18. istungjärgu päevakorda punkt "Muudatused ja täiendused Eesti NSV maksukorralduse seaduses". Ja "Virumaa" saadikurühm teeb ettepaneku lülitada täiendavalt päevakorda käibemaksu seadus, ettevõtte tulumaksu seadus ja samasugused täiendused, nagu pani ette ka kristlik-demokraatlik saadikuterühm. Ja maa-keskerakond teeb ettepaneku lülitada päevakorda Eesti Maa-Keskerakonna arupärimine Eesti Vabariigi Põllumajandusministeeriumile, sest kirjalik vastus arupärimisele saadikurühma ei rahuldanud. Kolm ettepanekut, millest kaks kattuvad. Ülemnõukogu juhataja on ülikeerulises olukorras sellepärast, et pakutud ettepanekud on juba omal ajal päevakorda lülitatud, ja ma ei tea, kuidas nüüd otsustada, kas täiendavalt päevakorda lülitada? Tiit Made.

T. Made

Austatud eesistuja! Me hääletasime mõni aeg tagasi tööpäeva pikendamist kuni päevakorra kinnitamiseni, seda me oleme nüüd juba teinud. Täienduste tegemiseks meil enam aega nagu ei peaks olema, päevakord on klaar.

Juhataja

Kui sõna-sõnalt, siis tõesti niimoodi. Illar Hallaste.

I. Hallaste

Austatud eesistuja! Hr. Almann luges meile ette äsja Ülemnõukogu Presiidiumi kinnitatud päevakorra projekti, kus puudus punkt "Muudatused ja täiendused Eesti NSV maksukorralduse seaduses". Ja ma teen oma fraktsiooni nimel ettepaneku panna see punkt täiendavalt päevakorda. Asi peaks olema lihtne ja selge. Ta tuleb lihtsalt juurde. Ja me hääletame selle eraldi läbi. Aitäh!

Juhataja

Lugupeetud kolleegid! Ma võib-olla annan põhjuse ka oma personaalküsimust arutada. Kuid praegu ei loe mina olemasolevast reglemendist sugugi teistmoodi välja, kui et nad on juba päevakorda kinnitatud ja kanduvad automaatselt edasi. Kes protestib, esitagu protest. Vitali Menšikov.

V. Menšikov

Lugupeetud juhataja! Ma ei ole nõus lugupeetud Tiit Madega, et me pikendasime istungi tööaega ainuüksi päevakorra kinnitamiseks ja et enam ei saa päevakorda täiendada. Päevakord sõnastatakse lõplikult siis, kui kõik sinna esitatud ettepanekud on läbi arutatud. Tänan!

I. Hallaste

Austatud eesistuja, andestust, et ma nii palju pean tülitama! Ma teen ettepaneku konkretiseerida oma ettepanekut. Ma teen ettepaneku panna "Muudatused ja täiendused Eesti NSV maksukorralduse seaduses" 18. istungjärgu 2. punktiks. See on järjekorra küsimus, äkki oleks võimalik seda teha. Kuigi see kuulub küll tõepoolest juhataja kompetentsi ja see punkt on üle kandunud eelmistest kordadest. Aga äkki me saaksime igasuguste segaduste vältimiseks panna ta teiseks punktiks. Aitäh!

Juhataja

Kui Ülemnõukogu nõustub topelt seda küsimust kinnitama, siis ma panen selle hääletusele. Ants Veetõusme.

A. Veetõusme

Lugupeetud juhataja ja kolleegid! Tänapäevane pikk arutelu päevakorra üle on viinud ilmselt saadikud juba ummikusse, ka härra juhataja. Praegu just me hääletasime, et seda ei ole päevakorras, sest valitsus võttis oma initsiatiivil need seaduseelnõud tagasi. Ma nüüd enam ei mõista, mis on mis ja kes on kes. Aitäh!

Juhataja

Terve tänase plenaaristung ja ka presiidiumi istungi ajal ei ole ma loobunud oma arvamusest, kuidas ma mõistan reglementi. Esitage oma protestid nii, nagu näeb ette reglement. Neid 3 päevakorrapunkti ei ole Ülemnõukogu päevakorrast maha võetud. Presiidium tegi oma ettepaneku sellisel kujul, kui ta tegi, ja nii Ülemnõukogu selle ka kinnitas. Maha nad võetud ei ole. Kui saadikurühmad arvavad, et Ülemnõukogu peaks selle oma järjekordse otsusega üle kinnitama, siis panen ta hääletamisele. Kui Ülemnõukogu juhataja on valesti mõistnud reglementi, siis tehke see mulle selgeks. Ma rõhutan veel kord, Ülemnõukogu juhataja ei ole selle reglemendi autor, reglement on meie kollektiivne töö ja meie kõikide poolt vastu võetud. Kui mina midagi ei mõista, siis tehke see mulle selgeks. Praegu ei saa ma seda teistmoodi tõlgendada kui nii, et need punktid on automaatselt päevakorras. Valitsus on teinud

ettepaneku need maha võtta ja selleks, et maha võtta, tuleb ta panna praegu hääletamisele. Mida ma ka kavatsen teha. Kuid mul on siin ettepanekud, näete kui palju, ja kõik nad pannakse hääletamisele siis, kui valitsuse ettepanek ei lähe läbi. Minu ei ole alust ega õigust seda teistmoodi tõlgendada, nii on reglemendis. Ülle Aaskivi.

Ü. Aaskivi

Lugupeetud juhataja! Ma ei tea täpselt, kes mulle presiidiumi liikmetest vastaks väga konkreetselt. Mida presiidium praegu vaheajal valitsuse ettepaneku suhtes otsustas? Aitäh!

Juhataja

Mina võin vastata. Presiidium otsustas valitsuse ettepanekut arvesse võtta ja tegi ettepaneku esitada projekt Ülemnõukogule sellisel kujul, nagu ta esitati. Presiidiumil on õigus oma otsusega sellist ettepanekut vastu võtta, kuid kehtiva reglemendi järgi saab päevakorra muutmise otsuse vastu võtta Ülemnõukogu.

Presiidium tegi ettepaneku esitada selline projekt, nagu te kuulsite, ja otsustamise protsessi käigus arutati seda, kas võtta arvesse valitsuse ettepanekud.

Ja mina isiklikult hääletasin ka selle poolt. Samas ütlen, et reglement kehtib sellisena, nagu ta kehtib. Enn Põldroos soovib kõnet. Sõna saab Rein Järlik.

R. Järlik

Austatud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Mul on siin küsimus. Me hääletasime selle päevakorra poolt, mille esitas presiidiumi nimel Arno Almann, ma ei oska öelda täpset kellaega, aga see ei olnud kuigi palju aega tagasi. See päevakord koosnes viiest päevakorrapunktist. Kas see nüüd oligi 18. istungjärgu päevakord või me hääletasime mingi teise, selle esialgse variandi poolt, mis meile trükituna kätte anti? Praegu on asi ebaselge. Kui päevakorras on tõesti sees ka muudatused ja täiendused, samuti käibemaksuseaduse eelnõu, siis me hääletasime mitte selle variandi poolt, mille Almann natuke aega tagasi kõnepuldist teatavaks tegi, presiidiumi oma nimelt, vaid selle poolt, mis oli trükituna kätte jagatud. Kumma poolt?

Juhataja

Ma annan selgitust. Ülemnõukogu hääletas selle variandi poolt, mille esitas presiidium sama otsuse põhjal, mis ta mõni minut tagasi vastu võttis. See on kinnitatud päevakord. Sellel presiidiumi istungil arutati ka valitsuse ettepanekut võtta meile kõikidele teadaolevad punktid

päevakorrast maha. Seda arutati, kuid mina leian, et mahavõtmise jaoks on vaja Ülemnõukogu otsust.

Praegu on kinnitatud istungjärgu päevakord sellisena, nagu me ta kinnitasime, ma võin vajaduse korral ette lugeda, nagu me ta kinnitasime, ma võin vajaduse korral ette lugeda, kuid automaatselt on edasi kandunud need päevakorrapunktid, mis on kinnitatud eelmistel istungjärgudel. On selge? Ei ole selge? Nad ei pruugi olla, kuid nad on siiski päevakorras, sest reglement ütleb ikkagi niimoodi, et nad kanduvad edasi järgmisele istungjärgule. Aga järgmisi istungjärke on meil palju. Päevakorrast nad maha võetud ei ole Kuid 18. istungjärgu päevakord on kinnitatud selliselt, nagu ta on. Mulle on tehtud parandusettepanekuid ja ma väidan, et kaks nendest ei ole loogilised, sellepärast et nad teevad ettepaneku lülitada täiendavalt päevakorda neid punkte, mis on juba päevakorda kinnitatud. Kui asi on selles, et tahetakse muuta järjekorda ja võib-olla juhataja funktsioone endale võtta, olen nõus hääletamisele panema. Kui saadikurühm teeb ettepaneku, tõsi, see on küll juhataja prerogatiiv, kuid ma olen valmis seda laskma otsustada Ülemnõukogul, et nimelt 2. päevakorrapunktis oleks mõni tehtud ettepanek. Kas Indrek Toome soovib kõnet pidada?

I. Toome

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud esimees! Kolleegid! Sõnavõtjate hääled lähevad juba üsna valjuks. Nähtavasti on aeg vaja maha võtta. Peaks püüdma väga rahulikult analüüsida seda olukorda, kuhu me oleme päevakorda arutades sattunud. Ma püüan seda rahulikult teha ja pakkuda välja ühe võimaluse tupikseisust väljatulekuks. Esitame endale küsimuse: kas meil on neid maksuseadusi vaja? On neid vaja? Kindlasti. Selles oleme kõik arvatavasti ühel meelel. Kas me praegu sellises närvilises olukorras siin istungisaalis oleme valmis konstruktiivselt otsustama, mil moel, missuguste jõududega, missuguste tempodega viia töö arutuse all olevate maksuseaduste projektide kallal lõpule? Ma arvan, et ei ole. Ma pakun välja järgmise ettepaneku. Käesoleva istungjärgu päevakorda on juba hääletatud 5 punkti. Mina tõlgendan Eesti Vabariigi Ülemnõukogu päevakorda kitsamas ja laiemas mõttes. Kitsamas mõttes on selleks ühe istungjärgu päevakord, mida me kavandame eeloleval istungjärgul läbi vaadata. Laiemas mõttes päevakord on kõik need küsimused, mis meil on n.-ö. menetlusse võetud ja mis on vastavalt reglemendile üle kandunud eelmistest istungjärgudest. Nii nagu Ülo Nugis seda meile ka seletas. Menetlusse on meil võetud mitmeid küsimusi, nende hulgas ka need kaks päevakorraküsimust, mille üle täna nii tuline vaidlus käib. Ja et menetlusest juba päevakorda võetud küsimusi välja lülitada, selleks peame meie teiega siin vastavalt reglemendile uuesti otsustama. Teen ettepaneku täna vaidlus nende

kolme päevakorraküsimuse osas lõpetada ja anda võimalus Ülemnõukogu Presiidiumil homme või siis, kui Ülemnõukogu esimees ütleb, rahulikult arutleda ja kavandada, mis me siis selles keerulises seisus peame tegema. Kuidas me nende seaduseprojektidega edaspidi tööd jätkame? Kas nõustub Ülemnõukogu Presiidium valitsuse ettepanekuga, et pooleks aastaks töö nende kallal külmutada ja anda talle projektide ümbertegemiseks aega? Võib-olla on valitsusel täna täiesti uus maksustamise kontseptuaalne alus. Kui nii, siis on projektide tagasikutsumine põhjendatav. Me ei tea, meil on raske täna otsustada. Võib-olla tuleb Ülemnõukogu Presiidium välja ettepanekuga, et tehakse komisjon saadikutest, valitsuse esindajatest, teadusnimestest, kes töötab teatud ajaks välja uued või täiendatud projektid. Sellise võimalusega arvestasid ka sõltumatud demokraadid. Ma arvan, et seejärel vaataksime Ülemnõukogu Presiidiumi ettepaneku läbi Ülemnõukogus ja siis otsustame. Aga närviliseks ei ole mingil juhul mõtet minna. Need maksuseadused tuleb meil vastu võtta ja nende kallal tuleb veel eelnevalt töötada, et nad saaksid tõepoolest väga head. Mina kutsun teid tasakaalukalt otsustama. Täna tuleb istungil see närviline õhkkond ära lõpetada. Tähtis on jätkata konstruktiivselt tööd nende maksuseaduste projektide kallal, mis meil täna veel puuduvad. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Mul on 10 täiendusettepanekut ja mõningates nendest on veel mitu alaettepanekut. Ka mina püüaksin asja viia võimalikult väikeste valudega loogilise lõpuni. Presiidium on teinud oma ettepaneku, millisena tema loeb soovitavaks 18. istungjärgu päevakorda. Ülemnõukogu päevakorra sellisena ka kinnitas. Presiidium arutas valitsuse ettepanekut teadaoleva kolme päevakorrapunkti väljalülitamiseks istungjärgu päevakorrast.

Selle ettepaneku peab Ülemnõukogu kinnitama vastavalt reglemendile. Kaks korda, rohkem poolt kui vastu. Kui Ülemnõukogu seda teeb, siis on ta päevakorrast maha võetud. Mulle on tehtud ettepanekud lülitada täiendavalt päevakorda eelpool nimetatud punktid. Kui neid ei oleks olnud enam päevakorras, siis nende täiendav lülitamine eeldaks ka lihthäälteenamust, kuid nad on praegu ikkagi automaatselt päevakorras. Kuid presiidium tegi ettepaneku 18. istungjärgul arutada neid küsimusi, mida Ülemnõukogu otsustas. Kuidas oleks nüüd loogiline lõpp? Kas tõmmata praegu joon alla? Arvestada sellega, et meil on olemas maht ja ettevalmistatud dokumentatsioon 18. istungjärgu korralikuks läbiviimiseks ja meil on õigus ja alust juba päevakorras olevate küsimuste juurde veel tagasi tulla. Või nõutakse karmilt seda, et valitsuse ettepaneku kohta võetaks vastu üks ja lõplik otsus? Ükskõik mis nurga alt me ka läheneme, mina teist väljapääsu ei näe, kui ainult Ülemnõukogu otsuse kaudu asi lahendada.

Kui Ülemnõukogu soovib seda praegu otsustada, siis sellisel juhul paneme me ta hääletamisele. Ma ei saa praegu panna hääletamisele ettepaneku täiendavalt päevakorda lülitamist, kui nad on juba päevakorras ja automaatselt üle kantud. Ignar Fjuk.

I. Fjuk

Lugupeetud kolleegid! Vastavalt reglemendile kuuluvad need päevakorrapunktid, mis ei mahtunud konkreetse istungjärgu arutamisele, käsitlemisele järgmisel istungjärgul, mitte ühel järgmistest, ma rõhutan. See tähendab konkreetset, kui seda sõna-sõnalt võtta, siis 18. istungjärgul. Kuid mõned minutid tagasi me hääletasime, nagu me võime kõik koos pärast stenogrammist lugeda, käesoleva, 18. istungjärgu päevakorra kinnitamist. Sellesse päevakorda ei olnud neid lisatud. Me teame, et päevakord on tervik, ka Ülemnõukogu püüab terviklikku poliitikat ajada ja ei luba ennast lollitada selliste demagoogiliste nõksudega. Meie kinnitasime 18. istungjärgu päevakorra ja siia neid ei olnud lülitatud. Kuivõrd reglement ei eelda nende lülitamist järgmistesse istungjärkudesse, siis neid ka ei ole järgmistes. Seega võib küsimuse all olla ainult Hallaste või teiste poolt pakutud variandid lülitada need sellesse päevakorda, mis nõuab 2/3 häälteenamust.

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu! Nõnda saab ka Ülemnõukogu juhataja väarikus oma mõõdupuuga korralikult paika pandud. Ignar Fjuk ei lubanud oma mitte esimest korda sellelaadilisi lähenemisi. Ma rõhutan veel kord: see osa, mis puudutab järgmist või järgnevat, on juba ekspertidega läbi arutatud, ja see tähendab, et kui eelmisel istungjärgul küsimust läbi ei arutatud ja ei otsustatud, siis ta kandub järgneva ja sellest järgnevast veel järgneva istungjärgu päevakorda. Tiit Made.

T. Made

Austatud eesistuja! Täiesti veenvalt sa seletasid ära päevakorra formeerimise küsimused. Kui me täna ei hääleta nende kolme maksuseaduse arutamise asjus, siis see ei tähenda, et nad on päevakorrast väljas, vaid et presiidium tuleb selle juurde tagasi ja pakub meile näiteks järgmiseks nädalaks. Seetõttu ei ole meil antud hetkel tõesti enam mõtet hääletada ja ma kordan veel kord, et vastavalt Ülo Nugise ettepanekule me pikendasime tööaega päevakorra kinnitamiseni, mis on juba tükk aega tagasi tehtud. Aitäh!

Juhataja

Ja sellesama asja tahan ma ikkagi pingsalt selgeks teha. Presiidiumi pakutud pävakord on kinnitatud. Meil on istungjärguks olemas materjal, millega me saaksime tööd teha. Kuid valitsuse ettepanekut ei ole praegu kinnitatud, seega ei ole neid küsimusi pävakorrast maha võetud. Kui Ülemnõukogu lepib praegu sellise lähenemisega, et me saame rahulikult tööd teha sellel istungjärgul ja presiidium veel saab seda küsimust arutada, oleks see kõige loogilisem lahendus. (Hääled saalist.)

Sellisel juhtumil need saadikurühmad, kes on teinud ettepaneku täiendavalt küsimusi pävakorda lülitada, peaksid mõistma seda taktikat, et neid pävakorda lülitada ei ole vaja, nad on pävakorras. Kui see küsimus ära langeb, siis me võiksime joone alla tõmmata ja selle kinnitatud pävakorraga 18. istungjärgul tööd teha. Pavel Jermoškin.

P. Jermoškin

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud saadikud! Õhkkond saalis muutub pinevaks, seepärast teen ma ühe ettepaneku. Las Ülemnõukogu võtab presiidiumi esitatud projekti pävakorra aluseks. Pean igati mõistlikuks sellega piirduda ja selle pävakorra alusel tööd teha. 18. istungjärgu kestel võime kõnealused punktid täiendavalt arutusele võtta.

Juhataja

Suur tänu! Ja ma palun, et kristlikud demokraadid ja "Virumaa" nõustuksid sellise lähenemisega. Ants Paju.

A. Paju

Lugupeetud juhataja! Austatud kolleegid! Minul on üks kummaline tundmus. See, mille ümber praegu tants käib, on tagajärg. Me püüame kramplikult muuta tagajärge, vaatamata enda sisse, mis on selle tinginud, kus on põhjus. See meenutab kangesti Krõlovi valmi "Kvartett". Ja sellepärast mul on ettepanek, austatud juhataja, minu arvates ei ole mõtet nii pikalt, nii tihti ümber kõnelda ühte, teist, kolmandat seisukohta. Kuna siin on juba saali tahet alates presiidiumist muudetud ja katsetusele pandud, siis teeme niimoodi, et iga ettepaneku, mis seal on, hääletame läbi. Las see olla mitte verbaalne otsustus, vaid hääletuslik otsustus. Punkt.

Juhataja

Head saadikud! Ei ole see nii lihtne, sest te kõik saate aru, et praegu küsimus ei ole mitte

reglemendis, küsimus ei ole mitte päevakorras, vaid küsimus on poliitilises otsuses. Ja kui seda ei saavutata muude võtetega, siis solvatakse eesistujat. Praegu tuleb lihtsalt täna kuidagimoodi loogiline lõpp leida, et vajaduse korral tulla selle teema juurde tagasi sobivamal momendil, minu oskused on praegu otsas. Ma teen ettepaneku nõustuda selle päevakorraga, mis presiidium esitas ja mis on otsustatud. Seda on saalist toetanud mitmed saadikud, tulgem valitsuse ettepanekute juurde hiljem tagasi. Kui on olemas sobivam miljö. Illar Hallaste.

I. Hallaste

Austatud eesistuja! Ma olen nõus teie selgitusega, et need päevakorrapunktid ja eelkõige "Muudatused maksukorralduse seaduses" on päevakorras ja teil kui juhatajal on õigus nende arutamise järjekorra määramisel ise otsustada, millal nad hääletamisele tulevad. Ja ma usaldan ja kristlikud demokraadid usaldavad teid, et te panete need õigel ajal päevakorda ja arutusele. Aitäh! Praegu võtame maha.

K. Raud

Lugupeetud hr. juhataja! Austatud kolleegid! Kas on mõtet veeretada kuuma kakku suus ja oodata, kuni ta jahtub? Mulle tundub, et Ülemnõukogule on selge, milles on probleem. Ülemnõukogu peab võtma seisukoha valitsuse ettepanekute ja selle kaudu ka päevakorra suhtes. Mul on ettepanek võtta Ülemnõukogu seisukoht valitsuse ettepaneku suhtes täna. Aitäh!

Juhataja

No nii, igal saadikul on seadusandliku initsiatiivi õigus.

M. Kolossova

Austatud kolleegid! Mul on ettepanek, mis on siin saalis juba mitu korda kõlanud. Lõpetada tänane arutelu sellega, et päevakord on kinnitatud. Oli ju jutt, et kui on kinnitatud, siis lähme laiali. Meie seas on täna ühel mehel sünnipäev, 55 aastat saab täis Rein Järlikul. Andkem tal võimalus minna siis ka oma sünnipäeva pidama ja õnnitlegem teda.

Juhataja

Minul oli au Rein Järlikut juba õnnitleda. Teadmiseks, et täna on sünnipäev ka Jaak Allikul. Teda ei ole kohal. Plaksutame ka talle. Protestid minu käitumise või sobivuse kohta palun esitada homseks. Presiidiumi istung algab homme kell 15 Kadriorus. Kas Uno Ugandi ja Tõnu

Anton soovivad tungivalt sõna või on teadaanne esitada? Kuulame kõigepealt Uno Ugandi teadaannet.

U. Ugandi

Lugupeetud eesistuja! Lugupeetud kolleegid! Mul on siiski sõnavõtt, mis ei kesta 30 sekundit. Me oleme täna nii palju aina arutanud. Et see päev päris tühja ei läheks ja pilt tänase päeva lõpuks siiski selge oleks, siis võiks selle valitsuse ettepaneku panna praegu hääletusele. See protseduur ei ole kuigi pikk. Ma toetan Koit Raua ettepanekut.

Juhataja

Nii. Ettepanekud on tehtud ja nendest ei pääse kuhugi. Need pannakse hääletamisele. Ja vastavalt reglemendile.

Presiidium arutas valitsuse ettepanekuid ja presiidiumi otsus oli aktsepteerida valitsuse ettepanekut kolme punkti väljalülitamise kohta istungjärgu kinnitatud päevakorrast. Ma ei hakka kirja üle lugema ja ei loe teile veel kord ette ka valitsusesindaja härra Roose ettepanekut, see puudutab kirjalikult esitatud projektis teist, viiendat ja kaheksandat päevakorrapunkti. Teadujärgi Ülemnõukogu otsustas, et istungjärgu päevakorda lülitatakse 1., 3., 4., 6. ja 7. punkt. Selline on juba Ülemnõukogu otsus. Te kõik saate aru, millest ma räägin, ning nüüd on vaja otsustada selles projektis 2., 5. ja 8. päevakorrapunkti saatus. See pannakse hääletamisele sellises formuleeringus, nagu valitsus on esitanud. Palutakse arutelult maha võtta, see tähendab päevakorrast välja lülitada. Selle ettepaneku poolt on vaja 2 korda rohkem hääli, kui on vastu. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et võtta maha päevakorrast Eesti Vabariigi käibemaksuseaduse eelnõu arutamine? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 36 rahvasaadikut, vastu 34, erapooletuid on 2. Ettepanek ei leidnud toetust. Järgmine hääletusvoor. Kes on selle poolt, et võtta maha, lülitada välja päevakorrast Eesti Vabariigi ettevõtte tulumaksu seaduse eelnõu arutamine? Palun hääletada! Kaks korda rohkem poolt kui vastu. Selle ettepaneku poolt on 37 saadikut, vastu 32, erapooletuid on 2. See ettepanek ei leidnud toetust.

Järgmine hääletusvoor.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et lülitada välja päevakorrast muudatuste ja täienduste arutamine Eesti NSV maksukorralduse seaduses? Palun hääletada! Tingimused samad, kaks korda rohkem poolt kui vastu. Selle ettepaneku poolt on 38 rahvasaadikut, vastu 31, erapooletuks jäid 2. See ettepanek ei leidnud toetust. Eelpool nimetatud punktid jäid päevakorda.

Sellest lähtudes parandusettepanekuid ei ole mul enam alust hääletamisele panna. Valitsuse ja Eesti Panga infotund algab homme kell 10. Presiidiumi istung, nagu öeldud, kell 15.00.

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

18. ISTUNGJÄRK

TEINE ISTUNG

9. oktoober 1990

Eesti Vabariigi Valitsuse ja Eesti Panga infotund

Juhataja (Ü. Nugis)

Lugupeetud Ülemnõukogu! Asugem töökohtadele. Kohaloleku kontroll. Kohal on 73 rahvasaadikut. Alustagem Eesti Vabariigi Valitsuse infotunniga. Palume kõnetooli välisministri asetäitja hr. Liimetsa.

E. Liimets

Vastuseks Eesti Vabariigi Ülemnõukogu saadikute härrade Lembit Arro ja Andrus Ristkoki järelepärimisele teataksin järgmist. Loen ette järelepärimise teksti: "Selgusetu on, milline riiklik organ, millisel alusel ja kuidas reglementeerib välismaalaste liikumisvabadust Eesti territooriumil. EV ÜN-i 8. ja 16. mai sätete järgi peaks see asutus asuma Eesti võimkonnas. Näiteks ei saa tänase päevani kutsuda väliskülalisi otse Rapla maakonda. Seda saab ametlikult teha endiselt üksnes Tallinna vahendaja kaudu ning seejärel mingi organi eriloaga. See on kõigile teada absurdne keerdkäik.

Oleks huvitav teada, milliste Eesti piirkondade jaoks veel Raplaga võrreldav piirang kehtib ning millal olukord õiguspäraseks muutub. Lugupidamisega saadikud Rapla maakonnast: L. Arro, A. Ristkok."

Eesti Vabariigi ja välisriikide majanduslike ning sotsiaal-kultuuriliste sidemete laienemine tõstab paratamatult päevakorra välismaalaste liikumisvabaduse probleemid. Nende liikumisvabadust Eesti Vabariigis reglementeerib aga veel NSV Liidu Ministrite Nõukogu 1984. aasta 10. mai määrus nr. 433. Selle dokumendi põhjal on Eesti Vabariigis välismaalaste

küllastamiseks avatud linnad Tallinn, Kohtla-Järve ja Narva, maakondadest Põlva rajoon, Pärnu rajoon, Võru, Valga rajoon, Viljandi maakond. Välisdelegatsioonid võõrustavad organisatsioonid peavad ka neid rajooni küllastades 5 päeva enne ette teatama oma visiidist. Kinnisesse rajooni loa saamiseks tuleb sellele lisaks esitada täpne tegevusprogramm. Ei ole kahtlust, et sellised piirangud tekitavad olulist kahju meie vabariigi välissidemete arengule.

28. septembril andis Eesti Vabariigi Siseministerium valitsusele läbivaatamiseks määruse projekti, milles nähakse ette kehtivate piirangute kaotamine. Uutest eeskirjadest saab muidugi täpsemalt rääkida aga alles siis, kui Eesti Vabariigi Valitsus on määruse vastu võtnud.

Eesti Vabariigi Ülemnõukogu saadikute härra Küllo Arjakase ja härra Mart Laari järelepärimine EV valitsusele: "Vaatomata järsult laienenud sidemetele kodu- ja Välis-Eesti vahel on väliseestlasi, kellele sissesõit Eestisse on keelatud ja kes on korduvalt saanud eitava vastuse. Osa neist on ka viimastel aastatel Eestis käinud ja siis saanud sissesõidukeelu. Näited: Rein Taagepera, (Kanada kodakondsus, elab USA-s), keeld alates 1989. aasta oktoobrist; Juhan Kristjan Talve (Rootsi kodakondsus, elab Rootsis), keeld alates 1990. aasta veebruarist; Jüri Estam (USA kodakondsus, elab Rootsis), keeld alates 1990. aasta veebruarist; Ülo Ignats (Rootsi), keeld alates 1990. aasta veebruarist; Heino Ainso (USA), keeld alates 1990. aasta veebruarist; Mäido Kari (USA), keeld alates 1990. aasta maist; Andres Taul (USA), keeld alates 1990. aasta juunist. Seoses eelpool tooduga küsimused. 1. Milline organ on keelanud neil tulla Eestisse ja millisel alusel? 2. Mida on EV valitsuse tasandil tehtud selle probleemi lahendamiseks ja millal võiks loota lahendust? 3. Kes hakkab selle küsimusega tulevikus tegelema (s.t. lahendama probleemi sissesõiduloa saamiseks)?" Vastus järelepärimisele. Eesti Vabariigi Välisministerium ei pea õigeaks poliitilistel motiividel keelata välisriigi kodanike, nende hulgas väliseestlaste sissesõitu vabariiki. Kahjuks oli selline praktika möödunud aastal üsna levinud. Teatavasti peetakse Nõukogude Liidu Välisministeriumi Konsulaarvalitsuses nn. musta nimekirja, kuhu kantakse isikute nimed, kelle sissesõitu Nõukogude Liitu peetakse ebasoovitavaks. Selle dokumendi koostamisest võtavad osa mitu ametkonda – julgeolekukomitee, siseministerium, välisministerium. Lähtudes kahepoolsete suhete arenemisest arvestatakse ka muidugi saatkondade arvamust. Analoozne kontroll sissesõidu üle on kehtestatud paljudes riikides. See on ka mõistetav, sest keegi ei taha lasta oma maale terroriste, narkomaane ja muud kriminaalset elementi. Anakronismiks tuleb aga lugeda sissesõidukeeldu poliitilistel, samuti ideoloogilistel motiividel. Just nii tuleb hinnata sissesõiduvõimaluste äraütlemist kuuele Eesti Kongressi delegaadile, kellest on juttu härrade Küllo Arjakase ja Mart Laari järelepärimises. Pöördusime antud küsimuses Nõukogude Liidu Välisministeriumi Konsulaarvalitsuse poole.

Praegune konsulaarvalitsuse juhtkond on samuti seisukohal, et poliitilistel, ideoloogilistel motiividel ei tohi viisade andmisest keelduda. Meil ei ole andmeid, et viimaste Eesti Komitee poolt saadetud kutsete põhjal oleks olnud äraütlemisi. Juhul, kui mõnele väliseestlasele või välismaalasele siiski veel öeldakse ära Eesti viisast ja seda ilmselt poliitilistel või ideoloogilistel motiividel, on Eesti Vabariigi Välisministeerium valmis osutama kaasabi küsimuste positiivseks lahendamiseks. Olen veendunud, et kui me näitame sellistel juhtudel üles vajalikku järjekindlust, ei tohiks selliseid probleeme tulevikus enam tekkida.

L. Arro

Lugupeetud ettekandja! Meid huvitab, miks Rapla rajoon on võetud kinniste rajoonide nimekirja, seal ei ole ju mitte midagi muud kui Kohila taga metsas asuv Pahtla raketibaas. See on niisuguses kohas, kuhu kellelgi pole asja, ja sealt sõjaväeosa väravast sõidab läbi Kaiu, Juuru ja Tallinna buss, sest ohvitseride naised tahavad ka Tallinnas käia, see on avalik saladus. Muud mitte midagi Rapla rajoonis ei ole. Kui mina või mõni teine Rapla elanik tahab kutsuda omale Rootsist või Soomest külalist, meil on palju tuttavaid, siis peame otsima Tallinnast mõne perekonna ja kutsuma ta sinna külla. Millal konkreetselt on loota, et valitsus võtab vastu selle määruse, et rajoonidesse saaks külalisi kutsuda?

E. Liimets

Ma saan aru küll, tõepoolest on ebaloogiline, aga need seadused või piirangud võeti omal ajal vastu kaitseministeeriumi, siseministeeriumi, julgeolekukomiteede ettepanekute alusel, ja ma ei saa kunagi öelda, et ametkondade ettepanekud peaksid alati loogilised olema. Vähemalt niimoodi oli ja selle tõttu läksid need ettepanekud ka määrusesse. Mis puutub täpsesse aega, millal uus seadus vastu võetakse, siis sellele on mul raske vastata, kuna siin ei saa mingit plaangraafikut teha, see arutatakse läbi vabariigi kõikides ametkondades. Aga omalt poolt teeme ka kõik, et kiirendada selle dokumendi vastuvõtmist.

J. Raidla

Oma arupärimises Ülemnõukogu saadikud J. Liim ja J. Põld paluvad täiendavat selgitust seitsme isiku suhtes, keda on karistatud vabadusekaotusliku karistusega NSV Liidu relvajõududes teenimisest keeldumise eest. Samuti pärivad nad teavet nende isikute (noormeeste) ametlikus korras rehabiliteerimise kohta.

Justiitsministeerium ja Ülemkohus oma esimeses vastuses 13.08.1990 Ülemnõukogu riigikaitsekomisjonile andis nimetatud küsimuses seletusi. Selgitan täiendavalt:

Justiitsministeeriumil ja Ülemkohtul on kompetentne informatsioon nende isikute kohta, keda on süüdi mõistetud ja karistatud vabariigi kohtute poolt ENSV KrK § 78 (kõrvalehoidumine järjekordsest sõjaväe tegevusteenistusse kutsumisest), § 79 (mobilisatsioonist kõrvalehoidmine), § 189¹ (õppe- või kontrollkogunemisest kõrvalehoidumine või sõjaväearvestuse eeskirjade rikkumine sõjaväekohuslaste poolt) järgi. Karistatute viibimisest kinnipidamiskohtades, ümberpaigutamistest nendes ning karistusaja ärakandmisest annab meile informatsiooni EV Siseministeeriumi Infoamet. Tuginedes nimetatud allikatest saadud baasandmetele teatan:

1. ANDRUS RUDOLFI p. JÕGAR, s. 1969, on käesoleval ajal kuulutatud tagaotsitavaks Moskva oblasti siseasjade peavalitsuse poolt. Saatsime 05.10.1990 ametliku järelepärimise NSV Liidu Siseministeeriumi Informatsioonikeskusesse.

Märkus: A. Jõgar pani Jõgeva rajoonis toime kuriteo (ENSV KrK § 204 lg. 1, 19.08.1988), mille eest teda karistati ühiskondlike mõjutusvahenditega – anti käendusele.

14.03.1990 algatati tema suhtes kriminaalasi süüdistuses ENSV KrK § 139 lg. 2 p. 1, 2 järgi, milline lõpetati.

2. SVEN BORMANI kohta puuduvad EV õiguskaitseorganitel andmed. Saadikute arupärimises toodud andmete kohaselt paigutati S. Borman ja viibib käesoleva ajani Võisiku invaliidide kodus. Tegime selle asutuse direktori hr. K. Kuldmaa nimele 03.10.1990 ametliku järelepärimise, millises palusime teatada, mis ajast ja millise diagnoosiga viibib S. Borman Võisikul, kelle poolt ja mis alusel ta sinna suunati ning milline on tema tervislik seisund käesoleval ajal. Ametliku vastuse saamisel võin informeerida aru pärinud saadikuid täiendavalt.

3. HANNES TEINBERG on varem kolmel korral kohtulikult karistatud:

1) 22.11.1983 mõistis EV Ülemkohus ta süüdi ENSV KrK § 194² (riigivapi või -lipu teotamine) ja § 195 lg. 2 (kuritahtlik huligaansus) järgi ja karistas teda 2-aastase vabadusekaotusega tingimisi;

2) 25.05.1984 mõistis Rapla Rajooni Rahvakohus ta süüdi ENSV KrK § 139 lg. 2 p. 3 ja § 139 lg. 3 järgi ja karistas teda 3 aasta 6-kuulise vabadusekaotusega. 07.02.1986 asendati see karistus tingimisi vabadusekaotusega, ja ta suunati tööle rahvamajandusobjektile Narva linna;

3) 18.11.1986 mõistis Narva Linna Rahvakohus H. Teinbergi süüdi ENSV KrK § 195 lg. 3 (kuritahtlik huligaansus, kui selle toimepanemisel kasutati või püüti kasutada tuli- või külmrelva) järgi ja karistas teda 4 aasta 6-kuulise vabadusekaotusega, lisades 6 kuud vabadusekaotust eelmise kohtuotsusega määratud ja kandmata jäänud karistusest. Ta kannab karistust Leedu Vabariigis, Vilniuses asuvas kinnipidamiskohas.

Käesoleval juhul ei ole arvatavasti tegemist isikuga, kelle suhtes tuleks rakendada ENSV ÜN 11.04.1990 seadust.

Mis puutub samas tõstatatud küsimusse, ENSV KrK § 195 lg. 3 järgi süüdi mõistetud isikute süüasjade läbivaatamise, ilmselt seoses ENSV ÜN 11.04.1990 seaduse sätete realiseerimisega, siis avaldan arvamust, et siin seoseid otsida ei ole põhjust.

Küll aga tühistas ENSV Ülemkohtu Presiidium oma 12.07.1989 määrusega sama kohtu kriminaalrajade kohtukollegiumi 22.11.1983 otsuse H. Teinbergi suhtes ENSV KrK § 195 lg. 2 järgi süüdimõistmises (Eesti rahvuslipu värvides lipu heiskamine, millega ei kaasnenud mingit muud tegevust) ja lõpetas selles osas menetluse kuriteokoosseisu puudumise tõttu.

4. ERGO PIKVER on varem kohtulikult karistatud kahel korral:

1) 14.10.1985 Tallinna Kalinini Rajooni Rahvakohtu poolt ENSV KrK § 78 lg. 1 järgi 1 aasta 6-kuulise vabadusekaotusega tingimisi;

2) 27.10.1988 vahistati E. Pikver Klooga garnisoni sõjaväeprokuröri poolt süüdistatuna VNFSV KrK § 246 p. "a" järgi (ENSV KrK § 221 – omavoliline väeosa või teenistuskoha mahajätmine) ning paigutati 10.11.1988 Moskva Linna Siseasjade Peavalitsuse asutusse IZ-1. 05.10.1990 tegime ametliku järelepärimise NSV Liidu Siseministeeriumi Infokeskuses. Selgitan, et ENSV Ülemnõukogu 11.04.1990 seadus ei käsitle ENSV KrK § 221, mistõttu jääb ära ka võimalus praegu kehtiva seadusandluse alusel E. Pikverit vabastada ning rehabiliteerida.

5. IVO MÄGI mõisteti 09.12.1988 süüdi Leedu NSV Kaunase garnisoni sõjaväetribunali poolt Leedu NSV KrK § 234 lg. 2 (ENSV KrK § 207 – tulirelva, laskemoona või lõhkeaine ebaseaduslik kandmine, hoidmine, omandamine, valmistamine või edasiandmine), § 269 p. "a" (ENSV KrK § 230 – vahtkonnateenistuse määrustiku sätete rikkumine) ja § 261 p. "a" (ENSV KrK § 222 – deserteerimine) järgi ja teda karistati 5-aastase vabadusekaotusega. Karistust kannab EV SM kinnipidamisasutuses JUM-422/3 Rummus.

6. HARDO POLL on süüdi mõistetud samade kuriteokoosseisude järgi, mille eest teda karistati 4-aastase vabaduskaotusega, asub asutuses JUM-422/3 Rummus.

7. MIREK KING on süüdi mõistetud samade kuriteokoosseisude järgi, mille eest teda karistati 3-aastase vabadusekaotusega. Karistust kannab Leedu Vabariigi kinnipidamisasutuses OII-12/140.

Ülemnõukogu saadikute arupärimises tõstatatud küsimus vabastada I. Mägi, H. Poll ja M. King karistuse kandmisest ja tühistada karistus seoses Eesti NSV Ülemnõukogu 11.04.1990 seadusega ei ole seostatavad, kuna seadus ei käsitle siintoodud kuriteokoosseise.

Vastuseks küsimusele, kas mõni saadikute arupärimises toodud isikutest on ka ametlikus korras rehabiliteeritud, selgitan, et ENSV ÜN 11.04.1990 seaduse § 2 alusel on need Eesti NSV elanikud, kes on süüdi mõistetud ENSV KrK §-de 78, 79 ja 189¹ järgi, ametlikult rehabiliteeritud nimetatud seaduse vastuvõtmise hetkest. Ja lõpetuseks lisan, et Eesti Vabariigi Ülemkohtu järelepärimisele k.a. 20. aprillist teatasid vabariigi linnade ja maakondade kohtud, et käesoleval ajal ei kannaks Eesti Vabariigi elanikud kohtulikku karistust "Eesti NSV kriminaalkoodeksi" §-de 78, 79 ja 189¹ järgi. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Kas Jüri Pöld ja Jüri Liim küsivad midagi täiendavalt? Ei küsi. Suur tänu, härra Raidla!

Lugupeetud Ülemnõukogu! Mul on ettepanek paluda nüüd kõnetooli Eesti Panga esindaja, et vastata majanduskomisjoni järelepärimisele. Härra Otsason.

R. Otsason

Lugupeetud Ülemnõukogu juhataja ja rahvasaadikud! Eesti Pangale saabus saadik A. Veetõusme allkirjaga järgmine järelepärimine.

"Vastavalt Eesti Panga poolt vastuvõetud otsusele moodustati 8 töögruppi oma rahale ülemineku programmi täitmiseks. Palun informeerida konkreetselt nende töögruppide töötulemustest." Ja küsimuse teine osa: "Kas Eesti Pangal on soove, ettepanekuid ja pretensioone Ülemnõukogule ja valitsusele?"

Oma rahale ülemineku ettevalmistamisel juhindub Eesti Pank oma tegevuses praegu Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsusest "Panganduse momendiolukorra ja Eesti rahale ülemineku programmi täitmise käigu kohta", mis võeti vastu 23. juunil. Selles otsuses on kaks põhimõtteliselt tähtsat seisukohta. Esiteks see, et koordineerijaks oma rahale ülemineku ettevalmistamisel on määratud vabariigi valitsus, ja teine punkt ütleb, et vabariigi valitsusel tuleb koos Eesti Pangaga valmistada ette ja esitada 15. novembriks k.a. Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumile rahareformi kontseptsioon ja Eesti rahale ülemineku tegevuskava koos tähtaegade ja vastutajate äranäitamisega. Lähtudes sellest ülesandest moodustas Eesti Pank k.a. 19. juulil 8 töögruppi, andes neile ülesande lõpetada oma töö septembri lõpul. Praegu on kõik grupid oma töö lõpetanud. Töö tulemused on Eesti Pank läbi arutanud, on esitatud veel mõningad täiendavad nõudmised ja praegu toimub nende töögruppide töötulemuste sünteesimine. Töögrupid ise olid järgmised.

Esiteks, rahareformi õiguslik kindlustamine ja rahareformi läbiviimise kord. See töögrupp valmistas ette rahaseaduse eelnõu, lepinguprojekti Liidu riigipanga ja Eesti Panga vahel, raha vahetamise korra. Tehti ettepanek reguleerida raha vahetamise kord etapilisena, kus esimesel etapil korraldatakse töötasude, stipendiumide, pensionide väljamaksmine. Ettepanekud on samuti kaadrikoolituse kohta ja rahareformi juhtimise struktuuri kohta.

Teine töögrupp käsitles Eesti raharingluse korraldamise küsimusi. Siin oli põhitähelepanu pööratud sellele, kuidas korrastada raharinglus juba täna ja valmistada seda süsteemi nii ette, et pärast oma rahale üleminekut meie raharinglus ei kannataks nende puuduste all, mis on siin praegu. Eelkõige on siin jutt majanduslikult reguleerimata sularaha väljaandmisest. Kolmas töögrupp käsitles Eesti rahvapankade süsteemi loomise küsimusi. Kuna hoiupankade süsteem on täna veel Nõukogude Liidu Riigipanga koosseisus, aga rahareformi läbiviimiseks on vaja oma pangasüsteemi, siis on tekkinud vajadus kaaluda, kas on otstarbekas luua paralleelselt sellega ja hiljem hoiupankade süsteemi asendamiseks Eesti rahvahoiupankade süsteem. Siin on läbi töötatud kaks varianti.

Neljas grupp tegeles pangaarveldustega. Ma usun, et mittepangatöötajatele ütleb niisugune sõna nagu pangaarvelduste süsteem väga vähe ja jätab igava mulje, kuid see, kes korraldab pangaarveldusi, määrab, kes on tegelikult pangasüsteemi peremees. Praegu kahjuks ei ole me veel suutnud seda monopoliõigust Nõukogude Liidu Riigipangalt ära võtta, kuid ülesanne on eriti aktuaalne. Eesti Pank valmistas koos vabariigi teiste pankadega ette ettepanekud, arutas need läbi ja praegu on kehtestatud töögraafik selliselt, et 2. jaanuarist viiakse Eesti pankade vahelised arveldused läbi Eesti Panga kaudu. Samal ajal on meil valmis ettepanekud, kuidas meie iseseisvat arveldussüsteemi järk-järgult laiendada ka teistele vabariikidele, eelkõige Lätile ja Leedule, aga võimalik, et ka Vene Föderatsioonile. Meil on saavutatud kokkulepe, et 25. oktoobril toimub Eestis suveräänsete vabariikide keskpankade juhtide nõupidamine peaasjalikult just selle küsimuse arutamiseks. Kui me saavutame vastava kokkuleppe ka Vene Föderatsiooniga, siis on meie pangasüsteemi iseseisvumisel tehtud edasi suur samm.

Viies töögrupp käsitles Eesti Panga infotöötlemissüsteemi, küsimus on arvutustehnikast, arvutustehnika süsteemidest. Kuues töögrupp käsitles muude krediidasutuste süsteemi loomise vajadust, nimelt on meil kommertsbankade kõrval vaja juriidiliselt legaliseerida ka niisugused asutused nagu krediidiühistud, kindlustusfirmad, spetsialiseeritud krediidasutused. Ja lõpuks – kaheksas grupp käsitles rahareformi materiaal-tehnilise kindlustamise probleeme. Siin on meil väga palju tehnilisi, ka väga kulukaid küsimusi, eelkõige peenraha valmistamine. Teatavasti käib ettevalmistustöö praegu juveelitehases. Töögrupid on saabumas iga päev ja saabumas on ka tooraine. Paraku ma pean ütlema, et kuna valuuta eraldati sellele ettevõttele

hilja, ei saa me tööd alustada, mitte täna, vaid tõenäoliselt alles nädala aja pärast. Valuuta eraldamine ei sõltunud Eesti Pangast. Edasi on siin niisugused küsimused nagu raha, transportimise uue süsteemi ettevalmistamine, rahahoidlate sisustamine, numismaatikutele raha ettevalmistamine ja realiseerimine, rahaliste vahendite valve kindlustamine, väärtpaberite trükkimise ettevalmistamine jne. Need küsimused võimaldavad meil valmistada ette oma rahale ülemineku korra, kuid muidugi ei määra me sellega oma rahale ülemineku tähtaega, sest nagu juunikuus toimunud Ülemnõukogu istungil väga õigesti märgiti, sõltub oma rahale ülemineku otsuse tegemine eelkõige sellest, milline on meie majanduslik olukord, kas majandussidemed naaberregioonidega võimaldavad meil arendada majandust stabiilselt, kas meie majandusmehhanism välistab hüperinflatsiooni tekkimise ohu. Ainult sellisel juhul, kui need ohud on välistatud, on otstarbekas minna üle oma rahale, sest vastasel korral me looksime oma raha ainult suure inflatsiooni tekitajana või sellele kaasaitajana, seda aga ei ole meil vaja. Kuid peale nende probleemide on praegu tekkinud veel mõningad küsimused, mis nõuavad kiiret lahendamist. Eelkõige pangaruumid. Kui vabariigi Ülemnõukogu otsusega loodi Eesti Pank, siis nähti samuti ette (see oli 15. detsembril möödunud aastal), et Eesti valitsusel tuleb lahendada Eesti Panga tööruumide ja asutamisega seotud finantsküsimused. Paraku ei ole tööruume senini. Meil on olnud istumisruumid ühes kohas, siis teises kohas, kuid meil ei ole hoidlaruume, tähendab, ei ole pangafunktsioonide täitmiseks vajalikke tingimusi. Kahe kuu pärast, kui plaani järgi peavad Eestisse saabuma Eesti uued paberrahad, ei ole Eesti Pangal neid kuskile panna. Otsuse Eesti Pangale tööruumide eraldamise kohta on vastu võtnud Ülemnõukogu ja ma tahaksin väga loota, et Ülemnõukogu kindlustab selle otsuse täitmise.

Teine küsimus puudutab raha trükkimise eest tasumist. Teatavasti võttis vabariigi Ülemnõukogu Presiidium k.a. 12. aprillil vastu otsuse oma raha trükkimise küsimuses ja selle otsuse teises punktis on öeldud, et "Eesti valitsusel eraldada Eesti Pangale I grupi välisvaluutat ... nii palju, sealhulgas 1990. aastal 440 000 rubla võrdsete osadena igas kvartalis". Nüüd on möödunud juba II ja III kvartal, kuid tänaseks ei ole Eesti Pank seda raha saanud. Vastavalt sellele otsusele sõlmis Eesti Pank lepingu rahatrükkimise ettevõttega. Lepingus on ette nähtud tasumise kord, mis on selline, et me peame juba enne esimese rahasaadetise kättesaamist panema panka akreditiivi esimesele maksesummale. Kui me lähema nädala jooksul Eesti Panga arvele seda summat ei saa, siis tekib küsimus, mida me peame tegema. Ja ma pean selle küsimusega muidugi pöörduma Ülemnõukogu poole. Kas me peame informeerima rahatrükkimise ettevõtet, et Eesti Pank ei ole võimeline tasuma, või suudab Ülemnõukogu kindlustada oma presiidiumi otsuse täitmise? Üks kahest, aga jätta asja

ebamääraseks tähendab saada Eesti Pangale ja sellega kogu Eesti Vabariigile niisugune häbiplekk, mis kahjustab kogu meie reputatsiooni eelolevatel aastatel. Ma tahan öelda, et üks kahest otsusest on vaja teha.

Kolmas probleem on mõnevõrra positiivsem. Nimelt te teate, et väga raske on kindlustada vabariigi pangasüsteemi iseseisvust ajal, kui vabariigi iseseisvus ei ole veel reaalsus. Mäletate kõik, et möödunud aastal võttis Nõukogude Liidu Ülemnõukogu vastu Baltimaade majandusliku iseseisvuse seaduse, milles oli ette nähtud, et vabariik haldab kõiki vabariigi panku peale riigipanga. Edasi, 7. veebruaril kirjutasid neli peaministrit alla määrusele, et vähemalt kaks pank – Agrotööstuspank ja Elamu-Sotsiaalpank – antakse üle vabariigile. Mõlemad otsused on meie väga visast võitlusest hoolimata senini täitmata. Kuid nüüd on meile tulnud abi kõrvalt. Nimelt võttis Vene Föderatsioon vastu sellised otsused, mis annavad Vene Föderatsioonile samasugused õigused, nagu meie oleme enesele kogu aeg taotlenud. Mõned päevad tagasi, 2. oktoobril, võttis analoogilised otsused vastu ka Leedu Ülemnõukogu. Kuna Vene Föderatsiooni otsuseid ei ole teile võib-olla laiali saadetud, siis ma refereeriksin selle esimest punkti, kus öeldakse, et kõik Vene Föderatsioonis asuvad pangad, kaasa arvatud NSV Liidu Riigipanga Vene Föderatsiooni Pank, kuulutatakse Vene Föderatsiooni omanduseks. Eesti Pank esitas analoogse ettepaneku Ülemnõukogu Presiidiumile juba 20. septembril. Mõlemas vabariigis on vastu võetud niisugune otsus, et seal eksisteerivad senised spetsialiseeritud riiklikud pangad antakse üle nende vabariikide keskpankade koosseisu mitte selleks, et moodustada uut gigantset panku, vaid selleks, et teatud aja – umbes aasta jooksul – oleksid keskpangad võimelised kujundama need riiklikud pangad ümber tavalisteks kommertspankadeks, kus aktsiaid omavad nii inimesed kui ka ettevõtted. See on see, mis Eesti pangaseaduses ongi ette nähtud. Kuid selleks on vaja, et keskpangal oleks võimalus seda teha, ja selle tõttu me esitasimegi analoogse ettepaneku Eesti Vabariigi Ülemnõukogule. Sellega on meil Eesti jaoks seotud veel üks oluline küsimus. Kui me lahendaksime probleemi niimoodi, et lülitame tänase Maapanga ja Sotsiaalpanga teatud perioodiks Eesti Panga koosseisu, siis me faktiliselt lahendame ka Eesti Panga ruumide küsimuse, sest sellisel juhul moodustub ühine keskparaat, mis hakkaks juba automaatselt asetsema Estonia puiestee 7. Nii saavutaksime me legaalselt meie käsutuses olevate abinõudega selle, et Eesti Pank saaks oma kunagised ja nii hädavajalikud tööruumid tagasi.

Me esitasime oma ettepanekud selles küsimuses vabariigi Ülemnõukogule. Ma väga tahaksin loota, et nii tähtsas küsimuses võtab Ülemnõukogu vastu kiire otsuse. Tänan teid tähelepanu eest!

Juhataja

Suur tänu! Majanduskomisjoni esimees esitab küsimuse, tal on õigus neid veel kogunisti kaks esitada. Kuid ma informeerin Ülemnõukogu ühest reglemendi nüansist, mis ütleb niimoodi, et kui valitsuse ja panga infotunnis ette nähtud aega ei kasutata täielikult ära, on Ülemnõukogu liikmel õigus esitada lisaküsimus. Praegu on meil tervelt 10 minutit ajaökonoomiat, ja kui Ülemnõukogu seda peaks soovima, siis sellisel juhul, kui pärast majanduskomisjoni küsimustele vastamist aega üle jääb, võivad ka teised küsimusi esitada. Ants Veetõusme.

A. Veetõusme

Lugupeetud juhataja ja härra president! Mul on kaks küsimust. Kõigepealt seoses sellega, et Venemaa ülemnõukogu tegi tõepoolest otsuse võtta ka riigipanga Venemaa pank oma omandiks. Otsuse tegemisel oli ülimalt tähtis asjaolu, et nendel oli riigipangaga väga tihe koostöö, sisuliselt neil nagu teist pankka ei olnud. Küsimus ongi selles, milline on teie, see on Eesti Panga ja NSV Liidu Riigipanga Eesti Vabariikliku Panga vaheline koostöö. Ja teine küsimus: milline on olnud Eesti Panga osa kõigi seniste pangatöötajate ja uute pangatöötajate koolitusel, arvestades uusi nõudmisi? Viimasel ajal on ka Ülemnõukogus ja ajakirjanduses öeldud, kui rumalad on pangatöötajad, kõik on nõukogudeaegsed ega oska uues rollis töötada. Mis saab siis, kui me läheksime üle turumajandusele ja peaksime olema tõelised pankurid?

R. Otsason

Koostöö NSV Liidu Riigipanga Eesti Vabariikliku Pangaga on toimunud nendel aladel, mis nõuab ühiste otsuste ettevalmistamist või vastuvõtmist. Oleme ühiselt arutanud, kuigi jäänud kõik erinevatele seisukohtadele, arvelduste süsteemi küsimusi, oma rahale ülemineku ettevalmistamist ja ka veel ühte küsimust, millest ma praegu räägiksin. Üks meie ettepanekutest on võtta analoogselt Vene Föderatsiooniga vastu otsus, et NSV Liidu Riigipanga Eesti Vabariiklik Pank ei kujuneks mitte küll Eesti Pangaks, vaid Eesti Panga üheks valitsuseks. Ka seda küsimust olen ma arutanud selle panga juhatajaga. Ta on öelnud niimoodi, et peab seda loogiliseks, kuid arvab, et see oleks tema jaoks küll vara. Ma pean ütleva, et ka Vene Föderatsioonis ei olnud olukord väga idülliline, sest pärast selle otsuse vastuvõtmist tuli Vene Föderatsioonis vahetada selle riigipanga esimees.

Teise küsimuse kohta ma ütleksin niimoodi. Pärast oma loomist saatis Eesti Pank kõikidele kommertsbankadele küsitluse, millistele oma töötajatele nad tahaksid korraldada välisõppust, arvestades, et need inimesed peavad siis ka ühte võõrkeelt oskama. Me saime mõningad

nimed ja järk-järgult, võimaluste piirides suuname neid inimesi nendesse välispankadesse, kes on oma abi pakkunud.

Palju ulatuslikuma tähtsusega on aga see, et me korraldame Austria ühe suurema panga töötaja abil Tallinnas 3-päevase seminari kõikide kommertspankade töötajatele. Peale selle oleme korraldanud kohtumisi ja nõupidamisi Svenska Handelsbankeni, see on Rootsi ühe suurima panga töötajate osavõtul. Just kirjutasin alla kutsele, kus Svenska Handelsbankenist saadetakse siia üks eesti keelt kõnelev spetsialist, kellega koos ma tahaksin läbi käia kõik vabariigi kommertspankad ja tutvuda nende arvestusliku ja ökonoomikatöoga ning anda neile otseseid näpunäiteid, kuidas korraldada oma tööd ümber niimoodi, et võetaks arvesse Lääne kogemusi.

Juhataja

Suur tänu! Härra Otsasonil on aega olla väga punktuaalne, kella 11-ni on veel 1 minut ja on kaks küsimuse esitajat. Vello Pohla.

V. Pohla

Lugupeetud Eesti Panga peadirektor! Mul on üks võib-olla natuke kõrvaline küsimus, tulevase Eesti raha kujundamise küsimus. Ajakirjanduses ilmunud näidistest saime teada, et suurtel paberrahadel on järgmiste Eesti kultuuritegelaste kujutised: Lydia Koidula, Jakob Hurt, Anton Hansen Tammsaare, Kristjan Raud, Karl von Baer ja Paul Keres. Sellest nimistust on välja jäänud sellised suurkujud nagu esimese ärkamisaja üks suuremaid esindajaid Carl Robert Jakobson, alguses oli tema nimi mainitud, Juhan Liiv kui üks kõige rahvuslikumaid kirjanikke-luuletajaid, Jaan Tõnisson, teise ärkamisaja üks suuremaid juhte, mitte ainult poliitik. Mul on küsimus: kas seda rahade peale meie kultuuritegelaste piltide panemist, millel meie praeguses olukorras on siiski küllalt suur tähendus, otsustas küllalt autoriteetne komisjon ja kas Jaan Eilart oli kinnitatud selle komisjoni esimeheks või kes selle kinnitas? Teine küsimus: kas on veel võimalik ümber muuta, milliseid pilte rahal kasutada, on selleks veel aega? Mulle tundub näiteks, et Eesti Vabariigi rahadel Karl von Baeri pilt, kuigi me saame aru teaduse ja kultuuri ajaloost, oleks siiski liiast, sest meil endal jätkub küllalt suuri mehi, keda sinna panna. Tänan!

R. Otsason

Eesti Pank ei võtnud enesele õigust olla ainuotsustajaks selles tähtsas küsimuses. Me moodustasime mitu komisjoni võimalikult suure hulga kunstnike ja ajaloolaste osavõtul.

Komisjonid moodustati Eesti Panga presidendi käskkirjaga. Nende komisjonide töötulemuste põhjal anti ka tellimused. Praegu seal midagi muuta tähendaks teha väga suuri täiendavaid kulutusi. Kuid ettepanekuid on võimalik arvesse võtta järgnevate suuremate rahatähtede trükkimise ettevalmistamisel.

G. Israeljan

Austatud härra Otsason! Vabandage naiivse küsimuse pärast, aga ma tahaksin teada, kas teie juhitalval pangal on olemas garantii või mehhanism, et kaitsta meie turgu ülemäärase raha eest, mis võib kontrollimatult meile tulla. Nagu ma aru sain, et trükita raha meie riigis. Kas teil on olemas mehhanism nende küsimuste kontrollimiseks? Ajaloost on teada, et kui raha trükitakse teises riigis, siis võib see teine riik turu nende rahadega kontrollimatult üle ujutada. Täna!

R. Otsason

Eesti Pank suudab ainult osaliselt kaitsta vabariigi turgu kaubakatteta raha sissetuleku eest. Me suudame seda praegu teha nõnda, et oleme vastu võtnud otsuse keelata välispankade osalus Eesti pankade tegevuses ja sellega oleme välja lülitanud liigse raha sissetoomise suurima allika. Väga suuri pretensioone on meile selles suhtes esitanud näiteks mitu Moskvas tegutsevat panka, miks me seda neile küll ei luba.

Kuid on teisi kanaleid, mis paraku meie reguleerimisele ei allu. Seetõttu anname enesele aru, et täielikult saame vabariigi rahaturgu kaitsta alles pärast oma raha sisseviimist. Kuid mõningad abinõud on kindlasti valitsuse käsutuses. Nagu me teame, püüab valitsus siin ühteist teha. Nimelt, seades sisse tollipiiri, tõkestab valitsus paljude kaupade väljaveo vabariigist ja sellega üleliigse kaubakatteta raha sissetuleku. See on positiivne nähtus.

Kolmandaks. Me oleme deklareerinud, et ei võta vahetamisele mitte kõiki inimeste käes olevaid sularaharublasid. Sellega oleme ka loonud niisuguse ajendi, et inimestel väljaspool Eestit on vähem motiive oma sularaha siia tuua. Kuid, nagu ma ütlen, oma raha sisseviimise üks eesmärk on just luua võimalused vabariigi rahaturu kaitsmiseks.

Juhataja

Suur tänu. On jäänud veel kolm minutit ja vahest Tõnis Metsa küsimusele jõuame vastuse anda.

T. Mets

Härra panga president! Teatavasti võttis Ülemnõukogu suvel, vist juunikuus, vastu otsuse, mille järgi Eesti Pank peaks Eesti territooriumil väärismetalli kokku ostma, kuid nagu on selgunud, ei ole mitte midagi muutunud ja kokkuostu teostab ikka endiselt Moskvast asuv keskasutus. Milles on küsimus, mispärast on Eesti Pank selle lihtsa küsimusega nii kaua aega viivitanud?

R. Otsason

Kas ma tohiksin, ma ei saa mõnikord poleemikast mööda minna, esitada vastuküsimuse: miks on Ülemnõukogu nii kaua viivitanud Eesti Pangale sobivate tööruumide andmisega? Vabandust, ma ütlen seda sellepärast, et Ülemnõukogu otsus on olemas, kuid seda ei ole täidetud. Ja sellele küsimusele vastaksin täna niimoodi, et Eesti Pank on teinud ühe sammu ja see on juba realiseerimisel. Nimelt, nende kulla ja väärismetallide koguste kohta, mis laekuvad vabariigi maakondade ja linnade finantsosakondadesse, on antud korraldus, et edaspidi tulevad need nimetatud osakondade kaudu Eesti Panka, kuid tõesti, kulla kokkuostu ei ole me veel organiseerinud. Siin on mitmesuguseid põhjusi, kuid ma loodan, et suudame need takistused lähemal ajal kõrvaldada.

Juhataja

Suur tänu, härra Otsason! Meil rohkem küsimusi ei ole. Rahvasaadik Tõnis Mets on esitanud järelepärimise, kellel on õigus kasutada Toompea valitsushoones olevaid kauplusi ja sööklaid. Selgitusi annab riigiminister härra Vare.

R. Vare

Lugupeetud härra spiiker! Lugupeetud Ülemnõukogu! Mul on hea meel, et osa Ülemnõukogu saadikutest tunneb jätkuvalt huvi selle küsimuse vastu ja ma heameelega järjekordselt sellele ka vastan. Selle küsimuse formuleering on järgmine: "Toompea kaupluste küsimus on palju kõra tekitanud. Samal ajal on vaba sissepääs nii Toompea kauplustesse kui sööklatesse kõrvalistel isikutel, kelle hulka loen eesti rahvale palju moraalselt ja materiaalselt kahju tekitanud Gustav Naani. Mis alusel on viimasel vaba sissepääs?" Järelepärimine on mõeldud riigiminister härra Varele. Ma saan aru, et see küsimus on pisut teisiti orienteeritud ega vasta päris täpselt eelnevale üldformuleeringule. Üldformuleeringule sai vastatud ka juba eelmises infotunnis liberaaldemokraatliku fraktsiooni neljandale küsimusele vastust andes. Ma ei ole siin pädev hindama, millistest kriteeriumidest lähtudes ühe või teise isiku panust on

hinnatud, ja meil ei ole mõtet sellest rääkida. Kuid ma juhiksin tähelepanu asjaolule, miks konkreetselt Gustav Naan on meie söökla klient. Nimelt on Eesti Vabariigi akadeemikud koos Ülemnõukogu ja valitsuse liikmetega arvatud nende hulka, keda meie sööklad teenindavad. Seetõttu ei ole ka midagi imelikku, et rahvasaadik Mets on kohanud Eesti Teaduste Akadeemia akadeemikut Gustav Naani – minu teada on ta akadeemik – meie sööklas. Kuna küsimust võib ka laiemalt tõlgendada, siis loetleksin, keda meie sööklad teenindavad, et ükskord lõpetada need küsimused. Sest kui me siin majanduspoliitiliselt samamoodi jätkame, siis varsti ei ole ka nendes sööklates enam midagi. I korruse sööklas teenindatakse Riigikantselei trükikoda, Riigikantselei väikeettevõtet "Mosaiik", Riigikantselei autobaasi ja lossi teenindavat personali, samuti Toompea lossis asuvaid asutusi, mis ei ole otseselt n.-ö. Riigikantselei valitsemisalas, see on siis välisministeeriumi ja Perekonnaseisumetit, peale selle ka Riigikantselei arenduskeskust. Teenindatakse veel ministrite asetäitjaid, riiklike ametite peadirektoreid, nende asetäitjaid, keskasutuste juhatajaid ning nende asetäitjaid, samuti Ülemnõukogu asjadevalitsuse ja kantselei töötajaid, kelle töökoht asub Toompea lossis, ning veel lisaks n.-ö. väljastpoolt maja Eesti Kodukaitset, kellel oma toitlustamisvõimalusi ei ole. II korruse sööklad kasutavad Ülemnõukogu liikmed, valitsuse liikmed, Riigikantselei töötajad, samuti Eesti Vabariigi akadeemikud. Aitäh tähelepanu eest!

Juhataja

Aitäh! Kas Tõnis Mets soovib täpsustada asjaolusid? Ei soovi. Suur tänu, härra Vare! Rahvasaadik Heldur Peterson tahab teada saada andmeid liha ja piima Nõukogude Liitu müügi ja sealt saadud dotatsioonide kohta. Selles küsimuses püüab selgust tuua põllumajandusministri asetäitja härra Nigul.

R. Nigul

Lugupeetud Ülemnõukogu juhataja! Lugupeetud saadikud! 1989. aastal suunati üleliidulisse fondi liha ja lihasaadusi 50,7 tuhat tonni. Sellesse kogusesse mahuvad sisse ka kõik otsesidemete teel väljasaadetud kogused, mis NSVL Kaubandusministeerium on arvestanud üleliidulise fondi katteks. See kogus moodustas möödunud aastal üldisest lihatootmise kogusest 28,2%. Vabariigi turufondi anti 1989. aastal lihatooteid 125,4 tuhat tonni. See moodustab üldisest tootmismahust 70%. 1,8% moodustab tööstuslik liha, s.t. Tartu konservitehase ja mõnede firmade, agrofirmaade toodang, kes toodavad vabariigis juurvilja-lihakonserve. 1990. aasta I poolaastal on suunatud liidufondi liha 17,2 tuhat tonni, see on siis 20%. Vabariigi ulatuses on lihatarbimine võrreldes möödunud aastatega kasvanud 6,4%,

koguseliselt 2819 tonni. Piimasaadusi läkitati liidufondi katteks 1989. aastal 395 tuhat tonni, s.o. 31,4%, vabariiki jäi 64,8% ja tööstuslik fond oli 5,6%. Dotatsioonid. Dotatsioone saadi 1989. aasta I poolel nii liha kui piima eest kogu tootmismahu ulatuses 245,8 miljonit rubla, 1990. aasta I poolel 250,8 miljonit rubla. Siin mängib piima osas kaasa piima kvaliteedi tõus ja liha osas on arvestatud siin veiseliha ülekaalu käesoleval aastal. Möödunud aasta dotatsioon ühele tonnile elusloomadele oli 1218,78 rubla, käesoleval aastal 1 tonni elusloomade dotatsioon 1266,47 rubla. Piimadotatsioon eelmise aasta I poolel 171,64 rbl./t ja käesoleval aastal 173,83 rbl./t. Siin tuleb liidufondi saadetud liha ümber arvestada elusloomadeks ja elusloomade tonnaaž korrutada antud dotatsioonisummaga, ühele eluskaalu tonnile. Nii anti 1989. aasta I poolaastal liidufondi katteks üldse elusloomi 37,4 tuhat tonni ja saadi dotatsiooni 45,6 miljonit rubla. Käesoleval aastal 27,8 tuhat tonni elusloomi ja on saadud dotatsiooni 35,2 miljonit rubla.

Käesolevas küsimuses soovitakse samuti teada, kuidas on kulgenud otsesidemed teiste Liidu piirkondadega. Nii nagu ma teile teatasin, on kõik lihatooted ja ka elusloomad, mis on läinud üle Eesti piiri – s.o. lihakombinaatidest ja majanditest ning maakondadest naabruses asuvatesse lihakombinaatidesse lähetatu –, läinud kõik liidufondi katteks. Piima ja piimasaaduste osas kasutati otsesidemetes möödunud aasta jooksul 12,8 tuhat tonni piima, mis moodustab üldisest piimatootmise mahust vabariigis 1%. Käesoleva aasta I poolaasta jooksul on otsesidemeteks kasutatud 11 308 tonni piimatooteid, mis moodustab üldisest piimatootmise mahust 1,8% ja mille dotatsioon on 2 miljonit rubla.

See osa toodangust on lähetatud teistele regioonidele ja vastu on saadud väga mitmesuguseid tehnoloogilisi seadmeid, mida arenevas turumajanduses ei ole meie töötleva tööstuse ettevõtetele olnud võimalik saada normaalse varustamise korras.

Kõige suurem kogus toodangust on välja antud klaastaara eest, sest klaastaara nappus viib meid juba selleni, et mõnes piirkonnas tuleb peatselt ehk lõpetada isegi joogipiima väljastamine klaastaaras. Palju toodangut on välja antud hapukoore pakkimiseks vajaliku polüstüroollindi ja alumiiniumfooliumi saamiseks. Võru Piimatoodete Kombinaat on saanud akumulaatortõstukid, autokraanasid on hangitud 2 tükki. Juustu põhiliseks pakkimisvahendiks on povideenkotid, mida me saame Kuibõševi oblastist. Needki oleme pidanud lunastama otsesidemete teel. Ka autode tagavaraosad. Klaaspastörisaatoreid, mis on piimatööstuse põhilised asjad, on saadud kaks tükki. Puitmaterjali on töötleva tööstuse jaoks otsesidemetega hangitud 280 tihumeetrit ja peale selle ka veel sõidua autod. Viimane on siin vahest ebameeldivam, sest seda ei ole meie ministeeriumiga kooskõlastatud, kuid need on kooskõlastatud maakondadega. Meil on olemas kolme maakonna – Tartu, Pärnu ja ka Võru –

kooskõlastus. Küsimuses on üles tõstetud ka selline moment nagu toodangu realiseerimine ühissettevõttele "Estkompexim". "Estkompexim" alustas oma tööd möödunud aastal ja selle Liidu-poolne osa on 49%. Sellest 49%-ist 26,5 on liha- ja piimatööstuse ettevõtete käes. Osanikud "Estkompeximis" on Paide piimatoodete kombinat 17,7%-ga, Põlva piimatoodete kombinat, Tallinna piimatoodete kombinat, Rakvere lihakombinat, Saaremaa ja Valga liha-piimatootmise koondised ja meie arenduskeskus "Elfa".

Käesoleva aasta I poole jooksul on Paide piimatoodete kombinat ühissettevõttele "Estkompexim" realiseerinud 11 tonni lõssipulbrit, 36 tonni täispiimapulbrit ja 156,9 tonni koorepulbrit. Kõike seda on kasutatud Eestis jäätise valmistamiseks ja selleks on välja makstud 387 000 rubla dotatsiooni. Dotatsiooni ärajätmise küsimuses pöördus rahandusministeerium 1990. aastal 30. märtsil kirjaga 7-02/312 vabariigi valitsuse poole, olles eelnevalt selle küsimuse meiega, tähendab põllumajandusministeeriumi ja Hinnaametiga kooskõlastanud, et müüa "Estkompeximile" dotatsioonivaba toodangut, kuid see jäi millegi tõttu vastuseta. Uuesti tõstasid küsimuse põllumajandus- ja rahandusministeerium augustis ja 17. augustil teatati sellest ka meie ettevõtetele. Kahe ministeeriumi otsuse kinnitas vabariigi valitsus veel kord 25. septembril, nii et alates 1. oktoobrist väljastatakse kogu toodang ühissettevõttele leppehindadega ilma dotatsioonita. Miks selline asi on saanud üldse juhtuda? Eestis kehtib momendil kaks ettevõtteseadust: üks on veel stagnaegne Liidu ettevõtteseadus, mida paljud ettevõtted tahavad kasutada: teine ettevõtteseadus, mille võttis vastu vabariigi Ülemnõukogu läinud aasta 17. septembril, annab ettevõtetele väga vabad käed ja jätab kõrvale kõik haldusorganisatsioonid. Selle tõttu, et Eesti ettevõtteseaduse § 21 punktid 3 ja 4 annavad vabaduse, ongi saanud juhtuda sellised asjad. Peale selle müüvad meie ettevõtted ühissettevõttele "Estkompexim" veel mitte lõssipulbrit, vaid lõssi ja seda teevad suure eduga ka meie majandid. "Estkompexim" vormistab selle oma pulbri tootmiseks ja läkitab üle piiri ning ostab tagasi nii seadmeid kui materjale, millest meil on väga suur puudus. Valuutapuudus töötlevas tööstuses algas aastal 1986, kui moodustati Liidu ja ka vabariigi ATK. Meie iga-aastased valuutakogused valuutarublades vähenesid. Tavaliselt saime Liidu keskorganitelt ja meie endiselt ministeeriumilt umbes 12 miljonit valuutarubla, et 66 miljoni rublasele sisseseadele tagavaraosi ja pakkematerjali osta. Need summad on nii palju kahanenud, et möödunud aastal saime ainult 1,8 miljonit valuutarubla tehnoloogiliste seadmete ostmiseks, mis on meie vajadusest 9,4%, ja tagavaraosade ostmiseks saime ainult 510 000 valuutarubla, mis on meie vajadustest 7,7%. "Estkompexim" on ettevõtetele ostnud seadmeid, millest ma nimetaksin teile põhilised. Põlva piimakombinaadile on ostetud pulbripaketeerijad, pulbrite pneumotranspordi- ja pakkesüsteem – 750 000 valuutarubla,

laboriseadmeid, mis aitavad kaasa piima kvaliteedi tõstmisele, 80 000 valuutarubla eest, piimajahuteid meie talunikele 40 tükki 40 000 valuutarubla eest ja veel kokku 904 000 rubla eest Põlva piimakombinaadile. Paide piimakombinaat on ostnud piimajahutajaid talunikele 36 tükki 36 000 rubla eest, kunstliku hingamise aparraadi maakonnahaiglale 26 000 rubla eest, piimaseparaatori varuosad 13 000 eest, siis veel pulbripakkimise automaat- ja kompressorsüsteem 300 000 valuutarubla eest, tõsteseadmed ja laboriseadmed 55 000 rubla eest, kokku 488 000 rubla. Pärnu piimatoodete kombinaat on saanud filterpressi kohupiima tootmiseks 23 900 rubla, piima kilesse pakkimise automaadi tagavaraosade komplekti 750 000 rubla, Viljandi piimakombinaat on saanud separaatori 240 000 valuutarubla eest. Võru piimatoodete kombinaat on saanud pesuvahendid piimasuhkru importseadmete pesemiseks ja juustukatelde tagavaraosad – kokku 417 000 rubla, Tartu piimatoodete kombinaat on saanud täisautomaatse separaatori-normalisaatori 250 000 rubla eest. Kokku on ostetud piimatööstusele seadmeid ja tagavaraosi 2,36 miljoni valuutarubla eest.

Lihakombinaadid on saanud seadmeid 48 000 valuutarubla eest. Peale selle on sõlminud "Estkompeximiga" lepingu lõssipulbri tootmiseks Järva maakond, kes on tellinud endale maakonna majandite lõssipulbrit 240 tonni ulatuses. Haiba kolhoos 40 tonni ulatuses, Eesti Veterinaaria ja Loomakasvatuse Instituut ja selliseid majandeid on veel palju. Põhimõtteliselt oleks vaja lahendada siiski meie vabariigi tollipiiri küsimus, anda välja ettevõtetele otsekaubavahetuse litsentsid, et vältida ühissettevõtete kaudu kaupade müüki ja arusaamatusi antud valdkonnas.

Töötlev tööstus on tänaseks päevaks jõudnud sellisesse seisukorda, et kui oluliselt ei parandata meie tehnoloogilist varustatust nii piima- kui lihatööstuses, eriti viimases, siis võib juhtuda, et meie tänane halb töö muutub aasta pärast veelgi halvemaks ja seda ei ole võimalik normaalselt taastada. Täna tähelepanu eest!

Juhataja

Suur tänu! Väheke läks üle aja. Heldur Peterson tahab täpsustada asjaolusid.

H. Peterson

Lugupeetav juhataja! Lugupeetav ministri asetäitja! See kõik oli ilus jutt. Vastus oli alguses väga põhjalik, mis puudutas üleliidulist kaubavahetust ja dotatsioone, kuid ka meie järelepärimine oli üpris põhjalik ja detailne. Me ei tahtnud teada, kui palju teine või kolmas piimakombinaat midagi sai, vaid me tahtsime teada, kui palju struktuuris mingisugused kulutused või käsud moodustasid. Näiteks said üht-teist küll piimakombinaadid, kuid see, kes

tootis selle piima või lõssi, millest seda pulbrit tehti, ei saanud mitte kui midagi. Ja need üksikud, osalt ka vanad piimajahutid, mis piimakombinaadid said, see on rohkem reklaami tegemiseks.

On täiesti arusaamatu, kuidas siiski endisele tippjuhtkonnale, kes on kogunenud "Estkompeximi" ümber, antakse kätte suured kogused juba niigi doteeritud, meie rahva poolt kinni makstud piima ja liha. Kui laps ostab 60-kopikase jäätise, siis on see juba riigi poolt, meie rahva poolt osaliselt doteeritud, juba kinni makstud. Me ei saanud teada, kes maksis ikkagi selle dotatsiooni nendele toiduainetele, sellele lõssi- ja piimapulbrile, mis välja müüdi. Kui palju eksporditi väljapoole Eesti NSV-d ja välismaale? Ning me ei saanud ka teada, kui palju ostsid piima- ja lihakombinaadid või "Liviko" jt. vahetatud kaupade eest sõiduautosid ja rahvatarbekaupu nende ettevõtete töötajatele. Kui palju neid autosid oli ja kas need arvestati maha vabariigi üldisest fondist aasta lõpus? Aitäh!

R. Nigul

Dotatsiooni summa ma tõin ära – 387 000 rubla lõssipulbri, koorepulbri ja täispiimapulbri müügist "Estkompeximile" jäätise tootmiseks vabariigis jäi kanda vabariigi elanikel. Seda konkreetset kogust, kui palju on piimakombinaadid, majandid, instituudid kokku lõssipulbrit välja müünud, ei ole meil võimalik kindlaks teha, kuna selle kohta andmed puuduvad. Ma vastasin, lugupeetud saadikud, et on vaja parandada seadusandlust, kuna täpselt see sama ettevõtte seadus annab kõigile meie ettevõtetele, nii majanditele kui ka liha- ja piimakombinaatidele sellise vabaduse, et me pole suutelised nende seaduste raames seda ohjama.

Mis puudutab autosid, siis nende kohta saime andmed VAZ-i autokeskusest ja 1990. aastal on saanud autosid sellised ettevõtted: põllumajandusministeerium 3, Põlva piimakombinaat 2, Tartu piimakombinaat 9, Tallinna lihakombinaat 1, Pärnu piimakombinaat 4, Paide lihakombinaat 9, endine ATK LPMS 3, Audru karusloomakasvandus 10, põllumajandusühistu "Kaha" 3, Raku karusloomakasvandus 2, "Kalev" 31, "Liviko" 4, karastusjookide katsetehas 5. Täpsemaid andmeid tuleks küsida VAZ-i autokeskusest, kuna need numbrid anti meile telefoni teel. Selle materjali, mille põhjal ma siin esinesin, annan edasi ka maaelukomisjonile. Seal on analüüs tunduvalt pikem, sest 10 minuti raamidesse kogu see jutt ei mahu.

Juhataja

Suur tänu, hr. Nigul! Meil ei saa rohkem küsimusi olla, sest hr. Peterson esitas neid juba 2 ja ajalimiit on ka läbi.

Rahvasaadik Lembit Arro on esitanud järelepärimise maaseaduse projekti koostamise kohta ja selgitusi annab põllumajandusminister hr. Lind. Ka järgmisele järelepärimisele tuleb vastata hr. Linnul. Planeerime kahe järelepärimise peale kokku 20 minutit.

V. Lind

Lugupeetud Ülemnõukogu juhataja! Lugupeetud saadikud! Eesti Vabariigi Ülemnõukogu saadik härra Lembit Arro soovib saada valitsuselt infot selle kohta, kui kaugel on lood uue maaseaduse ettevalmistamisega. Olen sunnitud lugupeetud Ülemnõukogu saadikutele meelde tuletama, et juba juunikuus esitas vabariigi valitsus teile oma lähteseisukohad maareformi läbiviimisega seotud üld- ja majanduspoliitiliste küsimuste tutvustamiseks. Ainult Ülemnõukogule endale teadaolevatel põhjustel ei ole kahjuks nendes küsimustes sisulise arutamise ja otsustamiseni jõutud, kuigi ka valitsuse esimees on oma mitmetes esinemistes teie ees rõhutanud maaküsimuse lahendamise olulist tähtsust edasise arengu seisukohalt. Maaküsimus on alati olnud iga riigi poliitika üks põhiküsimusi ja maaseadust saab hakata koostama alles pärast seda, kui põhilised poliitilised otsused maaküsimuses on vastu võetud. Meie arvates on siin tegemist vähemalt kahe kõige olulisema probleemideringiga. Esiteks, suhtumine 1940. aasta maareformi ja selle käigus tehtud otsuste läbivaatamine, seda eriti endiste maaomanike omandiõiguste taastamise seisukohalt koos võlgade tasumise ja teiste küsimuste lahendamisega. Teiseks, maasuhete edasise korraldamise küsimused: millised maa omandi vormid on õige ja otstarbekas kehtestada, millistel tingimustel seda tuleks teha ja millal seda teha, kas kohe või hiljem vabaksostmisel, nii nagu Eesti Vabariigi ajal tehti. Valitsus on minu arvates oma. lähteseisukohtades andnud teile piisavalt selged seisukohad koos poolt- ja vastuargumentidega ühe või teise lahendusvariandi jaoks. Teades teid, härra Lembit Arro, kui maaelu ja põllumajandust sügavalt tundvat rahvasaadikut ja arvestades praegu maal tegelikult toimuvaid protsesse, ei viivitaks ma parlamendis ühtegi päeva, et nendes kahes põhiküsimuses rahvale selged seisukohad välja öelda. Ainult siis on võimalik maaküsimuses üleskerkinud pinged maandada ja elu õigetesse rööbastesse suunata. Ja ükskõik kui raske ja keeruline neid küsimusi lahendada ei oleks, ei ole peale teie, väga lugupeetud rahvaesindajad, ühtegi volitatud organit, kes võiks nendes küsimustes otsuse langetada. Niikaua kui Ülemnõukogu ei ole maaküsimuses põhilisi poliitilisi otsuseid langetanud, niikaua ei ole ei valitsusel ega põllumajandusministeeriumil võimalik maaseaduse projekti teile esitada. Alles eile alustasid lugupeetud rahvasaadikud omandireformi arutelu ja kuidas saab maaseadust enne teha, lõplikult esitada, kui põhiseisukohad nendes küsimustes ei ole selged. Isiklikult olen veendunud, et maa- ja teiste omandiõiguste taastamisest 1940. aasta

seisuga, endisel kujul, võivad rääkida ainult eluvõõrad inimesed. Minu arvates sai isegi Margaret Thatcher sellest aru, kui ta ühes oma esinemises ütles, et see saab olla rohkem sümbolne, midagi ei ole võimalik hiljem enam täpselt samamoodi teha – vaevalt, et ta meie sotsialismi ja konkreetset elu nii üksikasjalikult teab. Teiseks, olen seisukohal, et niikaua, kui ei ole oma riiki ega tõelist raha, niikaua ei ole õige kohe üle minna maaeraomandile. Maa peab kuuluma sellele, kes teda harib, ja maa seadusliku ülemineku kindlustamine järeltulijatele pärimisõiguse kaudu on piisav selleks, et inimese poolt maasse valatud higi ja vaev saaks tasutud.

Ja lõpetuseks, hr. Arro, seaduse ettevalmistuse töögrupis töötavad meie kõige paremad jõud, kuid ei ole võimalik enne tööd lõpule viia, kui nende kahe minu poolt siin järjekordselt üles tõstetud poliitilise küsimuse kohta ei ole lugupeetud parlament öelnud lõplikku sõna. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Ma siiski juhin lugupeetud rahvasaadikute tähelepanu sellele, et antud järelepärimise kohta saab asjaolusid täpsustada ainult Lembit Arro.

L. Arro

Lugupeetud hr. Lind! Me saame, saadikud, kõik vist aru, et on vaja kiirustada üldpoliitilise otsuse vastuvõtmisega, et seda maaküsimust lahendada. Selle taga on maal praegu takistatud elu, talude tegemine, ühistute tegemine, privatiseerimine jne. Aga kuidas sai valitsus vastu võtta otsuse teha riigimajandeid, mille maht või pind on kümneid tuhandeid hektareid ja ületab palju kordi endised riigimõisa pinnad, mis jäid nende majandite alla enne 1930. aastaid, ilma üldpoliitilist otsust ära ootamata? Ka nende riigimajandite all, mis on nüüd valitsuse määrusega moodustatud, on olemas endiste omanike maad. Kui me poliitilise otsuse teeme, kuidas kavatsetakse siis küsimus lahendada?

V. Lind

Siin ei olnud üldse tegemist poliitilise otsusega, vaid momendi hädaabinõuga vastu võtta seisukoht, millistes majandites tuleb põllumajandusministeeriumil jälgida talude tegemist. Seal, kus on riigimajandid olemas, katsejaamad olemas – kui seal taludeks maad eraldatakse, siis selle peab kooskõlastama vabariigi põllumajandusministeerium, mida ta ka teeb. Siiani ei ole mul selliseid andmeid, et ükski esitatud avaldus oleks jäänud positiivselt lahendamata, aga kui peaks näiteks juhtuma, et Kehtnas või Saks tahab endine omanik katsepõldude alust maad kohe taluks tagasi saada, siis peab põllumajandusministeerium, kes on kutsutud ja

seatud seemnekasvatust, tõuaretust jm. korraldama, kahjuks tõesti asuma seisukohale, et sealt sellele talunikule maad tagasi anda ei saa. Ja tuleb pakkuda talle teist lahendust. Nii et siin ei ole üldse tegemist, hr. Arro, poliitilise seisukohaga, vaid igapäevase hädavajaliku tootmise jätkamisega: seemnekasvatuse, tõuaretuse ja selle järjepidevusega. Nii et ma veel korra rõhutan: meie oleme oma rahad välja ladunud, parimad tegijad, näiteks Vilma Kelder on palgatud. Ta ütleski naljatades, et kui Ülemnõukogu need kaks põhilist poliitilist seisukohta annab ja põllumajandusministeerium kroonides selle kinni maksab, teeb ta selle kohe valmis ja paneb lauale.

Juhataja

Suur tänu! Kui Lembit Arrol ei ole rohkem küsimusi, siis ma soovitan hr. Metsa ja hr. Saarmani küsimused anda kirjalikult, sest aja kokkuhoidu meil praegu ei ole ja teistele ei ole võimalik küsimuse õigust anda.

Hr. Mets! Meie reglement ei näe seda praegu ette. Ma ei saa anda suusõnalist küsimust. Soovitan siiski esitada see kirjalikult, meil on veel kolm järelepärimist ja aega on jäänud 25 minutit.

Rahvasaadik Indrek Toome esitas järelepärimise põllumajanduse valmisoleku kohta 1990/91. aasta sügistalveks ja elanikkonna kindlustamiseks toiduga. Küsimuses annab selgust põllumajandusminister hr. Lind.

V. Lind

Hr. Indrek Toome küsimus põllumajanduse valmisolekust 1990/91. aasta sügistalveks ja elanikkonna kindlustamisest toiduga. Minnes talvele vastu, on inimese, see on Eestimaa elaniku jaoks kõige tähtsamad kaks probleemi: et kõht oleks täis ja tuba soe. Olukorras, kus osa poliitikuid käsitleb igasuguseid majandussidemeid Nõukogude Liiduga kui katset Eestimaad maha müüa, on ka põllumajandus sattunud ebamäärasesse situatsiooni. Ei ole teada, kui palju ja millistest allikatest, milliste hindadega saame ressursse, jõusööta, kütust, masinaid, väetist. Suurtootmine on maha materdatud, inimestel töömeeleolu ära võetud. Talude tegemiseks maade eraldamine käib, kuid toodangut tuleb minimaalselt. Kõigis hädades süüdistatakse vabariigi valitsust ja tema põllumajandusministeeriumi bürokraate, arvestamata, et kaos ja anarhia valitseb kõigis N. Liidu ja Eesti majandusharudes. Tsentraalne juhtimine põllumajandusministeeriumist on ettevõtteseaduse järgi lõpetatud ja maakondades puudub vastav käepikendus. Kõik maakonnad tahtsid seda. Ministeeriumilt aga nõutakse endiselt kõige teadmist ja korraldamist. Maakonnad ei ole veel muutunud kogu maaelu

korraldajateks, kuigi õigused ja kohustused on neile üle antud. Ka ilmastik ei ole põllumehi eriti soosinud, 24. septembri seisuga oli varutud omasöötasid loomühiku kohta 2,3 tsentnersöötühikut vähem kui 1989. aastal. Sealhulgas on varutud vähem 210 000 tonni heina, 85 000 tonni kuivsilu, 90 000 tonni põhku, 8000 tonni rohukuiviseid ja 24 000 tonni söödateravilja eelmise aasta sama perioodiga võrreldes. 1. oktoobri seisuga on 42 000 veist ja 96 000 siga vähem kui aasta tagasi, 20 000 emist on vähem paaritatud.

1. jaanuariks jääb ilmselt 150 000 siga ja 40 000 veist vähemaks kui aasta tagasi. Vaatamata Moskva mitmekordsetele kinnitustele, et käesoleva aasta jõusöödafondi saame kätte, ei ole seda praktiliselt tunda, vähemalt on karta, et me jääme 80 000 tonnist ostujõusöödast ilma. Kõik on muidugi seotud liidufondi piima ja liha andmisega, kuhu härra Toome lubas möödunud sügisel 64 000 tonni ja meie, see tähendab, see Ülemnõukogu, kus olin ka mina, lubas 48 000 tonni. Tegelikult suudame anda aga 30 000 tonni ümber. 1991. aastaks on põllumajandusministeerium liha ja piima tootmiseks välja töötanud kolm põhilist varianti. Kui saame Liidust osta, mida peame kõige paremaks, ja taotleme 725 000 tonni jõusööta, saame normaalselt ära toita vabariigi elanikkonna ja laadida liidufondi 30 000 tonni liha ja 350 000 tonni piima. Kui me suudame Liidust osta 500 000 tonni ostujõusööta, võimaldab see toita enam-vähem oma rahva ja saata Liitu 15 000 tonni liha ja samuti 350 000 tonni piima. Kui Liidust üldse teravilja, ostujõusööta, ei saa, see tähendab nullvarianti, siis langeb liha, eriti sealihaga, ka kanalihaga ja munade tootmine märgatavalt. Piimaga saame oma rahva veel ära toita. Loomulikult ei saa me siis midagi välja vedada. Kõik need prognoosid kehtivad ainult siis, kui suudame majanduspiiri sulgeda. Vastasel korral, avatud piiriga läheb vähemalt 40–50% toodangust välja, kuna Venemaal on hinnad märgatavalt kõrgemad ja valitseb terav liha- ja piimapuudus.

Loomulikult vajab põllumajandus senisel tasemel ka kõiki teisi ressursse. Valitsus on omalt poolt ette võtnud järgmist. Kokkuleppel kõigi majanduslepingu sõlminud vabariikidega säilitatakse vastastikuste hangete tase, see, mis oli 1990. aastal, ka 1991. aastal. Teiseks. Teraviljaamet on alustanud otsesidemetega ja kokkuleppehindadega teravilja kokkuostu teistest vabariikidest.

Kolmandaks. Valitsus tõstis teravilja kokkuostuhinda ja tõstab loomakasvatussaaduste kokkuostuhinda 45 miljoni rubla võrra alates 1. oktoobrist.

Neljandaks. Vabariigi turufondi anti 9 kuuga 2819 tonni ehk 3,3% liha ja 28 400 tonni ehk 5,1% piimatooteid rohkem kui eelmisel aastal, kuid kauplused on tühjad, seal ei ole ka muud kaupa. Välja töötatud ja kinnitatud on riiklik teraviljaprogramm.

Uuritakse oma suhkru tootmise võimalusi vabariigis. On tehtud ettevalmistused majanduspiiri sulgemiseks, mis loodetakse ellu viia veel sellel kuul. Majandusministeeriumi ja põllumajandusministeeriumi juhid ja spetsialistid töötavad pidevalt Nõukogude liidu Plaanikomitees ja peavad läbirääkimisi ning need jätkuvad ka järgmisel nädalal.

On siiski selline eelinformatsioon, et arvestades Nõukogude Liidu suhteliselt suurt teraviljasaaki käesoleval aastal – 235 miljonit tonni – ja ladude puudumist, kasvab riigile teravilja müük novembri-detsembrikuus, kuna teatavasti suured teraviljapiirkonnad töötavad ilma ladudeta.

Ja lõpetuseks. Olen radikaalne turumajanduse pooldaja. Ja olen teinud ettepaneku alustada turumajandusele üleminekut toiduainehindadest, nii kokkuostu- kui ka jaemüügihindadest.

Võrdluseks võib tuua Poola, kus oli talude süsteem, oli olemas peremees, kuid totaalse plaanimajanduse tingimustes käituvad ühtemoodi nii talunikud, direktorid kui ka esimehed. Nad nõuavad riigilt, ise ökonoomselt töötamata. Ja, kui Poola kogemusi veel vaadata, siis mulle meeldib eriti "Solidarsuse" liidri Lech Walesa arvamus oma rahandusministri Balzerowichi turumajanduse programmi kohta. Ta ütleb, et see on röövellik, kuid ma toetan seda, sest teist, paremat ma välja pakkuda ei oska.

Vabariigi elanikkonna normaalseks varustamiseks toiduainetega teen ettepaneku ja palun Ülemnõukogul majandust korraldavate seaduste vastuvõtmisel võtta kardinaalne suund turumajandusele. Nagu ma ütlen, olen teinud selle ettepaneku valitsusele ja nüüd ma teen selle ka Ülemnõukogule. Põllumajanduses teen ettepaneku minna üle vabalt kujunevatele hindadele juba alates 1. novembrist 1990, nii nagu kavatseb seda teha Leedu Vabariik. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Kas Indrek Toome tahab midagi täpsustada? Suur tänu, hr. Lind! Rahvasaadik Indrek Toome on esitanud ka teise arupärimise, mis puudutab kaubanduse valmisolekut kindlustada elanikkond toidu- ja tööstuskaupadega. Palume selgitust kaubandusminister hr. Laoselt.

A. Laos

Austatud Ülemnõukogu! Üheks ülesandeks oleme endale seadnud nii selleks kui ka järgmiseks aastaks püüda omalt poolt tasandada majanduskriisist tulenevat negatiivset mõju vabariigi kaubaturu olukorrale. Ja arvan, et hr. Toome küsimus kaubaressursside kohta ei ole mitte ainult ühes või teises arvus või koguses, vaid ka tendentsides, mis reaalselt hakkasid või hakkavad ilmnema, kui tsentraalsetel printsiipidel ülesehitatud majandussüsteem igatpidi ja

igas suunas laguneb ja mida me kahtlemata oma töös peame täna arvestama. Ka poliitilises süsteemis toimunu mõjutab, ja sageli üpris ebaloogiliselt, protsesse muutuvast majanduses. Lubage mõni sõna 9 kuu kohta. Ma loeksin seda tööd, mis kaubaressursside hankimisel nendes tingimustes on tehtud, positiivseks. Vaatamata tarbekaupade tootmise vähenemisele vabariigis suudeti enamiku tarbekaupade müüki Eestis suurendada. Seda näitab kaubakäibe kasv üle 21%. Tõsi, suur on siin hindade tõusust tulenev käibekasv, aga ikkagi suurenes käibe füüsiline maht organiseeruvast 12%. Seda kõike aga jääb väheseks, et normaliseerida turgu, kui võrdleme seda raharingluses toimuvaga. Kui veel I kvartalis sularaha väljamaksed suurenesid 15,3%, II kvartalis 30%, siis juulis-augustis 41,1%. Ja kahjuks täna see sularahakoormus langeb ju põhiliselt tarbekaubaturule. Aga millised on täna lood kaubapakkumise poolelt? Kui meie vabariigi tarbekaupade toodang veel rahaliselt tänu struktuurimuudatustele püsib, ehkki naturaalselt on juba täna paljudes kaubagruppides langus, siis samad tendentsid on ka Liidus tervikuna. Lisaks blokaadid ja muud tõsised häired tervetes majanduspiirkondades, mis kahtlemata avaldavad kaudset mõju meilegi. Sellises situatsioonis hakkavad toimima uued reeglid ja seda tunnetame ka IV kvartali kaubaressursside kujundamisel.

Hankedistsipliin, trahv 4% kauba maksumusest absoluutselt enam ei mõju. Ja siin saab ähvardada ainult omapoolse tarnimata jätmisega, kui tegu on liiduvabariikidevahelise kaubavahetusega. Fond ei ole rea kaubagruppide osas enam ressurss, sest fondid ei ole kinnitatud hankijatele. Näiteks keeldub Ukraina IV kvartaliks meile suhkrut laadimast ega anna meile üldse oma suhkrutehasest tarneid. Ja siit ka see järeldus, et kuigi meil IV kvartaliks on normaalset tarbimist tagavad turufondid, on kogu meie tegevus juba täna suunatud nii otsesidemete kui ministeeriumi tasandil nende realiseerimiseks, olgu see suhkur, olgu toiduõli, sool, laste toitesegud vms. Või tööstuskaubad, kus tendents hankelepingute täitmata jätmisele eriti täheldatav majapidamis- ja kultuurikaupade osas. Väga palju sõltub nii IV kvartali kui ka järgmise aasta toidulaud meie oma toiduaineid tootvate ettevõtete potentsiaalst ja seisundist, millel siin ka kolleeg Lind peatus. Sest üle 70% vabariigi toidukaubaturust moodustab ju meie oma toodang. Ma arvan, et põllumajandussaaduste hindade osas läbiviidu või kavandatu kahtlemata parandab neljandas kvartalis nende toodete kaubaturgu. Ja kuigi on väga raske ette näha, mis toimub majanduses novembris-detsembris, oleme enda jaoks eraldanud erilist tööd vajavad kaubad, kus praegu reaalsed lahendused puuduvad või kus situatsioon veelgi halveneda võiks.

Nüüd 1991. aastast. Ilmselt oleme olukorras, kus süsteemi, mille puhul tootmine ja sellega ka kaubaressurss nii vabariigi tarbeks kui kaubavahetuseks sai selgeks tsentraalsele

plaanimajandusele omaste tähtaegade ja täpsusega, enam ei eksisteeri. Ei eksisteeri ka väljakujunenud turumajandust. Ja siit järeldus ja ka meie töösuund: kaubaressursside formeerimine peab olema pidev, paindlik, igapäevane töö. Kõik kujuneb välja igapäevase majandamise käigus. Kui paar aastat tagasi oli oktoobri alguseks näiteks selgunud umbes 85–90% järgmise aasta tööstuskaubaressursist ja täpsustati veel vaid importkaupade maht, siis tänase päeva seisuga, on meil lepinguid sõlmitud 50–55% ulatuses selle aasta tasemest. Ja nendegi suhtes ei ole mingeid garantiisid. Pealegi on lepingute tase erinevate kaubagruppide puhul väga erinev, võtame kas või oma vabariigi.

Näiteks 77 ettevõttest, kes müüsid, meile selleks aastaks majapidamistarbeid vabariigi turufondi ja kaubavahetuseks, 19 vähendas lepingute mahtu, 22 ei sõlminud üldse lepingut. On neidki ettevõtteid, kes teatavad, et realiseerivad oma toodangut ka Eestile ainult valuuta eest, nagu näiteks Viljandi metsakombinaat tuletikke. Ja neid näiteid, kuidas suhtutakse vabariigi elanike vajaduste rahuldamisega, võib tuua enamgi. Selgusetus oma vabariigi tootmises on tinginud olukorra, kus ka kaubavahetuseks teiste liiduvabariikidega oleme suutnud 1990. aasta tasemest lepinguid sõlmida, näiteks kultuurikaupade osas veidi üle 60%, majapidamistarvete osas 76% ulatuses, pudukaupadele üle 80% ning jalatsitele ligi 60%. Aga kindlasti saab siin selgust ja lisa oktoobris, novembris ja detsembris läbiviidavatel liidulaatadel ja ka oma vabariigis tootjate ja kaubastajate vahelisi lepinguid täpsustades. Toiduainetööstus töötab küllalt suures mahus sisseveetaval toorainel ja endistel aegadel selgus toiduainete tootmine alles eelneva aasta detsembrikuust kuni märtsikuuni välja. Siit tulenebki tänase päeva selgusetus 1991. aasta reaalse toiduaineressursside osas. Samasugune olukord on ka teistes vabariikides. See ei tähenda sugugi, et praegu oleks ooteaeg, vastupidi, samm-sammult püüame tänases situatsioonis orienteeruda, osaleda kõikvõimalikel kaubalaatadel, maksimaalselt täpsustada tööstusega praegust situatsiooni.

Valitsuse otsusega loodud kaubavahetuskomitees püüame riikliku tellimise kvootide litsentside rakendamise kaudu arvestada nii tootjate kui tarbijate huve, sest lõppkokkuvõttes hakkame sõltuma oma igapäevases elus üha enam sellest, kuidas me oma majanduspotentsiaali arendada ja kaitsta suudame.

Juhataja

Suur tänu! Kas Indrek Toome täpsustab? Ei täpsusta. Suur tänu, hr. Laos! Kommunistlik fraktsioon, võrdsete õiguste saadikurühm, "Virumaa" ja "Koostöö" saadikurühm tahavad selgitust majandusküsimuste kohta vabariigis. Palume majandusminister hr. Leimanni kõnetooli!

J. Leimann

Austatud juhataja! Lugupeetud saadikud! Nelja fraktsiooni poolt on esitatud kolm küsimust, mis puudutavad kokkuvõtlikult öeldes turumajandusele üleminekut ja seda kahe võimaliku variandi, see on siis akadeemik Šatalini töögrupi ettevalmistatud programmi ja vabariigi valitsuse kavandatava programmi valguses. Tahaksin juhtida tähelepanu kõigepealt sellele, et käsumajanduselt turumajandusele üleminekuks maailmamajandus seni mingeid praktilisi, juurutatud variante ei tunne. See on üldtuntud tõde, aga ma alustaksin sellest. Meil tuleks leida see tee nähtavasti intuiitiivselt, pidevalt väga paljude võimalike variantide vahel valides. Meie kergenduseks on olukord selline, et sama teed mööda lähevad Ida-Euroopa maad ja nüüd ka mitmed endised ja praegused liiduvabariigid. Kõik otsides ja midagi tehes koos ja midagi eraldi. Teie küsimustes tõstatatud probleemidering on lai ja keerukas. See võtaks muidugi rohkem aega, kui on jäänud. Sellepärast püüan selgitada eeskätt kahe turumajandusele ülemineku variandi põhimõttelisi erinevusi. Juhiksin tähelepanu sellele, et akadeemik Šatalini töögrupi programmis kasutatakse terminit единое экономическое пространство, mitte nii, nagu teie küsite – общее экономическое пространство. Akadeemik Šatalini töögrupi programmis kasutatakse eesti keelde tõlgituna ühtse majandusruumi mõistet kontekstis ühtse liiduturu loomise küsimuste lahtimõtestamisega. Tuleb märkida, et pragmaatilises, seega puhtalt majanduslikus mõttes on mõlemal programmil palju kokkulangevaid seisukohti ja lähenemisi. Näiteks omandi lahtiriigistamises ja privatiseerimises, demonopoliseerimises ja turul konkurentsi tekitamises, turu infrastruktuuri loomises ning olemasolevate majandussidemete säilitamises ja majandusintegratsiooni edasiarendamises turumajandusele ülemineku algetappidel. Sellest annab tunnistust ka mõnede Liidu valitsusringkondade, eriti liiduministeeriumide esindajate terav kriitika akadeemik Šatalini töögrupi programmi mõnede põhimõtete aadressil. Erinevuste, ja seejuures põhimõtteliste, lätteks on tänaste liiduvabariikide tulevase suveräänsuse tõlgendus. Teatavasti on Balti liiduvabariigid, sealhulgas ka Eesti, seadusandlikus korras otsustanud taastada omariikluse, täieliku poliitilise ja majandusliku suveräänsuse. Teiseks, meie hinnangul on akadeemik Šatalini töögrupp oma materjalide ettevalmistamisel lähtunud põhiliselt Venemaal ja tema oblastites kujunenud võimalustest. Tundub, et liiduvabariikide erinevusi, nende majanduslikke ja poliitilisi reaalsusi ning nendest tulenevaid võimalusi on vähe arvestatud. Kuidas vabariigi valitsus suhtub nn. ühtse majandusruumi loomise ideesse, ja kui me selles ei osale, siis kuidas näeme edaspidi majanduskoostööd idaturul? Lähtudes faktist, et Eesti Vabariik on asunud taastama omariiklust, ei saa vabariigi valitsus nõustuda järgmiste ühtse majandusruumi loomiseks pakutavate põhimõistetega. Esiteks,

moodustada loodava liiduturu kaitseks ühtne raha- ja tollisüsteem. Meil on vabariigi Ülemnõukogu ja valitsus otsustanud need küsimused teisiti lahendada. Kõne alla võib tulla edaspidi riiklikult reguleeritavate hindade omavaheline kooskõlastamine.

Teiseks ei saa nõustuda sellega, et ühtse turu loomiseks delegeeritakse loodavale liidule selles osalevate riikide poolt järgmised volitused: kooskõlastatud krediidi-, raha- ja valuutapoliitika, kusjuures ei taheta lubada rahaliste vahendite liikumise piiramist liidus osalejate vahel; ühtsete tollieeskirjade kehtestamine, kusjuures liidus osalejate vahel ei lubataks kehtestada kvoote aga tollipiiranguid.

Välismajanduspoliitika väljatöötamine, ühtsete standardiseerimis- ja raamatupidamissüsteemide rakendamine.

Kolmandaks ei saa me nõustuda sellega, et nn. sotsiaal-majandusliku arengu ühiste huvide eesmärgil hakkab liit ühiselt looma majandustingimusi riigikaitse vajadusteks, realiseerima üldise tähtsusega sotsiaalseid garantiisid, juhtima mitmesuguseid muid tegevusprogramme, nagu fundamentaaluuringud, raudtee, sideinformatsioon, informaatikasüsteem jt. Neljandaks ei saa nõustuda loodava liidueelarve kujundamise põhimõtetega, s.t. ettevõtte tuludele kehtestatava föderaalmaksu põhimõtetega.

See kõik oleks meile tagasiminekuks. Eesti Vabariigi Valitsus ütles oma suhtumise ühtse majandusruumi ideesse välja k.a. 27., 28. septembril Tallinnas aset leidnud valitsusjuhtide ja nende esindajate nõupidamisel. Eesti Vabariik ei osalenud akadeemik Šatalini töögrupi töös, sest me nägime selles eesmärki sõlmida uus liiduleping. Meie kartused osutusid põhjendatuks. Kui esimestes programmivariantides esitati nn. suveräänsete vabariikide majandusliidu ideid võimaliku lähtekohana liidulepingule, siis varianti, mille president esitas Liidu Ülemnõukogule läbivaatamiseks, läbib püüdlus ühtse majandusruumi idee all säilitada Liidu vana unitaarset riiklikku ja majanduslikku korraldust.

Eesti Vabariigi Valitsus suhtub nimetatud majandusprogrammi kui ühte stsenaariumi, suunamaks Venemaa majandust turumajanduse rööbastele. Ses suhtes võib 400–500 päeva programme vaadelda meie IME-programmi analoogidena. Ja ka vaimustus on umbes võrdne ja oponente lükatakse sama aktiivselt kõrvale. Nii Venemaa kui Eesti programmid on regionaalsed, mitte aga universaalsed. Nad ei ole kogu NSV Liidule kohased programmid, see tähendab, neid pole võimalik rakendada üheaegselt Venemaal, Eestis, Turkmeenias, Armeenias ja mujal. Ses suhtes on Eesti valitsuse seisukoht kokkulangev kas või majandusdoktor Pjotr Bunitši seisukohavõtuga Liidu Ülemnõukogu istungjärgul, kus ta tegi ettepaneku kinnitada ainult soovitud, mis annavad vabariikidele võimaluse valida oma äranägemise järgi mitte ühe kahest, vaid kolmanda, neljanda või siis oma programmi.

Vabariigi valitsus on seisukohal, et ühtse majandusruumi loomise põhimõtetega mittenõustumine ei tähenda hoopiski majandussidemete katkestamist idaturuga. Vastupidi, septembri lõpus Tallinnas toimunud valitsusjuhtide nõupidamisel tehti järjekordne samm võrdsetel alustel ühise turu loomiseks. Selleks, et säilitada väljakujunenud majandussidemeid seniste liiduvabariikide vahel ja arendada edasi integratsiooni, tuleb meil sõlmida nii mitmekui kahepoolseid kokkuleppeid edasise koostöö küsimuses. See oleks põhimõtteline seisukoht.

Nüüd veel mõni sõna teisest küsimusest – Eesti Vabariigi Valitsuse turumajandusele ülemineku programmi kohta, selle põhimõtteliste erinevuste kohta võrreldes programmidega, mida arutatakse käesoleval ajal Liidus ja Vene Föderatsioonis. Eesti Vabariigi Valitsus näeb meie liikumist turumajandusele raharingluse reguleerimise kaudu, sh. oma raha vahendusel, töö- ja teenimismotivatsiooni tõstmise, omandisuhete normaliseerimise ja omandivormide mitmekesistamise kaudu, hinnastruktuuri normaliseerimise ja tasakaaluhindade kehtestamise kaudu, Eesti majanduse avamise kaudu maailma majanduse suhtes. Oleme seisukohal, et mingeid turumajanduse ülesehitamise tähtaegu esitada on absurdne. Me oleme nendega juba alt läinud ja igasugused kuupäevad on mulle rohkem romantika kui majandusteaduslikult põhjendatu.

Ma võin kavandada ühe või teise abinõu käivitamist või prognoosida ühe või teise protsessi võimalikku kulgu, kuid me ei saa iialgi öelda, et 1. jaanuarist 1993 või ka 1997 elab Eesti turumajanduses või vabamajanduses. See oleks mitte ainult teiste, vaid ka iseenda petmine. Sellepärast ei saa me täna rääkida valitsuse turumajandusele ülemineku programmist selle traditsioonilises mõttes, mis oleks rangelt vormistatud ja ajaliselt determineeritud. Tee reaalselt toimiva turumajanduseni on pikk, igal juhul pikem kui 500 päeva. Isegi seda pole võimalik ühiselt määratleda, kust maalt on tegemist turumajandusega, kust veel mitte. Eesti tee erinevus Venemaa ja Liidu omast seisneb eelkõige selles, et see on Eesti-keskne, nii nagu Venemaa programm on Vene-keskne. Oma arusaamades anname suurema võimaluse eneseregulatsioonile. Me ei toetu autoritaarsele võimule ja veenmisele. Me ei näe võimalust, kuidas ehitada Liidus ühtse keskse reeglistiku järgi üles turumajandust, selleks on tänane Liit liialt eriilmeline. Sellepärast on meie arvates ainuvõimalik alustada üksikute regionaalsete turgude käivitamisest, kusjuures iga üksikut turgu tuleb eraldi ka kaitsta, kaitsta oma rahasüsteemi, oma tollipiiriga. Ja lõpuks, erinevate programmide erinevuste üle ei saa ainult nende tekstide järgi otsustada, seda enam, et Venemaa ja Liidu programme pole programmidenäe veel asunud käivitama. Deklareerida võib paljut, eriti siis, kui on tegemist veel omavahelise võitlusega, ka see on meie minevikust tuntud ja teada. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Ajalimiit on ammu lõhki. Kas kommunistidel, koostöölastel, virumaa lastel või võrdsete õiguste eest võitlejatel on küsimusi? Ei ole. Suur tänu, hr. Leimann!

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

18. ISTUNGJÄRK

KOLMAS ISTUNG

10. oktoober 1990

Juhataja (Ü. Nugis)

Lugupeetud Ülemnõukogu! Asugem töökohtadele! Kontrollime kohalolekut. Palun kiirustada. Kohal on 76 rahvasaadikut, puudub 29. Meil on päevakorras Eesti Vabariigi seaduseelnõu "Üksikisiku tulumaksu kohta" teine lugemine. Enne päevakorra juurde minekut palub sõna Ülo Uluots.

Ü. Uluots

Lugupeetud kolleegid! Ma tulin selleks siia, et avalikult esitada küsimus spiikrile ja spiiker vabandab, et ma esitan selle küsimuse seljaga tema poole. Ja ma olen sunnitud demonstreerima oma mõistuse piiratust. Mulle jäi arusaamatuks esmaspäevaõhtune otsus. Mis siis nüüd ikkagi toimunud on? Ja ma loodan, et spiiker ütleb. Kas need maksuseadused jäid päevakorda? Millal nad arutamisele tulevad? Kes on see, kes paneb nad antud istungjärgu päevakorda? Ja kuna valitsus võttis meie käest tekstid ära, kas siis nüüd tuleb kellelgi uue seadusandluse initsiatiivi korras uued tekstid esitada? Või võtab spiiker valitsuse käest need tekstid tagasi ja hakkame siis arutama? Meie fraktsiooni mehed ütlesid niimoodi, et, Uluots, ära mine, siis saavad kõik aru, kui loll sa oled. Siiamaani teame ainult meie, et sa loll oled.

Juhataja

Mis teha, küsimus nõuab vastust.

Praegu kehtiva reglemendi järgi on probleeme tekitanud päevakorrapunktid päevakorras, ja päevakorras selles mõttes, et § 7, mis puudutab Ülemnõukogu istungjärgu päevakorra moodustamist, lõige 5 väidab, et antud istungjärgul käsitlemata jäänud päevakorraküsimused

kuuluvad arutamisele järgmisel istungjärgul, mis tähendab seda, et järgmine ei pruugi alati olla teine. Sellel teemal on vaieldud peale esmaspäeva siamaani, on tehtud mitu reglemendi ekspertiisi ja ka mitu ettepanekut, kuidas reglementi töökindlamaks muuta. Praegu on asjaolud niimoodi, et need päevakorrapunktid kanduvad automaatselt edasi. Kuid me tuleme 19. istungjärgu päevakorra juurde esmaspäeval.

Eesti Vabariigi seaduseelnõu üksikisiku tulumaksu kohta teise lugemise jätkamine

Juhataja

Asugem 18. istungjärgu päevakorra juurde. Ma teatasin, et me hakkame arutama üksikisiku tulumaksu seaduse eelnõu teist lugemist. Lubage, lugupeetud rahvasaadikud, värskendada meie kõikide mälu. Te mäletate, et me katkestasime teise lugemise ja katkestasime hetkeks olid läbirääkimised lõpetatud. Ära oli kuulatud ka lõppsõna ning parandusettepanekud lõpliku redaktsiooni väljatöötamiseks anti majanduskomisjoni. Kas meenub kõikidele?

Läbirääkimised üksikisiku tulumaksu teemadel on lõpetatud. Meil on jäänud veel otsustada. Palume kõnetooli majanduskomisjoni poolt hr. Kalju Koha!

K. Koha

Lugupeetud esimees! Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Enne kui me asume hääletama, lubage mul kommenteerida, mis on vahepealse aja jooksul juhtunud. Alustaksin üksikisiku tulumaksu seaduse eelnõu teisel lugemisel kirjalikult esitatud ettepanekute arvestamisest ja mitteamarvestamisest teile välja jagatud seaduseelnõu tekstis. Suuremaid kirgi ja vaidlusi põhjustas endise teksti § 4 lõige 2, kus seadustati, et talu on vabastatud tulumaksust, üksikisiku tulumaksust. Esitati küsimus, miks siis teised toiduaineid tootvad kodanikud ei saa maksuvabastust. Peale pikki vaidlusi, lahenduste otsimist projekteeris komisjon nimetatud lahenduse praegusesse teksti § 6 lõige 14, kus on kirjas: tulu teravilja, kartuli, köögi- ja puuvilja, marjade, piima, liha, munade ja mee tootmisest, kui need müüakse Eesti Vabariigis. Tähendab, me ei märgi ära, kes neid meile väga vajalikke toiduaineid toodab, ja esitame ainult piirava faktori, et tooted peavad olema realiseeritud meie vabariigis. Sellise tehingu juures tulud maksu alla ei kuulu. Ma usun, et sellega sai lahendatud härrade Parderit, Liimi,

Madissooni, Tamme, Saarmani, Peet Kase ja Petersoni ettepanekus mõeldi. Komisjon aktsepteeris tehtud ettepanekud.

Härra Liim tegi ettepaneku, et festivalidel, konkurssidel ja spordivõistlustel saadud esemelisi ja rahalisi auhindu ei maksustataks. Nüüd rõhutaksin sõna "rahalisi". Kui te tähelepanelikult käesolevat teksti loete, siis § 1 ja § 15 ei seadusta, et nimetatud allikad oleksid tulud. Järelikult see probleem langeb iseenesest ära. Hr. Kalda ettepanekut psühhoinvaliididele tööandjate poolt makstavaid summasid mitte maksustada on arvestatud § 6 lõikes 3. Härra Kama ettepanekut § 12 kohta, et tulumaks ei progresseeruks, vaid oleks kõigil 10%, ei saanud komisjon arvestada, kuna maksukorraldusseadustes § 43 tähendatakse järgmist: "Üksikisiku tulumaksuseadusega kehtestatakse üksikisiku tulumaks: lg. 1 – progresseeruvad maksumäärad, lg. 2 – maksmise kord, lg. 3 – maksuvaba miinimum." Seega alusseadus, mis on vastu võetud eelmise koosseisu poolt, kehtib, ja me ei saa minna käesolevas seaduses vastuollu eelneva seadusega, mis on ka raamseaduseks. Nüüd § 19 eelmise redaktsiooni järgi, kus on lõik nimetusega "Annetused". Härra Maarend tegi ettepaneku, et me vabastaksime 10% ulatuses maksuperioodi maksustatavast tulust. Komisjon, arutanud seda küsimust, otsustas, et on õigem selline võimalus üldse seadustest välja jätta, kuna see võib viia tulumaksu kontrollimatu variandini. Seda ei ole võimalik kontrollida, sest kui ma olen annetanud kuhugi mingisuguse summa raha, kuidas siis seda annetust kviitungiga tõestada, see ei ole sugugi eetilise. Peale maksude maksmist on iga kodaniku isiklik asi, kuhu ta oma raha paigutab. § 22 eelmise redaktsiooni järgi, kus üksikisikute saadud kindlustusmaksud kuulusid tulumaksu alla, on nüüd lahendatud § 6 lg. 13. § 15. Härra Priksi ettepanek, eelmises redaktsioonis § 24, kus ta pakub välja järgmise sõnastuse: "Kohalik omavalitsus võib anda maksusoodustusi paljulapselistele peredele ja individuaaltootjatele põllumajanduses." Komisjon sai aru härra Priksi heast tahtest aidata probleemi, mis ma eelpool märkisin, lahendada, kuid vastupidi, me peame just kohalikele omavalitsustele andma suuremaid volitusi, et me tõeliselt saaksime haldusreformiga alustada. § 30 eelmisest redaktsioonist palutakse välja jätta lõik "ositi rakendada ka varem käesolevat seadust". Ettepanekut on arvestatud ja käesolevas redaktsioonis seda ei ole. Komisjonis kerkis üles üks probleem, paluti anda selgitusi. Nimelt on § 15 lõikes 3 märgitud, et muudest allikatest saadud tulu on ka pensionid, sotsiaalabirahad, toetused ja stipendiumid. See redaktsioon tekitas segadust, kuna ei olnud võib-olla tähelepanelikult loetud, et § 6 lõige 11 on küll nimetatud märksõnad, kuid nende ette on lisatud "riiklik": riiklikke pensione, riiklikke sotsiaalabirahasid, kompensatsioone, riiklikke toetusi, riiklikke stipendiume jne. Tähendab, põhimõtte on selles, et maksuvabaks tuluks jääb see, mille riik on andnud nii pensionideks kui sotsiaalabirahadeks.

Kui tööandja leiab, et ta soovib oma kauaaegsele töötajale veel pensionile juurde maksta, siis on see täiendav tulu ja kuulub tulumaksu alla.

See oleks selgituseks. Ja siis § 12 praeguse redaktsiooni juures on lõige 2, kus alguses on juttu ettevõtmisest saadavast tulust. Otsige, palun, üles "järel – amortisatsioonieraldistele jms.". See tuleks lahti rääkida ja palun see endale üles kirjutada. Me leidsime viimasel hetkel, et siin tuleb anda parem lahendus ja redaktsioon kõlaks järgnevalt: "ja muudele käesoleva seaduse rakendamise korras ettenähtud kulutustele." Ja siis läheb vanamoodi edasi. Kas kordan? Tähendab, sõnale "amortisatsioonieraldistele" järgneb praeguses tekstis veel sõnaühend "ja muu seesugune" (jms.). Selle asemele tuleb uus redaktsioon: "ja muudele käesoleva seaduse rakendamise korras ettenähtud kulutustele." Tähendab, et me saaksime oma elu korraldada operatiivselt.

Nii. Selgitused antud. Ja nüüd viimane probleem. Pr. Klavdia Sergij pole põhimõtteliselt nõus § 6 lõikega 6 käesolevas tekstis, kus on märgitud järgmist: maksuvaba tulu tulumaksuga ei maksustata, v.a. alimentidena väljamakstavad summad. Komisjon jäi seisukohale, et § 6 lõige 12 peab jääma oma kohale, kuna alimendid on alimendisaja tulu. See lähtub maksuseaduse ühtsest ideoloogiast ja me ei pidanud õigeks seda välja jätta. Kuid pr. Klavdia Sergij nõuab küsimuse hääletusele panemist. Ma olen selle teile ette kandnud.

Ja lõppkokkuvõtteks: komisjon teeb ettepaneku antud seaduseelnõu, arvestades pr. Klavdia Sergij nõudmist, sellises redaktsioonis, nagu ma teile praegu ette kandsin, vastu võtta täna, teisel lugemisel. Täna!

Juhataja

Suur tänu, härra Koha! Peame nüüd natukene nõu. Läbirääkimised on lõppenud, küsimused ettekandjale peale ettekannet said esitatud, kuid praegu me peame selgust saama selles, kas muudatus on Ülemnõukogule mõistetav. Sellega seoses tuleb meil ettekandjale siiski mõned küsimused esitada, kuid lugupeetud saadikud, ärme hakkame pidama läbirääkimisi, vaid täpsustame. Kas komisjon on teie muudatusettepanekuid õieti mõistnud? Alar Maarend.

A. Maarend

Lugupeetud esimees, juhataja, kolleegid! Ma paluksin põhjendada, mispärast komisjon lükkas tagasi ettepaneku, et iga pereliikme kohta ei ole mõtet arvestada maksuvaba tulu.

K. Koha

Härra Maarendi küsimus, et miks komisjon ei pidanud vajalikuks iga pereliikme kohta arvestada maksuvaba tulu. Põhjus on selline: meie tänane konkreetne majandus ei kannata seda välja. Me ei suuda seda praegu. Aitäh!

I. Hallaste

Mul oleks sama küsimus, mis härra Maarendil. Kas selleks, et saaks arvestada seda ettepanekut, mille hr. Maarend enne välja tõi, et perekonnas ülalpeetavate arvu arvestatakse, tuleks see panna eraldi hääletusele? Lisada § 6 lõikele 1, et maksuvaba on tulu kuni 1200 rubla aastas iga perekonnaliikme kohta, kusjuures seda arvestatakse maha isa palgast. Selle võiks panna eraldi hääletusele, sest siin on vaja lahendada põhimõtteline küsimus. Kas ei kannata riigi majandus välja või ei kannata peremajand välja. Kui riigi majandus natukene kosub, siis tänu kõrgetele maksudele. Aga kui paljulapselised perekonnad nalga jäävad, siis see ei ole põrmugi eetiline. Sellepärast tuleb eraldi hääletada. Ja teine küsimus, mille ka meie fraktsioon esitas. Ettepanek on sama mis Kaido Kamal. Nimelt, et tulumaks oleks progresseeruv. Kas selleks, et seda läbi viia, tuleks enne, kui hääletada lõplikult üksikisiku tulumaks, võtta siinsamas saalis päevakorda ja menetlusse muudatused maksukorralduse seaduses?

K. Koha

Aitäh! Lugupeetud Hallaste! Ma kõigepealt vabandan kogu kolleegiumi ees, ma unustasin ühe ettepaneku kommentaari § 10 maksumääruse osas. Praegu tehtud ettepanekute järgi on tulu, mis enne oli kuni 3600 rubla 16% maksumääraga, on nüüd suurendatud 4800 rublani, sisuliselt käib see aastas 6000 rubla teenivate kodanike kohta. Teiseks, ma tahaksin rõhutada, et see üksikisiku tulumaksust laekuv tulu läheb kohaliku omavalitsuse kätte, kelle kohustuseks on ja peabki saama kohaliku sotsiaalse elu korraldamine, s.t. et seesama pereisa kes elab ühes või teises kohas, maksab oma sotsiaalsed hüved n.-ö. omast taskust kinni. See tähendab, et kui perekonnal on väga rasked tingimused, siis § 17 "Tulumaksusoodustused" on väga üheselt kirjas: "Selle haldusüksuse kohalikul omavalitsusel, mille eelarvesse tulumaks laekub, on õigus anda üksikutele maksukohuslastele ja nende gruppidele tulumaksusoodustusi või neid tulumaksust vabastada." See on täpselt ja konkreetselt kirjas. Kui leitakse, et perekonnal on raske, võidakse ta täielikult tulumaksust vabastada. Ja komisjon pidas põhiliseks seda, et me peame suurendama kohaliku omavalitsuse volitusi, seadusandjana me ei peaks siia sekkuma.

Teiseks, mis puutub Illar Hallaste mõttekäiku, siis majanduskomisjon oli kohe seda, meelt, et me kõigepealt alustaksime maksukorraldusaluste seaduse läbivaatamisest ja siis hakkaksime muudatusi tegema, nii nagu valitsus ette nägi ja mida ka meie oleksime ette näinud. Kuid praegu me ei ole seda teinud, see seadus on olemas, ta kehtib ja toimib. Me peame lähtuma sellest seadusest. Aitäh!

K. Kama

Austatud eesistuja ja härra Koha! Ma paluksin oma ettepaneku hääletamisele panna. Ma eelmine kord põhjendasin seda ettepanekut pikalt, aga siis oli saalis üsna vähe rahvast. Ma ütlen kahe sõnaga, et ettepanek oli: tulumaks ei progresseeru ja ta oleks 10% ilma maksuvaba miinimumita, kusjuures nende riskigruppide olukord lahendatakse sotsiaalfondist. Selle põhjenduseks ei ole mitte niivõrd see, et progresseeruv maks piirab ettevõtlust, vaid just nimelt omavalitsuste küsimus. Kuna praegusel kujul laekub see maks omavalitsuste kassasse, siis disproportsioonid omavalitsuste võimaluste vahel suurenevad veelgi. See väide, et ta ei ole sel juhul kooskõlas maksukorralduse seadusega – me võime alati võtta vastu uue seaduse, öelda, et eelmine tuleb sellega kooskõlla viia, see ei ole mingisugune põhjendus. Nii et paluksin ka oma ettepaneku hääletusele panna. Tänan!

K. Koha

Ma ei saa rohkem kommenteerida kui eelmise vastuse juures. Maksuseaduse alusseadused kehtivad, nad on jõus, selleks on eraldi menetlus, see ei kuulu üksikisiku tulumaksu seaduse kompetentsi.

Juhataja

Me jätkame küsimustele vastamist. Head kolleegid! Ma tahaksin esitada suure palve Kalju Kohale majanduskomisjonist, et kui me jõuame hääletamiseni, võib-olla me siis kordame parandusettepanekud veel üle, ühesõnaga, eks ta ise teab seda. Lembit Arro.

L. Arro

Lugupeetud ettekandja! Ma räägin § 10 kohta, seal on tõstetud nüüd see määr 4800 rublani, kuid mina ei saa hästi aru ja ma ei tea, kas teised saavad. Tahaksin esitada sellise küsimuse. Näiteks konkreetselt meie Ülemnõukogu liikmete palk on 500 rubla ehk 6000 rubla aastas. On nii? Kas see läheb maksustamisele? Või arvestatakse meie 6000 rublast 1200 rubla maha ja jääb järele täpselt 4800 rubla ja maksustatakse 16%-ga? Igatahes praegu, kui see 70 rubla

maksuvabastust on, seda ei arvestata ja maksmine toimub ikkagi kõrgema protsendimäära järgi, olenevalt sellest, kus sees on palgamäär. Ja inimesed küsivad nüüd seda, kas see 100 arvestatakse maha ja maksustatakse ülejäänud summa või käib see ikkagi kõrgema protsendimäära järgi. Ei loe välja. Kas see on jääktulu või?

K. Koha

§ 6 on pealkiri "Maksuvaba tulu" konkreetselt paika pandud ja seal on sõnastus "tulumaksuga ei maksustata", ja nüüd tuleb loetelu: tulu kuni 1200 rubla aastas. Tähendab 1200 rubla tuludest ei kuulu maksustamisele. Mis on üle selle, näiteks 1200 rubla pluss üks rubla, vaat see üks rubla on juba tulumaksustatav. 1200 rubla ei ole, kui ühe rubla juurde liidame, siis ta on juba maksustatav 16%, see tähendab, 16 kopikat tuleb rublast ära anda. Kui teie aastapalk on 6000 rubla, siis lahutame sellest ära aastatulu 1200 rubla, jääb järele 4800 ja ta langeb maksumäära esimesse skaalasse. Tähendab, tulumaksuseaduse juures tuleb teha mõningaid liitmis- ja lahutamisevõtteid.

A. Tamm

Lugupeetud Ülemnõukogu juhataja! Lugupeetud ettekandja! Hilisemate erinevate tõlgenduste vältimiseks on küsimus, kas jäävad kehtima üksikisiku tulumaksu osas taluseadusega kehtestatud maksusoodustused, see on maksudest vabastamine talu rajamise esimesel viiel tegevusaastal.

K. Koha

Vastus on selline. Eesti NSV taluseadus on vastu võetud ja ta kehtib ja keegi ei ole teda muutnud ja talu maksustamine on reguleeritud § 30 lõige 2, kus on kõik üheselt kirja pandud, nii et me ei pea seda siia lisama.

M. Madisson

Minu ettepanek individuaalpõllumajanduselt tulu mitte võtta on täielikult projekti sisse võetud. Ma tänan majanduskomisjoni. Mul rohkem pretensioone ei ole. Aitäh!

J. Kass

Lugupeetud ettekandja! Eelmisel istungil ma olin haige ja ei saanud kaitsta oma seisukohta, ma räägin §-st 10 praegu. Need on tulumaksu määrad. Kas te ei leia, et kolmeks jaotatuna on

seada liiga vähe? Näiteks Soomes jaotatakse tulu 6 osaks, kus on tihedam alguseosas, meil on ta jaotatud ainult 3 osaks. Ma tegin ettepaneku jaotada ta 4 osaks. Miks see tagasi lükati?

K. Koha

Hr. Kass, teie ei olnud üksi. Hr. Parder tegi ka seda, ta jaotas ka tulu neljaks. Ja kompromiss on, et esimest tulumaksu piiri nihutati 4800 rubla peale. Täheleb, teda võib jaotada ka 10-ks või 100-ks ja küsimus on võib-olla siin ilus. Täheleb, see on viimane lahendus ja me koos seaduse initsiaatoritega oleme seda kooskõlastanud.

P. Grigorjev

Lugupeetud ettekandja! Minul on kaks küsimust. Miks te ei arvestanud arvamust, et on vaja maksudest vabastada kõik invaliidid, mitte ainult valikuliselt? Ja kas ei ole erinevat tõlgendamist järgmises: on arvesse võetud minu ettepanek mitte maksustada reklaamikulusid, ja samas me loeme, et täiendavalt maksustatakse esinduskulusid. Kuidas võib eraldada firmaesindajate vastuvõtte reklaamist? On ju vastuvõetud – reklaam. Kuidas te seda seletate? Täna!

K. Koha

Kõigepealt invaliidide kohta. Invaliidid saavad riiklikku pensioni ja vastavaid riiklikke sotsiaalabirahasid. Ja need arvatakse maksustatavast tulubaasist maha, seda küsimust reglementeerib § 6 vastav lõige. Kui invaliid leiab, et tal on jõudu rohkemaks, ja teenib täiendavalt tulu, siis järelikult kuulub ka see tulu maksustamisele. Me peame jõudma olukorrani, kus me abi vajavaid inimesi toetame riiklikult sellisel määral, et nad ei peaks endale lisateenistust otsima, nii nagu see praegu tegelikult kahjuks on. Me peame sinna jõudma, aga ühe maksuseadusega me seda teha ei saa. Kuid ma vabandan, võib-olla ma ei saanud teie küsimusest kohe õigesti aru. Kuid § 12 lg. 2 on ju ilusti kirjas sõna "reklaam". Või ma sain nüüd teie küsimusest õigesti aru? Võib-olla ma pean uuesti seletama?

A. Labassov

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Mul on kaks küsimust. § 1. Ma tahaksin saada selgitust, mis on naturaaltasu ja mis selle mõiste alla kuulub. Ja teine küsimus. § 6 punkt 4. Siin on öeldud, et väljamakseid komandeerimiskulude ja isikliku transpordi kasutamise kulude katteks teostatakse Eesti Vabariigi Valitsuse poolt kehtestatud korras ja piirides.

Esiteks, kas on Eesti Vabariigi asi kehtestada meie vabariigi kõigile firmadele, ettevõtetele komandeerimiskulude piirmäärasid, ja teiseks, kas ta tuleb toime selle ülesandega? Aitäh!

K. Koha

Kõigepealt § 1 lg. 2 p. 1 "naturaaltasu". Kui mina kui tööandja maksaksin teile teie poolt tehtud töö eest näiteks 1 koti kartuleid, siis see on naturaaltasu. Ja selle koti kartulit võib turul maha müüa ja saada mingisuguse koguse raha. Kui me selle välja arvutame, siis saame ka sealt tulu, maksubaasi arvutada. Teine küsimus. § 6 lg. 4 – küsimus on selles, et praegu on ettevõtetel väga suured sõiduautopargid ja ettevõtte tegelastel tuleb ju teha ka komanderinguid. Kuid kuidas on nüüd kasulikum? Kas hoida seda kallist sõidukit ühe härrasmehe käes või leiame hüvitusvõimalused, kui ta soovib ise oma sõidukiga need sõidud ära teha? Kuid me peame siis reglementeerima ka piirmäärad. Ja siin on ju väga konkreetselt kirjas, et need piirmäärad kehtestatakse kogu vabariigis ühesugused. Näiteks nendes kriteeriumides on soodustus, edasised hüvitused kuuluvad siis juba tulumaksu alla. Nii et see on ühtse kriteeriumi leidmiseks ja selleks, et reglementeerida. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Head kolleegid! Ma siiski juhin teie tähelepanu sellele, et me andsime küsimustele ammendavad vastused siis, kui arutati seaduseelnõu. Praegu täpsustame parandusettepanekuid, ärme praegu enam teksti kohta küsimusi esitame. Aleksei Zöbin.

A. Zöbin

Lugupeetud ettekandja! § 6 punkt 14 on üldiselt ettevõtluse piiramine, seepärast teen ma ettepaneku hääletada § 6 punkti 14 eraldi. See on esimene ettepanek. Ja teine: antud seadus toob varjatult sisse maa eraomandi. See küsimus pole ju veel lahendatud, miks siis selle seaduse § 6 punktis 14 räägitakse maatükkide müügist? Veel pole maaeraomandi seadust, antud seaduses aga reglementeeritakse maa müümist.

K. Koha

Härra Zöbin! Ma ei saa nõustuda teie väitega, et see piirab ettevõtlust, sellepärast et need üldised määrad on siiski mingil majanduslikul põhjendusel välja arvutatud. Neid piirmäärasid suvaliselt ei määrata. Ei ole nii, et tuli kellelgi hea mõte: piirangud on sellised. Need põhinevad kindlatel arvutustel ja ettevõtlust see ei piira. Vastupidi, kui me selle piirangu siit praegu välja võtame, siis me võime saavutada väga kontrollimatu tulude varjamise ega peaks

sellest huvitatud olema. Meile on tähtis ka see, et me kindlustaksime kohalikku omavalitsust, kes peab täitma kohalikku sotsiaalset vajadust. Sellepärast me ei saa seda teha. Ma ei saa teie ettepanekuga nõustuda ja ma arvan, et ka majanduskomisjon ei saa sellega nõustuda. Ja mis puutub nüüd § 14 lg. 3, ega siis seadus ole ainult tänase päeva küsimus, me peame mõtlema ka tuleviku peale, see tulevik võib tulla üsnagi kiiresti ja meil ei ole alati võimalust kohe seadusi muuta. Te näete isegi, kui raske ja vaevaline on seadusi vastu võtta ja ka nendes muudatusi läbi viia. Elu on operatiivsem. Aitäh!

A. Järvesaar

Austatud härra Koha! Öelge, palun, kas käesoleval maksuseadusel on ka tagasiulatuv jõud. Kas tänava aasta tulud, näiteks puhkusetasud ja preemiad, mis saadakse kätte järgmisel aastal, kuuluvad maksustamisele uue või vana maksuseaduse järgi?

K. Koha

Niipalju kui mina tean, ei ole seadustel kunagi tagasiulatuvat jõudu, ja kui tekivad probleemid, tuleb need ära lahendada. Aga seadustel tagasiulatuvat jõudu ei ole. Kõik need tulud, mis olid eelnevalt maksustatud, ei kuulu tulumaksustamisele.

Juhataja

Head kolleegid! Püüdkem ikka nüüd üksteist täpselt mõista. Praegu selles faasis me täpsustame teie parandusettepanekute probleeme. Seaduseelnõu tekst on meil juba läbi arutatud. Küsimusi esitavad need, kes ei ole parandusettepanekutega rahul.

A. Novohatski

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Ma tahan puudutada § 15. Eelnõu arutamisel, kas esimesel või teisel lugemisel, me juba juhtisime sellele paragrahvile tähelepanu, kuid sellele vaatamata jäid formuleeringud mitte küllalt täpseteks ja võivad tekitada arusaamatusi selle seaduse nõuete täitmisel. Alapunkt 1, kus on kirjas, et maksustatakse saadud kindlustusväljamakseid, juhul kui vastavaid sissemaksid pole tulumaksuga maksustatud. Ma tahan selle formuleeringu kanda üle konkreetsele olukorrale. Härra juhataja, ma palun vabandust, kuid me rääkisime juba sellest, kõik on aga jällegi jäetud endistviisi, niisiis, ühel talumehel põles maha maja, kolme tuhande eest, ta saab kindlustust 3 tuhat rubla; teisel talunikul põles maha maja, mis maksis 30 tuhat rubla. Esimesele, kellele kahju tekitas loodus, oletagem et äikese, pikse tagajärjel, me kompenseerime kahju täielikult, teisel juhul aga

peaaegu 50% võtame ära. Mis abi see siis on, mis kindlustus? Me oleme ju sellest rääkinud. Nüüd teine küsimus saadavate alimentide kohta. Vaadake veel üks kord. Arvan, et ei tohi ühte ja sama summat maksustada topelt.

Ja lõpetuseks. § 15 punkt 4 "Pensionid, sotsiaalabisummad ja stipendiumid". Ma teen ettepaneku panna pärast sõna "stipendiumid" koma ja kirjutada: "välja arvatud riigi poolt makstavad". Sest et siin peetakse ju silmas erapensione, erastipendiume, eradotatsioone. Tänan!

K. Koha

Kõigepealt, lugupeetud härra Novohatski, lugege läbi § 6 lõige 13. Sealt saate vastuse oma küsimusele. Ja enne kui ma hakkasin küsimustele vastama, andsin selgituse § 15 lõige 4 kohta, kus ma ütlesin, et need on lisapensionid, mida ei maksta välja riiklikult, vaid mida üks või teine tööandja või sponsor otsustab kellelegi maksta. See on see tuluosa. Aitäh!

E. Tupp

Lugupeetud juhataja, lugupeetud härra Koha ja kolleegid! Selgub, et peale hr. Uluotsa, kes ise ennast rumalaks tunnistas, on neid saalis veel, näiteks hr. Arro ja hr. Volkov ja mina ise ka. Sellepärast ma teen ühe väikese ettepaneku, mis puudutab § 10. Sealt ei loe tõesti korraka välja sellist tõlgendust, millest siin enne juttu oli, ja ettepanek on niisugune: tulumaksuga maksustatav aastatulu, maha arvatud käesoleva seaduse § 13 lõikes ja § 6 loetletud summad, maksustatakse järgmiselt ... Sealt läheb edasi. See annab keeleliselt parema väljundi ja seda on võimalik paremini tõlgendada. Edasi on üks ettepanek kõigile saadikutele. Selle maksuseaduse kiiremat vastuvõttu ootavad praegu kohalikud omavalitsused, selle taha on takerdunud, ausalt öeldes, omavalitsuse loomise üks aspekt. Kuna me tegutseme nagunii otsuse ja vea meetodil, siis on ettepanek see seadus võimalikult kiiresti vastu võtta. Tänan!

K. Koha

Hr. Tupp! Teie keeleline märkus on arvesse võetud. Küsimus on seaduse arusaadavamaks tegemises ja siin vastuväiteid ei ole.

Juhataja

Head kolleegid! Ma värskendan teie mälu, et läbirääkimised sellel teemal on tõesti lõpetatud. Küsimused eelnõu sisu kohta on esitatud ja kriips alla tõmmatud. Parandusettepanekud on

tehtud. Kui parandusettepanekud teid komisjoni tegevuse põhjal ei rahulda, siis täpsustame neid asjaolusid. Tõnis Mets.

T. Mets

Mul oleks härra Kohale üks küsimus. Nimelt, ma tegin § 2 suhtes ettepaneku, mille järgi individuaaltootjate poolt väljaspool tööaega toodetud põllumajandustoodang oleks maksuvaba. Seda siiski ei ole arvestatud.

K. Koha

Härra Mets! § 6 lõige 14 on kõik ilusti kirjas. Me ei täpsusta, kes leiva või saia meile lauale paneb ja kus ja kunas ja mis moel.

A. Zöbin

Lugupeetud ettekandja! Ma siiski arvan, et teie vastus maaeraomandi kohta polnud korrektne. Peab ju iga seadus olema inimestele arusaadav. Kui see lähemal ajal avaldatakse ja § 14 lubab müüa maatükke, siis tekitab see inimestes hämmingut. Kas meil juba eksisteerib eraomand või ei eksisteeri? Peab ootama, kuni võetakse vastu see nii tähtis otsus maaeraomandi kohta. Ma arvan, et sellise paragrahvi sissevõtmine sellesse seadusesse on ebakorrektne ja kutsub inimestes esile vähemalt hämmingu.

K. Koha

Ma ei kommenteeri. Ma jään enda juurde.

Juhataja

Majanduskomisjon jääb enda arvamuse juurde. Sergei Petinov.

S. Petinov

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud ettekandja! Minul on kaks küsimust. Kui vaadata tähelepanelikult § 2, siis võib sealt välja lugeda huvitava variandi. Ühest küljest on täiesti õiguspärane, et maksusid hakatakse võtma elukohajärgselt, kui isik elab ja töötab antud territooriumil, siis maksab ta loomulikult ka maksu sellel territooriumil. Ent siis on arusaamatu, mil moel me hakkame sisse nõudma maksusid vabariigi ja omavalitsuse kasuks neilt töötajailt, kes elavad teisel territooriumil, töötavad aga meil. Sellisel, kui ei sõlmita riikidevahelisi leppeid selles küsimuses, peab see inimene maksma maksu topelt. Selline

olukord võib kujuneda piiriäärsetel territooriumidel, kui isikud, kes elavad Ivangorodis, töötavad aga Narvas või mõne muu linna territooriumil, peavad maksma maksu kahel korral. Kas teile ei tundu, et siin peitub teatud vastuolu ja need asjad ei haaku omavahel? Teine küsimus. Tahan juhtida teie tähelepanu §-le 17, mis käsitleb tulumaksusoodustusi. Kuidas teile tundub, kui kohalik omavalitsus saab võimaluse kontrollimatult, sest seaduseelnõus ei ole fikseeritud tingimused ...

Juhataja

Lugupeetud kolleegid! Lugupeetud Sergei Petinov! Ma ei tea, mitmendat korda ma püüan selgitada, et meie ei täpsusta enam seaduseelnõu teksti, vaid parandusettepanekute saatust. Te ehk mäletate, lugupeetud kolleegid, et me olime sunnitud katkestama teise lugemise sellepärast, et nelikümmend saadikut jäi saali.

S. Petinov

Ma palusin võimaldada mul rääkida lõpuni ja vastus ära kuulata. Minul, nagu igal teiselgi saadikul, on selleks õigus. Ma jätkan. Ma sooviks saada vastuse selle kohta, mil moel ja kes hakkab kontrollima neid isikuid ...

Juhataja

Läbirääkimised on lõppenud.

S. Petinov

... kellele antakse suvaliselt õigus kehtestada maksusoodustusi või vabastada nende maksude maksmisest. Kas see teie arvates ei tekita teatud korrupsiooni?

K. Koha

Kõik, jah? § 2 lõige 1, 2 – siin on tõesti probleem olemas. Piiriäärsed alad ei kuulu selle maksuseaduse kompetentsi, need lahendatakse eraldi lepingutega. Ja teine vastus teie küsimusele. Kui me jätkame sellist stiili, et me pidevalt aina kontrollime, siis me lõpuks ei jõuagi sinna, kuhu tahame – kehtestada tõeline võim kohtadel. Ja ma julgen öelda seda, et näiteks külas või kohalikus omavalitsuses on alati olemas see piir, kust üle minna ei saa, ei üks ega teine pool. Ma mõtlen, see, kes seda piirkonda valitseb, ja see, kes piirkonnale midagi annab. Ülemaksustada ei saa ega saa ka alamaksustada. See piir on olemas, iseregulatsiooni tingimustes asi laheneb. Meie peame suutma ainult osata seda käivitada.

Juhataja

Suur tänu, härra Koha! Mul on selline ettepanek, et me annaksime majanduskomisjonile, personaalselt hr. Kohale võimaluse süstematiseerida neid ettepanekuid. Ma annan veel kaks ettepanekut, mis on mulle esitatud. Meil on veel ära kuulamata ühe ettekande lõppsõna. Rahandusministri I asetäitja hr. Roose palub lõppsõna ja pärast seda me asume otsustama. Hr. Roose.

E. Roose

Lugupeetud Ülemnõukogu saadikud! Lugupeetud Ülemnõukogu juhataja! Üksikisiku tulumaksu uues redaktsioonis on majanduskomisjon arvestanud saadikute ettepanekuid, see on kompromiss ja valitsusele põhimõtteliselt vastuvõetav. Selles suhtes suur tänu! Kuid on üks lahkarvamus, mille ma pean teile esitama, kas te seda arvestate või mitte, see on muidugi teie teha. Jutt on § 6 p. 14 lisamisest. Valitsuse arvates on selle punkti lisamisel nii head kui halvad küljed. Hea külg on kahtlemata see, et me üksikisiku tasandil loome soodsad võimalused põllumajandussaaduste tootmiseks. Eelmisel istungjärgul siin räägitud põhjal joonistati ette pilt vanamemmesest, kes peab ühte lehma ja paari põrsast või lammast, ja see kõik on õige. Niisamuti on õige ka see, et seesama memmeke on maksuvaba, tal on maksuvaba pension, nüüd vähemalt 100 rubla, maksuvaba kompensatsioon 30 rubla ja maksuvaba tulu 100 rubla, kokku 230 rubla ulatuses kuus. Arvestada tuleb ka seda, et kui jutt on tema lehma lihaks müümisest, ütleme 420-kilone lehm, mille puhul ta praeguste hindade juures saab umbes 1200 rubla, siis sellest summast mahaarvatav kulutuste osa küünib 600–700 rublani. Selle järel tulu, mis talle võib arvestada, on 500–600 rubla. Sigade puhul on umbes 120-kilogrammise sea müümisel sissetulek 250 rubla, ja väljaminekud, mida ei maksustata, 162 rubla. Vahe on 87,5 rubla. Arvestades nüüd maksuvaba miinimumi aastas, võib see memmeke iga aasta pidada punkt 14 järgi maksimaalselt 1 lehma ja 8 siga. Ja need on tal nn. maksuvaba miinimum. Seega oleks tal kogu sissetulek 3200 rubla, kulud umbes 2000 rubla ja maksustatav sissetulek 1200 rubla, mis ei kuulu aga maksustamisele. Sellelaolisi arvutusi võib teha eraldi iga põllumajandussaaduse kohta, mida seesama memmeke toodab. Aga § 6 p. 14 rakendus ei kehtiks talle ka vana redaktsiooni puhul. Pahadest külgedest niipalju, et p. 14 parandusega, § 6 p. 14 sisseviimisega väheneb kohalike omavalitsuste maksubaas umbes 330 miljoni rubla võrra. Ja see summa hakkab suurenema seoses kolhooside lagunemisega. Individuaaltootja nime taha hakkavad maksuvabastuse eesmärgil end peitma terved tootjate artellid. See on kombinatsioonimäng. Tee selleks on kõnealuse punkti sisseviimisega täielikult avatud. Seoses sellega peavad kohalikud omavalitsused

sisuliselt mõtlema välja oma eelarvetulude saamiseks uusi kohalikke makse, milleks neil on täielik õigus, ja maksustada, näiteks, lehmaudar, kehtestada seakärša maks, lambasaba maks või kurgitüki maks. Ja ma usun, et kombineerimisvõimalusi leidub veelgi. Tähendab, kui me räägime tõesti vanamemmet, siis see väide, et nad vana redaktsiooni järgi oleksid maksustatud olnud, ei pea paika. Kuid paika peab see kõikide masstoodangu ettevõtjate kohta, kel on praegu kurgiiistandused, sibulakasvandused, lambakarjad jne. Ja seetõttu nende aastatulu ulatub mõneteistkümnest tuhandest kuni mõnekümne tuhande rublani aastas. Ja tekib küsimus, et kas see ei tekita sotsiaalset ebaõiglust, kus ühed tulusaajad peavad oma tulumaksuga finantseerima haridust, kultuuri, tervishoidu, politseid ning valitsust, ja teised ei pea.

Teine halb külg on see, et § 6 p. 14 lisamisega saaksime me maailmas küllalt unikaalse maksuseaduse. See punkt diferentseerib põllumajandustootja tulud toodangu liigi ja müügikoha järgi. See tähendab, et maksukorraldus peaks nõudma ranget sissetulekute lahus arvestamist nii tulude kui ka kulude osas, mis sisuliselt suurendab bürokraatiat ja maksuinspektorite tööd. Seega suurenevad sisuliselt kulud ka maksuametnike ülalpidamiseks. Paljudel juhtudel, kui põllumajandustootjad tegelevad lisaks, näiteks, lillede ja seemnekasvatusega, ei ole tulude eraldamine otseselt üldse võimalik. Ja tuleb lähtuda normatiivsest meetodist. See annab aga võimaluse ka paljudeks kohtuprotsessideks.

Lugupeetud rahvasaadikud! Kui me arutasime seda küsimust majanduskomisjonis, siis mind hoiatati, et kui ma esinen § 6 p. 14 sisseviimise vastu, siis on see parim agitatsioon kõnealuse punkti sissejätmiseks teie poolt. Kui hääletamise tulemuse või mehhanismi eesmärgiks on iga hinna eest teha vastupidist valitsuse soovitudele, siis on see muidugi omal kohal. Kuid ma kutsun siiski Eesti majandushuvidest lähtuvale individuaalsele analüüsile. Kui te seda teete, siis veendute, et § 6 p. 14 on emotsionaalselt üle doseeritud. Majandusregulatsioon tervikuna selle sisseviimisega kaotab. Seetõttu ma palun saadikuid aktsepteerida valitsuse seisukohta ja otsustada § 6 p. 14 väljalülitamise kasuks.

Mõningad märkused esitatud ettepanekute kohta, mis võisid olla tekkinud informeerimatusest. Hr. Maarend esitas küsimuse, miks ei ole arvestatud pereliikmetele mahaarvamisi, ja hr. Hallaste küsimus käsitles pereliikmete vabastamist tulust. Ma pean teile teatama, et vabariigi valitsus võttis 24. septembril vastu vastava määruse lastega perekondade sotsiaalse kaitse ja toetamise kohta. Seal on öeldud niimoodi, et igakuine lastetoetus antakse kuni 6-aastasele lapsele 50 rubla kuus, kui perekonnaliikme sissetulek ei ületa 140 rubla kuus. Selline lastetoetus on hoopis suurem otsetoetusena kui maksuvabastusest saadav toetus. Tehke see arvestus, hr. Hallaste, ma esitasin selle arvutuse eelmine kord. Kui ema sissetulek on näiteks

400 rbl. kuus, siis ta maksab maksu 42 rubla, see on 8 rubla võrra väiksem summa kui valitsus otse välja maksab. Kui me nüüd kõikidel selle vabaks laseme, nagu teie soovitate, siis võivad põhiliselt suurema sissetulekuga inimesed. Need väljamaksud, mis valitsus oma määruses kehtestas, on aastaarvestuses kokku 66 miljonit rubla. Aga 66 miljonit rubla maksustamisega kokku hoida on küllalt suur ebaõigluse allikas.

Härra Kama ettepanek kehtestada kõigile 10%-line lineaarne maks, sõltumata progressiivsusest, tähendab seda, et me viime maksukoormuse tagasi väiksema sissetulekuga inimestele ja maksustame isegi need alla 100-rublase sissetulekuga inimesed, kes praegust tulumaksu ei maksa. Antud maksuseaduse eesmärk oli just see, et sotsiaalset õiglust tagada, suurema sissetulekuga inimestelt võtta rohkem, väiksematelt see-eest mitte midagi või vähem.

Oli küsimus, kas maksustamine on tagasiulatav või mitte. Ma annan selgitust lihtsalt. Kui te saate tuleva aasta alguses selle aasta eest preemia, siis arvestatakse kõikides maksukorraldustes seda, millal see tulu laekus, mitte seda, mis ajal te selle tulu endale teenisite. Ma kutsun teid aktsepteerima seda, mis on praegu saavutatud, ja tulevikus võime me kahtlemata midagi muuta, kui midagi viltu on lastud. Aitäh!

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu! Parandusettepanekud esitati eelmisel istungil enne katkestamist, täna täpsustati asjaolusid. Mul on selline ettepanek, et vastavalt meie reglemendile kõigepealt me hääletame läbi parandusettepanekud, ja kuna siin peavad olema väga täpsed formuleeringud, siis ma palun, et parandusettepanekud formuleerib teie poolt esitatuna majanduskomisjoni nimel härra Koha. Siis me paneme ettepaneku hääletamisele, härra Koha hääletab iseenda töökohal. Nii me võidame aega, muidu me peaksime formuleeringute üle vaidlema. Palun, härra Koha, esimene parandusettepanek!

K. Koha

Esimene parandusettepanek on nüüd küll vene keeles proua Klavdia Sergijlt ja ma loeksin ta originaalkeeles ette, et see ei tekitaks probleemi: jätta §-st 6 välja punkt 12. See tähendab seda, et praegusest seaduseelnõust lülitada välja § 6 lõige 12. See on pr. Klavdia Sergij parandusettepanek, mille hääletusele panemist ta nõudis.

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu! Kas pr. Klavdia Sergij ettepanek on mõistetav? (Hääled saalist.)

K. Koha

Ma juhin saali tähelepanu sellele, mis siis juhtub, kui see punkt välja võetakse. Me rikume esiteks seaduse üldideoloogiat ja maksustame ühte tulu kaks korda. Siin on kirjas konkreetselt § 6 lõige 12 – alimentidena väljamakstavaid summasid.

Juhataja

Nii. Tundub, et on selgust saadud. Kalju Koha võib kohale minna hääletama ja siis ma palun teda tagasi.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on rahvasaadik Klavdia Sergij parandusettepaneku poolt? Palun hääletada! Klavdia Sergij ettepaneku poolt on 10 saadikut, vastu 54, erapooletuid on 7. See ettepanek ei leidnud toetust.

Järgmine parandusettepanek.

K. Koha

Lugupeetud kolleegid! Nagu ma hr. Madissooni repliigist aru sain, ei nõua härra Tamm, Liiv, Saarman ja Parder oma ettepanekute hääletamist. Tähendab, ma täpsustan seda asja. § 6 lõige 14 lahendab küsimuse ära. Selge. Aitäh!

Härra Hallaste tahtis, ja sellega on ühinenud hr. Maarend, et lisada § 6 lõikele järgmine redaktsioon: iga perekonnaliikme kohta, kusjuures tulumaksuvaba miinimum lahutatakse perekonnapea sissetulekust. Siin on kirjas, et palutakse see ettepanek panna eraldi hääletusele. Majanduskomisjon on selle ettepaneku vastu.

Juhataja

Kas paneme ettepaneku hääletamisele? Illar Hallaste nõuab. Paneme hääletamisele. Illar Hallaste jääb oma nõudmise juurde. Palun, Kalju Koha, lugeda veel kord ette Illar Hallaste parandusettepanek!

K. Koha

§ 6 lõige 1 lisada, kuulake ja vaadake ka teksti, palun. Lõige 1 hakkab ju järgmiselt: "Tulu kuni 2200 rubla aastas" ja järgneb "iga perekonnaliikme kohta, kusjuures tulumaksuvaba miinimum lahutatakse perekonnapea sissetulekust". Kuigi see ettepanek on üsna segane ja komisjon on sellele vastu.

Juhataja

Kas komisjonile on mõistetav Illar Hallaste ettepanek? On mõistetav. Palun, Kalju Koha, minge kohale!

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on Illar Hallaste parandusettepaneku poolt? Palun hääletada! Sõna praegu ei anta. Kui on protseduuri vastu eksitud, siis tõstetakse käsi ja täpsustatakse peale protseduuri. Illar Hallaste ettepaneku poolt on 37 rahvasaadikut, vastu 39, erapooletuid on 2. Illar Hallaste ettepanek ei leidnud toetust. Alar Maarendi ettepanek? Paneme hääletusele.

K. Koha

Üks hetk, ma otsin täpse redaktsiooni.

Juhataja

Illar Hallaste, ma palun nõudmine maha võtta!

K. Koha

Kui ma nüüd õigesti aru saan, lisada § 6 lg. 1 "Tulu kuni 1200 rubla aastas iga perekonnaliikme kohta".

Juhataja

Kordame Alar Maarendi ettepanekut.

K. Koha

Lisada § 6 lg. 1 "Tulu kuni 1200 rubla aastas iga pereliikme kohta". Majanduskomisjon ei respektööri seda ettepanekut.

Juhataja

Kas Alar Maarendi ettepanek on mõistetav? On mõistetav. Palume Kalju Koha asuda oma kohale hääletama.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on Alar Maarendi parandusettepaneku poolt? Palun hääletada! Alar Maarendi ettepaneku poolt on 42 rahvasaadikut, vastu 35, erapooletuid oli 1. Alar Maarendi ettepanek on vastu võetud.

Järgmine parandusettepanek. Üks hetk. Ma palun vaikust, lugupeetud saadikud!

K. Koha

Lugupeetud kolleegid! Ma vabandan, mul on praegu raskusi selles mõttes, et komisjon arutas need ettepanekud läbi ja andis teile oma seisukoha. Praeguses hääletusprotseduuris on lisandunud järjest uusi ettepanekuid. Maarend ei ole nõus, et me annetused oleme seadusprojektist välja võtnud. Ma püüan uuesti selgitada, miks komisjon seda tegi. Annetuste sisseprojekteerimine käesolevasse seadusesse viib meid selleni, et me ei saa üldse kontrollida tulumakse, tähendab, viib tulumaksu kontrollimatu varjamiseni. Sest me ei saa kontrollida, kuhu kodanik annetas. Kodanik võib annetada alati, see on tema isiklik asi, kuid peale seda, kui ta on maksnud ära oma tulumaksud. Hr. Maarend ei ole sellega nõus ja tema redaktsioon on järgmine: "Lisada § 1 lõikesse 3 järgmine punkt: annetused Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumis, Eesti Vabariigi Valitsuses ja kohalikus omavalitsuses registreeritud heategevusfondidele, usuühingutele ja kirikule 10% ulatuses makseperioodi ta maksustatavast tulust." Selline on hr. Maarendi tekstiredaktsioon. Seda komisjon ei arvestanud.

Juhataja

Üks hetk, Kalju Koha, katsume siiski reglemendis selgust saada. § 11 p. 7 väidab: "Teisel lugemisel arutatakse seaduseelnõu põhjalikult ja parandusettepanekud esitatakse istungi juhatajale hiljemalt läbirääkimiste lõpuks." Me lõpetasime läbirääkimised.

K. Koha

Jaa, Maarendil on õigus, see ettepanek on ammu esitatud ja me ei ole seda arvestanud. Ja Maarend nõuab selle ettepaneku hääletamisele panekut, nii et hr. Maarendil on õigus, ei saa vastu vaielda.

Juhataja

Paneme hääletamisele. Kas Ülemnõukogu on hr. Maarendi parandusettepaneku sisu mõistnud? Palun veel kord ette lugeda!

K. Koha

Loen teksti uuesti ette ja hr. Peterson lisab siia ka veel ühe sõna. Nii et ma loen: "... annetused Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumis, Eesti Vabariigi Valitsuses ning kohalikes omavalitsustes registreeritud heategevusfondidele, usuühingutele ja kirikule 10% ulatuses makseperioodi maksustatavast tulust." Punkt. Vabandust, "ja muuseumidele" lisab veel härra Peterson. Ettepanek oli ka olemas, mida meie enne tänast hääletamist ei aktsepteerinud.

Tähendab, hääletusele peaks panema põhimõtte, kas me projekteerime sellesse seadusesse sisse või ei. Minu meelest on küsimus põhimõtteline.

Juhataja

Kas Ülemnõukogu on mõistnud Alar Maarendi ettepaneku sisu? On mõistnud. Palume siis härra Koha minna kohale! Enne, kui ma panen ettepaneku hääletamisele, küsin ma Ivar Raigi käest, kas ta tahab teha ettepaneku või küsimuse protseduuri kohta. Sõna praegu ei saa. Ivar Raig.

I. Raig

Austatud härra eesistuja! Te äsja küsisite, kas Ülemnõukogu on mõistnud seda ettepanekut. Tahangi ütelda, et seda ettepanekut ei saagi mõista, nagu ka eelmist ettepanekut ei saa mõista, sest see teeks suures osas üksikisiku tulumaksu kehtestamise mõttetuks.

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu! Küsimus, kas Ülemnõukogule on mõistetav, tähendab seda, et Alar Maarendi poolt tehtud ettepanek on mõistetav kui ettepanek. Kas ta on sisuliselt loogiline või teeb ta midagi mõttetuks, see on juba teiselaadiline küsimus ja seda otsustab iga saadik hääletamise teel, kas ta toetab või ei toeta. Nii, Alar Maarendi ettepanek on keeleliselt mõistetav. Panen hääletamisele. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on Alar Maarendi teise parandusettepaneku poolt? Palun hääletada! Alar Maarendi ettepaneku poolt on 25 rahvasaadikut, vastu 48, erapooletuid 6. See ettepanek ei leidnud toetust. Järgmine.

K. Koha

Võtame hr. Maarendiga lõpuni.

Juhataja

Üks hetk. Kas Kaido Kama tahab öelda midagi protseduuri kohta? Protseduuri kohta. Palun, Kaido Kama!

K. Kama

Meie protseduuris on praegu põhimõtteline viga. See on see, et me eelnõu varasema käsitluse juures ei otsusta hääletamisega ära põhimõttelisi asju. Näiteks seesama Maarendi esimene ettepanek, mis praegu vastu võeti, lööb tegelikult kogu selle skeemi segamini. Lööb segamini

kogu eelarve ja muud niisugused asjad. Samal ajal on igal saadikul õigus panna oma ettepanek hääletamisele ja seda õigust peab ka realiseerima. See tähendab, et edaspidi tuleb enne, kui hakatakse seaduse lõplikku teksti koostama, otsustada ära põhimõttelised asjad. Maksu puhul – kas ta on progresseeruv või ta ei ole progresseeruv? Kas arvestatakse kõiki pereliikmeid või ei arvestata? Kuna Maarendi ettepanek praegu vastu võeti, tuleb kindlasti tõsta neid maksuprotsente selleks, et eelarve läheks tasakaalu.

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu! Saadikud ju peavad teadma, mida nad tahavad hääletusele panna. Kui ettepaneku tegija ei tea, siis loomulikult peaksid teadma saalis istuvad saadikud. See oli sisuline ettepanek. Ma veel kord juhin tähelepanu sellele, et praegu, hääletamise protseduuri ajal, kuulame me ettepanekuid ainult protseduuri, s.t. hääletamise korra kohta. Kui midagi kuskil on valesti, siis sellisel juhtumil nõutakse kolmandat lugemist. Praegu ei ole enam võimalik sisulisi ettepanekuid vastu võtta.

R. Veidemann

Hr. eesistuja! Tänan! Ja ma teengi ettepaneku hääletamise korra kohta. Ja esitan saadikutele tungiva üleskutse. Palun mitte laskuda jälle populistlikule tasemele! Kui me tahame ettepanekut teha, mõtleme vastutustundlikult selle üle järele ja apelleerime siis oma fraktsioonile, kelle nimel me selle ettepaneku teeme. Vastasel juhul me ajame kogu süsteemi jälle ummikusse. On vaja saavutada kokkulepe. Tänan!

I. Raig

Austatud rahvasaadikud! Mul on ettepanek hr. Maarendi ettepanek muuta, panna redaktsioon uuesti hääletusele. Sest hr. Kamal on siin täiesti õigus, me peame lähtuma kompetentsusest, mida antud juhul sõltumatud demokraadid pole suutnud järgida.

Juhataja

Lugupeetud saadikud! Sellisel juhul formuleeritakse uus ettepanek, mis reguleerib juba tehtud ettepaneku mõju.

K. Koha

Ma paluksin praegu ettekandja rollis katkestada 2. lugemine, et majanduskomisjon saaks rahulikult asja uuesti läbi vaadata, sest praegune, kuidas öelda, olukord on tingitud sellest, et

kui me tulumaksu seaduse teise lugemise pidime katkestama, ei olnud osa saadikuid töö ja nüüd ongi segadus käes. Kõik püüavad praegu realiseerida oma tahet, sisusse tungimata ja rikkudes sellega kogu seaduse ideoloogiat ja sisu. Ja mina teen ettepaneku katkestada täna 2. lugemine ja jätkata homme hommikul. Et me saaksime asja paika panna.

Juhataja

Majanduskomisjonil kui juhtival komisjonil on see õigus olemas. Enne kui me jätkame protseduuriliste märkuste ärakuulamist, panen ma selle ettepaneku hääletamisele. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et katkestada üksikisiku tulumaksu seaduse eelnõu teine lugemine? Palun hääletada. Selle ettepaneku poolt on 59 rahvasaadikut, vastu 10, erapooletuid on 9. Teine lugemine on katkestatud.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Olgu see meile järjekordseks õppetunniks. Kui eelmine lugemine katkes, oli saalis 40 saadikut. Need, kes suvatsevad täna osa võtta, lülitusid protsessi poole pealt ja segadused on tekkinud selle tõttu. Kas Tiit Made ja Ignar Fjuk soovivad ka midagi öelda? Ei soovi.

Eesti Vabariigi sideseaduse eelnõu esimene lugemine

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu! Jätkakem päevakorraga. Eesti Vabariigi sideseaduse eelnõu esimene lugemine. Ettekandja on sideminister härra Toomas Sõmera.

T. Sõmera

Austatud eesistuja! Lugupeetud saadikud! Sideseadus, mis on teile läbivaatamiseks esitatud, määrab kindlaks juriidiliste ja üksikisikute õigused ja kohustused Eesti Vabariigis sidevahendite ja -võrkude valdamisel, kasutamisel, käsutamisel, sidevõrkude organiseerimisel ja eksploateerimisel ning määrab vastutuse üldpõhimõtted sideseadusandluse rikkumise eest. Praeguse ajani toimub side korraldamine ka meil Eesti Vabariigis vastavalt NSV Liidu sidemäärustikule, mis on kinnitatud Liidu Ministrite Nõukogu poolt. See sidemäärustik ei arvesta absoluutselt suveräänse vabariigi õigusi ja eripära, ei arvesta absoluutselt turumajandusele ülemineku põhimõtteid, ei arvesta absoluutselt omandivormi paljust ja

võrdsust ning väga suures osas ei arvesta üldse tarbijakaitse probleeme. Riiklikku sidet on aastakümneid vastavalt sellele sidemäärustikule käsitletud kui monopolistlikku rahvamajandusharu ja teda on võrdsustatud tööstusega. Sidele pole kunagi sobinud tööstuse majandusmehhanism. Antud seadusega on kehtestatud side kui sotsiaalse infrastruktuuri osa teenindava haruna. Muud sidealased küsimused, mis ei vaja seaduslikku akti, lahendatakse sidemäärustikuga, mille kinnitaks valitsus. Side korraldamisel peavad olema kahtlemata aluseks ka rahvusvahelised konventsioonid ja kokkulepped. Valitsuse tasandil tuleb garanteerida side riiklik terviklik korraldus, riiklik terviklik tehnopoliitika ja funktsioneerimine ning areng. Ainult selles osas jääb side korraldamine, selle terviklikkuse tagamise korraldamine valitsuse pädevusse. Antud seaduseprojektiga on määratletud sidevõrkude loomine ja moodustamine, nende ühendamine, ehitamine, rekonstrueerimine ja kasutamine. Eraldi lõiguga on määratud sideteenuste osutamise üldpõhimõtted ja ka vastutuse küsimused sideteenuste osutamisel. Eraldi tuleb ära märkida, et riiklik side, välja arvatud postside, kus kasutatakse postimaksevahendeid, ei oma mingisugust monopolset seisundit. Eraldi on kehtestatud teatud piirangud juriidilise ja üksikisiku sidealasele või sellega seotud tegevusele ja see on õigustatud niivõrd, kuivõrd ta on vajalik vabariigi sidesüsteemi tervikliku ratsionaalse korraldamise ja funktsioneerimise tagamiseks.

Nagu öeldud, vabariigi side terviklik ja ratsionaalne korraldamine ning funktsioneerimise tagamine on pandud antud dokumendiga Eesti Vabariigi Valitsusele, ja küsimus, kellele valitsus selle delegeerib, on valitsuse pädevus. Antud seaduse projektis on viidatud tõepoolest mitmele dokumendile, sealhulgas eelkõige mitmes paragrahvis sellelesamale sidemäärustikule. Sidemäärustikku me oleme asunud välja töötama ja ta on meil endil esimesel ja teisel lugemisel olnud. Valitsuse ülesandel tuleb see määrustik kaks kuud peale sideseaduse vastuvõtmist ette valmistada ja kinnitada valitsuse istungil. On viidatud ka mõnele teisele dokumendile, nad on praegu täpsustamisel ja ma arvan, et kõige lähemal ajal, kõige rohkem kuu aja jooksul peale sideseaduse vastuvõtmist Ülemnõukogus saab ka see dokument uue kuju ja uue kinnituse vabariigi valitsuse istungil.

Täna tähelepanu eest!

Juhataja

Suur tänu! Millised on küsimused? Minu käes on rahvasaadik Kalju Koha küsimused, need on ka ministri käes. Alustame nendele vastamist.

T. Sõmera

Kas arutusel olev sideseadus on läbinud Eesti Vabariigi Justiitsministeeriumi ekspertiisi ja Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi juriidilise ekspertiisi komisjoni? Milline on nende seisukoht? Antud sideseaduse eelnõu on läbinud peale justiitsministeeriumi ekspertiisi ka mitmed muud ekspertiisid ja on läbinud ka Ülemnõukogu juriidilise ekspertiisi komisjoni. Tehtud märkused on suures osas redaktsioonilised ja niisugust kahtlevat laadi, kuid meil on kõik need märkused läbi vaadatud. Kui me arutasime küsimusi Ülemnõukogu komisjonis, siis me esitasime kõikide nende küsimuste kohta ka oma ettepanekud, nii et olulisi muudatusi nendes ettepanekutes ei olnud.

Kas sideseadus on kooskõlas Eesti Vabariigi omandiseadusega? On küll kooskõlas. Kas lähen kiiresti edasi või on vahepeal midagi öelda?

Juhataja

Ei, tundub, et kõik on normaalne. Jätkame küsimustele vastamist.

T. Sõmera

Eelnõus esineb 15 korral märksõna "sidemäärustik" koos eesliitega "vastavalt". Tähendab, selle kohta ma ütlesin, et tõepoolest, meie näeme sidevaldkonnas tervet rida küsimusi, mis ei vaja seadusandlikku alust, mida võib reguleerida sidemäärustikuga, mille kinnitab vabariigi valitsus.

Kas Eesti Vabariigi Sideministeeriumil on valmis üleminekuprogramm või vähemalt siirdeprotsesside kirjeldused sideministeeriumi riiklikult monopoolselt seisundilt mittemonopoolsele üleminekuks? Palun teie arvamust antud küsimuses!

Sideministeeriumil on tõepoolest valmis mitu programmi ja üheks väga tõsiseks põhjuseks, miks meil oleks vaja seda sideseadust tõepoolest vähemalt 1. detsembriks, on see, et meil käivad praegu väga tõsised läbirääkimised mitme välisriigiga ja mitme välisfirmaga väga suures ulatuses välisinvesteeringute sissetulekuks vabariigi side arengusse. Meil on alla kirjutatud kaks kavatsuste protokolle ja järgmisel nädalal kavatseme ilmselt läbirääkimiste käigus alla kirjutada kolmanda kavatsuste protokolle. Välisosapooled on meie ees tõsiselt tõstatanud küsimuse omandiseadusest, sideseadusest ja mitmest teisest seadusest, mis annaksid välisinvesteeringutele garantiid Eesti Vabariigis. Selle mõttes, kaotades oma monopoli, me saame välisosapooltega rääkida vabariigi side arengusse tõsiste investeeringute sissetulekust aktsiaseltsi põhimõttel.

Ma ei hakka nüüd kõiki programme üles lugema, need on andmesides, raadiotelefonides ja põhiline on globaalse telefoniside arenguprogramm, täielik digitaliseerimine ja seda väga suures ulatuses välisinvesteeringute osavõtul. Kas sideteenuste osutamise põhinäitajad kuuluvad seaduse kompetentsi või reguleeritakse sidemäärustikuga? Põhitähtajad reguleeritakse sidemäärustikuga. Üldiselt tähtaegadest sideseaduses me ei ole rääkinud.

Kas riikliku postiside võrgu tööülesannete hulka kuulub sõnumite edastus, kirjade, panderollide, telegrammide, ajalehtede, ajakirjade ja muu viimine adressaadini ja millised on tähtajad? Postisidevõrgu tööülesannete hulka kuulub sõnumite (kirjad, panderollid, telegrammid) viimine adressaadini. Ajalehtede ja perioodiliste väljaannete viimine adressaadini on täiesti lepinguline töö. Sellepärast ei ole ka meil seaduses eraldi sätestatud perioodilise ajakirjanduse levitamist ja kättetoimetamist. Palun anda selgitusi § 22 – vastutus sideteenuste osutamise eest – kohta. Tähendab, sidemäärustikuga sätestatakse kõik vastutuse määrad. Näiteks 1. ja 5. punktis öeldakse, et postisaadetiste kaotsimineku korral saab vastavalt rahvusvahelisele praktikale teha järelepärimisi teistele sideettevõtetele ja otsida taga vaid registreeritud postisaadetisi. Tavaline kiri, nagu teada, ei ole registreeritud postisaadetis ja seda teistes sideettevõtetes taga otsida ei ole üldiselt võimalik.

Ma ei tea, missugust paragrahvi nendest rohkem kommenteerida. Igatahes need vastutuse määrad tulevad kõik sidemäärustikku sisse.

§ 22, 1 – kas sideteenuseid osutava juriidilise isiku all mõeldakse § 7, 2 märgitud riikliku posti- ja elektrisidevõrku? Ei mõelda. Mitte ainult. Kõiki teenuseid osutavaid juriidilisi isikuid mõeldakse § 22, 1 all.

Miks on § 22, 1 sulgudes olev redaktsioon, kui see ei ole ette nähtud käesoleva seaduse teiste normatiivaktidega? Kõigepealt peaks ütlema, et see § 22 on üldse esimest korda tulnud sidepraktikasse. Siin on kirjutatud: tekitatud tegeliku materiaalse kahju ulatuses kõigil nendel juhtudel, mis alapunktides on loetletud. Samal ajal on see vahetult seotud §-ga 24: sideteenust osutav juriidiline isik vabaneb vastutusest vääramatul jõu toimele tekkinud kahju eest, kui postisaadetis riknes või purunes saatja süül, kui postisaadetis riknes või hävines saadetise eriomadustest tingitult, kui adressaat on postisaadetise ettenähtud korras vastu võtnud ja kui postisaadetis on Eesti Vabariigi seadusandluses ettenähtud alusel hävitatud, ära võetud või konfiskeeritud. Need on seadusandluses ette nähtud juhtumid. Need on teiste seadustega kooskõlas. Võib olla teisi juhuseid, kus teiste seadustega või normatiivaktidega on määratud teisiti, mingi lepinguga või muus vormis. Näiteid on praegu raske tuua. Ametkondlikku huvi siin mina küll ei näe, kuna me antud juhul ise sideministeeriumis ta välja töötasime,

sideministeerium ise on ta üldse sidepraktikasse esimest korda sisse pannud, siis meie ametkondlik huvi oleks võinud ju sellest mööda minna ja mitte seda sisse pakkuda.

Tähendab, § 22 1.1 – kus toimub postisaadetise registreerimine ja kes seda kontrollib? On olemas registreeritud postisaadetised ja tavalised postisaadetised, s.o. postieeskirjadega määratud ja ka rahvusvahelise praktikaga määratud. Näiteks tähitud kiri on registreeritud postisaadetis, tavaline kiri ei ole registreeritud postisaadetis.

Milline normatiivakt reguleerib riikliku postiside kohaliku ettevõtte suhteid kohaliku omavalitsusega? Riiklikule sideettevõttele laieneb ettevõtteseadus ja üldalustel on ka suhted kohaliku omavalitsusega. Selle paberi järgi on kõik.

Juhataja

Suur tänu! Meil on veel küsimusi kohtadelt. Priidu Priks.

P. Priks

Lugupeetud minister! Kui vaadata seda projekti, kuidas on teie arvamus, § 3, seal 1. lõigus on öeldud, mis on postisidevõrk, teises on öeldud, mis on elekter ja raadiovõrk, 3-ndas, mis on kohalik elektrisidevõrk, 4-ndas, mis on üldkasutatav sidevõrk, 5-ndas, mis on Eesti Vabariigi ühtne side- ja elektrivõrk jne. See lõhnab rohkem nagu mingi sideõpiku järgi. Kas sellist asja on üldse seaduses vaja ära näidata? Võib-olla on parem seda teha määrustikus, esiteks. Ja ma tahaksin küsida kohe § 16 kohta. Seal esimeses lõigus on öeldud, et juriidilise isiku ja üksikisiku avalduse alusel väljastavad tehnilisi tingimusi ... Edasi on, mis juhul tasuta ja miks tasuta. Ja teises lõigus on kohe esimeses reas sõnad "väljastatud tehniliste tingimuste minimaalseks kehtivusajaks on 3 aastat". Võib-olla see peaks olema maksimaalseks kehtivusajaks? Mis tähendab minimaalne? Võib-olla on lihtsalt trükiviga. Kolme aasta jooksul võib palju muutuda. Aitäh!

T. Sõmera

Mis puutub sidevõrkudesse, siis kuna me seaduse ülejäänud paljudes osades viitame nendele mõistetele ja kuna nad on ikka küllalt spetsiifilised mõisted, siis me pidasime vajalikuks nad ära tuua. Ühes märkuses Ülemnõukogu juriidilisest osakonnast me saime ka niisuguse arvamuse, et võib-olla on nad liigsed. Oleme nõus neid ka maha võtma, aga antud juhul me pidasime neid vajalikuks, et täpsustada ülejäänud teksti lugemist. Mis puutub tehniliste tingimuste väljastamisse, siis 3 aastat on just minimaalseks kehtivusajaks. Praegu antakse tihti peale välja nii elektri kui ka side tehnilisi tingimusi, meie oma ettevõtted annavad välja,

üheks ja poolteiseks aastaks. Praktiliselt ühe või poolteise või ka kahe aastaga ja isegi kolme aastaga on väga raske tõsist objekti isegi projekteerida ja ehitada, nii palju võib projekteerimise ja ehitamise käigus juba muutuda. Meil on siiani kehtestatud oma normatiivaktiga üks aasta ja enamik ettevõtteid annab tõesti üheks aastaks välja, aga arvestades projekteerimiskestust ja ehituskestust me pikendasime ise seda kolm korda, sest ettevõtte, kes annab tehnilisi tingimusi välja, peab nägema olukorda kolm aastat ette, et ei tekiks niisugust probleemi, et projekteerimise käigus tuleb tehnilisi tingimusi võib-olla juba kaks korda muuta.

J. Põld

Austatud hr. minister! Mul on teile 3 küsimust, kui ma nii palju tohin esitada. Kõigepealt, mis puudutab § 22, võib-olla ma siis sõnastaksin selle küsimuse ühe küsimusena: vastutus sideteenuste osutamise eest. Täheandab, siin on postisaadetiste sisu osalise puudumise või rikkumise eest. Kas peale Glavliti kaotamise on loota, et näiteks välismaalt tulnud pakid, panderollid ja kirjad jõuavad adressaadi juurde tervena? Teiseks, kuidas te prognoosite näiteks olukorda, kus "Õhtuleht" jõuab lugeja kätte mitte sama päeva õhtul, vaid järgmise päeva õhtul? Harv pole ka juhus, kus ta 2–3 päeva hilineb. Millised võivad olla need pretensioonid, mida lugejad teile esitama hakkavad ja kuidas te nende puhul kahju kannate? Ja kolmas küsimus on selle kohta, mida ma ei suutnud sellest seadusest välja lugeda. Millist vastutust hakkab kandma elektersidesüsteem selle eest, kui nende süü tõttu või ka kellegi teise süü tõttu rikutakse telefonside ja näiteks mõnel ettevõttel seetõttu jääb osutamata teenus või saamata tulu või mõni tähtis teade? See praeguses seaduses ei kajastu mitte kuidagi.

T. Sõmera

Rikutakse kelle poolt? Ma ei saanud sellest aru. Sidelaste endi poolt?

J. Põld

Ma täpsustan. Näiteks rebitakse puruks telefonikaabel. Sageli toimub see niimoodi, et need nn. kaetud, tööde aktid, mida te ise olete kohustatud kontrollima, on teostatud väga lohakalt ja joonistatud on samuti lohakalt. Nii et kaevetöid teostades lõhutakse telefonikaabel. Ettevõtte jääb nädalateks või kuudeks ilma telefonisideta. Kes kannab kahju?

T. Sõmera

Tähendab, mis puutub Glavlitti, siis ma pean ütlema, et Glavlit ei ole kontrollinud kunagi tavalist kirjavahetust ja postipakke, Glavlit on kontrollinud trükitöid, mis lähetatakse postisaadetistes. Ja sellepärast ma pean ütlema, et kirjad ja postipakid Glavliti süü tõttu ei ole kunagi oluliselt viibinud. Glavliti likvideerimisega võib tekkida probleeme, kuna meil enamiku riikidega käib rahvusvaheline post läbi Moskva. Siis, kui kogu post, kus on näha, et seal on trükitööd sees, läheb ilma Glavliti templita, ja nii nad hakkavad õige pea minema, võib tekkida olukord, et Moskva hakkab neid tagasi saatma või ei lase läbi või puistab nad nii läbi, et ei tea, mis üldse välismaale jõuab. Praegu meil läbirääkimised Liidu sideministeeriumiga ka selles osas käivad ja ma loodan, et me reguleerime need küsimused õige pea, nii et nad hakkavad korralikult kulgema. Rääkimata sellest, et me üksikute maadega saame kokkuleppele, et postivahetus toimub otse mitte ainult Soome ja Rootsi, vaid näiteks alates 1. oktoobrist hakkas sisenev post tulema Lääne-Saksamaalt otse Tallinnasse. Ja see kiirendas posti tulekut meie maale sealt kuu, poolteist või isegi kaks.

Ja läbirääkimised jätkuvad teiste maade postisideadministratsioonidega. Mis puutub "Õhtulehe" kättetoimetamisse järgmisel päeval, tähendab, nagu ma ütlesin, antud sideseadusega ei nimetata kordagi perioodilise ajakirjanduse kojukande küsimusi.

Juhataja

Suur tänu! Tõnu Saarman.

T. Sõmera

Tähendab, ma päris veel ei vastanud.

Juhataja

Jätkub veel vastamine?

T. Sõmera

Me arvame, et perioodika levitamine on vahendus- või kaubandustegevus ja see reguleeritakse vastavate lepingutega. See, et kirjastus on täna lepingu sõlminud sideorganitega, see on üksikjuhus, võib olla igasugune alternatiivne kojukanne, kus kuni 1. jaanuarini postiside teeb seda tööd peaaegu maksuvabalt. Uute lepingutega, mis on praegu põhimõtteliselt sõlmitud ja mille alusel toimub ka tellimuste vastuvõtt, on see maksustamine ette nähtud 1. jaanuarist 1991. aastal.

Ja kolmas küsimus. Elektriside. Meie vastutus, kui rikutakse kaablit. Muidugi, siin on probleemid. Esiteks, need trahvimäärad ja need probleemid, et kui kaevetöödel lõhutakse suurem sidekaabel, siis tihtipeale meie avaldus ei jõuagi prokuratuuri ja kui ta sinna jõuab, siis tihtipeale need trahvimäärad on ääretult väikesed. On muidugi ka probleeme, kus alusplaanidel nii linnades, maakohtades kui ka majandites ja paljudes muudes kohtades ei ole korrektselt kõiki sidevõrke peal.

T. Saarman

Austatud juhataja! Lugupeetud minister! Mul on küsimus sideasutuste vastutuse kohta. Ma tahaksin teada, et kui postisaadetise kättetoimetamisel on ettenähtud aja piiridest üle mindud ja sellega on tekitatud minule oluline materiaalne kahju, kes selle kahju hüvitab?

Ma selgitaksin sellise näitega. Kiirtelegrammi kättetoimetamise aeg on kolm tundi. Ma sain selle telegrammi kätte järgmisel päeval, aga sellega ma kaotasin kaubatehingu sõlmimisel kümme tuhat rubla. Kas side, kes ei toimetanud mulle kätte seda teadet õigel ajal, võtab sel juhul kahjukandmise oma kaela?

T. Sõmera

Vastavalt selle seaduse §-le 22 võtab ja peab võtma. Kui see telegramm ei hilineud § 24 toodud põhjustel. Seal on vääramatud jõud, kõike võib juhtuda. Aga üldjuhul võtab ja konkreetselt see sidetöötaja, kelle süül telegramm hilines, see kompenseerib, sideettevõtte peab kompenseerima tegeliku materiaalse kahju. Siiamaani makstakse kinni vaid telegrammi hind, muud mitte midagi ei maksta, 50 kopikat või rubla, see telegrammi hind makstakse kinni. Esimest korda on nüüd sisse viidud, et side peab hakkama vastutama klientuuri ees tõepoolest täielikult, kui ei ole mingeid eripurunemisi, mingit vääramatut jõudu, maavärinat, elektrilööki vm., siis maksab täielikult.

Juhataja

Suur tänu, härra minister! Meil rohkem küsimusi ei ole. Täname!

Lugupeetud Ülemnõukogu, kas ollakse selle vastu, kui kaasettekande Andrus Ristkoki eest teeks Lembit Kaljuvee? Ei ole kellelgi selle vastu midagi. Palume, Lembit Kaljuvee!

L. Kaljuvee

Lugupeetud härra juhataja! Lugupeetud kolleegid! Käesoleva aasta märtsis valitud Ülemnõukogu töös on sideseadus esimene, mis just ei põle meie käes. Teiste vastuvõetud

seaduste puhul on meil lausa tuli takus olnud, pidevalt kiire. Nüüd, kui me vaatame meie seadusandlikku praktikat, on iseloomulik, et seadused üldreeglina ei lähtu vastava ala seisundist ega seda kujundavatest tingimustest. Sedalaadi analüüs on olnud meil pinnapealne ja seda tänu konkreetse info puudumisele. Samuti ei eelne seadustekstide formuleerimisel reaalseste ressursside võimaluste analüüs. Seetõttu oleme paljuski vastu võtnud nn. raamseadusi. Peaasjalikult oleme lähtunud üksnes juriidilistest põhimõtetest, s.o. üksnes formaalsest küljest. Seaduse sisuline külg peab tegema temast aga tegeliku sotsiaalse regulatsiooni mehhanismi, see on just selle, milleks ühiskonnal seadusi vaja on. Lähtudes juba eelpoolnimetatust, et sideseadusega ei ole meil eriliselt kiire, võiks haldusreformi komisjoni arvates Ülemnõukogu läheneda kõnesoleva seaduse projektile tsiviliseeritud maailmas üldtuntud parlamentlikul viisil, asetades pearõhu just sisulisele küljele. Selleks peaksime me vastused saama järgmistele küsimustele. Kas me teame vabariigi side seisundit, mida seadus reguleerima hakkab? Mõtleme nüüd järele, kas me teame. Teiseks, me peame teadma tingimusi, mis kujundavad seda seisundit. Kolmandaks peab meil olema seaduse projekt. Seaduse projekti juurde oleks vaja selgitust, millised seaduse parameetrid on suunatud seisundi muutmisele ning milliste tingimuste ümberkujundamise kaudu see toimub. Siis peame me teadma seaduse üksiksätete kindlustatust ressurssidega. Et meil on selleks vahendid, rahad, võimalused. Iga seaduse rakendamisel loodetud muutuse puhul peame ju teadma, mis see kellelegi majanduslikult kaasa toob, milliseid sotsiaalseid probleeme see lahendab, milliseid sotsiaalseid probleeme tekitab. Tuleb jälgida inimõiguste faktoreid. Ja kui meil on vastav info, siis me võime öelda, kas tegemist on sisuliselt hea või nõrga seadusprojektiga. Ma ei tea, kui aeglaselt või kuidas te suudate minuga, kaasa mõelda nende küsimuste vastamisel. Kui nendele küsimustele saadikud suutsid vastata, siis me saaksime minna juriidiliste momentide juurde. Nii et palun vabandage mind, et kulutasin meie kallist aega seadusloome teoreetilisi aluseid puudutades. Konkreetselt antud seaduse eelnõust.

Esiteks. Päris Eesti Vabariigile on vaja oma sidet, mis töötab meie sideseaduse järgi. Kas ja kellele on praktiliselt täna ja esitatud kujul vaja sideseadust? Ma püüdsin Lääne-Virumaal kuu aja jooksul leida inimest, kes oleks sellele küsimusele vastanud jaatavalt, kuid kahjuks ei leidnud, kusjuures projektiga tutvusid nii ettevõtete, majandite, piirkondade sidespetsialistid, juhtivtöötajad jne. Järeldus siit on, et igapäevases praktilises elus meile niisugust dokumenti vaja ei ole. Kuid sideseadus on vajalik ja on vajalik sideministeeriumile, et korraldada kindlates raamides Eesti Vabariigi sidemäärustiku väljatöötamist. See on üks moment, miks teda vaja on. Ja teine moment on see, et sideministeeriumil käivad läbirääkimised nii Soome kui Rootsi sidefirmadega, ja nende nõudmised on sellised, et kui nad hakkavad läbi rääkima

sideministeeriumiga, Eesti Vabariigi Sideministeeriumiga, siis nad tahavad näha sideseadust. Need on nii-öelda kaks pooltmomenti.

Kuid vastumomendid on, nagu ma seda toonitan, et praktiliselt täna see seadus midagi kohapeal ei muuda.

Nüüd, kui räägime seadusprojekti sisust, siis on ta võrdlemisi õnnestunud funktsionaalsusega, kuid nagu me teda lugedes tunnetame, väga raskesti loetav. Ja tänu sellele, et projekt lausa kubiseb viidetest teistele normatiivaktidele, peaks ta olema konkreetne. Ma arvan, et sellega, saab veel tegeldud ja ta konkretiseeritakse. Veel teine moment sisu osas. Sisuline puudus. Kuna on viidatud palju sisulistele regulatiivaktidele, ei ole võimalik määratleda riiklike sideettevõtete monopoolsuse astet. Praegu võib lugeda välja, et maakondade ja linnade sideettevõtetele jääb nii majanduslik kui ka riiklik kontroll-inspekteriv funktsioon. See tähendab seda, et kohalik sidekontor annab tingimusi kõikidele sideettevõtetele, kontrollib neid ja kui näiteks tekib konkurent tema majandusliku töö suhtes, siis see sideseadus ei anna vastust sellele, kes lahendab lahkkelid.

Meie arvamus on, et Eesti Vabariigis peaks olema oma sideinspeksioon, riiklik sideinspeksioon, kes oleks lahutatud majanduslikust tegevusest. Kas ta on vabariiklik või on inspektori näol maakonnas, sellised momendid peaksid seaduses lahendatud olema.

Lõppkokkuvõttes halduskomisjon on seisukohal, et lugeda sideseaduse esimene lugemine lõpetatuks ja teise lugemise juurde me pöördusime tagasi käesoleva aasta novembrikuus, kui võib-olla mitte päris lõplikul kujul, aga juba on näha sidemäärustik. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Kas on härra Kaljuveele küsimusi? Asugem otsustama. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et lugeda Eesti Vabariigi sideseaduse eelnõu esimene lugemine lõppenuks? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 68 rahvasaadikut, vastu ei ole keegi, üks jäi erapooletuks. Esimene lugemine on lõpetatud.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Mõni informatsioon. Ma loen ette kõigepealt härra Uluotsa kirja: "Härra Maarend tegutses oma seadusparanduste esitamisel iseseisvalt, mitte aga sõltumatute demokraatide nimel. Loodan, et härra Raig esineb avaliku vabandusega." Härra Raig saadab kirja: "Palun vastu võtta minu vabandus sõltumatutele demokraatidele ebakompetentse süüdistamise pärast. Palun minu märkust pidada isiklikuks ja väljaütlemist keelevääratuseks." Vaat nii käituvad džentelmenid.

Plenaaristung algab homme kell 10. Head nägemist!

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

18. ISTUNGJÄRK

NELJAS ISTUNG

11. oktoober 1990

Juhataja (Ü. Nugis)

Tere hommikust, lugupeetud Ülemnõukogu! Asugem töökohtadele. Kohaloleku kontroll. Kohal on 77 saadikut, puudub 28.

Lugupeetud kolleegid! Eile me katkestasime järjekordselt üksikisiku tulumaksu seaduse eelnõu teise lugemise otsustamise faasis, hääletamisprotseduuri pealt. Ma juhin teie tähelepanu sellele, et läbirääkimised on sel teemal lõppenud, ainult parandusettepanekute kohta võib teha täpsustusi ja selgitada hääletamise korda. Ma näen, et on praegu kõne- ja sõnasoovijaid, need saavad olla ainult väljaspool päevakorda, enne kui me läheme päevakorrapunktide juurde. Arvo Sirendi.

A. Sirendi

Austatud spiiker! Tänan võimaluse eest sõna võtta! Lugupeetud kolleegid! Eile osutasime valitsusele hindamatu teene – tõestasime ära oma ebakompetentsuse, s.o. selle, mida valitsuse ei ole suutnud mitmel katsel küllalt ammendavalt teha. Õigustasime ka valitsuse seadusprojektide tagasikutsumist. Ühtlasi on see teene aga ka karuteene valitsusele. Meie eilne katse põhimõtteliselt erinevate mõtteviiside fragmente tervikuks ühendada ühe seaduse raamidesse sarnaneb katsega koondada üheks skeletiks erinevate elujõuliste liikide erinevast ajastust pärinevaid ükskõik kui kvaliteetseid luid. Monstrumi võib nii kokku seada, elukõlbliku organismi toest mitte. Seepärast me saimegi tulemused, kus kompetentsete inimeste kompetentsed üksikjärelused kokku annavad ebakompetentse süsteemi. Sealjuures tuleneb meie ebakompetentsus ka kõlbmatust reglemendist. Arutelu käib selliselt, et esimesel lugemisel saab seadust veel parandada, teisel ja kolmandal lugemisel ainult halvemaks teha. Vaid kõige osavamad kolleegid oskavad teise lugemise küsimusi esitada väidete või tõestustena, aga ka protseduuriliste märkuste ja repliikidega, vaheaegade palumisega ja protestidega hoida ära seadusprojekti põhjavajumist või siis põhja ajada. Asjatundmatud vaid kutsuvad üles seadust vastu võtma, kuigi sellised üleskutsed on teisel lugemisel

reglemendivastased ja täiesti mõttetus. Sagedamini on neil olnud just vastupidine efekt, sest peaaegu igal juhul on toetajaid vähem kui vastaseid. Ja põhitöö pidi käima nagu komisjonides, tegelikult põhiliselt kahes komisjonis. Nii et ligikaudu 10 inimest 105-st teavad, kuidas ja miks mingile järeldusele jõuti, teised võivad seda ainult aimata, või teisest mõtteviisist lähtuvalt teisele järeldusele jõuda. Plenaaristungeid on mõni tunnike, neist esmaspäeval arutatakse, mida üldse arutada, teisipäeval hangitakse valitsuselt ajalehelugejale niigi teadaolevat infot, kolmapäeval tehakse prohmakaid, mida neljapäeval ja ületundidel parandatakse. Saadikuõigusi ja kohust oma valijate tahet esindada ja oma kolleegidele põhjendada näib kuluaarides või kabinetides olevat tõhusam. Teen ettepaneku ebakompetentsusest ülesaamiseks reglement ümber teha. Täna!

Juhataja

Suur tänu!

T. Made

Austatud eesistuja! Mul on sinule kui meie juhile kaks küsimust, mis puudutab Ülemnõukogu Presiidiumi tööd. Esiteks, Raul Mälg teatas eilses "Vikerkajas", et Ülemnõukogu Presiidium arutas Eesti Vabariigi välispoliitika küsimusi. Kas see oli nii? Teine küsimus. Mis põhjustel on viivitunud lepingu allkirjutamine Venemaaga? Kas on tekkinud sisulisi lahkuminekuid arvamustes või on mingid muud põhjused? Aitäh!

Juhataja

Kui need küsimused on mulle, siis loomulikult olen ma valmis vastama ja olen ka kompetentne. Kuid see nõuab eraldi päevakorrapunkti. Kui Ülemnõukogu seda soovib, siis sellisel juhtumil palun teha ettepanekud, nii nagu reglement ette näeb.

A. Tarand

Austatud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Ma enne päris töö juurde asumist sooviksin valada kõikide teie südamesse optimismi, kinnitades nimelt, et me elame suurepärasel ajal, nagu te kõik seda loosungit mäletate. Nimelt, Ülemnõukogu ei tee lollusi iga päev. Me tegime seda esmaspäeval, teisipäeval mitte, tegime kolmapäeval. Järelikult nüüd on neljapäev ja täna me ei tee. Nii et jõudu tööle!

Juhataja

Suur tänu!

Eesti Vabariigi seaduseelnõu üksikisiku tulumaksu kohta teise lugemise jätkamine

Juhataja

Kas me võime asuda päevakorra juurde? Jätkame üksikisiku tulumaksu seaduseelnõu teist lugemist. Palume kõnetooli Kalju Koha!

K. Koha

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Jätkame taas teist lugemist. Härra Sirendi ja hr. Tarand ütlesid tänases sissejuhatavas sõnavõtus juba osa ära. Ma tahtsin teie poole pöörduda komisjoni nimel sellise ettepanekuga nii õiguskomisjonile kui ka reglemendikomisjonile, et me peaksime seaduseelnõude arutelul, eriti mis puudutavad majandust ja kus on ka finantsmajanduslikud küsimused, silmas pidama, et igal seadusel on oma hind, ta läheb midagi maksma. Iga parandusettepanek läheb midagi maksma. On vaja kehtestada erireglement, kuidas ühte või teist parandusettepanekut analüüsida, hääletada jne. Siin on mul tõsine palve. Sest me saime õppetunni, kui härra Leisson küsis poolteist miljonit, siis hr. Maarend eile palus sada miljonit. Kuid edasisel järelemõtlemisel jõudsin absurdse arvuni, peaaegu et kolmsada miljonit, summa, mis viib selle maksuseaduse sisuliselt nulliks. Ja nüüd, selle jutu täienduseks, seda mõtet toetab hr. Kork, kes eile kirjutas majanduskomisjonile ettepaneku: "Edaspidiste arusaamatuste vältimiseks palun maksuseaduse parandused vastu võtta ainult koos finantsmajanduslike põhjendustega." See oli kell 17.45. Sotsiaaldemokraatlik fraktsioon kirjutab, et 10. oktoobril 1990. aastal toimunud eelnõu arutelul Ülemnõukogu plenaaristungil pandi seoses üksikisiku tulumaksu aruteluga saalis hääletusele Maarendi ettepanek. Juba varem on Ülemnõukogu puutunud kokku olukorraga, kus majandusküsimustes pannakse hääletusele ettepanek, millega ei kaasne majanduslikud põhjendused.

Nüüd ma püüan teile põhjendada (komisjon istus eile õhtul koos, täna hommikul sai veel nende komisjoniliikmetega vesteldud), mida see seaduseelnõu parandusettepanek meile siis tõi. Kõigepealt avaldas ta seaduseelnõu alustele laiendavat toimet.

Toodi seadusesse uus mõiste, mis vajab defineerimist. Tuleb esitada küsimus, kes on pereliige. Majanduskomisjon püüdis juristide käest uurida, kas meil kuskil seadusandlikes aktides on see mõis te fikseeritud, ja meile vastati eitavalt. Tsiviilkoodeksis on olemas küll kolhoosipere mõiste, kuid see on väga segaselt lahti mõtestatud.

Kolmandaks. Laiendava toime tõttu, mida ma eelpool märkisin, ja kui me säilitame siiski eesmärgi teenida kohalikele omavalitsustele 300 miljonit rubla, see on nende eelarvekulutuste vältimatuks vajaduseks, kuigi see vajadus on neil hetkel isegi suurem. Kui me tahame sotsiaalset elu hakata kohapeal korraldama, siis me peame kuskilt selle raha leidma. See tähendab, me peame süsteemis otsima teisi kanaleid.

Neljandaks. Sisuliselt parandusettepanek ei parandanud madalamate tulude saajate olukorda, vaid võitsid kõrgemate tulude saajad. Näiteks. Me räägime paljulapselistest peredest, ütleme, et lapsi on peres 5 ja on 2 täiskasvanut. Aastatulu on 6000 rubla ehk 500 rubla kuus. Kui jagame selle tulu nüüd oletatava hüpoteetilise pereliikmete arvuga ära, siis sisuliselt võitu ei olnud. Sama pere, kui ta teenib 1500 rubla kuus, siis võit on olemas – 700 rubla. Nii et kõrgemate tulude saajad võitsid selle parandusega madalamate tulude saajate arvel jälle, nii et sisulist parandust see ei andnud.

Ja nagu ma enne nentisin, me peame jätma eelarve üldsumma konstantseks. Sellest me suurt mööda minna ei saa, sest see on sõltuvuses meie rahvuslikust koguproduktist. Valitsus planeeris oma määrusega 28. septembrist ca 66 miljonit rubla paljulapseliste perede materiaalse olukorra parandamiseks. Ja nagu ma eelnevalt rääkisin, kui me võtame ära kohalikelt omavalitsustelt ca 100 miljonit, siis on vaja leida üldisest süsteemist 100 miljonit. Ja nüüd me võtsime see 66 miljonit eelarve üldsummast ära. Eelarve süsteem peab olema alati tasakaalus. Nüüd tahaksin rääkida järgnevast. Maksuseadus on üles ehitatud kindlatel alustel ja oma ideoloogial. Maksuseadus on süsteemis teiste maksuseadustega. On olemas süsteem. See süsteem on kooskõlas kulutuste poolega, s.o. eelarvega. Eelarve on jälle seotud süsteemselt haldussüsteemiga. Me oleme deklareerinud, et me tahame viia läbi haldusreformi ja see on kõik ilusasti valitsuse programmis kirjas. Tähendab, sellest ettepanekust tulenev ahelreaktsioon jõuab lõpuks välja valitsuse programmi eitamiseni. Kas ma lõpetasin põhjendamise ära?

Nüüd läheksin ka järgnevate ettepanekute juurde, millel on oma hind. Hr. Labassov, kes tegi ettepaneku § 6 lg. 4 ära jätta mõiste nagu "Eesti Vabariigi poolt kehtestatud korras". Tahaks ka tõsist analüüsi, mida see maksma läheb. Sest sisuliselt me avame siis kontrollimatu allika või kanali tulude varjamiseks. Jälle on vaja teada saada, palju see maksma läheb. Me kahjuks ei tea seda. Ma puudutaksin veel hr. Kama ettepanekut. See on nüüd jälle põhimõtteline

küsimus seaduste alustest. Kui me kehtestame proportsionaalmaksu süsteemi, siis sisuliselt jälle võidavad kõrgema tulu saajad, madalama tulu saajad kaotavad. See on küll sotsiaaldemokraatlik vaatevinkel, kuid meil on üks kassa, kuhu see raha laekub. Tegelikult toimib progressiivse maksumääraga tulude ümberjaotamine. See on selle progressiivse tulumaksu üks olulisemaid külgi. Me kõrgendame vaesemate olukorda rikkamate arvel. Ma tahaks öelda seda, et ei ole võimalik hüpata kommunismist kohe normaalsesse majandusse. Hüppeid on alati võimalik teha, aga ei ole hüppeid tagasi, sest looduses toimuvad ju protsessid objektiivselt ja pöördumatult.

Ja nüüd on sellised lahendused. Majanduskomisjon leiab, et kui Maarendi ettepanek jääb jõusse, siis sisuliselt seda seaduseelnõu enam tervikuna hääletusele panna ei saa, sest ettepanek laiendas seaduseelnõu aluseid.

Nüüd on võimalused sellised. Kas hr. Maarend võtab oma ettepaneku tagasi, tähendab, kas me tühistame tema ettepaneku?

Kui Maarendi ettepanek kaotab oma jõu seaduses, siis tuleks meil põhimõtteliselt otsustada, kas me võtame selle seaduseelnõu, mis on teile praegu välja jagatud, aluseks, s.t. kas me tunnustame seda ülesehitust, et tulu maksab üksikisik, mis on defineeritud §-s 1. Kas tekib maksuvaba miinimum? Ja kas kehtib progresseeruv tulumaksumäära skaala? Need põhimõtted on selle seaduseelnõu alused ja nüüd tuleks ilmselt hääletusele panna.

See oleks praegu kõik, mida majanduskomisjon saab teile öelda. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Lugupeetud saadikud! Ma püüan ikkagi tungivalt ja kannatlikult selgeks teha, et läbirääkimised on lõppenud, vaatamata sellele, et ettekandja, kellel ainukesena on õigus praegu informatsiooni edastada, esitas oma seisukohad küsivas kõneviisis. Kuid see ei eelda, et te kõik kipute kohe vastama. Oma seisukoha te teete Ülemnõukogule selgeks hääletamise kaudu.

Kui on parandusettepanekuid, siis sellisel juhtumil me paneme need kohe hääletamisele.

K. Koha

Lugupeetud juhataja! Majanduskomisjoni on laekunud ettepanek hr. Raigilt, hr. Sirendilt ja hr. Metsalt panna hr. Maarendi ettepanek uuesti hääletusele. Igal saadikul on õigus teha oma ettepanekuid.

Juhataja

Selliseid pretsedente on juhtunud Ülemnõukogus ennegi. Kes tõstavad käe ja tahavad oma mõtteid avaldada, siis ainult hääletamise korra kohta. Ettekandjale küsimusi enam ei esitata. Esitamise aeg on läbi. Oleks tulnud kohal olla küsimuste esitamise ajal.

Sotsiaaldemokraatide poolt on esitatud ettepanek, mis kõlab järgmiselt. Teha § 6 lõige 1 järgmine parandus: tulumaksuga ei maksustata miinimumtulu kuni 1200 rbl. aastas. Praegu on laekunud kaks ettepanekut antud teema lahenduse leidmiseks. Kas paneme sotsiaaldemokraatide ettepaneku hääletamisele?

Kõigil saadikutel on seadusliku initsiatiivi õigus, selline pretsedent on Ülemnõukogus juba olnud, et juba hääletatud ettepanek on uuesti hääletatud. Meie reglement seda ei keela.

K. Koha

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud kolleegid! Praegu rahva-keskfraktsioon tegi ettepaneku panna hääletamisele endine redaktsioon: "Tulu kuni 2000 rubla aastas."

Juhataja

Kas Ülemnõukogule on mõistetav, mida me hääletamisele paneme? On mõistetav? Sellist protseduuri ei ole selles reglemendis olemas. Ümberhääletamist ka ei ole. Kuid praktikas see on juba juurdunud. Niisugune asi on olnud ja seda on Ülemnõukogu aktsepteerinud.

K. Koha

Praegu on komisjonile laekunud kaks konkreetset ettepanekut: sotsiaaldemokraatidelt ja rahva-keskfraktsioonilt, et hääletada redaktsioon sellisel kujul, nagu rahva-keskfraktsioon pakub: "Tulu kuni 2000 rubla aastas." Sotsiaaldemokraadid teevad sisuliselt sama ettepaneku, kuid lisavad juurde sõna "miinimum".

Juhataja

Kõik reglemendiga seonduvad probleemid võiks veel tagantjärele esitada sellele komisjonile, kes reglemendiga tegeles. Ka hr. Sirendi tegi sellise ettepaneku ja ta ei ole ainuke. Selline reglement praegu kehtib ja selle järgi me tegutseme. Kusjuures paljud ebaloogilisused tuleb lahendada minul kui juhatajal, sealjuures ka need momendid, mis reglemendis praegu täpselt ei kajastu. Ma rõhutan veel kord, et Ülemnõukogu on praktikas kasutanud ümberhääletamise meetodit, ja kui saadikud soovivad, siis tehakse seda veel kord. Niikaua, kui reglementi ei ole fikseeritud sätet, et selline teguviis on lubamatu. Palun esitada parandusettepanekud!

K. Koha

Panna hääletamisele endine redaktsioon: "Tulu kuni 2000 rubla aastas", § 6 lg. 1.

Juhataja

Kas Ülemnõukogule on mõistetav, mida me hääletamisele paneme? Need läbirääkimised vaevalt meid kuhugi viivad. Kuigi ma pean ütlema, et reglementi oleks vaja ümber teha küll. Ma rõhutan veel kord: saadikutel on õigus esitada ettepanekuid ja nõuda nende hääletamisele panekut. Nii oli ka eile. Kui kellelgi on hääletamise korra kohta midagi lausuda või reglemendi kohta selles mõttes, et Ülemnõukogu juhataja ignoreerib reglementi, siis palun käsi tõsta ja nimetada, millist reglemendi punkti mina ignoreerin. Kui selle kohta lausuda midagi ei ole, siis läbirääkimised on lõppenud. Kas on Ülemnõukogule mõistetav, mida me paneme hääletamisele? Või on vaja veel ette lugeda? Ivar Raig.

K. Koha

Aastas, vabandust! Mina vabandan, kui mul tõesti keel vääratas. Aastas, aastas.

Juhataja

See märkus on õigustatud. Ei ole rohkem selgitusi vaja? Ei ole. Kalju Koha loeb viimast korda enne hääletamisele panekut selle ettepaneku ette.

K. Koha

§ 6 lg. 1: "Tulumaksuga ei maksustata tulu kuni 2000 rubla aastas."

Juhataja

Suur tänu! Ma palun minna oma koha peale ja sealt hääletada. Kes on selle ettepaneku poolt, mis on esitatud maa-keskerakonna poolt ja mis oli ette kantud majanduskomisjoni sekretäri suu läbi? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 55 saadikut, vastu 17, erapooletuid on 4. Ettepanek on vastu võetud. Ma nägin paari tõstetud kätt. Millised on protestid? Protest? Ei, küsimusi ei esitata. Kui on protest, siis protest. Seletan seda selliselt, et need parandusettepanekud, mis on alternatiivsed ja välistavad teineteist, ei panda siis hääletamisele, kui nad on enne hääletamist korrektselt esitatud ja mõlemaga on võimalik tutvuda. Kuna hääletamise ajal ei olnud teist alternatiivset ettepanekut, siis ei olnud võimalust kaaluda, kas nad on alternatiivsed või mitte. Sellega ma seletangi seda järjekorda hääletamisel. On veel proteste? Ei ole. Järgmine parandusettepanek.

K. Koha

Majanduskomisjon pakub järgmise variandi. Et ära hoida kõikvõimalikke laiendavaid ettepanekuid, mis viivad vastuollu seaduses väljapakutud alustega, tuleks panna hääletusele, kas see seaduseelnõu võetakse aluseks. See tähendab, kas me tunnistame neid aluseid, millest ma enne teile ette kandsin. Me peaksime viima läbi protseduuri, kas võtta see seaduseelnõu aluseks või mitte.

Juhataja

Kas Ülemnõukogule on mõistetav see parandusettepanek? On mõistetav? Selguse mõttes palun Kalju Kohal veel kord ette lugeda.

K. Koha

Majanduskomisjon teeb ettepaneku panna hääletusele, kas seaduseelnõu, mis on teile välja jagatud, võtta aluseks või mitte

Juhataja

Ettepanek on selline: seaduseelnõu, mis on teie käes, arvesse võttes parandusettepanekuid, võtta aluseks. See ettepanek sisuliselt tähendab juba teise lugemise lõpetamist. Sest peale aluseks võtmist meil enam parandusettepanekutega midagi pistmist ei ole. Parandusettepanekud hääletatakse kõik läbi enne.

K. Koha

Ma tahaks öelda seda, et selle ettepaneku sisu on järgmine. Kas me tunnistame neid aluseid, mis sellesse seadusesse on projekteeritud? Tähendab, kas me tunnistame, et tulumaksu maksab üksikisik? Kas kehtib printsiip, et on olemas maksuvaba miinimum? Ja kas kehtib printsiip, et maksustatakse progresseeruvalt? Need kolm põhimõtet. Eile hr. Kama tegi sellise ettepaneku, mida majanduskomisjon aktsepteeris. Me peame põhimõttelised alused läbi hääletama, kas me oleme nendega nõus või ei ole. Siis saab edasi arutada, muidu ei ole lihtsalt võimalik. Osa ettepanekuid on alustele risti vastu. Me peame leidma lahenduse.

Juhataja

Selge. Need ettepanekud puudutavad sisuliselt selle seaduseelnõu ideoloogiat. Seda ei saa nimetada parandusettepanekuks. Üks hetk, ma näen kõikide tõstetud käsi, ma pean korralikult järele mõtlema, millises formuleeringus me selle ettepaneku hääletamisele paneme.

Reglement näeb ette kõigepealt parandusettepanekud, siis seaduseelnõu tervikuna. Enne kui me kuulame märkusi protseduuri kohta, sooviksin ma kommentaari Peet Kaselt. Kuidas me tõlgendame praegu sellist lähenemisviisi? Kas see on kooskõlas reglemendiga või mitte? Peet Kask.

P. Kask

Austatud härra juhataja! Minu arvates käesolev reglement on tõepoolest mitmes küsimuses lahtine. Ma olen ammuilma välja öelnud seisukoha, et reglement vajab pidevat parandamist. Konkreetselt selle reglemendi alusel võib tõepoolest hääletada küsimust, kas võtta seaduseelnõu aluseks või mitte, aga minu arvates on otstarbekas teha seda siis, kui alustatakse hääletusprotsessi. Isegi ülearune, sest aluseks peaks automaatselt olema see projekt, mis on esitatud ja mis on päevakorda võetud. See projekt on ju arutelu aluseks niikuinii. Kui praegu panna hääletusele, siis võiks küsimuse asetus olla selline: kas me parandusi enam ei hääleta, ei aktsepteeri? Siis on vast selgem.

Juhataja

Ma küsin Kalju Koha käest, kas parandusettepanekuid on veel.

K. Koha

Parandusettepanekuid on küll. Osa neist on seadusaluste suhtes laiendava toimega – hr. Maarendi, hr. Hallaste ettepanekud. Need viivad selleni, et seaduseelnõu ei ole võimalik vastu võtta. Kuid osa ettepanekuid on redaktsioonilised, mida komisjon on ka arvestanud ja mõned ka tagasi lükanud. Nii et ettepanekuid praegu veel on.

Juhataja

Et vältida igasuguseid komplikatsioone, klammerdun ma praegu bürookraatlikult reglemendi külge. Me paneme kõik parandusettepanekud hääletusele, kui saadikud ei ole ise valmis neid tagasi võtma. Või kui lepatakse töö korras kokku redaktsiooni ühise formuleeringu osas. Ignar Fjuk, annan sõna ainult hääletamisprotseduuri kohta.

I. Fjuk

Kõrgestiaustatud Ülo Nugis! Ma tahaksin tõesti võtta sõna protseduuri suhtes. Nimelt, esiteks ma ei pea vajalikuks hääletada, kas võtta seadus aluseks, sest esimese lugemise lõpetamisega me tegelikult seda juba hääletasime. Nüüd teine võimalus, et muudatusettepanek puudutab

põhialuseid. Sel juhul teen ettepaneku, et hääletada enne selle konkreetse muudatusettepaneku hääletamist seda põhialust, ja ainult siis, kui me jõuame selle muudatusettepanekuni. Mitte mingil juhul praegu, ette rutates, ja veel vähem kolme erialust korraga. Sel juhul üks saadik on võib-olla ühe aluse poolt, teine vastu ja kolmanda suhtes erapooletu, aga kuidas ta saab hääletada kolme korraga? Nii et ma üldiselt teen ettepaneku jätkata praegu muudatusettepanekute hääletamist ja juhul kui muudatusettepanek puudutab konkreetseid põhialuseid, siis hääletada seda alust enne muudatusettepanekut.

Juhataja

Ülemnõukogu võis veenduda, et juhataja ja Ignar Fjuki arvamused langevad kokku. Alustame parandusettepanekutega. Üks hetk. Mai Kolossova.

M. Kolossova

Austatud juhataja! Ma ei saa hääletamisest osa võtta parandusettepanekute poolt või vastu, teadmata, kas need parandused on läbinud ka juriidilise ja majandusliku ekspertiisi. Teatavasti võib ka koma teinekord seadust muuta.

Juhataja

Kalju Koha annab selle kohta vastuse.

K. Koha

Sisuliselt tähendab see seda, et me peame uuesti lugemise katkestama. Mõned ettepanekud, mis mul siin on ja mida ma oleks teile ette lugenud, seda sisuliselt ei nõua, ja komisjon on neid ka aktsepteerinud.

Juhataja

Me peame leppima siiski ühes kindlas korras kokku ja see on kooskõlas reglemendiga. Kui me tahame viia seaduse eelnõu lugemise lõpuni, siis tuleb läbi hääletada kõik parandusettepanekud, kui saadikud neid tagasi ei võta või kui ei lepita töö korras kokku. Alustame parandusettepanekute hääletamist ja ma siiski tahaksin loota, et üleöö on Ülemnõukogu saanud kompetentsemaks ja teab, mille poolt või mille vastu ta hääletab. Palun hakata ette kandma!

K. Koha

Lugupeetud kolleegid! Esimene ettepanek, mis ei ole vastuolus alustega, esitati härra Tupi poole ja ta tegi paranduse § 10. Ka härra Ahven tegi siin parandusettepaneku. Komisjon arutas seda küsimust ja me pakume välja järgmise redaktsiooni: "Tulumaksuga maksustatav aastatulu, s.o. üksikisiku tulu, mille hulka ei kuulu käesoleva seaduse §-s 6 loetletud tulud ning millest on maha arvatud käesolevas seaduses ettenähtud kulud, maksustatakse järgmiselt ..." ja siis juba teksti järgi.

Juhataja

Kas Ülemnõukogu mõistab, mida pannakse hääletamisele? Mõistab. Kelle parandusettepanek see on?

K. Koha

See on härra Tupi ja härra Ahvena ja majanduskomisjoni n.-õ. ühisettepanek, see on süntees.

Juhataja

Rahvasaadikute Tupi, Ahvena ja majanduskomisjoni ettepanek. Ei ole vaja teist korda ette lugeda? Kalju Koha, palun minna hääletama!

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on rahvasaadikute Tupi, Ahvena ja majanduskomisjoni ühise parandusettepaneku poolt? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 65 rahvasaadikut, vastu 6, erapooletuid 5. Ettepanek on vastu võetud. Järgmine parandusettepanek.

K. Koha

Järgmine ettepanek on härra Lutilt. Tema teeb ettepaneku §-le 23 lisada juurde lõik. See lõik algab seaduse teksti järgi järgnevalt: "Käesolev seadus jõustub alates 1991. aasta 1. jaanuarist", ja nüüd tuleb täiendav "... ja ei laiene eelneva perioodi eest saadavale tulule." Kommenteer: seadus ei oma tagasiulatuvat jõudu ja see lauselaiend on üleliigne. Aitäh!

Juhataja

Kas Ülemnõukogu mõistab, mida tahab parandusettepanekuga panna hääletamisele rahvasaadik Lutt? Tundub, et on selge. Jüri Reinson.

J. Reinson

Lugupeetud Ülemnõukogu juhataja! Lugupeetud ettekandja! Härra Roose eile siinsamas saalis tõlgitses meile seda vastupidi. Et saalis viibib Maksuameti peadirektor härra Aron, palume temalt selgitust.

E. Roose

Mina konsulteerisin eile selles küsimuses juristidega ja nad andsid mulle sellise vastuse.

Juhataja

See on rahvasaadik Luti ettepanek, on nii? Rahvasaadik Lutt nõuab oma ettepaneku hääletamist. Kas Ülemnõukogu mõistab, mida härra Lutt tahab panna hääletamisele? Ei mõista. Lembit Arro.

L. Arro

Küsimus on selles, et kui jääb, nagu praegu kirjutatud on, et "käesolev seadus jõustub 1991. aastal" ja täiendust ei ole, kas siis võib niimoodi ka aru saada, et kui näiteks kolhoosid maksavad oma aastalõpupreemiad ja kasumi jaotuse veebruaris-jaanuaris, see on siis 1991. aasta kätte saadud raha, et see on eelmisel, 1990. aastal tekkinud võlg ja ei kuulu maksustamisele.

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu! Me peame praegu lubama endale teatud kõrvalekalde reglemendist ja ma paluksin, et Johannes Kask ja Illar Hallaste võtaksid oma nõudmised maha. Ma paluksin kaheks minutiks kõnetooli hr. Aroni, et ta annaks selgituse selle ettepaneku suhtes.

V. Aron

Lugupeetud eesistuja! Lugupeetud saadikud! Sellest tuleb aru saada niimoodi, et 1. jaanuar 1991 on see kriitiline moment. Kõik tulud, mis saadakse peale 1. jaanuari 1991, kuuluvad maksustamisele uue seaduse järgi, kuid detsembrikuu II poole palk, mis võidakse välja maksta jaanuari alguses, kuulub maksustamisele veel eelmise seaduse järgi. Preemiad on kogu aeg maksustatud selle kuu palga koosseisus, millal välja makstakse, mitte mille eest välja makstakse. Detsembrikuu II poole palga aga peame maksustama eelmise aasta või

detsembrikuu palga koosseisus sellepärast, et muidu detsembrikuu I poole palk jääks üldse maksustamata, ja see tähendaks meile 25 miljonit vähem laekunud tulu.

Juhataja

Suur tänu, härra Aron! Palun uuesti Kalju Koha kõnetooli. Viimast korda, palun Kalju Kohal formuleerida paranduseettepanek. Palun tähelepanu!

K. Koha

Üks hetk, ma otsin uuesti välja. Paneme hääletusele hr. Luti ettepaneku. Nüüd otsustate ise.

Juhataja

Üks hetk, Ignar Fjukil on midagi öelda protseduuri kohta. Ignar Fjuk.

I. Fjuk

Kõrgestiaustatud Ülo Nugis! Rahva-keskfraktsioon palub 5 minutiks enne seda hääletamist vaheaega. Ka Rahvarinde ühendus võiks kokku tulla.

Juhataja

Vaheaeg 5 minutit.

V a h e a e g

Juhataja

Kohaloleku kontroll. Palun kiirustada. Kohal on 77 saadikut, puudub 28. Jätkame. Kalju Koha.

K. Koha

Lugupeetud kolleegid! Meie aruteludes kehtib Parkinsoni printsiip. Miljonid lendavad, kopikaid loeme. See on muidugi väga hea, et me kopikaid loeme. Ma konsulteerisin veel asjatundjatega, majandusspetsialistidega. Peeter Luti ettepanek sisaldab konkretiseerimata mõistet: eelnev periood. See on ka seaduseelnõus defineerimata. See viib täieliku anarhiani, sest me ei tea, kui pikk see eelnev periood on, millal algab, millal lõpeb. See mõiste on

ebamäärane, antud seaduse eelnõus konkretiseerimata ja defineerimata. Nii et komisjon ei saa seda hääletamisele panna, sest see ei ole sellisel kujul vastuvõetav. Kuid Ülemnõukogu otsustab ise.

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu! Mina jään oma arvamuse juurde, et iga parandusettepanek, mis on loetavalt vormistatud, pannakse hääletamisele, ja iga Ülemnõukogu saadik avaldab oma seisukoha hääletamise kaudu. Andke andeks, lausa lollile ettepanekule hääletatakse vastu. Illar Hallaste, kas protseduuri kohta? Illar Hallaste.

I. Hallaste

Austatud eesistuja! Lugupeetud kolleegid! Meil on praeguse protseduuri järgi kord, et läbirääkimised on lõppenud. Samas me kuulsime 5 minutit selgitust ja vastupropagandat ühele parandusettepanekule. Sellisel juhul tuleks anda, ka selle ettepaneku pooldajatele võimalus sõna öelda. Kuna läbirääkimised on lõppenud, siis ei saa seda teha. Ma protesteerin selle vastu, et kõnetoolis olev hr. Koha kasutab ära oma eelisseisundit. Ja soovin, et ta parandusettepanekute puhul sellist taktikat enam ei kasutaks. Kui läbirääkimised on lõppenud, siis on nad lõppenud. Aitäh!

K. Koha

Lugupeetud Hallaste! Ma vastan teile kohe. Majanduskomisjoni liikmena on mul kohustus selgitada kõikide ettepanekute hinda. Eelnevas jutus ma ju selgitasin teile, et üks või teine ettepanek maksab midagi. Kui te leiate, et ma ei pea seda kohustust täitma, siis ma enam ei kommenteerin. Tänan!

Juhataja

Ma võtan teadmiseks, et Kalju Koha esitab ettepanekud lakooniliselt. Järgmine parandusettepanek.

K. Koha

Härra Luti ettepanek kõlab järgmiselt: "Käesolev seadus jõustub alates 1991. aasta 1. jaanuarist ja ei laiene eelneva perioodi eest saadavale tulule."

Juhataja

Kas on Ülemnõukogule mõistetav? On mõistetav. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on rahvasaadik Luti parandusettepaneku poolt? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 16 rahvasaadikut, vastu 42, erapooletuid 12. Jätkame parandusettepanekute esitamist.

K. Koha

Nüüd on ettepanek hr. Labassovilt. Lugupeetud kolleegid vabandavad, et ma loen selle ette vene keeles, ma ei hakka, otsetõlget enda peale võtma: "Koostöö" saadikurühm teeb ettepaneku jätta seaduseelnõu § 6 punktist 4 välja sõnad "Eesti Vabariigi Valitsuse poolt kehtestatud korras ja piirmäärades".

Kommentaare mul ei lubata.

Juhataja

Kas rahvasaadik Labassovi ettepanek on mõistetav? Ei ole mõistetav. Kalju Koha, tuleb kommenteerida.

K. Koha

Nüüd ma räägin eesti keeles. Kui me võtame § 6 lg. 4 välja "Eesti Vabariigi poolt kehtestatud korras ja piirmäärades", siis avame sellega kontrollimatu kanali tulude varjamiseks, mis viib jälle tulude saamatajäämiseni teatud kohtades. On iseküsimus, kas seda kanalit kasutatakse, kuid see parandusettepanek avab kanali kontrollimatuks tulude varjamiseks.

Juhataja

Kas nüüd on mõistetav? On mõistetav. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on rahvasaadik Labassovi parandusettepaneku poolt? Palun hääletada! Labassovi parandusettepaneku poolt on 11 rahvasaadikut, vastu 56, erapooletuid on 3. See ettepanek ei leidnud toetust.

K. Koha

Üks hetk, hr. juhataja, ma otsin täpse originaalteksti üles, et ma ei eksiks parandusettepanekuga.

Hr. Kama ettepanek kõlab nii: "Teen ettepaneku, et tulumaks ei progresseeru, vaid on kõigil 10%." Kas ma võin kommenteerida või ei või?

Juhataja

Tundub, et Ülemnõukogu soovib.

K. Koha

Eelnevas kõnes ma märkisin, kui me kehtestame kõigil ühe maksumäära, siis sisuliselt kaotavad madalamate tulude saajad. Sotsiaalne õiglus kannatab siis kõige rohkem.

Juhataja

Kas Kaido Kama ettepanek on Ülemnõukogule mõistetav? On mõistetav. Kalju Koha, läheme hääletama. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on rahvasaadik Kaido Kama parandusettepaneku poolt? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 5 rahvasaadikut, vastu 61, erapooletuid on 4. See ettepanek ei leidnud toetust.

K. Koha

Nüüd härra Maarendi kaks ettepanekut, mis on omavahel vastuolus. Hr. Maarend nõuab §-le 6 lisada lõige 15 järgmises redaktsioonis: "Üksikisikute poolt saadud kindlustusväljamaksed." Ja selle ettepaneku teine pool: jätta §-st 15 välja p. 1. Põhimõtteliselt, kui me jätame §-st 15 välja p. 1, siis seda § 6 lõiget 15 ei ole üldse enam vaja – muutub mõttetuks. Ja juhin hr. Maarendi tähelepanu sellele, et § 6 lõige 13 reguleerib kindlustushüvituste maksustamise korda.

Juhataja

Kas Ülemnõukogule on rahvasaadik hr. Maarendi parandusettepanek mõistetav? Ei ole tarvis uuesti üle korrata? Kalju Koha, palun minna hääletama! Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on rahvasaadik Alar Maarendi parandusettepaneku poolt? Palun hääletada! Selle parandusettepaneku poolt on 6 rahvasaadikut, vastu 51, erapooletuid on 9. See ettepanek ei leidnud toetust.

K. Koha

Ja nüüd on siia laekunud viimane, hr. Hallaste poolt kristlik-demokraatliku fraktsiooni nimel alla kirjutatud ettepanek. Lubage mul ette lugeda.

"Kuna ühtlase tulumaksu määra kehtestamine nõuab üksikisiku tulumaksu seaduse eelnõu vastuvõtmise edasilükkamist kuni muudatuste sisseviimiseni Eesti NSV maksukorralduse seadusesse, siis aja võitmiseks teen ettepaneku kehtestada maksumääradeks 15%, 16% ja

17%. Kui see ei ole vastuvõetav, siis tuleb seaduseelnõu vastu võtta kolmandal lugemisel, mis toimub pärast muudatuste arutamist maksukorralduse seaduses."

Kas tohib kommenteerida? Esiteks, see ettepanek ei reglementeer, milliste tulude piirides need maksumäärad on kehtestatud. See ettepanekust ei selgu. 15% on siis esimene skaala, 16% – teine skaala ja kas 17% on kolmas maksumäära skaala? Seda siit praegu ei selgu – kui asja täpselt ajada. Selles mõttes ei ole see vastuvõetav. Ma saan asjast aru niimoodi, et seaduseelnõu tuleb viia kolmandale lugemisele, tähendab, me ei võta seaduseelnõu täna vastu. Ma kommenteeriksin seda. NSV Liit tühistas 1943. aasta üksikisikute tulumaksu seaduse. NSV Liit võttis vastu terve rea seadusi, mis kehtestavad üksikisikutele, kodanikele ja vallalistele jne. maksud. Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidium oma seadusega peatas 7. juunil nende seaduste toime Eesti Vabariigis. Meil on praegu selline olukord, kus meil ei ole maksu maksmiseks alust. Ja kui me praegu selle maksuseadusega ühele poole ei saa, siis ahelreaktsioon hakkab toimima kohalike omavalitsuste eelarvete moodustamise juures. Mina olen selgitused andnud. Ma tänan tähelepanu eest!

Juhataja

Suur tänu! Tegemist on kolmanda lugemise nõudega? Ei ole? Siis me peame küll andma Illar Hallastele sõna.

I. Hallaste

Austatud eesistuja! Lugupeetud ettekandja! Kalju Koha väitis, et ta ei saanud aru neist maksumääradest. Ma selgitan, et need protsendid on pandud just vastavalt nendest samadest tuludest alates, nagu on praegu arutusel olevas projektis. 16, 24, 33 asemel oleks 15, 16 ja 17%. Asja mõte on selles, et meie fraktsioon on põhimõtteliselt progresseeruva tulumaksu vastu. Kuna progresseeruv tulumaks on fikseeritud maksukorralduse seaduses, siis teeme nn. näilise progressiooni. Progresseeruv tulumaks üldise vaesuse tingimustes ei oleks võimalik, selles on asja mõte. Kui ei ole võimalik selliselt vastu võtta, siis tuleb hakata muutama maksukorraldusseadust, mis nõuab progresseeruvat tulumaksu. Aitäh!

K. Koha

Ma võin kommenteerida nii: kui sellised maksumäärad kehtestatakse skaala 16, 24, 33 asemele, siis sisuliselt viib see tulude vähenemiseni kohaliku omavalitsuse tulubaasis. Progresseeruv tulumaks on meil minu meelest hääletatud.

I. Hallaste

Me hääletasime kümmet protsenti, mitte progresseeruvat tulumaksu.

K. Koha

Tähendab, paneme siis hääletusele protsendid, saan ma õigesti aru?

I. Hallaste

Jah.

Juhataja

Tegemist on parandusettepanekuga, mis puudutab § 10, protsente. Kolmanda lugemise nõuet kristlikel demokraatidel ei ole? Ei ole. Ma näen, käed on tõstetud, kas seoses protseduuriga? (Hääled saalist.)

Tehke oma ettepanekud reglemendi muutmise kohta. Või esitage küsimused kirjalikult, seda reglement ei keela. Ignar Fjuk.

I. Fjuk

Lugupeetud eesistuja! Ma arvan, et me ei pea seda enam uuesti hääletama. Alles me hääletasime Kaido Kama ettepanekut. Oli ettepanek progresseeruv printsiip asendada mitteprogresseeruvaga. Antud juhul on see seesama küsimus ja ma ei näe põhjust seda hääletada. Kui, siis oleks vaja hääletada, kas on ta progresseeruv või ei ole. Andke andeks, ma nimetan ettepaneku hinna: 105 miljonit.

Juhataja

Kui Illar Hallaste nõuab, siis tuleb hääletamisele panna.

I. Fjuk

Praegu öeldi valitsuse esindajate poolt.

Juhataja

Illar Hallaste jääb oma nõudmise juurde? Kalju Koha, palun ette lugeda!

K. Koha

Kehtestada maksumääradeks 15%, 16% ja 17%.

Juhataja

Kas Illar Hallaste ettepanek on mõistetav Ülemnõukogule? On mõistetav. Kalju Koha, palun minna hääletama!

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on Illar Hallaste parandusettepaneku poolt? Palun hääletada! Illar Hallaste parandusettepaneku poolt on 9 rahvasaadikut, vastu 61, erapooletuid on 3. See ettepanek ei leidnud toetust.

K. Koha

Tähendab, et ei tekiks pärast kaksipidi mõtlemist, et me majanduskomisjon ei ole olnud ettepanekute suhtes järjekindel. Aitäh!

Juhataja

Kelle nimel on järgmine ettepanek tehtud?

K. Koha

See on härrade Parder, Liim, Madissoon, Tamm, Saar, Kask, Peterson ja majanduskomisjoni ühisettepanek.

Juhataja

Hr. Paderi ja teiste. Ülemnõukogule on mõistetav? Ei ole. Palun üle korrata!

K. Koha

Üksikisik on defineeritud §-s 1.

Juhataja

Tundub, et Ülemnõukogul on selge, mida me paneme hääletamisele. Üks hetk. Pavel Jermoškin.

P. Jermoškin

Lugupeetud juhataja! Austatud saadikud! Ma ühinen Enn Leissoni küsimusega (mida ta ei esitanud mikrofoni), kas § 6 punkti 14 tõlgendamisel võib kolhoosniku kui üksikisiku poolt

saadavat tulu, s.t. kolhoosi töötaja töötasu vaadelda tulumaksust vabastatud tuluna, kuna kolhoosid toodavad põhiliselt teravilja, kartulit, juurvili, puuvilja, liha, piima, mune jne.

Juhataja

Tegemist on, head kolleegid, üksikisiku tulumaksu seaduse eelnõuga.

K. Koha

§ 1 on selgelt defineeritud, kes on üksikisik ja mismoodi ta maksab. Ja § 6 lg. 14 lihtsalt annab tuluallika.

Juhataja

Tundub, et nüüd on selge. Kalju Koha, palun asuda hääletama! Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on rahvasaadik Parderit j.t. parandusettepaneku poolt? Poolt on 63, vastu on 1, erapooletuid 6. Ettepanek on vastu võetud.

K. Koha

Majanduskomisjoni poolt pole enam rohkem ettepanekuid hääletusele panna. Sellega on meie poolt tehtud kõik. Nüüd on jäänud järele terve seaduseelnõu vastuvõtmise küsimus.

Juhataja

Üks hetk, Kalju Koha. Lugupeetud Ülemnõukogu! Kas kõikide parandusettepanekud on leidnud käsitlemist? Ei ole midagi unustatud? Ei ole. Aitäh, Kalju Koha!

Me asume otsustama seaduseelnõu saatust tervikuna. Lugupeetud Ülemnõukogu! Ma pakun selleks menetluseks niisugust protseduuri. Võttes arvesse parandusettepanekuid ja teie käes olevat seaduseelnõu, otsustame kõigepealt teise lugemise lõpetada. Seejärel otsustame, kuidas seadus vastu võetakse. Kas on mõistetav? Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et arvesse võttes parandusettepanekuid ja teie käes olevat seaduseelnõu, lugeda üksikisiku tulumaksu seaduse eelnõu teine lugemine lõppenuks? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 72 rahvasaadikut, vastu 1, erapooletuid on 3. Üksikisiku tulumaksu seaduse eelnõu teine lugemine on lõppenud.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Kolmanda lugemise nõuet minule ametlikult esitatud ei ole. Keegi ei väida vastupidist?

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et vastu võtta üksikisiku tulumaksu seadus teisel lugemisel? Palun hääletada! Vajalik miinimum on 53.

Selle ettepaneku poolt on 58 saadikut, 9 on vastu, erapooletuid on ka 9. Üksikisiku tulumaksu seadus on vastu võetud.

Kas saalis on riigiminister? Ma paluksin, pr. Laido, kanname hoolt selle eest, et Ülemnõukogusse kutsutaks riigiminister.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Istungjärg jätkub. Mul on üks keerukas teema teiega läbi arutada. Rahvasaadik Tiit Made on saatnud mulle protesti. "Ma protesteerin, et minu küsimustele ei vastatud. Need ei nõua eraldi päevakorrapunkti, vaid lühikest vastust. Veel kord. Kas oli Ülemnõukogu Presiidiumis arutusel Eesti Vabariigi välispoliitika? Teiseks. Kas on Eesti Vabariigi ja Venemaa vahel tekkinud sisulisi lahkuminekuid lepingu asjus?"

Me jõudsime vaheajal juba riidu minna ja ma tõepoolest jään oma arvamuse juurde ja küsin, kas me lülitame need teemad päevakorda. Kui, siis olen valmis mõlemale küsimusele vastama, kuigi õigupoolest tuleks välispoliitikat puudutav osa esitada hr. Rüütlile, äärmisel juhul hr. Toomele. Mina olen arvamusel et Ülemnõukogu ei korralda mnemoturniiri ja ma ei pea sobivaks väljaspool päevakorda neid küsimusi arutada. Palun teha ettepanekud päevakorra täiendamise kohta. Ei ole ettepanekuid.

Eesti Vabariigi majanduspiiri seaduseelnõu teine lugemine

R. Vare

Lugupeetud härra spiiker! Lugupeetud Ülemnõukogu saadikud! Ülemnõukogus on teisel lugemisel Eesti Vabariigi majanduspiiri seaduse eelnõu. Ümbertöötatud projekt on teie ees. Millised muudatused on siis töögrupi poolt sisse viidud, võrreldes esimesel lugemisel esitatud projektiga, ja kuidas on arvestatud selle seaduseelnõu esimesel lugemisel toimunud arutelu tulemusi? Seda te näete teile esitatud materjalidest. Allakriipsutatud kohad näitavad teile kätte need uued momendid, mis on sisse toodud. Põhilistel erisustel ma lühidalt ka peatuksin. § 2 formuleeringut on muudetud ning on selgelt ja üheselt mõistetavalt toodud sisse see säte, mille ümber ju esimesel lugemisel põhimõtteliselt arutelu keerles ja mille ümber ka väljaspool Ülemnõukogu saali on tekkinud hästi palju pingeid. Selgelt on formuleeritud põhimõte, et majanduspiir ei ole riigipiir. Täpsustatud on majanduspiiri mõistet ning see on seostatud kontrollpunktide reaga ja nendevahelise mõttelise joonega maastikul. Samuti on sellesse paragrahvi paigutatud see, mis oli eelmises projektis tagapool, nimelt see, et majanduspiiri

kaitse tagab valitsus, kellel on õigus majanduspiiri joont muuta sõltuvalt kokkulepetest. Meil oli eelmine kord ka juttu, millest selline vajadus on tingitud, kuid ma juhiksin veel kord tähelepanu, et majanduspiir ei ole riigipiir ning selle piiri rakendamise eesmärkide realiseerimine peab olema tagatud parimate ja optimaalsete vahenditega.

Lähtudes realiteetidest, millised on seostatavad nii tehniliste, vajalike juriidiliste, aga ka mingil määral poliitiliste asjaoludega, on formuleeritud täiendav lõige §-s 4, mis sätestab põhimõtte, et isikute liikumist üle majanduspiiri kontrollitakse valikuliselt. Valikuline kontroll tähendab seda, et kontrollitakse siis, kui selleks on põhjust, põhimõtetel, millised kehtivad täna veel miilitsa, aga ilmselt tulevikus ka politsei töös. Täielikult on ümber formuleeritud Eesti Vabariigi majanduspiiri ületamise korda puudutav teine peatükk, lähtudes arusaamast, et töögrupi poolt esimesel lugemisel pakutud projekt ei arvestanud selle seaduse eesmärki ega ülesannet. See seadus on ajalisel mõttes siiski ajutise iseloomuga ja selle seaduse eesmärk on tagada nende ülesannete realiseerimine, millised on paragrahvis 1 formuleeritud. Kui aga võtta eelmises projekti variandis pakutud sätted, siis seal, eriti 9. paragrahvis on antud sisuliselt etapilisuse kirjeldus tulevikku suunatuna ja arvestades lahendust, et majanduspiir tingimata peab üle kasvama riigipiiriks nimelt sellises lahendusvariandis, nagu välja pakutud on. Me ei tea seda täna, see oleneb poliitilistest kokkulepetest, see oleneb poliitilisest arengust ja meil ei ole mitte mingisugust vajadust, ma olen absoluutselt selles suhtes nõus saadikute poolt esimesel lugemisel välja öeldud mõtetega – ei ole mingit vajadust neid kahte asja omavahel mingilgi määral seostada. Seetõttu on teise peatükki jäänud §-d 8 ja 9 ja need paragrahvid reguleerivad isikute liikumise põhimõtteid, mis eeldavad, et isik peab esitama kontrolli teostava isiku nõudmisel dokumendi. Muuseas, seda on ka vaidlustatud ja leitud, et seda võiks teha ainult miilitsa nõudmisel. Ma arvan, et see ei ole õige väga mitmel põhjusel, sest sisuliselt me peame, tahame me või ei taha, võrdsustama õiguslikult seisundilt piirikontrolöri tänase miilitsaga väga paljudes positsioonides. Nii tema staatuse kaitse kui ka tema õiguste osas. Seetõttu siin peab see pakutud säte sees olema. Küll aga võib minu arvates vaidlustada mõningaid teisi sätteid, mida on ka tehtud ja mille suhtes eilsete kohtumiste sarjas Narvas ka tõsiselt asja vaagisime. Võib-olla kehtib see § 8 kolmanda lõike suhtes. Selles sisaldub ju vastutuse määr. Nagu me aga oleme põhimõtteliselt eeldanud seaduseelnõus, et vastutust sätestab eraldi reguleeriv akt, siis ka siin ei ole mingit põhjust ühte vastutusmäära eraldi sisse tuua. Võib-olla see oleks õige.

§ 9 reglementeerib kaupade vedamise korda. Seda, et on vaja esitada dokumendid, alluda korraldustele jne.

Kolmas peatükk "Tolli-, postisaadetiste ja karantiinikontroll" on sisuliselt säilinud suuremas osas, välja arvatud tollikontrolli osa, sest tollikontroll just nimelt tulumaksustamise osas, milline oli esimeses eelnõu variandis, ilmselt ei ole siiski, arvestades tänast olukorda, nii aktuaalne, ja seetõttu on ainult §-s 17 väga lühidalt seda küsimust puudutatud. Selge on, et tolliseadus, milline peaks lõppude lõpuks kunagi tulema, peaks need asjad eraldi sätestama.

Ma veel kord rõhutaksin, millest see seisukoht on tuletatud. Arvestagem seda, et me ei näe täna põhiülesannet mitte oma tootja kaitsmises väljastpoolt tuleva konkurentsi eest, mis on ka tollipiiri üks funktsioone, vaid meie ülesanne on täna siseturu kaitsmine. Tähendab, tollimaks väljastpoolt tulevatele kaupadele tegelikult ei aitaks kaasa siseturu täitmisele ja seetõttu täna me tõsiselt nendest küsimustest ei räägi.

Neljas peatükk: "Kontrolli teostamine Eesti Vabariigi majanduspiiril". Siin on täpsustatud § 18 formuleeringut ja on toodud sisse põhimõte, et vajadusel võidakse piirikaitsele kaasata ka teisi isikuid kodanikualgatuse korras. See, mis puudutab ülejäänut, on enam-vähem samamoodi, välja arvatud § 22, kus on selgelt sätestatud üks väga oluline põhimõte, mis on vajalik, et see majanduspiiri kontrollipunkt üldse tööle hakkaks. S.o. et administratiivõiguserikkumiste puhul saaks menetlust teostada vastav kontrollipunkti ülem. Kui me sellist põhimõtet ei fikseeri, kui me sellest loobume, siis sellisel juhul praktiliselt trahvide nõudmine ja sanktsioonide rakendamine muutub väga keeruliseks ja sisuliselt halvab kontrollipunktide töö selles lõigus, kus on vaja rakendada sanktsioone. Ilma sanktsioonideta aga kontrollipunkt kaotab suures osas oma mõtte.

Ja viimases peatükis, mis puudutab vastutust käesoleva seaduse rikkumise eest, on toodud sisse tagasi millegipärast esimesest projekti variandist välja jäänud kauba konfiskeerimise põhimõte kui võimalik sanktsioon. Sest kogu maailmapraktika, samuti meie naabrite praktika ja mudelid, millised on rakendamisel, näitavad, et kauba konfiskeerimine kas koos või ilma muude sanktsioonideta on väga oluline, kui me tahame, et majanduspiir tööle hakkaks. Ka 25. paragrahvi on sisse toodud see põhimõte, et vältida arusaamatusi, kuigi tegelikult seaduse loogikat järgides võib-olla nii väga ei olekski seda vaja teha. Kuid vältimaks arusaamatusi ja täpsustamaks piirikontrolöride õiguslikku staatust, on fikseeritud, et nende isiku vastu suunatud tegevuse eest karistatakse kriminaal- ja administratiivseadusandluses ettenähtud korras.

Need on põhimõtteliselt need muudatused, millised on sisse toodud, võrreldes esimesel lugemisel olnud projektiga. Ma olen kindel, et te leiate veel piisavalt nüansse või sätteid, mida oleks vaja täpsustada, mille formuleeringuid oleks vaja võib-olla ka muuta. Kuid ma juhiksin, lugupeetud rahvasaadikud, teie tähelepanu, et kui me majanduspiiri seadust ei kehtesta, siis

tegelikult me vajalikus mahus majanduspiiri teha ei saa ja see lükkab automaatselt edasi kogu meie reaalse turu olukorra parandamise ja seab sõltuvusse kas siis uuest majanduspiiri seaduse projektist, selle valmimistähtaegadest ja kõigest muust, mis, arvestades reaalseid ajalimiite, võib protsess väga kaugemale edasi lükata ja venitada.

Juhataja

Suur tänu! Lugupeetud Ülemnõukogu! Mul on ettepanek, et sõnavõtjad siiski paluksid seekord kõne võimalust ja räägiksid kõnetoolist. Kes praegu on palunud sõna, neid ma tõlgendan kui küsimuste esitajaid. Või on siin ka sõnasoovijaid? Ei ole.

Alustame küsimuste esitamist ettekandjale. Juhan Telgmaa.

J. Telgmaa

Lugupeetud ettekandja! Punktis 1 on majanduspiiri kehtestamise üheks eesmärgiks märgitud migratsioonikontroll. Samal ajal punktis 4 väidetakse, et isikute liikumist üle majanduspiiri kontrollitakse valikuliselt. Ma ei saa aru, et sel juhul oleks võimalik migratsioonikontroll ja ka isikute liikumine. Kontrollitakse valikuliselt. Seda natuke lähemalt selgitada. Tänan!

R. Vare

Mis puudutab migratsioonikontrolli tänastes tingimustes, siis on see mõeldav kui registreeriv kontroll. Valikulise kontrolli puhul peetakse eelkõige silmas kuritegevust. Enamaks täna majanduspiiri kohustada ei saa. Tegelikult see süsteem peaks olema eelkõige käivitatud momendil sissekirjutuste kaudu ja sealt edasi siis juba eraldi kontrollisüsteem, mida võib ju tulevikus ühitada majanduspiiri kontrolliga. Kuid täna me reaalselt seda teha ei saa. Totaalne isikute kontroll eeldaks sisuliselt riigipiirirežiimi.

Juhataja

Suur tänu! Juri Jevstignejev.

J. Jevstignejev

Lugupeetud härra minister! Mul on teile kaks küsimust. Kas te ei võiks rääkida natuke oma eilse Narvas käigu tulemustest? Ja teine. Kuivõrd reaalne on sellise ühepoolses korras, s.t. üksnes Eesti Vabariigi poolt kehtestatud majanduspiiri eksisteerimine? Kas te ei saaks sellega seoses öelda, kas on olemas mingeid kontakte, mingeid esmakokkuleppeid Vene Föderatsiooniga, konkreetselt Leningradi oblastiga? Tänan!

R. Vare

Tõepoolest, eilne päev tervikuna oli Narvas valitsuse esindajate – siseministri, rahvussuhete ministri, riigiministri, samuti tolli- ja litsentsiametite peadirektorite, migratsiooniameti peadirektori ning veel mitmete spetsialistide kohtumiste päev. Hommikupoolikul kohtuti Narva linna linnanõukogu saadikutega ja samuti linna juhtkonnaga, ma pean siin silmas ka reaalselt majandusvõimu – majandusmeestega. Pärast lõunat toimusid kohtumised kahes töökollektiivis, s.o. "Kreenholmi Manufaktuuris" ja tehases "Baltijets". Resümees. Loomulikult oli hästi palju ja põhjalikult juttu majanduspiiri kehtestasime vajadusest ja huvitaval kombel me jõudsimme minu arvates ka kõik ühisele arusaamisele, et seda on vaja. Välja arvatud "Kreenholmi Manufaktuuris", kus jäi kõlama huvitav mõte, mida küll teised ei jaganud. Nimelt see, et suured töökollektiivid suudavad ka tänases anarhias iseseisvalt hakkama saada ja aidata ka teisi hädalisi. Ma julgen väita, et see on väga optimistlik arvamus, milline "Kreenholmi Manufaktuuri" puhul ei pruugi tõeks osutuda, sest need majandusseosed on liiga keerulised ja ükski töökollektiiv ei suuda mitte kunagi tegelda kogu elanikkonna varustamisega, näiteks oma toodangut vahetuskaubana pakkudes. Ülejäänud puhkudel ei tekkinud kahtlust selles et seda piiri on vaja, et siseturgu on vaja kaitsta. Narvas olid sellele vahetult eelnenud sündmused, kus Novgorodi kartuliveokid murdsid vaatamata tõketele öösel kolonnis läbi, käitudes Narva esindajate suhtes väga jõhkralt, mis omakorda näitas tegelikku olukorda päris piltlikult. Ma arvan, et ka see mõjus. Kuid lahkarmumusi ja vaidlusi tekitas küsimus, mismoodi konkreetselt seda korraldada Narva linna tingimustes, kus Narva linn ja Jaanilinn on sisuliselt üks tervik ja kus inimesed liiguvad üle jõe linnasisese igapäevase elukorralduse raames tööle, töölt koju jne. Ja teine, poliitilist laadi kallakuga küsimus oli, milline siiski peaks olema see isikute kontrolli korraldus ja ulatus. Siin põhimõtteliselt vaidlustati küsimus sellest, kas üldse peab isikut kontrollima majanduspiiril, välja arvatud juhtudel, kui suurte veokitega ühele või teisele poole liigutakse. Selles küsimuses me päris lõpuni ühisele meelele ei jõudnud.

Esimeses küsimuses me jõudsimme ka ühisele arusaamisele, et on võimalikud variandid, kus need kontrollpunktid hõlmaksid ka Jaanlinna. Faktiliselt tähendab see, et geograafilist eripära arvestades on täiesti ükskõik, kas kontrollpunkt on Narva sillal või natukene maad edasi, kuid samas, arvestades võimalusi, võimsusi ja koguseid, väldib viimane variant selle linnasisese migratsiooniga seotud igapäevase töö tehnilist lahendamist. Samas jällegi võimaldab väga soodsalt lahendada tegeliku kontrollpunkti töökorralduse küsimusi. Seal on olemas kõik vajalikud võimalused, selleks et seda faktiliselt teostada. Loomulikult eeldab see Leningradi poole aktsepti, mille kohta ma kohe teise küsimuse raames ka vastan. Nüüd teisest

küsimusest. Isikukontrolli küsimuses, nagu ma ütlesin, me päris ühisele arusaamisele ei jõudnud. Ei eitatud küll vajadust kontrollida isikuid, arvestades kuritegevuse migratsiooni, kuid seejuures leiti, et sellist õigust ei tohi anda piiril töötavatele kontrolöridele, et see võib toimuda ainult siseasjade organite liinis, nii nagu see süsteem on, kuigi see pole eriti efektiivne, nagu me teame. Põhiline lahkeli oli selles, et ei tahetud aru saada, et reaalselt arvestades seda kontrollitööde mahtu, ja seda, et tegelikult nendes punktides töötajate hulk saab olema ju piiratud, ei ole võimalik seda isikute kontrolli miilitsajõududega isegi hea tahtmise korral lahendada. Kuid üldine tulemus oleks siis selline. Täna me võime vist väita, et majanduspiiri vajalikkuses ei kahelda, ja see on ka tulemus, mida tegelikult ju oleks oodanud algusest peale. Mida aga ei osanud ette näha, on see, et seda seaduseelnõu arutelu kasutatakse ära hoopis teistel eesmärkidel.

Siin on ilmselt puudu ka valitsuspoolsest prognoosivõimest, sest lähtusime väga ratsionalistlikust lähenemisest: on ju päevselge, et on vaja kontrollida. Kas majanduspiiri näol või nimetagem kuidagi teisiti, kuid põhimõtteliselt sellist kontrollisüsteemi on vaja. Ei nähtud ette, et sellele niivõrd ekspressiivne poliitiline kontekst antakse, nagu see Narvas juhtus.

Nüüd edasi piiri kehtestamisest. Ma arvan, et põhimõtteliselt on võimalik neid abinõusid rakendada ka ühepoolses korras. Loomulikult on nende tulemuslikkus sellisel juhul madalam ja loomulikult on see ka töö korraldamise mõttes puhtpraktilisest küljest keerulisem. Selle töö korraldamine on vaja viia natukene teistele alustele kui esialgselt plaanitud. Seetõttu valitsus teeb jõupingutusi, et need küsimused oleks võimalik lahendada kahepoolsete kokkulepete raames. Nii nagu ma eelmine kord ette kandsin. Leningradi linn on hakanud saama oma istungjärguga ühele poole, oblast on seoses sellega avaldanud valmisolekut kohe kohtuda nendes küsimustes, selleks et kooskõlastada vastava kokkuleppe teksti. Ma usun, et see mudel, millest me rääkisime ka Narvas, ja millest ma ka teile rääkisin, oleks piisavalt vastuvõetav ka neile, ja ma näen siin võimalust, et me lähimal ajal saame selle asjaga ka ühele poole. Jäävad ainult tehnilised küsimused: inimeste arv, täpne punkti asukoht ja väljaehitamine, toitlustamine jne. See on päris suur töö.

Nüüd, mis puudutab Pihkvat. Kui õnnestub tänase hommikuse istungiga siiski teine lugemine läbi viia, siis kohe pärast selle lõppu peaks toimuma konsultatsioonide voor Pihkva esindajatega, kes põhimõtteliselt on samuti valmis, kuid sellel on rida eritingimusi, mis seonduvad majanduskoostöö teatud valdkondadega, mida on vaja siis nüüd täpsustada. Vastav põhimõte on fikseeritud ka Vene Föderatsiooniga peetavatel läbirääkimistel ja vastavasse majandus-, kultuuri- ja muu koostöö kokkuleppesse programmeeritud. Nii et võib öelda, et selles suhtes on kokkuleppe pakett ettevalmistamisel. Ma täpsustaksin veel lisaks, et

Läti Vabariigi valitsuselt on saabunud ametlik ettepanek vabariigi valitsusele moodustada segakomisjon, kes peaks omavahelise administratiivpiiri paika panema. Selle varjus me kooskõlastame ka need küsimused, mis puudutavad kontrollpunktide süsteemi töökorraldust koos lätlastega.

Juhataja

Suur tänu! Jaak Jõerüüt.

J. Jõerüüt

Lugupeetud härra eesistuja! Lugupeetud ettekandja! Aja kokkuhoiu mõttes esitan ma küsimused nii enda kui kolleeg Kåbini nimel. Küsimusi on kaks ja mõlemad puudutavad § 2. Ja nad on väga konkreetseid. §-s 2 4. rida on definitsioon: "... endise Eesti NSV territoorium antud termini kaudu, kirjelduse kaudu, tema Eesti Vabariigiks nimetamise päeval." Kas teie peaksite võimalikuks ja otstarbekamaks selle defineerimist kuupäeva kaudu? Teine küsimus. Kas te kommenteeriksite § 2 kolme viimast sõna "ning muudest asjaoludest"? Kommentaari vajalikkus põhjendub sellega, et seaduse tekstis on nii lahtine ots natukene küsitav. Aitäh!

R. Vare

Esimene küsimus. Territooriumi defineerimine kuupäeva kaudu, milline on piiritletud. Ma arvan, et see on ka täiesti mõeldav, kuid arvan, et ka see välja pakutud definitsioon tegelikult kõlbab. Ma juhiksin siiski tähelepanu, et normitehnilisest seisukohast see ei ole eriti hea lahendus, sest üldjuhul seadustesse ei kirjutata kuupäevi teksti sisse, tähendab sätte teksti. Need vähesed juristid, kes Ülemnõukogu töös osalevad, võivad seda ehk kinnitada. Nüüd, mis puudutab "muudest asjaoludest", siis siin ma juhiksin tähelepanu, et see seondub eelmise küsimusega ühepoolsuse või kahepoolsuse kohta. Tähendab, kui ei ole mingil põhjusel võimalik saavutada kokkulepet, siis sellisel juhul, kui me võtaksime välja "muud asjaolud", tähendaks see seda, et kokkuleppe puudumisel ei saa üldse midagi teha, mis ei oleks ilmselt õige. Sellisel juhul tuleb rakendada piiri kontrollsüsteemi kas või ühepoolselt ja loomulikult siis sellisel juhul tuleb seda teha ikkagi valitsusel.

Juhataja

Suur tänu! Vladimir Kuznetsov.

V. Kuznetsov

Lugupeetud juhataja! Lugupeetud saadikud! Lugupeetud riigiminister Vare! Ma olen mitu päeva jälginud, kuidas te üsna visalt kaitsete, tõestate Eesti Vabariigi majanduspiiri loomise vajadust. Ja ühes vestluses teiega ma kuulsin isegi sellist fraasi, et majanduspiiri loomine lubab ära hoida kaupade väljavedu vähemalt 200 miljoni rubla eest aastas. Kuid ma pole näinud neid arvestusi, seetõttu loen need väited paljasõnalisteks. Kas te olete teadlik, et Ülemnõukogu omal ajal ei suutnud leida 30 rubla selleks, et maksta toetust vanemate hoolduseta jäänud orbudele? Seda seletati eelarve defitsiidiga. Arvan, et te nõustute sellega, et kulutused majanduspiiri rajamiseks kujunevad tunduvalt suuremateks. Küsimus. Miks pole Ülemnõukogule esitatud majanduspiiri loomise kulutuste eelarvet ja millised on need kulutused? Teine küsimus. Milline on teie reageering võimalikule eriolukorra kehtestamisele Narvas? Nagu teada, on Narva linnanõukogu istungjärgul selline otsus vastu võetud.

Lõpetuseks teatan ma austatud saadikutele, ja teile, lugupeetud minister, et minu laual on Narva elanike protestid, mis on suunatud nn. majanduspiiri loomise vastu. Sinna on alla kirjutanud 1362 Narva elanikku. Pärast teie vastuse ärakuulamist annan ma need allkirjad presiidiumile. Tänan!

R. Vare

Mis puutub 200 miljonisse, siis Narvas leppisime kokku, et me avalikustame arvutused. Paistab, et eriti on vaja seda teha venekeelses pressis. Ka pakuti seal välja, et mingisugune seltskond alternatiivarvutusi tehes on nimetanud selleks arvuks vähemalt 80 miljonit. Aga oli ka teine arv, 30 miljonit maksvat piiri rakendamine. Seejuures isegi ei nimetatud, kes on autorid. Meie arvutuste autorid on valitsusnõunikud, kellele on ka antud ülesanne arvutused avalikustada. Ma arvan, et see ei huvita mitte ainult Ülemnõukogu saadikuid, vaid kõiki elanikke.

Mis puudutab nüüd kulutusi, siis kulutusi tõepoolest tuleb teha, esimesel lugemisel me sellest korra ka rääkisime. Need on rakenduskulutused ning käivitamis- ning ülalpidamiskulud, kusjuures ma juhiksin tähelepanu, et eelarve esitatakse Ülemnõukogule läbivaatamiseks. Te saate täieliku ülevaate. Teiseks juhin tähelepanu, et finantseerima hakkab see piir ise. Arvestades, et tegelik kahju on tõepoolest suur ja sanktsioonid, mis rakendatakse, saavad olema küllaltki karmid, siis selles mõttes tasub piir ise ennast ära.

Nüüd suhtumisest eriolukorra kehtestamise Narvas. Esiteks, nii nagu ma juba ka Narvas ütlesin, ma juhiksin ka lugupeetud rahvasaadikute tähelepanu sellele, et eriolukorra väljakuulutamise ja just sellises vormis, nagu seda on otsustatud teha Narva linnanõukogu

territooriumil, ei vasta mitte ainult Eesti Vabariigi seadustele, vaid ka NSV Liidu seadustele, milliste ülimuslikkust on Narva ju kuulutanud ja mille suhtes on siinamaani parlamentlik seisukoht nagu puudu. Selle eriolukorra rakendamiseks ettenähtud abinõud on samuti kõigi võimalike Eesti Vabariigi seadusandlike aktidega vastuolus, rääkimata sellest, et nad on ka vastuolus NSV Liidu seadusandlusega.

Kuidas siis suhtuda sellesse eriolukorra väljakuulutamisse? Selline küsimus esitati ka Narvas. Seal ma vastasin ja vastan nüüd täpselt niisamuti, et valitsuse reageeringut ma kirjeldama ei hakkaks, sest vastasel korral ei oleks ju enam huvitav neid mängu mängida, kui ette öeldakse, mida tegema hakatakse. Loomulikult peab reageerima ja loomulikult ka reageeritakse. Ma juhiksin ka tähelepanu sellele asjaolule, et Narva linnanõukogu otsus seostas erakorralise otsuse väljakuulutamise sellesama seaduseelnõu, mida me praegu arutame, vastuvõtmisega. See tähendab, et kui Ülemnõukogu võtab selle seaduseelnõu vastu seadusena, siis sellisel juhul kuulutatakse välja erakorraline seisukord, sisuliselt allumatus, kusjuures jõuga allumatus. Rääkimata sellest, et see on diktaat seadusandja suhtes, on see ka ebakorrektno puhtsisuliselt, sest otsuses ei ole täpsustatud seda isegi, mille vastu ikkagi protesteeritakse, erinevalt sellest informatsioonist, milline laekus Narvas käigu tulemusena. Seal on võetud seadus kui tervik ette ilma n.-ö. konkreetsetele detailidele tähelepanu juhtimata. Mis puudutab aga Narva elanike proteste, siis Narva elanike protestide suhtes ma ütleks niimoodi, et mul siin kotis on ka mõningad teistpidi protestid Narva elanikelt ja ka venekeelsetelt elanikelt, kus protesteeritakse Narva linnanõukogu otsuse vastu, Nende allkirjade arv on suurusjärgu võrra väiksem, mis pole vist ka sugugi imelik, ja protesteeritakse nii linnanõukogu otsuse vastu, vastuvõtmise protseduuri vastu kui ka toetatakse majanduspiiri mõtet. Mõnedes pöördumistes väljendatakse sama kartust, millest ma rääkisin siin Jevstignejevi küsimusele vastates. Nimelt, kui see kontrollpunkt tuleb Narva ja Jaanlinna vahele, raskendab see oluliselt omavahelist igapäevast elu-olu korraldust, kuid seadust ja selle piiri kehtestamise vajadust toetatakse. Nii et ei ole sugugi tegu ühepoolse arusaamisega selles linnas.

Juhataja

Suur tänu, härra Vare! Me teeme nüüd vaheaja 20 minutit, aga enne üks ettepanek. Ignar Fjuk on teinud ettepaneku moodustada Ülemnõukogu poolt 3–4-liikmeline alaliselt töötav töögrupp, kes pidevalt analüüsib ja üldistab reglemendiga seonduvaid konflikte ning teeb aeg-ajalt Ülemnõukogule ettepanekuid selle parandamiseks. Minu meelest on see väga hea ettepanek. Ja ma sooviksin, kui Ülemnõukogu aktsepteerib Ignar Fjuki seisukohta, et sel komisjonil oleks veel üks funktsioon, et ta oleks Ülemnõukogu juhataja nõunik. Nii kui tekib

keeruline olukord, ma soovin, et see komisjon ütleks oma seisukoha. Mõelgem vaheajal, ja kui arvatakse, et asi on nii küps, paneme selle täna päevakorda. Vaheaeg istungi töös kuni 12.20.

V a h e a e g

Juhataja

Kell on 12.21. Kohaloleku kontroll. Kohal on 58 saadikut, puudub 47. Meie kaotused on olulised. Palume kõnetooli riigiministri! Jätkame küsimuste esitamist. Jüri Pöld.

J. Pöld

Härra minister! Mul on teile küsimus ja ka ettepanek. § 2 lapsustest ma ei hakka enam rääkima, selline lapsus on ka § 8, kus on termin "Eesti Vabariigi alalist või ajutist sissekirjutust omav isik". Minu jaoks on see lahtimõtestamatu termin. Sellele küsimusele ei vastanud te ka eelmine kord. Mul isiklikult on tunne, et selle seaduseelnõu terminoloogia ei ole eriti õnnestunud ja termin "majanduspiir" on ise vildakas. Sest tegelikult ei kontrolli ju majandus mitte ainult kaupade liikumist, vaid suuresti on majandusregulaatoriks raha- ja pangamehhanism, mida käesolev seaduseelnõu ei käsitle. Seepärast on mul küsimus. Milline peaks teie arvates olema Ülemnõukogu juhtivkomisjon, kes selle seaduseelnõu kallal koos valitsusega tööd teeks? Minu arvates võiks selleks olla majandus- ja õiguskomisjon. Ja kuna tegemist on siiski ka piiriterminoloogiaga, siis võiks üheks komisjoniks olla ka Ülemnõukogu riigikaitsekomisjon. Et siiski ühiselt lahendada ära need terminoloogilised lapsused, mis tolles seaduseelnõus on. Mis te minu ettepanekust arvate? Aitäh!

R. Vare

Mis puudutab sissekirjutust, siis huvitaval kombel ka see ettepanek langeb väga hästi kokku nende ettepanekutega, millised esitati Narvas ja millised on esitatud ka hr. Sovetnikovi poolt oma komisjoni nimel ettepanekutena selle seaduseelnõu täiustamiseks. Et hoopis maha võtta 3. lõik 8. paragrahvis. Nii nagu ma oma esinemises ütlesin, võib-olla tulekski seda teha. Mis puudutab raha liikumist, siis tõepoolest on meil olukord selline, et majanduspiiri abinõude kompleks väga suures osas oleks lihtsam, kui meil reaalselt oleks võimalik kontrollida raha liikumist, s.t. kui eksisteeriks töökindel panga kontrollisüsteem, millist meil ei ole ja mistõttu me oleme sunnitud osaliselt seda n.-õ. asendama füüsilise kauba suhtes kontrollisüsteemi

abinõudega kohtadel. Ja raha suhtes me täna kahjuks ei olegi võimelised midagi rohkem tegema. Selleks ongi sisse toodud säte, mis Eesti Pangale oleks vajalik. Ma arvan, et te nõustute minuga, et Eesti Panga kui keskpanga funktsiooniks olekski see, et sätestada kord, kuidas need materiaalsed väärtused, ütleme juveelid jm. liiguvad ning samuti eelkõige raha. Aga see on juba puht pangakorralduse küsimus, mis ei ole kahjuks täna lahendatud ja mida võib-olla nii kiiresti veel ei olegi võimalik lahendada, mistõttu, kui me asume seisukohale, et ilma selleta ei saa teha üldse majanduspiiri, sellisel juhul meil jääbki see piir tegemata. Juhtivkomisjonide suhtes ma olen selle härra Põllu ettepanekuga põhimõtteliselt nõus. Ma arvan ainult, et järjekord siiski võiks olla teistpidi: õigus- ja siis majanduskomisjon. Kuigi on tegu majanduspiiriga, on tegu siiski eelkõige seaduseelnõuga. Vabandust, ma siis kirjutasin valepidi üles. Ja miks ei võiks ka riigikaitsekomisjon hr. Tamme juhtimisel siin juures olla. Arvestades seda, et selle komisjoni egiidi all on ju ka eeltööd tehtud piiri kaitse seaduseelnõu suhtes. Nii et miks ka mitte, ma olen põhimõtteliselt nõus. Loomulikult, kui mitme komisjoni korraga rakendamine õiguskomisjoni juhtimisel ajaliselt ka efekti annab.

A. Mölder

Austatud minister! Majanduspiir on väga vajalik ja selles mõttes see seadus on võib-olla raamseadus, ta eeldab ka väga paljude aktide ja eeskirjade olemasolu. Kas te oskate öelda, millal need valmis saavad, või on nad juba valmis, et sisuliselt piir ka kinni panna, see puudutab 3. ja 4. peatükki. Ja teiseks küsimuseks, kas te võite natuke kommenteerida 4. peatüki § 8, kus on sissesõiduks nõutavad dokumendid.

R. Vare

Rakendusaktid on ettevalmistamisel, mitu akti on ka ette valmistatud ja praegu on kooskõlastamise staadiumis. Kui te soovite, ma loeksin eraldi ette, millised aktid millistel tähtaegadel. Kuid tervikuna on tähtaegade skaala ette nähtud selline, et esimeseks novembriks oleks need aktid suures osas välja töötatud. Selles osas, mis on nüüd kohe vaja piiri rakendamiseks, välja arvatud paar dokumenti, üks nendest – tollieeskirjad, mis on natuke kaugema aja perspektiiv.

Mis puudutab § 21 p. 8 – keelata sissesõit Eesti Vabariiki nendele isikutele, kellel puuduvad sissesõiduks nõutavad dokumendid. Siin on mõeldud antud juhul isikuttõendavat dokumenti, juhul kui seda talt nõutakse ja seda tal ei ole. Olen nõus, et võib-olla tuleks see formuleerida täpsemalt.

J. Liim

Austatud ettekandja! Kuidas tagatakse teel sõjaväetranspordi kontroll, ja teiseks, kuidas tagatakse kontroll, et ei veetaks kaupu välja sadamate kaudu? Aitäh!

R. Vare

Sõjaväetranspordi kontroll fikseeritakse eraldi kokkulepetega. Kui lugupeetud saadikul on pakkuda paremat mehhanismi, siis oleksime väga tänulikud, praegu teist teed ei näe. Ma ainult juhiksin tähelepanu, et need valikulised kontrollaktsioonid, millised on läbi viidud Litsentsiameti ja miilitsajõududega, on näidanud, et üldjuhul ei teki mitte mingeid probleeme. Sõjaväeveokid alluvad korraldustele, peatuvad jne. Mis aga puudutab muid variante, siis nagu ma veel kord ütleksin, oleneb asjaoludest. Kui on tegu transpordivahenditega, mis ei peatu, siis paraku ei ole meil täna teist võimalust kui kokkuleppe alusel neid küsimusi lahendada. Kui on tegu näiteks kuritahtliku liikumisega, taoliste ekstsessidega nagu oli Tartus purjus meestega jne., sellisel juhul on RAI-l ka omad võimalused juba olemas. Ma tuletan meelde, et meie kontrollpunktis on ka miilitsatöötajad, RAI töötajad olemas.

Mis puutub sadamatesse, siis tõepoolest see on küsimus, mida tuleb lahendada asuda, kuid millel täna mehhanism reaalselt puudub. Nagu te teate, on siin fikseeritud ka seaduse põhimõte, et see töö käib nii sadamates, rongides, raudteejaamades, lennujaamades, kuid me ei saa täna väita, mismoodi see täpselt käima hakkab. Täna me reaalselt räägime maismaa kontrollpunktidest, millised on ida ja lõuna suunas paika pandud.

J. Liim

Täna, härra spiiker! Austatud ettekandja! Ma puudutan veel kord dokumente, olgugi et sellest on juba juttu olnud. Majanduspiiri ületav isik võidakse kinni pidada isiku kindlaks tegemisel mitte rohkem kui kolmeks tunniks. Ilmselt siis ebatäpsete dokumentidega inimesed minu arusaamise järgi. Siis ma tahtsin küsida ka sissesõidudokumentide kohta, kuid sellele te vastasite. Ma tahaksin tulla selle kolme tunni juurde. Kas nii tulles kui minnes peale 3 tunni möödumist tuleb inimesel lasta minna, kuhu ta tahab, ilmselt ka isikut kindlaks tegemata, s.t. ilma dokumentideta? Mida tähendavad need 3 tundi? Täna!

R. Vare

3 tundi tähendab seda aega, mis on sätestatud üldjuhul isiku kindlakstegemiseks täna kehtiva seadusandlusega. Juhul kui on põhjust rakendada kinnipidamist, siis sellisel juhul see toimub siseorganite liinis, vastavalt ka juba kehtivale seadusandlusele. Järelikult, selle loogika järgi

peaks vastav isik üle antama siseasjade organitele, mis on selle aja jooksul ka siis reaalne. Tulevikku vaadates see aga eeldab süsteemi, mis võimaldab saada operatiivset informatsiooni, nii nagu see kogu maailmas on – vastavate tunnuste alusel laekub operatiivset informatsiooni, mille võrdlemine isiku andmetega annab võib-olla alust just kohapeal võtta vastu otsuseid ja sellisel juhul ka käituda vastavalt. See puudutab kuritegevust, kui viimast märkust täpsustada.

R. Tamme

Härra riigiminister! Mul on niisugune küsimus, kas on mõeldud võimalusele seaduses üldse vältida terminit "majanduspiir"? Võimalik, et see termin tuleks asendada mõistega kontrollpunktide süsteemist Eesti Vabariigis ja tema piiritsoonis siseturu kaitseks, migratsiooni kontrolliks ja võitluseks kuritegevuse vastu, nii nagu seaduse suunitlus ongi. Ma julgen arvata, et termin "majanduspiir" on seostatav mitmete poliitiliste komplikatsioonidega ka Narvas, mistõttu soovitaksin küll seaduses vältida selle termini kasutamist.

R. Vare

Ma ei julgeks väita, et see oleks täiesti mõeldav. See on arutluse all olnud. Kuid lugupeetud rahvasaadik nõustub minuga, et tegelikult on majanduspiir selles mõttes mugav termin, et see on lühike ja selle normitehniline kasutamine on äärmiselt kerge võrreldes pikema konstruktsiooniga. Sisuliselt on teie konstruktsioon täpsem, aga normitehniline kasutamine on küllaltki keeruline. Kuid kui seda peetakse oluliseks, siis minu arvates ei ole see ka probleem ja see on tehniliselt ületatav.

H. Kostabi

Härra juhataja! Lugupeetud riigiminister! Austatud kolleegid! Esimesel lugemisel meile välja jagatud eelnõu projektis oli 2. peatükis p. 8, kus oli öeldud, et Eesti Vabariigi majanduspiiriga piirnevate alade alaliste elanike Eesti Vabariigi majanduspiiri ületamise lihtsustamise kord võidakse määrata Eesti Vabariigi valitsuse poolt sõlmitavate erikokkulepete alusel. Teises eelnõus seda punkti sees ei ole. Me teame, et nn. Eesti NSV riigipiir ja majanduspiir on ju looduses piiritlemata ja eriti piirialadel on ju läbikäimine rahval kujunenud välja teatud kaupluste, teatud piirkordade lõikes. Kui me nüüd suvaliselt hakkame mingisuguseid kindlaid piire tõmbama, siis tõesti tekivad komplikatsioonid. Kas ei oleks mõttekas see punkt 8 siiski sisse jätta ka sinna teise eelnõusse? Omalt poolt tahan toetada kolleeg Rein Tamme poolt tehtud ettepanekut. Aitäh!

R. Vare

Siin ma vastaksin niimoodi. Ühest küljest minu arvates hõlmab § 2 formuleering ka seda olukorda, s.t. piiriäärsete elanike liikumise ja kaupade liikumise olukorda. Sest vabariigi ja teiste subjektide vahel sõlmitavate kokkulepetega tulebki ju need asjad ette näha. Igal juhul seda erirežiimi tegelikult ühepoolset kehtestada ei saa. See saab toimuda ainult kokkuleppel. Nüüd küll peetakse seda tõesti oluliseks. Sest selle rõhutamist, nii nagu seda on tehtud § 2 esimese lausega, seaduse loogika iseenesest võib-olla isegi ei vajaks. Me võime ju loomulikult selle sätte tagasi tuua, rõhutamaks seda põhimõtet, mis on tõepoolest küllaltki oluline ja mida piiriäärsete alade elanikud, kes juriidilist loogikat võib-olla suurema raskusega jälgivad, niimoodi ka omaks võtaksid ja sellest selgelt aru saaksid. Võib-olla oleks see otstarbekas. Ei vaidle.

T. Mets

Kas hr. riigiminister võiks öelda, kui palju ligilähedaselt võiks maksma minna majanduspiiri ja tollikontrolli kehtestamine nii Eesti kui Läti piiril?

R. Vare

Vabandust, kus?

T. Mets

Nii Eesti kui Läti piiril. Kui palju see üldse kokku võiks maksma minna?

R. Vare

Kui te oleksite selle küsimuse mulle eelnevalt ja kirjalikult esitanud, siis ma oleksin saanud teile vastata, sest mul põhimõttelised arvutused on olemas. Kuid praegu peast öelda on mul väga raske. Kogusumma piiri rakendamiseks aasta arvestuses on kuni 10 miljonit, see on koos rakendamise summaga 2,5 miljonit pluss ülalpidamine järgmise aasta jooksul. Ja selle võib jagada tinglikult, kui on tegu proportsioonidega, aga ma rõhutaksin veel kord, et see on praegu väga tinglik arvutus, arvestades, et me tõepoolest kogu selle töö rajame ühepoolsetele abinõudele, ühitamata näiteks kontrollpunkte jne. Siis sellisel juhul see on ütleme kuskil 50–60 protsendi vahel kogusummast, arvestades piiride omavahelisi proportsioone, punktide arvu jne.

Juhataja

Suur tänu, hr. riigiminister! Meil praegu rohkem küsimusi ei ole.

R. Vare

Mul on üks kirjalik küsimus laekunud. Kirjalik küsimus on laekunud rahvasaadik Lutilt. Kas Eesti Vabariigi seadus majanduspiirist hakkab kehtima Eesti Vabariigi ja Soome Vabariigi vahel ning Eesti Vabariigi ja Rootsi Kuningriigi vahel? Seaduseelnõu loogikat arvesse võttes võib küll kehtida. Loomulikult. Aga siin tekib üks küsimus, jälle on natuke segi aetud, kas on tegu riigipiiriga või mitte. Sest see eeldaks, et Eesti Vabariigi ja Soome Vabariigi ning Eesti Vabariigi ja Rootsi Kuningriigi vahel oleks ka riigipiir olemas. Praegu aga Eesti Vabariigil ei ole mingisugust piiri nende välisriikidega, küll aga eksisteerib Eesti Vabariigi territooriumil NSV Liidu riigipiir.

Juhataja

Suur tänu! Kirjalikke küsimusi rohkem ei ole. Täname, härra Vare! Alustame läbirääkimistega. Jevgeni Kotšegarov.

J. Kotšegarov

Lugupeetud juhataja! Austatud kolleegid! Ma lugesin väga tähelepanelikult läbi seaduseelnõu nii esimese kui teise variandi. Ma vabandan kõigi saalis viibivate daamide ees järgneva võrdluse pärast. Kui esimesel juhul näidati meile täiesti alasti meesterahvast, siis teisel juhul varjati ta viigilehega. Ja nagu mulle tundub, püütakse väita, et selle lehekese taga pole midagi. Ma leian, et teine projekt on halvasti varjatud püüe parandada esimese vigu, s.t. võtta maha see pinge, mis tuleneb sõnast "piir" enesest. Jutt on sellest, et nii esimene kui ka eriti teine projekt püüab varjata katset seadusandlikult sulgeda Eesti piir, s.t. kehtestada, nagu seda pakuti esimeses projektis, load, viisad jne. Need kõik on piiri sõjaväelise kaitse kehtestamise elemendid. Ma siiski räägin sellest, kuigi teises projektis seda pole, kuna 5. punktis räägitakse piirikontrolli etappide kehtestamisest. Kui ma eksin, siis paluksin teatada meile, mida nende etappide all silmas peetakse. Ent viide sellele, et majanduspiiril teostatakse kontrolli politsei-, tolli- ja piirivalveteenistuste poolt, on veel üheks kinnituseks öeldule, sest majanduspiiril, nagu mulle kui kutselisele piirivalvurile tundub, ei saa olla piirivalveteenistust. Ka puudub seaduses majanduspiiri definitsioon. Defineeritakse eituse kaudu, mis pole üldse kombeks õiguslikes dokumentides.

Me ei räägi sellest, mis asi on majanduspiir, vaid räägime, et see ei ole riigipiir. Mõiste "majanduspiir" puudub nii Nõukogude seadusandluses kui ka rahvusvahelises õiguses. Nagu mulle tundub, tähendab majanduspiir teist raha, teisi hindu, makseid, arveldusi, teisi majanduslikke tingimusi, ent kuidagi mitte füüsilist valvet, kes, nagu nähtub seaduseelnõust, võib isegi tagaotsitavaid isikuid kinni pidada (tõepoolest enam kui kummaline majanduspiiri funktsioon) ja teostada muid, eranditult riikliku julgeoleku tagamisele suunatud aktsioone. Palju küsimusi on ka seoses eelnõu õigusliku küljega. Tundub, et õigusala spetsialistid pole seda siiani veel lugenud. Dokumendis räägitakse teede sulgemisest. Tahaks teada, millega seda reglementeeritakse, kes ja kuidas hakkab seda teostama. Räägitakse vastutusest seaduse rikkumise eest "kehtestatud korras". Mis kord see on ja kelle poolt kehtestatud? Mõnel juhul on kasutatud terminit "kehtiv seadusandlus". Millist kehtivat seadusandlust silmas peetakse, kas Eesti NSV kriminaal- või administratiivkoodeksit? Ma tõin vaid mõned näited, selliseid on üsna palju. Arvan, et meile on esitatud üsnagi toores, ettevalmistamata dokument, mida saab suvaliselt tõlgendada, põhimõtteliselt oleks aga vaja seaduseelnõude paketti, muidu me libiseme anarhiasse.

Inimlikult ma muidugi mõistan valitsuse nooruslikku romantismi, kuid mõtlen siiski, et nii diletantlikult suhtuda sedavõrd tõsistesse asjadesse, nagu seda on piir, ei maksaks. Järeldid. Ilmselt just see küsimus pidanuks valitsust erutama, enne kui oma esimese seaduseelnõuga meie juurde tulla. Täna juba räägiti sellest, et piire ei kehtestata ühepoolset. Sellealaseid lepinguid sõlmitakse kõige kõrgemal riiklikul tasemel. Kuid kuna Eesti tänaseks ei oma veel iseseisva riigi ametlikku seisundit *de facto*, siis oma suva järgi piiritõkete paigaldamisel võivad olla tõsised ja isegi etteaimamatud tagajärjed. Eelkõige on see vabariigisiseste pingete järsk puhang, seda eriti Vene NFSV-ga piirnevates rajoonides. Ja ma üldse ei eksi, kuna Narvas valitsev olukord on selle hiilgavaks tõestuseks. See on provotseeritud olukord, mida põhimõtteliselt võinuks mitte olla, kui me nii paljutähenduslikult poleks püüdnud seda seadust esitada. Sellele oleks valitsus pidanud varem mõtlema. Kõik ju mõistavad suurepäraselt, et inimesed muretsevad võimaliku sidemete katkemise pärast, et võidakse häirida nende edasi-tagasi vaba liikumist tööle, asjatoimetustele, külla. Me oleme selle kõik ohtu seadnud. See on valuline küsimus, eriti kui arvestada nende sidemete suurt hulka, mis siinsetel elanikel on väljaspool Eestit. Praegu valitsus aktiivselt laiendab majandussuhteid maa teiste regioonidega. Kas on tarvis rääkida, et sellel taustal võib majanduspiiri kehtestamine viia mitte üksnes juba sõlmitud lepingute (millistest me oleme üsnagi huvitatud) ja käimasolevate läbirääkimiste nurjumisele, vaid ka tekitada erakordselt

raske majandusliku olukorra karmi talve künnisel? Me oleme ju omavahel seotud paljude majandussidemetega, ja kui need hakkavad katkema, siis kujuneb olukord üsna tõsiseks.

Ja lõpuks puhtkõlbeline külg. Kujutage ette, et Eestiga külgnevate piirkondade kõikide tasemetega saadikud, ma pean silmas eelkõige Vene NFSV-d, peavad täitma oma valijate taht. Mida aga nende valijad ütlevad meie piiri kohta, peaks meile täiesti selge olema. Milliseks kujuneb nende reageering? Nad hakkavad nõudma majandussuhete katkestamist meiega, kuni vabariigi boikotini välja. Aga milline vaenulikkuse puhang vallandub meie vastu nüüd? Ma arvan, et Ülemnõukogu otsus selle seaduse kohta, juhul kui me ta vastu võtame, oleks suurepäraseks detonaatoriks sellele. Arvan, et me oleme üsna naiivsed inimesed, kui usume, et piiri sulgemisega päästame turu.

Oli juba postipakkide kontroll, oli müük passi esitamisel, kehtestasime ka ostukaardid. Tulemus on põhimõtteliselt null. Ma ei taha kedagi solvata, kuid see on mehhaaniline loogika: sulgesime piiri – ilmusid välja nii kaubad kui toiduained. Ma ei eita mingil määral vajadust teostada kontrolli toidu- ja tööstuskaupade sisse- ja väljaveo üle vabariigis, ma leian, et see on õige, kuid selleks on olemas miilits, siseministeerium. Just nii, lugupeetud Raivo Vare, tehakse seda niihästi Ukrainas kui Tadžikis, mitte aga nii, nagu te meid, pehmelt öeldes, eksiteele püüdsite viia. Ma olen selles küsimuses konsulteerinud Kiievis ja Dušanbes ning ütlen, et üldiselt polegi see piir, vaid veoste kontroll, see pole lubade alusel sissesõit. See aga, mida meile pakutakse, on utopia. Kujutage ette, kolleegid, kuidas on võimalik sulgeda 82 teed, mis kulgevad Eestist itta või lõunasse. Aga Peipsi ja Pihkva järved, aga Narva jõgi, mille võib igas punktis ületada 5 minutiga, aga Peipsi-äärsed alad, kus vahemaa on 35 km? Väga tõsine on kuritegevuse probleem. Kas me vabaneme sellest? Arvan, et vastupidi, me loome uued tingimused organiseeritud kuritegevuse kasvuks. Mõlemapoolseid salakaubatehinguid hakatakse teostama väga aktiivselt, nii nagu see oli enne sõda Eesti Vabariigi aegu, kui vaatamata üsna tugevale piirikaitse süsteemile toimetasid salakaubavedajad kaupu Soome ja tagasi, ja kahepoolne piirikaitse oli jõuetu sellele vastu seisma. Ma ei kujuta ette, kuidas me suudame sulgeda piiri selliselt, et ta tõepoolest oleks suletud. Või täpsemalt öeldes, ma väljendusin valesti – ma kujutan professionaalselt hästi ette, mida on vaja teha, kui palju läheb vaja kontrollposte, isikkoosseisu, tehnilisi vahendeid, sealhulgas tehnika, transport- ja sidevahendid, raadiolokatsioon, narkootikumide ja salakauba avastamise vahendid, kui palju ja millist varustust vajame võitluseks räkiti ja bandiitidega, ja veel palju, palju muud. Vaadeldagem siis, mis see maksma läheb! Tuleb ju igale piirivalvurile ja tolliametnikule maksta. Milline on töötasufond? Keegi ei räägi sellest, kes kindlustab kolm korda päevas sooja toidu, kui palju lähevad maksma puhkekohtade väljaehitamine,

mitmesugused aparaadid, isegi elementaarsed, ütleme, binoklid, kui neid on vaja (oletagem, et neid on vaja), öövalveseadmed, soe varustus. Kas te teate, mis lähevad meie maksumaksjatele maksma teenistuskoerad ja künoloogid? Kuidas aga me kavatseme hakata uimastiäriaga võitlema, kui meil pole koeri? Ma lugesin ajalehest "Sovetskaja Estonia" näiteks sellist teavet, et Põlva maakonnas kavatakse majanduspiiri valvamiseks kasutada 350 inimest. Kui isegi oletada, et me maksame neile à 300 rubla kuus, siis aastas see teeb välja 1 miljon 260 tuhat rubla. Seda 350 inimese kohta ja ainult ühe punkti osas. Otsustades ajakirjanduse järgi on meil aga kavas paigaldada 27–28 punkti. Kui palju see maksma läheb? Arvan, et peaks siiski järele mõtlema. Eelmine kord Raivo Vare toonitas, et hüpoteetiliselt näeme me riigipiiri kehtestamist umbes poole aasta jooksul. Valitsus pole esitanud mingeid majanduslikke arvestusi, ei öelnud praktiliselt, palju meil läheb tarvis tehnikat, relvastust jne. Kuid kõige tagasihoidlikumate arvestuste kohaselt läheb piiride sulgemiseks vaja (ma räägin seda kui piirivalvur) 110–120 miljonit ja edaspidi 40–45 miljonit iga aasta. Kui valitsus loodab jagada kulutustekoormat riigikassa ja ettevõtete vahel, jääb kulutuste summa ikkagi kahekohaliseks. Siin mainitud poolteist-kaks miljonit on kas diletantlikkus või katse kõiki meid eksitusse viia. Neid kulutusi me ei kompenseeri ei ühiskondlike ega ametkondlike fondidega. Kolleegid, täna siin juba räägiti sellest, et me ei leidnud raha, abistamaks vaeseid orbusid, motiveerides seda rahapuudusega. Me ei suuda kogu elanikkonnale hinnatõusu kompenseerida. Samal ajal kavatseme raisata raha aktsioonile, mis ei päästa meid vaesusest, kuid tekitab hulgaliselt niihästi poliitilisi kui ka majanduslikke ebameeldivusi, mida me õigupoolest ettegi ei kujuta. Naivne on arvata, et see pole nii. Ma kardan väga, et meid püütakse kiskuda laostavasse avantüüri. Kui meil aga on liigset raha, siis andkem see siseministeriumile selleks, et miilits või hiljem politsei organiseeriks veoste liikumise kontrolli, ülejäänud aga andkem lastele. Ja lõpetuseks ainult paar sõna veel. Kellele on praegu kasulik otsene konfrontatsioon NSV Liiduga, liiduvabariikidega? Kellele, kas eestlastele või venelastele? Kas neile, kes seisavad Nõukogude föderatsiooni poolt, või neile, kes võitlevad Eestimaa omariikluse eest? Arvan, et ei ühtedelegi ega teistele. Mitte kellelegi. Jõuaktsioon kutsub alati esile jõulise vastuaktsiooni. Valitsus oleks oma rahva ees aus, kui oleks selle seaduse nimetanud otse riigipiiri seaduseks, mis täielikult tuleneb selle kirjatähest ja vaimust. Ei maksa petta ei ennast ega teisi, ja mõelda, et keegi teine on rumalam. Ma arvan, et see seaduseelnõu on pommiks Eesti majandusele ja meie poliitilisele mainele.

Vabandage, kolleegid, et võtsin nii palju aega. Meie "Koostöö" saadikurühm teeb ettepaneku see seaduseelnõu arutuselt maha võtta, kuna see on niihästi poliitilisest, majanduslikust kui ka õiguslikust küljest ette valmistamata. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Ma juhin saadikute tähelepanu, et kõne kestus kõnetoolist ei ületaks 7 minutit.
Tõnu Anton.

T. Anton

Lugupeetud kolleegid! Seaduseelnõu Eesti Vabariigi majanduspiirist on läbi arutatud majanduskomisjoni ja õiguskomisjoni ühisel istungil.

Selle arutelu käigus rõhutati, et nn. majanduspiiri ja Eesti Vabariigi riikluse arenedes ka riigipiiri organiseerimine on möödapääsmatult vajalik. Tunnustati valitsuse otsustavat tegevust nende küsimuste lahendamisel.

Vaatamata sellele on komisjonidel mõned põhimõttelised märkused ja ettepanekud seoses nimetatud seaduseelnõuga.

§-s 1 esitatakse nn. majanduspiiri kehtestamise eesmärgid. Esiteks, Eesti siseturu kaitse, teiseks – migratsioonikontroll, ja kolmandaks – võitlus kuritegevusega. Neile eesmärkidele lisandub paragrahvist 4 neljanda eesmärgina karantiinikontroll. Meie peame õigeks eristada peaeesmärki, mis on siseturu kaitse, ja kaasnevaid võimalikke funktsioone, milliseid, nagu juba öeldud, on kolm.

Majanduspiiri mõiste ja see termin tekitas palju poleemikat ning ka kategoorilisi vastuväiteid. Eelnõu §-s 2 defineeritakse majanduspiiri kui kontrollpunktide rida ja nendevahelist mõttelist joont maastikul. Samas paragrahvis selgitatakse, et see joon piirab endise Eesti NSV territooriumi. Selline lähenemisviis lubab ekslikult järeldada, et tegemist on riigipiirile väga lähedase mõistega. Praktikas ju nn. majanduspiir ei lange siiski kokku endise Eesti NSV piiriga. Arvatavasti pole ka võimalik nimetatud majanduspiiri rajada katkematu kontrollitava joonena. Seepärast teeme ettepaneku viia vastavusse lähitulevikus tegelikult rakendatavad abinõud nende abinõude tähistamiseks kasutatava terminiga. Meie arvates on õige kasutada mõistet "kontrollpunktide süsteem Eesti siseturu kaitseks".

Pole kahtlust, et selline kontrollpunktide süsteem on edaspidi aluseks Eesti Vabariigi riigipiiri organiseerimisel.

Kui jääda siiski termini "majanduspiir" juurde, mida seaduseelnõu (vt. §-d 2 ja 3) käsitleb kontrollitava joonena, siis ennetab seadus majanduspiirist meie tegelikke võimalusi ja praktilist tegevust selles valdkonnas. Esitatud kahtlusi tunnetab arvatavasti ka projekti koostaja. Nimelt märgitakse §-s 5, et majanduspiiril kontrolli rakendamise etapid määrab Eesti Vabariigi Valitsus. Selline lahendus tähendaks piiriküsimuse lahendamise delegeerimist valitsusele. See tähendaks olukorda, kus Eesti Vabariigi elanikud, sealhulgas ka meie, ei tea

nimetatud seaduse vastuvõtmisel, millal ja milliseid abinõusid nn. majanduspiiri organiseerimisel rakendatakse.

Seaduseelnõu ei sätesta, kas nn. majanduspiiri tohib ületada üksnes kontrollpunktides või suvalises kohas.

§-s 8 selgitatakse, et majanduspiiri ületades tuleb kontrolli teostava töötaja nõudmisel esitada isikuttõendav dokument, kuid sama paragrahvi lõikes 3 nõutakse vastavate dokumentide esitamist. Millised on need vastavad dokumendid, seda võib vaid oletada. Viisataolisele loale osutab paraku tekst, et üle nn. majanduspiiri saadetakse tagasi isik, kes ei oma alatist või ajutist sissekirjutust Eesti Vabariigis. See lahendus ületab meie arvates nn. majanduspiiri funktsiooni. Sama kehtib ka seaduseelnõu § 21 lõige 2 kohta (isikute ja neile kuuluvate esemete läbivaatusest). §-s 18 sätestatakse, et nn. majanduspiiril võivad kontrolli teostada ka isikud kodanikualgatuse korras. Sellega ei saa nõustuda. Arusaamatusi hakkab arvatavasti tekitama §-s 25 väljendatud põhimõte, et kaebusi kontrollpunkti töö kohta lahendab vastava riikliku organisatsiooni juhtkond. Millise organisatsiooni juhtkond siiski?

Eelnõus on palju viitelisi norme. Jääb arusaamatuks, milliseid normatiivakte peetakse silmas või millal kavatakse vastavad uued normatiivaktid vastu võtta. Seda eriti vastutusega seoses majanduspiiri ületamise korra rikkumise eest.

Komisjonid leiavad, et otstarbekas oleks lisada seaduseelnõule otsuse projekt seaduse rakendamise korra kohta. Arvestades komisjonide ettepanekute põhimõttelist iseloomu, teevad komisjonid ettepaneku katkestada täna teine lugemine, võimaldamaks seaduseelnõu töögrupil hinnata esitatud põhimõttelisi ettepanekuid.

Me ei ole arutatava seaduseelnõu osas määranud juhtivkomisjoni. Teeme ettepaneku, et selleks võiks olla kas riigikaitsekomisjon või õiguskomisjon.

Seoses nimetatud seaduseelnõuga on õiguskomisjonile laekunud ka kaks kirjalikku arvamust koos ettepanekutega.

Hr. Sovetnikovi poolt juhitud rahvussuhete komisjon teeb Ülemnõukogule esiteks ettepaneku leida majanduspiiri asemele teine, parem termin ja pakub Eesti Vabariigi majandus- ja sisekaitsepiiri. Teiseks tehakse ettepanek koostada rakendamisseadus ja lisada see käesolevale seaduseelnõule. Kolmandaks esitatakse mitmete paragrahvide juures redaktsioonilisi parandusi, mida ma siiski teile ette kandma ei hakka. Neljas ettepanek seisneb selles, et rakendamisseaduses võiks teha riigikaitsekomisjonile ülesandeks teostada kontrolli käesoleva seaduse rakendamise üle.

Teine arvamus ja ettepanekud on laekunud Eesti Töökollektiivide Liidu majandustoimkonnalt. Need ettepanekud võib kokku võtta selliselt, et nad rõhutavad vajadust

karmistada piirirežiimi tingimusi Eesti Vabariigis. Nimelt asutakse seisukohale, et Eesti Vabariigi territooriumil kehtetu loaga või loata viibimise korral kohaldatakse sundkorras vabariigist väljasaatmist. Need ettepanekud ületavad samuti meie arvates neid raame, mille piires meil tuleks arutada esitatud seaduseelnõu. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Ma panen südame peale, et kõne kestvus on 7 minutit. Kaido Kama.

K. Kama

Austatud Ülemnõukogul Maaelukomisjoni juurde on moodustatud alakomisjonina töörühm, kes tegeleb Eesti äärealadega, sealhulgas siis ka Petserimaa ja Narva-taguse probleemidega. Seda töörühma juhib härra Kostabi ja eile toimus selle töörühma ja Eesti Komitee piiritoimkonna ühiskoosolek. Ma katsungi edasi anda neid seisukohti, mis seal koosolekul kõlama jäid. Kõigepealt tahan rõhutada, et ära hoida hilisemaid väärnimõistmisi, et leiti ühiselt, et ilmtingimata on vajalik kaupade liikumine Eestist ja Eestisse võtta kontrolli alla. Ja samuti antakse endale aru sellest, et praegu ei ole me suutelised seda kontrolli teostama Komarovka ja Irboska taga. Selle koha pealt ei olnud mitte mingeid lahkarvamusi. Küll aga tekitas palju probleeme, millest siin on juba räägitud, majanduspiiri mõiste. Selle eelnõu esimesel lugemisel küsiti härra Vare käest kokku 4 korda, mis eristab majanduspiiri riigipiirist ja sellele küsimusele tegelikult vastust ei saadud ja sellele küsimusele ongi tegelikult võimatu vastata, sest ei ole võimalik välja tuua sellist kindlat tunnust, mille poolest riigipiir erineks siin eelnõus väljapakutud majanduspiiri mõistest. Ja nüüd on siis see raske küsimus lahendatud ühe lausega 2. punkti alguses, see tähendab, et Eesti Vabariigi majanduspiir ei ole riigipiir. Asi on lahendatud n.-õ. aksioomina. Kui seda aksioomi respektierida, siis tekib loomulikult küsimus, et kus on riigipiir. Sellele küsimusele Ülemnõukogu siiani vastanud ei ole, kuid sellele küsimusele on igal juhul vaja vastata. Kui me arvame, et riigipiir on määratud Tartu rahulepinguga, siis tuleb seda öelda. Kuna Ülemnõukogu siiani ei ole nõustunud vastavate Ülemnõukogu Presiidiumi otsuste tühistamisega, siis võib oletada, et Ülemnõukogu ei pea Tartu rahulepingus määratud Eesti Vabariigi riigipiiriks. See on oletus. Siis sel juhul tuleb öelda, et Eesti Vabariigi riigipiir on määratud Eesti NSV riigipiiriga või veel mõne kolmanda joonega, aga see tuleb ära öelda, kus see riigipiir on, milline on Eesti Vabariigi territoorium. Vastasel juhul praeguse eelnõu järgi, kus valitsusel on õigus majanduspiiri muutmiseks, võib valitsus majanduspiiri kehtestada ükskõik kuhu. Näiteks kui õnnestub lätlastel Eestis võimule upitada Läti-meelne ja Läti-sõbralik valitsus, siis võib selle

majanduspiiri kehtestada Pärnu-Viljandi-Tartu joonel. Minule võrukesena see isiklikult ei meeldiks. Kui me ütleme ära, kus on riigipiir ja siis seejärel rakendame kontrollpunktide süsteemi, siis loomulikult taolist kontrollpunktide süsteemi on valitsusel õigus rakendada oma äranägemist mööda. See kuulub valitsuse pädevusse, kas panna kontrollpunkt raudteel Jõhvi, Narva või hoopis Rakverre. See ei ole üldse seotud piiri mõistega, näiteks üks kontrollpunkt peaks kindlasti olema "Aerofloti" Tallinna lennuväljal jne. Kui defineeritakse ära, mis on Eesti Vabariigi territoorium ja kui see kontrollpunktide joon ei lange kokku selle territooriumi piiriga, siis kahtlemata peab Eesti Vabariik kandma vastutust ka nende isikute eest, kes jäävad teisele poole seda, ütleme näiteks, tollitõket. Seda nii juhul, kui arvestatakse Tartu rahu riigipiiri, kui ka ükskõik millisel muul juhul. Kui valitsusel on õigus neid tollitõkkepunkte nihutada. Sest kui loeme ennast riigiks, siis on igal riigil täiesti kindlasti ka kohustused oma territooriumi elanike suhtes. Võib-olla ei õnnestu neid kohustusi täiel määral rakendada või täita, aga seda tuleb igal juhul püüda teha. Selles mõttes ma toetan hr. Kostabi ettepanekut eelmise redaktsiooni p. 8 tagasilülitamiseks eelnõusse ja veel konkreetsamal kujul, s.t. milleks Eesti Vabariik kohustub nende EV territooriumil elavate isikute suhtes, kes elavad teisel pool tollitõket. Praegusel juhul, kui see piir kehtestada Eesti NSV piiril, nii nagu ta on välja pakutud meile, tekib muidugi eriti Võrumaa ja Petserimaa piiril väga raske olukord – seal on tõepoolest olemas külad, mis jäävad sõna otseses mõttes nälga, kui neil lõigata ära see ülepeäs. On teisigi probleeme. Näiteks Petseris asuv sõjaväeosa käib polügoonil, mis asub Eestis, seal on neil lasketiirud ja muud asjad. Nii et see on väga raske ja väga kompleksne küsimus.

Valitsuse kompetentsist, seda siin ka otsast juba räägiti. Kindlasti ei ole valitsusel õigust muuta ükskõik millist piiri, seda ma juba ütlesin. Samuti ei kuulu valitsuse kompetentsi tollirežiimi kehtestamine. Õigusriigis kehtestab tolliseaduse seadusandlik võim. Samuti peab seadusandja määrama piiriteenistuse isikkoosseisu õigusliku staatuse ja veel mitmeid teisi asju. Sisuliselt on praegu see seaduseelnõu ainult probleemide loetelu, mis piiri kehtestamisega tekivad. Ja kõigile küsimustele on vastatud, et lahendab valitsus.

Nii et lõpuks veel konkreetsed ettepanekud. Viia selle eelnõu preambulasse sisse Eesti Vabariigi territooriumi ja piiri mõiste. Minu ettepanek: öelda, et Eesti Vabariigi riigipiir on määratud Tartu rahulepinguga, sealjuures endale aru andes, et me ei suuda seda praegu realiseerida, et me ei suuda rakendada Eesti Vabariigi halduskorda kogu sellel territooriumil. Need on jõudmiste ja tahtmiste vahelised vastuolud. Aga me peame vähemalt tahtma, kui me ei taha ka, siis on asi muidugi väga halvasti.

Teiseks, mida siin juba öeldi, loobuda piiri mõistest ja nimetada seda kontrollpunktide süsteemiks. Kolmandaks, väga selgelt ja väga üheselt mõistetavad garantiid nende EV territooriumil elavate kodanike suhtes, kes jäävad teisele poole tollitõket. Neid kohustusi tuleks Eesti Vabariigil täita hoolimata sellest, kas kohalik administratsioon selles koostööd teeb või ei tee. Tänan!

J. Telgmaa

Lugupeetavad ja austusväärsed! Seadus, mis täna kõne all, peab saama üks väga aus seadus, mille tekst ei tohi võimaldada mitte mingisugust vigurdamist terminoloogiliste ebatäpsuste või siis kaksipidimõistmist tekitava sõnastusega. Selles mõttes pean tänaseks teiseks lugemiseks esitatud eelnõu põhimõtteliselt palju reaalsemaks. Kuid tahaks eelkõige, et see seadus saaks rangelt apoliitiline, kuid sealjuures väga konkreetne. Sellest esimene nõue: mis tahes piiri saab rajada ainult kooskõlas naaberriikidega.

Teine nõue. Tuleb ära jätta eesmärk kontrollida migratsiooni. Seostatus migratsiooniga viib praeguses seisus täiesti mõttetutele poliitilistele pingetele, mis tulenevad migratsiooniseaduse ebatäiuslikkusest. Liiasi on nii võimalik kontrollida efektiivselt ainult seda osa migratsioonist, mis demograafilist olukorda Eestis ei mõjuta. Kuid tuleks eesmärgiks seada kontrollida ja registreerida kõik piiriületajad. Et valikulise kontrolliga on võimalik kuritegeliku elemendi liikumist piirata, ei ole tõsiselt võetav. Kuid rõhutan, ainult kontroll ja registreerimine, ei midagi muud. Eesti peab ometi teadma, kes siia tuleb, kes tema pinnal käivad ja kauaks jäävad jne. Ja sellest nõudest ei tohiks loobuda ka hoolimata praegusest koletust propagandalainest. See viimane olgu lihtsalt õpetuseks seaduseelnõude kergemeelsetele koostajatele ja ettekandja nürile visadusele jätta sisuliselt vastamata neli korda esitatud ühele ja samale küsimusele, nagu see juhtus esimesel lugemisel. Tänan!

P. Priks

Härra esimees! Lugupeetud juhataja! Kallid kolleegid! Ma annan kirjalikult sisse 8 ettepanekut või parandust, aga ma tahaksin juhtida mõnele teie tähelepanu ja koos lahti mõtestada. Seesama punkt 2, teine lause (esimese kohta ma ei räägi midagi), kus on öeldud, et Eesti Vabariigi majanduspiir ei ole riigipiir. Mina soovitaksin teise lause formuleerida niiviisi: majanduspiir on endise Eesti NSV piiriga paralleelselt kulgev vabariigi valitsuse poolt määratud laiusega territoorium, kus looduslikke, sotsiaalseid ja tehnilisi tingimusi arvestades on võimalik luua kontrollpunktide süsteem. Edasi läheks juba teksti järgi. Mis oleks selle põhjenduseks? Loodavat majanduspiiri ei ole võimalik ette kujutada isegi mõttelise piirina

kitsamas mõttes. Ja nagu me teame, on ta sellises mõttes tõrjutav ka paljude mitte-eestlaste poolt, aga praktiliselt ta hakkabki endast kujutama paralleelselt piiriga kulgevat maariba, mille laius erinevates kohtades võib olla küllaltki erinev, ulatudes paarisajast meetrist 10 või enam kilomeetrini. Näiteks mõnda linna või asulat ei ole otstarbekas pooleks teha ja kontrollpunkt tuleb viia kuhugi kaugemale. Ka looduslikest tingimustest sõltuvalt pole igal pool praeguse Eesti NSV piiri ligidal võimalik kontrollpunkte ehitada (sood, rabad jne.). Mustvee ja Lohusuu sadamad on näiteks Peipsi järvel kulgevast Eesti NSV praegusest piirist üle 10 km kaugel, aga ka nemad on praktiliselt majanduspiiril. Sellest lähtuvalt ongi mul ettepanek sellisel kujul sõnastada 2. punkt.

8. punkti 3. lause kohta üks mõte. Praegusel kujul tundub see mulle väga segane olevat. Keda tagasi saata, mis seal teha? Mina soovitaksin 8. punkti 3. lause täielikult sellisel kujul välja jätta ja asendada lausega: ilma isikut tõendavate dokumentideta on majanduspiiri ületamine keelatud. Ei ole tähtis, kas eestimaalane läheb sennapoole või sealt inimene siia poole, võõrad siia või võõras siit ära. Tuleb oma inimene sealt tagasi ja on juhtunud passiga midagi, ega teda keegi tagasi ei aja. Sellesama paragrahvi 2. punkt aitab ju küsimuse ära lahendada. Niikaua kui selgitatakse välja, kes on kes, võib inimest kinni pidada.

Pööraksin veel tähelepanu sellele, et praegu ma ei saa isegi oma kodurajoonis igale poole minna, kui pass ei ole ühes. Ma pean tõestama, et ma tõesti olen Eesti elanik. Kui meil tuleb ikkagi ühest riigist teise minna, olgu pass ühes.

21. punkti 1. lõike ma sooviksin sõnastada nii: peatada sõidukeid majanduspiiril ja nõuda kaubasaatedokumentide ning transpordivahendite kuuluvust kinnitavate dokumentide esitamist. Põhjendus oleks selline: kontrolli tuleb lubada teostada mitte ainult vastavates kontrollpunktides, vaid pisteliselt ükskõik kus kohas majanduspiiri territooriumil, kui selleks tekkib vajadus.

Seoses Kotšegarovi sõnavõtuga ma ütlesin, et ma olen temaga täiesti nõus. Me oleme alguses väga nõrgad, aga me oleme tee alguses ja alguses peab ikka õppima püsti seisma, siis käima ja siis saab hakata n.-ö. jooksmas. Aga samas ma usun ka Nõukogude Liidu piirivalve suurtesse kogemustesse, ja usun, et lähemas tulevikus me hakkame sõbralikult koos nendega valvama meie idapiiri. Aitäh!

I. Raig

Lugupeetud saadikud! Ma tahan teid informeerida hästi lühidalt, milline on majanduskomisjoni arvamus Eesti Vabariigi seaduse "Eesti Vabariigi majanduspiirist" kohta. Meil toimus ühine istung õiguskomisjoniga, kus me otsuse vastuvõtmiseni ei jõudnud, sest

meil puudus kvoorum. Kahjuks sama lugu oli ka majanduskomisjoni istungiga. See viitab veel kord reglemendi ümbertegemise ning komisjonide koosseisude läbivaatamise vajadusele. Seetõttu saan anda edasi vaid mõnede rahvasaadikute ja eelkõige oma arvamuse seaduseelnõu kohta.

Esiteks. Eesti Vabariigi majanduspiiri kehtestamise eesmärke me ei saa nii laialt käsitleda, nagu on toodud punktis 1. On ettepanek piiritleda peaesmärk, milleks on kahtlemata siseturu kaitse. Sellega peaksid kaasnema migratsiooni kontrollimine ja võitlus kuritegevusega. Teine parandus oleks § 3. Siin me ühineme õiguskomisjoni seisukohtadega, et majanduspiir on tollipunktide süsteem, mida on vaja siseturu kaitseks ning looduses seda maha märkida ei saa.

Lõpetuseks ma ütleksin vastuseks mõnede rahvasaadikutele, eelkõige nendele, kes pidasid vajalikuks käesolevat seaduseelnõu üldse lugemisest maha võtta. Seda me mingil juhul teha ei saa, sest sisuliselt majanduspiir on paljudes sfäärides juba n.-ö. mitteseaduslikult kehtima pandud. Ma pean siin silmas kas või talongide süsteemi, piiranguid väljaveol, kvoodid – need on õiguslikult reguleerimata, kooskõlastamata kaubanduspartneritega. Lisaks on mitmed teised majanduspiirkonnad veel ikka eksisteeriva NSV Liidu territooriumil samuti sellelaadseid otsuseid teinud või tegemas. Meil on see seaduseelnõu vaja vastu võtta nii kiiresti kui see on võimalik, s.t. kui ta vastab meie nõudmistele. Sellepärast on ettepanek kaaluda võimalust, et majanduspiiri seaduseelnõu võtta vastu teisel lugemisel. Täna tähelepanu eest!

J. Põld

Austatud juhataja! Austatud kolleegid! Kolleeg Tõnu Anton tegi juba ettepaneku peatada seaduseelnõu teine lugemine. Ma ühinen tema ettepanekuga, sest väga paljud esinejad on juba esile toonud selle seaduseelnõu puudused ja nõrgad kohad. Kahtlemata vajame sellist seadust, sest valitsusel ei ole praegu seaduslikku alust tollisüsteemi sisseviimiseks. Kuid ma tahaksin austatud kolleegi Kotšegarovi tähelepanu juhtida veel ühele võib-olla tema jaoks tühisele asjaolule, see on nimelt võitlus organiseeritud kuritegevuse vastu. Ilma taolise süsteemita, ilma tollikontrollita, ilma majandusliku kontrollita ka Eesti Vabariigi territooriumil, mitte ainult tollipiiril, me nimetatud probleemiga tegelda praktiliselt ei suuda. Kuid tollipunktide süsteem aitab sellele üsna tõhusalt kaasa. Seaduseelnõu lihvimine peaks olema ühe normaalse suurusega töögrupi küsimus ja minu arvates juhtivaks komisjoniks võiks selle töö juures olla õiguskomisjon. Aitäh!

T. Mets

Härra juhataja ja lugupeetud saadikud! Eelkõige ma avaldan imestust, et nii tähtsa küsimuse arutamise juures saal praktiliselt tühi on. Ma arvan seda, et meil on praegu ikkagi tööaeg ja me peaksime sellest aktiivselt osa võtma. See on repliik.

Mina esinen rahvussuhete komisjoni nimel ja rahvussuhete komisjoni esimees hr. Sovetnikov andis parandused juba üle, kuid ta täna ise puudub. Mul jääb ainult kommenteerida siin mõningaid seisukohti. Eelkõige on see küsimus riigi majanduspiirist, mis on üks kindel etapp teel Eesti omariiklusele. Ja selle delikaatse küsimuse puhul torkab eelkõige silma valitsuse passiivsus selle küsimuse selgitamisel piiräärsetele elanikele. Sellele lisandub veel omakorda teatud ringide aktiivsus olukorra destabiliseerimisel. Siin mängib oma rolli ka teatud osa saadikuid, kes on aidanud võimendada destabilisatsiooni piiräärsetel aladel. Siin ma tahaks öelda saadikute rollist tervikuna. Saadik ei ole alati üksi rahva tahte väljendaja, vaid saadik peab olema peajagu kõrgemal teda ümbritsevast keskkonnast ja tema ülesanne on selgitada ka teda valinud isikute ringile olukorda, mis on tekkinud. Ta ei pea olema ainult rahva tahte väljendaja, vaid, ma kordan, ta peab ka selgitama tekkinud keerulist olukorda. Siin on tekkinud küsimusi mitmelt poolt, eriti opositsiooni poolt, et kas me oleme üldse nii rikkad, et saame majanduspiiri kehtestada. Ma tahan öelda, et kui vaesed me ka ei ole, kuid nii rikkad oleme kindlasti, et me suudame garanteerida majanduspiiri majandusliku külje. Kuna hr. minister ütles summaks orienteeruvalt 10 miljonit rubla, siis mina omakorda paneksin sellele kindlasti summasid juurde, sest 10 miljoniga me seda piiri ei kaitse. Kuna on selge, et tõenäoliselt juba lähemal ajal statsionaarse piiri väljakujunemisel tulevad siia kordonid, tulevad piirivalve tehnilised teenistused, mis materiaalses mõttes summat suurendavad. Kuid ma tahan öelda, et isegi kui see summa on 10 miljonit või 20 miljonit rubla, ka siis on see summa kaduvväike selle materiaalse kahju kõrval, mis kaasneb piiri puudumisega.

Migratsioonist põhjustatud kahju ulatub kuni 20 miljoni rublani, nii et juba see summa üksi paneb mõtlema. See tähendab kontrollimatut inimeste voolu, mis tuleb sealt siia ja kellele me garanteerime kõik kommunaalteenused ja muud majanduslikud tingimused. Seega usume, et majanduspiiri küsimus leiab kindlasti positiivset vastuvõttu. Eelkõige peab olema selge meile kui rahvale, et majanduspiiri kehtestamine saab olla ainult ajutine. Peatselt saavad sõlmitud riiklikud lepingud, mis annavad detailse ettekujutuse piiriküsimustest. Sellega ongi põhiline lahendatud. Ma kordan veel. Saadikute osa ka meil Ülemnõukogus on oluliselt aidata leevendada seda pingelist olukorda, mis on välja kujunenud piiri vahetus läheduses. Ja ma usun, et selle ülesandega me tuleme ka toime. Minu poolt on kõik.

Juhataja

Suur tänu! Vladimir Kuznetsov. (Ülemnõukogu juhataja otsusega V. Kuznetsovi sõnavõtt kui mitte päevakorrakohane pole lülitatud stenogrammi.)

A. Paju

Austatud juhataja! Austatud kolleegid! Minu arvates kaks päeva selle kummalise märksõna ümber toimunud mõttevahetust siin saalis on esile kutsunud igauhes erinevaid mõtteid. Ja üks tänanegi päev näita, kui võrd kõik on kõigega seotud ja kui võrd kaugelt, esmapilgul probleemiga üldse mitte seonduvalt, võib jõuda selle probleemi juurde. Tuletame meelde. Härra Raig alustas komisjonidest ja reglemendist ja jõudis piiri juurde. Või siis eelkõneleja, kes tegi selgeks, et Lebedevil on õigus. Saa sa siis aru, kes millist piiri ületas, kust see piir läbi läheb, kui me näeme konkreetset paberi peal enda jaoks lahti mõtestamiseks Eesti Vabariigi majanduspiiri ja sellest tulenevat. Ma püüaksin tähelepanu pöörata kahele omapärasele mõttele või mõistele, mis sellest tuleneb. Ühelt poolt alati mingi mõtte sünni või edendamise juures peame määratlema endale aegruumi. Siin on eelnevad kõnelejad jõudnud äratundmisele, mis tuletab meile meelde, et kusagil unelmais on see paika pandud, teoreetiliselt pisut läbi mõeldud ja praktiliselt peaaegu et võimatu sellisel kujul rakendada. See aegruum annab meile kaks tähelepanuväärset määratlust: esiteks, me oleme ise paika pannud, et me oleme üleminekuperioodis, teiseks, me ei ole veel täpselt paika pannud, millist ruumipunkti me tahame sellega eraldada ja millisel eesmärgil. Me peaks tegema järgmised järeldused: olen täiesti päri eelpool väljaõeldud mõistega, et märksõna "majanduspiir" vist ilmselt saab nii siin- kui sealpool olevatele väga erinevate mõtete kandjatele selgemaks tükk maad hiljem. Kui me tahame aga kontrollida oma siseturgu, siis on ilmselt õigem esimesel etapil alata millestki konkreetsemast, juba olemasolevast. Siin tuleb endale selgeks teha, mida endas kannab märksõna "majanduspiir". See on selgeks tegemata mitmel tasandil. Ma toon lihtsa näite. Olin ise oma maakonnas tootjate ees, kui maavanem kõneles lahti Tallinnas temale selgeks tehtud ülesandeid. Maavanem on määratud 400-mehelise rügemendi etteotsa, ja ma sain aru, et ei maavanemal ega tootjatel polnud hetkel selge, kuhu see rügement liigub, mis teda ees ootab ja mis on selle kõige lõppeesmärk, olgugi et seda on paberil püütud selgeks teha. Nii et omalt poolt toetan selle eelnõu arutluse hetkel peatamist, teen ettepaneku käivitada väljaannetes, mis paljuski on minetanud piiritunde, selle märksõna selgitamise just piirist ja majandusest lähtuvalt, nii et saaks selgeks, et ei ole veel tegemist konkreetset riigipiiridega, vaid on tegemist majanduse tugevdamisega. Eile kohtumisel Vene Föderatsiooni oblastite

looduskaitsetega ei saanud aru, mis piiriga on tegemist. Määratleme ära selle üksuse täpse mõtte.

G. Ahaladze

Lugupeetud juhataja! Austatud saadikud! Meil täna päevakorras olev piiride küsimus on leidnud laialdast kõlapinda nii saalis kui väljaspool seda. Ma olen enda jaoks teinud sellise järelduse, et enamik inimesi, kellega mul on tulnud vestelda, nii eestlased kui muulased, kõik on nõus, et meie siseturgu tuleb muidugi kaitsta. Kuid kuidas kaitsta – selles tekib loomulikult vastuolu.

Lugupeetud kolleegid! Ma ei hakka tegelema selle seaduse ühtede või teiste sätete kritiseerimisega. Viimase sõnavõtjana tahan ma tuletada meelde siin juba kõlanud väga head ettepanekut sellest, et ilmselt on meil praegu sobivam aeg mõelda seadusele, mis aitaks meil siseturgu kaitsta. Aga piiridest võiks rääkida siis, kui meil juba on olemas vastav leping naabritega. Ja loomulikult pisut hiljem tuleb aeg ka selleks.

Praegu aga toetan ma siin kõlanud ettepanekut, et arutelu tuleb katkestada, ja et komisjon, mille me kõikide eelduste kohaselt moodustame, asuks tõsiselt seda seadust ette valmistama. Kuid peamises peame me praegu jõudma selgusele, kas arutada edasi ja võtta vastu seadus majanduspiirist või muuta seda nimetust ja valmistada ette ning võtta vastu seadus siseturu kaitsest. See loomulikult alandab pingeid. Ja mulle tundub, et seda seadust toetavaid inimesi on tunduvalt rohkem kui selle vastaseid.

Lugupeetud härra Rein Tamme märkis seda kohe alguses ja ma pean oma kohuseks meie arutelu lõpus tuletada seda veel kord saadikutele meelde. Tänan!

E. Leisson

Ma ikkagi mõistan seda seaduseelnõu nii, et meie taotluste eesmärk on kaitsta inimest. Seepärast ma teen ettepaneku anda sellele seaduseelnõule tema õige nimi ja see oleks "Eesti Vabariigi majandus- ja sisekaitsepiirist". Tänan!

N. Aksinin

Lugupeetud juhataja! Austatud kolleegid! Esiteks. Ma leian, et juhataja ületas oma võimupiirid, kui ta keeldus Kuznetsovi sõnavõttu stenogrammi lülitamast. Teiseks pean ebakorrektselt ja samuti võimupiiri ületamiseks kõigi meie, siinistujate, poolt piiriküsimuse otsustamist (pole tähtis, kas majandusliku või poliitilise piiri või selle markeerimist) ilma naaberriikide osavõtuta.

Järgmiseks. Ma leian samuti, et väljendid, nagu "seni eksisteeriv Nõukogude Liit" jne. tulevad asjale üksnes kahjuks. Täna tähelepanu eest!

T. Kork

Nagu ma ütlesin, ma ei räägi konkreetselt sellel teemal, aga mul on üks ettepanek. Meil on siin probleeme palju. Mõned probleemid seisnevad selles, et osa kolleege räägivad üle normaja, mis reglemendis on ette nähtud. Seetõttu on ka neid, kes alati ei pane tähele, mis parajasti on päevakorral ja räägivad millestki muust. Sellest tulenevalt teen ettepaneku täiendada meie tehnilist süsteemi nii, et reglemendist kuritahtliku kõrvalekaldumise puhul ja mõnel muul põhjusel kõrvalekaldumise puhul oleks spiikril võimalus mikrofon välja lülitada ja loomulikult peaks Ülemnõukogu kohustama härra spiikrit seda ka tegema. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Mul on niisugune palve, et kõik, mis seondub reglemendiga, jääks praegu kõrvale. Kui meil on aega, siis tuleme selle juurde veel täna. Praegu räägime ikkagi majanduspiiri seaduseelnõust. Viktor Jermolajev.

V. Jermolajev

Lugupeetud kolleegid! Austatud presiidium! Mul on märkus, mis puudutab täna arutatavat seaduseelnõu, ent see märkus laieneb ilmselt ka üldisematele küsimustele. Mulle tundub, et me ajame praegu segi põhjused ja tagajärjed ning võitleme järelmiga, peapõhjust leidmata. Ma arvan, et siin saalis istuvatele lugupeetud saadikuile pole saladuseks, et protest Kirde-Eestis selle seaduseelnõu vastu on tingitud isegi mitte niivõrd seaduseelnõust endast, kuivõrd sellest, et vabariigi elanikkonna küllalt suured kihid ja grupid ei tunnetata oma sotsiaalset kaitstust, ei näe tulevikutagatist. Siit nende ebakindlus homses päevas ning selle kõige tagajärjena – paljude meie poolt tänaseks vastuvõetud seaduste eitamine. Olen sügavalt veendunud, et kui me neid tagatise oma elanikele ei anna, siis ei hakka tööle ükski seadus, sealhulgas ka täna arutatav. Seepärast ma ikkagi soovitan praegu rühmades läbi arutada ja läbi mõelda küsimus nende tagatiste andmisest, olgu see siis kodakondsus või veel mingi seadus. Kogu elanikkond, nii eesti kui venekeelne elanikkond peab tunnetama neid tagatise. Kahjuks siiani ei anna mõnede meie liidrite ütlemissed elanikkonnale alust rahunemiseks ja kõik see kuhjab lahendamata probleeme, kogub pingeid ja lõpptulemusena vallandub sellistes aktsioonides, milliste tunnistajateks me olime Narva linnas ja üldse Kirde-Eestis. Seetõttu toetan ma saadik Kotšegarovi ettepanekut võtta see küsimus täna päevakorrast maha kuni

vabariigi elanikkonnale tagatiste andmiseks vajalike meetmete rakendamiseni. Siis hakkavad toimima kõik siin vastuvõetavad seadused, vastasel korral nad lihtsalt ei toimi. See oleks surnult sündinud laps. Suur tänu tähelepanu eest!

Juhataja

Suur tänu! Sõnavõtusoovijaid ei ole. On laekunud mitmesuguseid ettepanekuid. Kõigepealt katkestada teine lugemine, siis võtta ta hoopis arutluselt maha ja on tehtud ettepanekuid selle seaduseelnõu täiendamiseks.

Kõigepealt, lugupeetud Ülemnõukogu, oleks vaja otsustada, kas ei oleks mõtet lõpetada läbirääkimised. Võin ma panna selle ettepaneku hääletamisele?

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et lõpetada läbirääkimised Eesti Vabariigi majanduspiiri seaduse eelnõu üle? Palun hääletada! Mis tähendab üldse või praegu? Kui läbirääkimised lõpetatakse, lõpetatakse teisel lugemisel. Uue reglemendi järgi kolmandal lugemisel üldse läbi ei räägita, nii et praegu on läbirääkimiste lõpetamine majanduspiiri seaduseelnõu üle üldse. Lihthäälteenamus. Selle ettepaneku poolt on 27 saadikut, vastu 20, erapooletuid on 2. Läbirääkimised on lõpetatud.

Nüüd oleks vaja otsustada, kas me katkestame teise lugemise või võtame ta hoopiski arutluselt maha. (Hääled saalis.) Jaak Jõerüüt.

J. Jõerüüt

Hr. juhataja! Ma aktsepteerin täiesti teie kinnipidamist ja sealjuures pedantset kinnipidamist reglemendist. Minu arust on see ainuke tee, et jõuaksime seadusandlikult edasi, kuid ma julgen juhtida teie tähelepanu praegu sellele, et on rikutud ühte reglemendi punkti, nimelt seda – enne iga hääletamist on kohaloleku kontroll ja seetõttu see hääletus ei toimi praegu nii juriidiliselt kui praktiliselt. Tänan!

Juhataja

Protest on vastu võetud. Teeme kohaloleku kontrolli. Kohaloleku kontroll. Kohal on 66 saadikut, puudub 39.

Tühistan eelmise hääletusvooru ja panen uuesti hääletamisele, kas lõpetada läbirääkimised. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et lõpetada läbirääkimised Eesti Vabariigi majanduspiiri seaduse eelnõu üle? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 28 saadikut, vastu 35, erapooletuid on üks. Ettepanekut ei ole vastu võetud, läbirääkimised võivad jätkuda. Järgmisena ma panen hääletamisele "Koostöö" saadikurühma ettepaneku. Üks hetk.

P. Jermoškin

Lugupeetud eesistuja! Lubage mul tuua mõningast selgust, mõistmaks kujunenud olukorda. Arvatavasti andis hääletamine nii paradoksaalse tulemuse seetõttu, et te esialgselt formuleerisite hääletamisele pandud küsimuse kui küsimuse läbirääkimiste ja teise lugemise lõpetamisest. Kuid asi on selles, et meile otsustamiseks pakutud variantides on sees teise lugemise katkestamine. Just sellepärast kujuneski selline paradoksaalne situatsioon.

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu! Kes siis veel võis niimoodi aru saada? Midagi muud ju ei olnud teile pakutud kui ainult seda, et lõpetada läbirääkimised. Kas ma lisasin midagi veel juurde? Milles siis küsimus on? Ma sain aru ainult niimoodi, et teatud hulk saadikuid ei olnud registreerunud ja selle tõttu nad ei saanud vastu hääletada.

Ükskõik, mis selle seaduseelnõuga edasi ei saa, igal juhul läbirääkimised jätkuvad. Nüüd ma panen hääletamisele "Koostöö" saadikurühma ettepaneku ja loen teile ette. Saadikurühm "Koostöö" teeb ettepaneku võtta seaduseelnõu majanduspiirist arutelust maha seoses selle ebaküpsusega nii poliitiliselt, õiguslikult kui ka majanduslikult.

On Ülemnõukogule arusaadav? On arusaadav. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on saadikurühma "Koostöö" ettepaneku poolt? Palun hääletada!

Selle ettepaneku poolt on 8 saadikut, vastu 55 ja erapooletuks jäi 1. See ettepanek ei leidnud toetust.

Väga mitmete saadikute poolt, sealhulgas ka õiguskomisjoni poolt on laekunud ettepanek katkestada majanduspiiri seaduse eelnõu teine lugemine. Kas ettepanek on arusaadav? Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et katkestada Eesti Vabariigi majanduspiiri seaduse eelnõu teine lugemine? Palun hääletada!

Selle ettepaneku poolt on 61 rahvasaadikut, vastu 1 ja erapooletu on ka 1. Ettepanek on vastu võetud. Majanduspiiri seaduse eelnõu teine lugemine on katkestatud. Ma annan kõik laekunud parandusettepanekud üle õiguskomisjonile.

Eesti Vabariigi Ülemnõukogu reglemendi töögrupi moodustamine

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu! Minu käsutuses on veel mõned minutid. Tõsi, meie kokkulepitud

tööaeg on läbi, kuid peame siiski nõu. Te kõik näete seda, kui kimpus me oleme selle reglemendiga ja ma rõhutan veel kord, Ülemnõukogu juhataja kohalt lähtudes, et peamine ei ole mitte selles, et teha etteheiteid või süüdistada reglemendi seaduseelnõu autoreid. Reglement ongi selline dokument, mida tuleb lihvida vastavalt asjaoludele. Ignar Fjuk tegi ettepaneku moodustada 3–4-liikmeline komisjon, kes pidevalt analüüsib ja üldistab reglemendiga seonduvaid konflikte ja teeb aeg-ajalt Ülemnõukogule ettepanekuid selle parandamiseks. Loogiline oleks arvata, et ka saadikud teevad ettepanekuid komisjonile. Minule on laekunud juba palju ettepanekuid reglemendi parandamiseks. Samal ajal ma isiklikult arvan, et see komisjon võiks olla juhataja nõuandev organ. Ja kui tekivad keerukad olukorrad reglemendi tõlgendamisel, siis komisjoni esindaja võiks koheselt anda hinnangu. On ka muid arvamusi. Ka selliseid, et komisjoni ei oleks vaja ja kõik keerukused lahendab Ülemnõukogu juhataja. Ma isiklikult arvan, et me peaksime sellise päevakorrapunkti lülitama istungjärgu päevakorda. Võib-olla mitte käesoleva istungjärgu päevakorda, ilmselt järgmise. Kuid siiski on mul selline ettepanek, et me selle komisjoni moodustaksime sellel istungjärgul. See komisjon teeks vajaliku eeltöö ja kui me juba olemasoleva reglemendi paranduste juurde tuleme, saaksime juba konkreetsetes päevakorrapunktis otsused vastu võtta. Võimalik, et juba järgmisel istungjärgul. Kas ollakse nõus, et me täna järelejäänud minutite jooksul paneme päevakorda küsimuse komisjoni moodustamise kohta? 3–4-liikmelise. Või ei olda nõus? Ollakse nõus? Kui nii, siis sellisel juhtumil päevakorra muudatus eeldab kvalifitseeritud häälteenamust. Kaks korda rohkem poolt kui vastu. Oleme valmis selleks? Ja jälle tuleb meil läbi viia kohaloleku kontroll. Kohal on 67 saadikut, puudub 38. Kas me võime lühidalt nimetada seda reglemendi töögrupiks, nii on ka Ignar Fjuk pakkunud? Reglemendi töögrupp. Ja päevakorrapunkt oleks: reglemendi töögrupi moodustamine. On selge? Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et lülitada täiendavalt 18. istungjärgu päevakorda reglemendi töögrupi moodustamine? Palun hääletada! 2 korda rohkem on poolt kui vastu vaja. Selle ettepaneku poolt on 48 saadikut, vastu 6, erapooletuid on 10. Päevakord on täiendatud. Ja nüüd hästi ruttu. Ma usun, et see kõik läheb ühe hääletusvooru alla, see vahest ei ole reglemendiga vastuolus, et me jälle ei tee kohaloleku kontrolli. Eks ole, Jaak Jõerüüt? Mul on niisugune ettepanek: kes on selle poolt, et see töögrupp oleks 3-liikmeline või 4-liikmeline? Kõigepealt võib-olla määrame ära arvulise koosseisu ja siis alles personaalse. Ants Paju.

A. Paju

Austatud juhataja! Lugupeetud kolleegid. Minul on meeles, et selle aja jooksul, kui me oleme esimesest päevast tänase päevani istunud siin saalis, on olnud üks komisjon, kes tegi alguses

tööd, pärast me lõime komisjoni, kes lõi reglemendi, ja autor on siin saalis. Kelle me nüüd loome? Äkki on nendest komisjonide kogenud meestest vaja grupp luua? Hr. Allik, hr. Kask jne.?

Juhataja

Nii oleks see mõeldud jah. Aga alati on olnud meie loogiline järjestus selline, et me otsustame algul komisjonide arvulise koosseisu ja alles siis personaalse, või teeme vastupidi? Ignar Fjuk on fraktsiooni nimel teinud ettepaneku moodustada 3–4-liikmeline komisjon. Kas siis 3- või 4-liikmeline? Kalju Koha.

K. Koha

Härra juhataja! Kolm oleks mõistlikum, neljaga võib tekkida komisjonis plokkseis. Kolmega ei ole see võimalik, ja ta on töövõimelisem.

Juhataja

Suur tänu! Samas ma ütleksin, head kolleegid, meil on jäänud 5 minutit. Katsume 5 minutiga hakkama saada. Illar Hallaste.

I. Hallaste

Austatud eesistujal Reglemendi koostamiseks moodustati kunagi töörühm, see võib jätkata ka reglemendi parandamist. Meil ei ole vaja määrata arvulist suurust, vaid paluda selsamal reglemendi töörühmal, mis viimast reglementi ette valmistas, seda jätkata. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Neid on liiga palju. Ma ruttan ette ja võimalik, et ma ei käitu nii ametlikult kui oleksin kohustatud. Kuid mulle tundub, et see töörühm võiks olla, lugupeetud rahvasaadikud: Kask, Junti ... Allikut ei ole kohal, Jõerüüt veel. Ma ruttasin ajast ette. Sergei Volkov.

S. Volkov

Lugupeetud kolleegid! Me otsustasime äsja lülitada see küsimus järgmise istungjärgu päevakorda. Määrakem siis seal ka osavõtjate kvantitatiivse ja kvalitatiivse koosseisu ja selle, millega konkreetselt see grupp hakkab tegelema. Ärgem praegu kiirustagem. Tänan!

Juhataja

Mul on see lülitatud praegu selle istungjärgu päevakorda. Käesoleva istungjärgu päevakorda, mille käsutuses on mul veel 3 minutit. 3 minutit veel, muidu me peame pikendama ametlikku tööaega. Heldur Peterson.

H. Peterson

Lugupeetav juhataja! Lugupeetavad kolleegid! Kui me suudame kiiresti selle komisjoni paika panna. Aga meil on juba praktika olemas, kus me viimasel minutil, enne kojuminekut tahame teha komisjoni ja määrata personaalselt ja hästi kiiresti ära. Ja pärast siis mõtleme, et mis sellest asjast sai. Aitäh!

Juhataja

Selge. Siis on üks variant: see küsimus on lülitatud 18. istungjärgu päevakorda ja kandub automaatselt edasi 19. istungjärgule. Kas nii? Üks, viimane teadaanne veel.

9. oktoobri presiidiumi istungil võeti vastu otsus arvata Enn Leisson välja rahva-keskfraktsiooni saadikurühmast, vastavalt tema isiklikule avaldusele. Selle kohta on olemas presiidiumi otsus.

Esmaspäeval kell 12 jätkub üldpoliitiline diskussioon omandireformi üle. Üks hetk, Vitali Menšikov soovib sõna.

V. Menšikov

Lugupeetud juhataja! Mul on piinlik, kuid ma olen sunnitud teile meelde tuletama oma küsimust, mille esitasin sellel esmaspäeval enne töö algust. Siin on vastatud kõigile küsimustele, ent mina pole vastust saanud. See oli küsimus akadeemik Lippmaa volitustest kirjutada alla pöördumisele senaatorite poole.

Juhataja

Kas see oli kirjalik ettepanek? Kui see oli kirjalik, siis läheb see valitsuse infotunnile. Härra Menšikov! Oli see kirjalik ettepanek?

V. Menšikov

Ei, see oli suuline küsimus. Te ütlesite, et teil puudub teave.

Juhataja

Ma kordan veel kord, et Ülemnõukogu juhataja vastab küsimustele oma pädevuse piirides ja ei rahulda uudishimu. See, mis puudutab Lippmaad, on valitsuse küsimus ja palun esitada see valitsuse infotunnile.